

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 1 · 2004 · 175. årgang

HER UNDER HVILE
LIEUTENANTERNE
WILLEMOES OG DAHLERUP
AF SØETATEN
OG LIEUTENANT SOLAND
AF LANDETATEN.
OMGIVNE AF 29 MAND.
ALLE AF LINESKIBET
PRINDS CHRISTIANS BESÆTNING.
FALDNE I KAMPEN VED SJÆLLANDS ODE
D 22 MARTS 1808.

DETTE MINDE REISTES AF
SØLIEUTENANTS-SELSKABET
D 4 MAI 1833
HUNDREDAARS-DAGEN EFTER AT
PETER WILLEMOES FØDTE

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Tidsskrift for Søværnen

2004/1 * 175.årg.

Redaktion: Hans Christian Bjerg og Klaus Bolving

INDHOLD

Meddelelse fra redaktionen	1
Bush-doktrinen – et skift i amerikansk sikkerhedspolitik af <i>Jakob Damgaard Rousøe</i>	3
Meddelelser fra Søe-Lieutenant-Selskabet Restaureringen af gravstedet på Odden Kirkegård (<i>Niels Mathiesen</i>)	53
Kampen ved Sjællands Odde 22. marts 1808	55
af <i>Tage Boye</i>	
Annoncer	73

Redaktionen sluttet 20. februar 2004

Forsiden: Mindestenen for kampen ved Sjællands Odde 22. marts 1808,
opsat af Søe-Lieutenant-Selskabet i 1883

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN

2004/1

I anledning af den nyligt gennemførte restaurering af mindesmærkerne på Odden Kirkegård for kampen ved Sjællands Odde den 22. marts 1808 bringes i dette nummer fotografier af hvordan de fremstår efter denne restaurering. Restaureringen er generøst bekostet af "A.P.Møller og hustru Chastine McKinney Møllers Fond til almene formål." Fonden har dermed – med formanden for Søe-lieutenant-Selskabets ord – atter ydet "et flot bidrag til bevarelse af en del af Danmarks maritime historie og dermed en del af søværnets virksomhedskultur." I dette nummer redegøres der kort for restaureringen.

Søe-lieutenant-Selskabet har med Peter Willemoes som udgangspunkt altid omgæret mindesmærkerne på Odden Kirkegård med særlig interesse. I 1883 lod selskabet således opsætte en særlig supplerende mindesten, og har lige siden årligt lagt en krans ved gravstedet.

Det har været naturligt, at Søværnets Artilleriskole, Sjællands Odde, også har vist mindesmærkerne særlig interesse. Et hæfte, udgivet af denne myndighed i 1969, om kampen ved Sjællands Odde offentliggøres i nærværende nummer for første gang i en større sammenhæng.

En væsentlig del af Søe-lieutenant-Selskabets virksomhed udgjordes tidligere af udmeldingen og behandlingen af prisspørgsmål. Der blev ofte årligt udskrevet 5-8 spørgsmål, som interesserede søofficerer kunne besvare i form af afhandlinger. Besvarelsenerne kunne tildeles selskabets guld- eller sølvmedalje. Disse udskrevne prisspørgsmål udgør i dag en guldgrube for marinehistorisk forskning, idet de løbende afspejler, hvad der af søofficererne har været anset for at være aktuelle problemer gennem årene. På trods af opstilling af prisspørgsmål er der i en del år ikke blevet indsendt besvarelser, og denne hæderkronede institution må i dag erkendes at være ophørt.

I erkendelse af dette forhold og i erkendelse af, at incitamentet for søofficerer til i dag at udarbejde en særlig afhandling om et aktuelt militært/politisk/sømilitært emne ikke er stort, bl.a. fordi udarbejdelsen af en tilsvarende afhandling er obligatorisk på den videregående officersuddannelse, har selskabets bestyrelse besluttet i stedet at uddele en pris årligt til en af de afhandlinger, der udarbejdes på VUT-1 på Søværnets

Officersskole. En del af prisen består i, at den pågældende afhandling offentliggøres i Tidsskrift for Søværnen. Den første afhandling inden for denne nye ordning bringes i dette nummer af tidsskriftet. Den er skrevet af den nyudnævnte kaptajnløjtnant Jakob Damgaard Rousøe. Emnet, en analyse af den såkaldte Bush-doktrin, må siges at være højaktuel. Samtidig giver denne afhandling et indtryk af den kvalitet, der præger opgavebesvarelsene på den videregående officersuddannelse.

Med disse meddelelser bydes læserne velkommen til Tidsskrift for Søværnets 175. årgang.

Hans Christian Bjerg

BUSH-DOKTRINEN

– et skift i amerikansk sikkerhedspolitik

af kaptajnløjtnant Jakob Damgaard Rousøe

Nærværende afhandling er udarbejdet af kaptajnløjtnant Jakob Damgaard Rousøe som hovedopgave i forbindelse med gennemgangen af VUT-1 I/L. Den er blevet præmieret af Søe-lieutenant-Selskabet med prispræmien for 2003. Forfatteren redegør i denne meget aktuelle afhandling for de ændringer, der siden 2001 er sket inden for amerikansk sikkerhedspolitik, ligesom han sammenligner overgangen inden for dette område fra Clinton- til Bush-administrationen.

Sammenligningen påviser, at den amerikanske sikkerhedspolitiske strategi har ændret sig. Den indirekte sikkerhed har været pladsen til fordel for en mere direkte national sikkerhed. Forfatteren benytter sig i sin analyse af fire niveauer: systemniveauet, omgivelsesniveauet, indenrigsniveauet og beslutningsniveauet. I konklusionen sammenholdes analysen af delkonklusionerne af de fire niveauer. Afhandlingen afsluttes med et perspektiveringsafsnit, der stiller spørgsmålstejn ved den påviste ændring i amerikansk sikkerhedspolitik og i stedet spørger, om det ikke er europæerne, der ideologisk set har ændret sig, og derfor nu ser amerikanerne i et andet lys.

1. Indledning

1.1 Problemstilling

Den 17. september 2002 offentliggjorde den amerikanske præsident, George W. Bush, en ny national sikkerhedsstrategi for USA, der erstatter den foregående administrations fra december 1999. Strategien, der hurtigt af pressen fik tilnavnet Bush-doktrinen, lægger op til en ny og meget mere offensiv og hård sikkerhedspolitik end den USA har ført de seneste mange årtier eller gør den? Strategien er blevet kritiseret af såvel amerikanere som af ikke amerikanere for blandt andet at sætte det internationale samarbejde årtier tilbage, idet den giver mulighed for amerikansk enegang udenom de internationale organisationer som eksempelvis FN.

Men hvori ligger denne ændring i amerikansk sikkerhedsstrategi, og hvad

skyldes den? Hvis det passer, som mange kritikere påstår, at Bush-administrationen har ændret sikkerhedspolitikken til at vægte hårde midler mere end bløde, skyldes ændringen så en udvikling, der har ligget latent under overfladen lige siden verdensordenen blev ændret ved murens fald og Sovjetunionens opløsning? Skyldes det en ændring i USA's trusselsbillede? Skyldes det nationale forhold som f.eks. olieafhængighed? Eller er ændringen simpelthen kommet som en effekt af, at der nu sidder en ny mand i Det Hvide Hus, en republikaner, der med sit selvvalgte kabinet egenhændigt har udtænkt og formet denne nye strategi? Opfattelserne er mange næsten lige så mange som antallet af debattører.

1.2 Opgaveformulering

Clinton- og Bush-administrationens sikkerhedspolitiske strategi sammenlignes, og der redegøres for de centrale forskelle.

På baggrund af redegørelsen analyseres og forklares vha. en niveaudelt analysemodel ændringerne i amerikansk sikkerhedspolitik ud fra modelens fire optikker.

Slutteligt vurderes og konkluderes hvilken optik, der bedst forklarer ændringen i amerikansk sikkerhedspolitik.

1.3 Opgavestruktur

For at lette overblikket kan bilag 1, som er en grafisk skitsering af opgaven, foldes ud.

Opgaven er bygget op på følgende måde:

Indledning. Dette afsnit præsenterer læseren for opgaven for så vidt angår problemstilling, opgaveformulering, opgavestruktur, opgavens afgrænsning og metode kritik.

Teori og metode. Her vil opgavens teori og metode blive præsenteret samt opgavens vinkling.

Redegørelse og sammenligning. Redegørelsesafsnittet vil, med udgangspunkt i Bush- og Clinton-administrationens sikkerhedspolitiske strategi, redegøre og sammenligne administrationernes sikkerhedspolitiske holdninger. Afsnittet vil først redegøre for administrationens overordnede målsætninger, hvorefter midlerne til opnåelse af disse vil blive sammenholdt. Midlerne opdeles i økonomiske, diplomatiske og militære. Min påstand er, at der er en forskel på de to administrations sikkerhedspolitiske strategi, men det er altafgørende og grundlæggende for analysen, at redegørelsen påviser, hvori forskellen ligger. Det er ind-

lysende, at en sammenligning af to strategier med forskellig ordlyd i flere tilfælde må bero på betragtninger og en ikke helt objektiv tolkning af teksten, men da min redegørelse og sammenligning kun har til opgave at påvise en tendens vurderes metoden at opfylde dette.

Analyse. På baggrund af redegørelsen analyseres og forklares ændringerne i den amerikanske sikkerhedspolitik ud fra fire forskellige forklaringsniveauer – strukturniveauet, omgivelsesniveauet, indenrigsniveauet og beslutningstagerniveauet. Hvert niveauafsnit vil afsluttes af en delkonklusion, hvor jeg påpeger styrker og svagheder ved det respektive forklaringsniveau.

Konklusion. Efter analysemodellens fire niveauforklaringer vurderes de fire delkonklusioner overfor hinanden med henblik på at konkludere hvilken, der bedst forklarer ændringen i amerikansk sikkerhedspolitik.

Perspektivering. Afsnittet diskuterer kort opgavens konklusion i en bredere sammenhæng.

1.4 Afgrænsning og forudsætninger

Teori. Opgavens model gaber lidt ambitiøst over to hovedretninger indenfor internationale politiske studier, henholdsvis komparativ udenrigspolitik (comparative foreign policy, CFP) og Kenneth Waltz's systemteori. Modellen bygger, med sine fire niveauer, bro mellem de to hovedretninger, hvorved den anerkender, at begge kan have relevans ved analyse af sikkerheds- og udenrigspolitik¹. En analysemodel, der benytter sig af to så store teoriretninger kan selvfølgelig umuligt præsenteres med alle teoriernes facetter, men det er heller ikke nødvendigt for at forstå modellens fire niveaues grundtanker. Derfor mener jeg ikke, at den manglende indføring i teorierne kommer til at fremstå som en svaghed ved opgaven. Ønsker læseren en dybere indsigt i teorierne, som ligger til grund for analysemodellen, henvises til kilde 1, 2 og 3.

Redegørelse og sammenligning. Jeg har i opgaven valgt at sætte lighedstegn mellem "The National Security Strategy" og USA's aktuelle sikkerhedspolitiske adfærd for derved at afgrænse opgavens empiriske grundlag.

Sammenligningen har til formål at vise tendensændringer i strategierne, hvorfor sammenligningen kun vil beskæftige sig med den overordnede ordlyd. Af samme grund medtager sammenligningen ikke passager i de

to dokumenter, hvor administrationerne minutiøst gennemgår tiltag i specifikke geografiske interesseområder, som ikke har umiddelbar relevans for analysen.

Analyse. Idet hver af analysens fire delkonklusioner har til opgave at præsentere konklusionsafsnittet for fire forskellige forklaringsmetoder, vil de alle fire blive belyst omtrent lige meget. Enkelte af forklaringsfaktorerne kan virke lidt søgte, men læseren skal være opmærksom på, at det pågældende niveau kun kan forklare ændringerne i den amerikanske sikkerhedspolitik ud fra sin optik.

Udfærdigelsesperiode. Opgaven er blevet udfærdiget i perioden fra primo januar 2003 til ultimo marts 2003.

1.5 Metodekritik

Teori. Analysemodellens to første niveauer (systemniveauet og omgivelserniveauet) bygger på en realistisk grundopfattelse, hvilket kommer til at virke som en vinkling på opgaven, idet idealistiske teorier derved udelukkes. Men da Bush-administrationens grundopfattelse netop kendetegnes ved neorealisme og neokonservatisme⁷ er denne vinkling vigtig for konklusionen og perspektiveringen.

Redegørelse og sammenligning. Opgaven sætter lighedstegn mellem USA's sikkerhedspolitiske strategi (dokumentet) og USA's sikkerhedspolitiske adfærd. Det er indlysende, at der her er tale om en generalisering, idet den sikkerhedspolitiske strategi er et politisk dokument, der har til opgave at forklare den siddende administrations målsætninger og midler mht. sikkerhedspolitik. Derfor er strategiens ordlyd blandt andet påvirket af de politiske konstellationer indenrigs såvel som udenrigs. Men selvom dokumentets ordlyd måtte afvige fra administrationens oprigtige sikkerhedspolitiske tanker, forholder opgaven sig kun til overordnede tendenser, idet jeg vurderer at disse, kun i begrænset omfang vil blive sløret af politiske hensyn. Derfor anser jeg den ovennævnte antagelse som anvendelig i opgaven.

Ud fra de to strategiers ordlyd er det let at se, at Clinton-administrationen er i slutningen af en valgperiode, og Bush-administrationen er i begyndelsen af en. Dette kommer til udtryk ved, at Clintons til stadighed fremhæver tiltag som administrationen har foretaget og resultatet af disse, hvorimod Bush-administrationen indlysende nok ikke beskæftiger sig med tidligere tiltag. Derved kommer Bush-administrationens strategi til

at virke mere visionær, hvilket kan være en del af forklaringen på, hvorfor den anses som skelsættende. Jeg ser i sammenligningen af de to strategier bort fra denne forskel ved kun at beskæftige mig med administrationernes fremtidige tiltag.

Analyse. De fire analyseniveaues forklaringsfaktorer er ikke udtømmende, og de medtagne faktorer kunne belyses grundigere. Opgaven har kun medtaget de væsentligste forklaringsfaktorer under hvert niveau, idet opgaven ellers ville fylde betragteligt mere. Dette gør analysen mindre komplet, hvilket er en svaghed, men det er min opfattelse, at de medtagne faktorer repræsenterer størstedelen af problemstillingens pointer, hvorfor afgrænsningen ikke er ødelæggende for konklusionen.

2. Teori og model

Teorien³, der ligger til grund for opgavens analyse, består af fire analyseniveauer:

- Systemniveauet
- Omgivelsesniveauet
- Indenrigsniveauet
- Beslutningstagerniveauet

Hvert niveau forsøger gennem sin optik at forklare staters måde at agere på. Forskellen på de fire analyseniveauer er optikkens placering, og i hvilken retningen linsen er rettet (fugleperspektiv eller frøperspektiv, pegende ud på den omkringliggende verden eller ind på staten selv).

Som nævnt i indledningsafsnittet indeholder analysemodellen aspekter fra to hovedretninger indenfor internationale politiske studier. Hovedretningerne er fordelt på de fire niveauer. Således anskuer systemniveauet sikkerheds- og udenrigspolitik ud fra den rene Kenneth Waltz' systemteori eller strukturrealistiske teori (neorealisme). Omgivelsesniveauet er en modificering af systemteorien, men repræsenterer samtidig de eksterne faktorer i den klassiske komparative udenrigspolitiske teori (CFP jf. 4.1). Indenrigs- og beslutningstagerniveauet er i princippet en opdeling af CFP teoriens interne faktorer⁴.

Teoriens to første niveauer bygger på en realistisk grundopfattelse, idet den arbejder med magtbegreber som afbalancering og relativ magt. Realisterne anser derfor det internationale politiske system som et system, hvor der hersker anarki, idet staternes adfærd styres udelukkende af egne

interesser. Spilteorien forklarer denne opfattelse som et nulsumsspil, hvilket betyder, at magt er relativ. Mister en aktør magt, vil de resterende aktører opnå en relativ større magt, selvom deres absolutte magt forbliver status quo⁵.

De fire analyseniveauer vil i opgavens analyseafsnit blive forsøgt anvendt med henblik på at forklare problemstillingens spørgsmål:

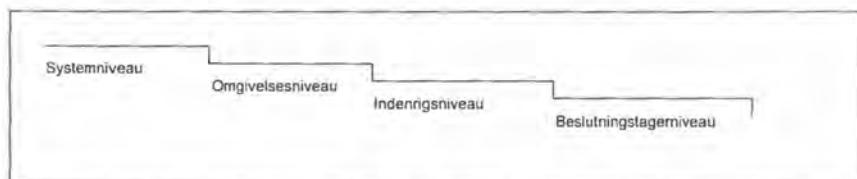
»Hvad skyldes ændringen i Amerikansk sikkerhedspolitik?«

Redegørelsens sammenligningsresultat af Bush- og Clinton-administrationens strategi mht. sikkerhedspolitik er teoriens forklaringsobjekt, som de fire niveauer, vil forholde sig til.

På baggrund af analysens delkonklusioner vil opgaven konkludere forklaringsgraden af hvert enkelt analyseniveau.

Som sagt er teorien delt op i fire analyseniveauer, der fra hvert deres niveau anskuer forskellige påvirkningsfaktorer. Billedligt talt kan de fire niveauer betragtes som en trappe med fire trin (se figur 2.1): Når en stats adfærd ikke kan forklares tilfredsstillende på det øverste trin bevæger man sig ned på det næste.

Såvel Mouritzen som Heurlin påpeger, at metoden har til formål at teoretisere staters adfærd, hvorfor forklaringen skal forholde sig til tendenser, og ikke nødvendigvis skal være udtømmende mht. samtlige aspekter, idet teorigrundsætningen – at forklare meget ved lidt – da vil være kompromitteret⁶. Derfor bør analysen stoppe, når man når et forklaringsniveau, der påviser de centrale tendenser. Men da opgaven netop har til formål at finde det niveau, der bedst forklarer USA's ændring i sikkerhedspolitik, må man nødvendigvis behandle alle fire forklaringsniveauer og først i konklusionen tage stilling til, hvilket niveau, som bedst forklarer USA's sikkerhedspolitiske drejning.

Figur 2.1: Forklaringstrappe mht. staters adfærd

Analyseniveauernes teori bliver i det følgende forklaret.

2.1 Systemniveau

Opgaven har valgt at tage udgangspunkt i Hans Mouritzens fortolkning af dette analyseniveau⁷. Systemniveauet har tre hovedtræk:

Niveauet forklarer international politik og staters sikkerheds- og udenrigspolitik ud fra det internationale systems struktur

Niveauet forudsætter, at stater magtbalancerer. Niveauet betragter stater som "Black Boxes"⁸

Ad. 1: Systemniveauet forsøger at forklare staters adfærd ud fra det internationale systems struktur. Populært siger man, at man anskuer staterne i fugleperspektiv, hvorved man kun kan forholde sig til deres indbyrdes forhold. Teorien, som ligger til grund for systemniveauet, er en viderefortolkning af Kenneth Waltz's teori om international politik fra 1975⁹. Waltz's teori forklarer staters adfærd ud fra den respektive magtfordeling¹⁰ i verden eller i et nærmere afgrænset område af verden. Magtfordelingen opgøres ganske simpelt ved, at staterne vægtes op imod hinanden. Antallet af stormagter, der er i en klasse for sig, er systemets styrende faktorer – er der kun én stormagt er der tale om et unipolært system, er der to stormagter er systemet bipolært osv. Alt efter hvilket system, der er tale om, har dette et sæt særlige karakteristika, som forklarer staters adfærd i netop dette system.

Ad. 2: Uafhængig af magtfordelingsvariablen arbejder teorien også med en international politisk tyngdelov, hvis regel er, at stater magtbalancerer¹¹. Ved magtbalance forstås, at stater vil forsøge at udligne en skævhed af magt i et givet system. Stater vil forsøge at balancere imod den stærkeste magt, snarere end at slutte sig til den. Som empirisk eksempel gives ofte Storbritannien, der fra det 18. århundrede og et par hundrede år frem agerede som afbalancerende stat i Europa, idet Storbritannien til stadighed satte sig imod det europæiske kontinents skiftende stærkeste magt.

Ad. 3: Slutteligt kendetegnes systemniveauet ved at betragte staterne som "Black Boxes", hvilket vil sig, at staternes indre anliggender ikke har nogen indflydelse på den internationale politik og staternes førte udenrigspolitik.

Analysen vil betragte USA's placering i systemet ud fra et historisk per-

spektiv for at analysere, hvorvidt ændringen i amerikansk sikkerhedspolitik kan forklares på systemniveauet.

2.2 Omgivelsesniveau

Igen er det Hans Mouritzens fortolkning¹², der vil ligge til grund for opgaven.

Omgivelsesniveauet har fem hovedtræk:

- En stats omgivelser er styrende for dens adfærd
- Stater magtbalancerer
- Magt aftager med afstand
- Stater er "Black Boxes"¹³
- Beslutningstagerne agerer udelukkende på statens vegne, og staten handler rationelt

Ad. 1: Hvor systemniveauet kun betragtede magtfordelingen i systemet, er omgivelsesniveauet mere nuanceret, idet det beskæftiger sig med staters omgivelser, og den situation den pågældende stat befinder sig i med hensyn til sine omgivelser. Billedligt talt er optikken flyttet fra fugleperspektiv til frøperspektiv, hvor man anskuer statens omgivelser fra dens grænser og udad. Det er derfor begrænset, hvor langt man kan se. Staten vil kun forholde sig til forhold, der kan opfanges af denne optik.

Ad. 2: Ligesom systemniveauet arbejder omgivelsesniveauet med afbalanceringsbegrebet (se 2.1).

Ad. 3: Omgivelsesniveauets teori er blandt andet, at magt aftager med afstand, hvilket betyder, at jo længere væk (geografisk) en stormagt befinder sig, jo sværere har den ved at projicere sin magt og påtvinge andre stater dens vilje. Et eksempel, der understøtter denne påstand, er Vesteuropas valg af alliance efter Anden Verdenskrig. Hvis afstand ikke svækker magt, burde Vesteuropa have afbalanceret den stærkeste magt i systemet, hvilket uden sammenligning var USA, ved at have støttet Sovjetunionen. Dette skete som bekendt ikke. Tværtimod blev der oprettet en alliance over Atlanten. Dette forhold forklares af forskellen i afstand mellem Vesteuropa og de to største statsmagter, USA og Sovjetunionen. Den relative korte afstand til Sovjetunionen fik Sovjetunionen til at fremstå som en væsentlig større magtfaktor overfor Vesteuropa end USA gjorde, på trods af USA's førerskab på verdensplan.

Ad. 4: Omgivelsesniveauet betragter, ligesom systemniveauet staten som

en "Black Box", idet det antages, at staten handler som en samlet enhed i international politik.

Beslutningstagerne handler ikke på egne eller bestemte gruppers vegne, idet de gennem en socialiseringsproces har tilegnet sig statens identitetsværdier og normer.

Ad. 5: Staten handler rationelt. Det vil sige, at statens adfærd består af objektive handlinger, der har til formål at sikre statens basale værdier, givet de ressourcer staten har overfor andre internationale aktørers påvirkninger. Et godt eksempel på den realistiske observans. Dette betyder, at en stat som USA udenrigspolitisk vil handle på samme måde, uanset om der sidder en demokrat eller en republikaner i Det Hvide Hus, idet deres grundlæggende værdier (demokrati, menneskerettigheder, ytringsfrihed, kapitalens frie bevægelse m.m.) er ens. Kort sagt er det omgivelsesniveauets teori, at så længe statsregimet er det samme, vil staten handle på samme måde på trods af forskellige beslutningstagere.

2.3 Indenrigsniveau

Indenrigsniveauet beskæftiger sig med den indflydelse indenrigspolitikken har på statens adfærd udadtil. Niveauets grundlag er den respektive stats indenrigspolitiske særegne, hvor begreber som politisk struktur, identitetsværdier og historiske lektier fremstår som forklaringsfaktorer. Statens adfærd forklares af samspillet mellem statens politiske partier, interesseorganisationer (herunder græsrodsorganisationer), pressen og den offentlige mening.

2.4 Beslutningstagerniveau

Det fjerde og sidste analyseniveau benævnes også beslutningsprocesanalysen, og repræsenterer i sig selv en måde at forklare udenrigs- og sikkerhedspolitisk adfærd på. Analysen er en decideret mikroanalyse, hvor samspillet mellem beslutningstagerne (ministre, topembedsmænd m.fl.) og beslutningstagernes individuelle egenskaber (holdninger, psyke, væsen m.m.) lægges til grund for statens adfærd. Med mikroanalyse menes, at man analyserer på laveste niveau, hvor personligheder er den vigtigste årsag til statens adfærd.

Dette afslutter gennemgangen af de fire analyseniveauer.

3. Redegørelse

I dette afsnit vil jeg redegøre for og sammenligne indholdet i henholdsvis Bush- og Clinton-administrationens sikkerhedspolitiske strategi med henblik på at vise forskellen på de to.

3.1 Metode til sammenligning af de to strategier

For at kunne sammenligne de to sikkerhedspolitiske strategier, der ikke er ens opbygget, er det nødvendigt at finde en hensigtsmæssig metode.

Begrebet sikkerhedspolitik er ifølge en ofte citeret definition af den svenske politolog Niels Andrén:

»En sammenfattende betegnelse for de politiske aktiviteter, som en stat udøver for at kunne virkeliggøre sine målsætninger også i situationer, hvor den står over for trusler fra andre aktører, især fra andre stater, i det internationale system«¹⁴

Ordet målsætninger i ovenstående definition omfatter i denne sammenhæng kun politiske mål, der vil medvirke til statens sikkerhed¹⁵.

På baggrund af ovenstående definition må en stats sikkerhedspolitiske strategi nødvendigvis være en strategi/plan (i nogle tilfælde også en doktrin), der beskriver hvordan politikerne vurderer, at staten bedst muligt når sine målsætninger med de midler (politiske aktiviteter) som staten har til sin rådighed.

Den franske general Beaufre udviklede i 1966 en model, strategitrekanten, som anskueliggør en stats midler til virkeliggørelse af sine sikkerhedspolitiske målsætninger¹⁶.

Figur 3.1: Sikkerhedspolitisk strategitrekant

Modellen, se figur 3.1, viser de tre strenge eller midler på det strategiske niveau gennem hvilke en stat kan påvirke andre aktører med henblik på at virkeliggøre det politiske niveauets målsætninger. Modellens tre strenge/midler er henholdsvis diplomati, økonomi og militær, hvor de to første også betegnes de bløde sikkerhedspolitiske midler og den sidste det hårde sikkerhedspolitiske middel (med undtagelse af fredsskabende operationer)¹⁷.

Idet redegørelsen skal vise ændringen i den amerikanske sikkerhedspolitiske strategi, vil man med fordel kunne benytte Beaufre's model som styringsredskab for sammenligningen mellem Clinton-administrationens sidste sikkerhedspolitiske strategi og Bush-administrationens.

De to administrationers strategiske målsætninger og midler er desuden underinddelt i direkte og indirekte sikkerhed. Derved vil sammenligningen også kunne konstatere, hvorvidt der er sket en intern forskydning i målsætningerne eller indenfor hvert af de enkelte midler.

Med opdeling i henholdsvis direkte og indirekte sikkerhed indenfor såvel de strategiske målsætninger som de diplomatiske, økonomiske og militære midler bygger distinktionen på en videre fortolkning af kommandørkaptajn Jens Claus Hansens inddeling af sikkerhed opnået ved anvendelse af militære midler¹⁸.

Direkte sikkerhed bliver i redegørelsen betragtet som målsætninger eller midler, der umiddelbart knytter sig til territorialforsvaret og har til formål, at sikre statens vitale interesser mod såvel symmetriske som asymmetriske trusler. Eksempler på direkte sikkerhed er missilforsvar, alliancer og magtbalance. Når der er tale om en unipolær supermagt omfatter begrebet direkte sikkerhed tillige forsvar af vitale interesser i udlandet, idet supermagtens repræsentation udenlands har en væsentlig større karakter end tilfældet er for andre stater.

Indirekte sikkerhed er derimod målsætninger eller midler, der skaber en sikkerhed for staten på områder, som ikke direkte repræsenterer en trussel mod staten. Eksempler på indirekte sikkerhed er udbredelse af egne værdier og normer, økonomisk bistand og fredsbevarende styrkebidrag.

Med udgangspunkt i modellen vil redegørelsen først fremstille såvel USA's sikkerhedspolitiske målsætninger i Bush-administrationens strategi (sep. 2001) som USA's sikkerhedspolitiske målsætninger i Clinton-

administrationens strategi (dec. 1999), for derved at kunne vise forskelle og ligheder. Herefter vil en lignende sammenligning af modellens tre strenge vise, hvorvidt beslutningstagernes vægtning af de tre strenge har ændret sig og om der er sket en ændring af prioriteringen mht. direkte og indirekte sikkerhed.

Hvert punkt i fremstillingen af strategiernes målsætninger og midler efterfølges af en henvisning til den respektive strategi¹⁹

3.2 Sikkerhedspolitiske målsætninger

Først vil målsætningerne (den øverste del af strategitrekanten) for Bush-administrationens sikkerhedspolitiske strategi fra september 2002 og dernæst Clinton-administrationens sikkerhedspolitiske strategi fra december 1999 blive fremstillet. Underafsnittet slutes af med en objektiv sammenligning af de to fremstillinger.

3.2.1 Bush-administrationens sikkerhedspolitiske målsætninger

Bush-administration opstiller følgende overordnede sikkerhedspolitiske målsætninger:

Direkte sikkerhed

Administrationen vil på baggrund af USA's usammenlignelige styrke og indflydelse fremme en global magtbalance, der favoriserer frihed.

Administrationen vil bekæmpe den forandrede trussel mod USA, deres allierede og venner fra katastrofale teknologier i hænderne på forbitrede få.

Indirekte sikkerhed

Administrationen vil opnå global politisk og økonomisk frihed, fredelige relationer til andre stater og respekt for menneskelig værdighed.

3.2.2 Clinton-administrationens sikkerhedspolitiske målsætninger

Clinton-administration opstiller følgende overordnede sikkerhedspolitiske målsætninger:

Direkte sikkerhed

Administrationen vil forhøje den amerikanske sikkerhed.

Indirekte sikkerhed

Administrationen vil støtte den amerikanske økonomiske velstand.

Administrationen vil fremme demokrati og menneskerettigheder på verdensplan.

3.2.3 Sammenligning af sikkerhedspolitiske målsætninger

Overordnet set er de to strategiers målsætninger meget ens, idet de handler om sikring af USA's nationale sikkerhed (forsvarsaspektet) og udbredelsen af amerikanske værdier (missionsaspektet) (demokrati, menneskerettigheder og frie markeds kræfter). Bush-administrationen har dog en klar større fokus på direkte sikkerhed, idet strategien direkte nævner, at den vil bekæmpe den nye trussel mod USA (jf. 3.2.1, pkt. 2), end Clinton-administrationen, der er mere uspecifik. Derudover nævner Bush-administrationen magtbalance som et redskab til sikring af global fred (jf. 3.2.1, pkt. 1). En balance, der skal skabes gennem USA's fortsatte dominans på verdensplan, men en sikring af USA som eneste supermagt vil samtidig give en høj grad af national sikkerhed, hvorfor punktet er kategoriseret under direkte sikkerhed. Konklusionen må være, at der fra Clinton- til Bush-administrationen er sket større prioritering af direkte sikkerhed.

3.3 Diplomatiske midler

Underafsnittet redegør først for Bush-administrationens og dernæst Clinton-administrationens tiltænkte benyttelse af diplomatiske midler til opnåelse af de i afsnit 3.2 fundne hovedmålsætninger.

3.3.1 Bush-administrationens diplomatiske midler

Afsnittet redegør for, hvilke diplomatiske midler Bush-administrationen, ifølge strategien, vil benytte for at nå de overordnede sikkerhedspolitiske målsætninger.

Direkte sikkerhed

Bush-administrationen vil benytte hele USA's indflydelse, samt arbejde tæt med allierede og venner, for at tydeliggøre, at alle terrorhandlinger er illegale, hvilket vil føre til, at terrorisme vil blive sidestillet med slaveri, pirateri og folkedrab.

Bush-administrationen vil støtte moderate og moderne regeringer, specielt i den muslimske verden, for at sikre, at der i nationer ikke opstår grobund gennem forhold og ideologier som vil fremme terrorisme.

Bush-administrationen vil minimere de forhold, der yngler terrorisme, ved at sikre, at det internationale samfund fokuserer sine anstrengelser og ressourcer mod risikoområder.

Bush-administrationen vil benytte effektivt offentligdiplomati²⁰ til at

fremme den frie strøm af informationer og ideer for derigennem at tænde håb og ønske om frihed i samfund, der er styret af sponsorer af global terrorisme.

Mens USA forfølger terrorister i Afghanistan, vil Bush-administrationen forsætte med at arbejde med internationale organisationer, som FN, samt NGO'er og andre nationer for at yde den humanitære, politiske, økonomiske og sikkerhedsmæssig assistance, som er nødvendig for at genopbygge landet, så det aldrig igen udnytter sit folk, truer naboer og yder husly for terrorister.

Bush-administrationen vil støtte diplomatiet, våbenkontrol, multilateral eksportkontrol og trusselsreduktions assistance, der hindrer eller vanskeliggør det for stater og terrorister at få masseødelæggelsesvåben.

Bush-administrationen vil koordinere tæt med allierede for at skabe en almen opfattelse af de farligste trusler.

Bush-administrationen vil, når det er muligt, benytte lovhåndhævelse og diplomatiske værktøjer til at føre kampen mod terrorisme.

Indirekte sikkerhed

Bush-administrationen vil sandfærdigt påpege overtrædelser af menneskerettighederne ved at benytte sin gennemslagskraft og stemme i internationale organisationer for at fremme frihed.

Bush-administrationen vil gøre frihed og udviklingen af demokratiske institutioner til nøgleemner i USA's bilaterale relationer.

Bush-administrationen vil stå fast på kravet om målbare resultater for at sikre, at udviklingsbistanden faktisk gør en forskel for verdens fattigste.

Bush-administrationen vil, at USA skal være rede til at spille sin part mht. effektivt internationalt samarbejde for at lette komplekse forhandlinger, forhindre borgerkrige og andre humanitære katastrofer.

Bush-administrationen mener, at USA har behov for en anderledes og mere omfattende tilgang til offentliginformationsarbejde, der kan hjælpe andre mennesker rundt om i verden til at lære om og forstå Amerika.

Når volden bryder frem og stater vakler, vil USA arbejde sammen med partnere og venner for at mindske lidelserne og genetablere stabiliteten.

3.3.2 Clinton-administrationens diplomatiske midler

Afsnittet redegør for, hvilke diplomatiske midler Clinton-administrationen, ifølge strategien, vil benytte for at nå de overordnede sikkerhedspolitiske målsætninger.

Direkte sikkerhed

Clinton-administrationen mener, at internationalt samarbejde vil være

vitalt for at skabe sikkerhed i det 21. århundrede, idet mange af de udfordringer USA står overfor ikke kan løses af en enkelt nation.

Clinton-administrationen søger at skabe et stabilt fredfyldt internationalt sikkerhedsmiljø.

Clinton-administrationen har lært det vigtige i forebyggende diplomati, når det handler om konflikter og komplekse katastrofer.

Clinton-administrationen mener, at våbenkontrol og begrænsning i spredningen af masseødelæggelsesvåben er essentielle elementer i USA's sikkerheds strategi.

Indirekte sikkerhed

USA's lederskab vil forblive uundværlig for flere vigtige amerikanske interesser de kommende år.

USA er på dette tidspunkt i historien kaldt på for at lede.

USA skal forny sine forpligtelser mht. amerikansk diplomati for at sikre, at USA har den diplomatiske repræsentation og stemme i de internationale organisationer, som kræves for at støtte USA's globale interesser. USA har et ansvar og en mulighed for at styrke offentligdiplomatis værktøjer og fremstille USA's principper og politikker for den internationale offentlighed, hvilket vil fremme amerikansk ledelse rundt omkring i verden.

USA vil arbejde på at styrke kapaciteten af det internationale samfund for at undgå og, om muligt, stoppe udbrud af massedrab og deplacering .

USA vil fortsætte med at arbejde – bilateralt og med internationale institutioner – for at sikre, at internationale menneskerettighedsprincipper beskytter den mest sårbare eller traditionelt undertrykte grupper i verden – kvinder, børn, arbejdere, flygtninge og andre forfulgte personer.

USA vil fortsætte med at arbejde med individuelle nationer og internationale institutioner for at bekæmpe religiøsforfølgelse og fremme religionsfrihed.

USA vil fortsætte med åbent at påpege overtrædelser af menneskerettighederne og gennemføre dialoger med nationer, der er villige til at deltage konstruktivt.

Clinton-administrationen mener, at USA skal støtte de institutioner og foranstaltninger gennem hvilke andre nationer hjælper USA med at løfte USA's ledelsesbyrde.

3.3.3 Sammenligning af de diplomatiske midler

Umiddelbart kan man se en kvantummæssig forskel i de to strategiers prioritering af direkte og indirekte sikkerhed, idet Bush-administrationens strategi forholder sig signifikant mere til forsvarsaspektet end Clinton-

administrationen – og i særdeleshed terrorismeaspektet. Men til gengæld er vægtningen af den indirekte sikkerhed størst hos Clinton-administrationen.

Indholdsmæssigt har strategierne stort set samme ordlyd, når det gælder indirekte sikkerhedstiltag. Her prioriterer begge administrationer international dialog og fri offentligdiplomati. Den indholdsmæssige forskel kommer til gengæld til udtryk mht. den direkte sikkerhed. Clinton-administrationen påpeger eksempelvis under 3.3.2, pkt. 1, at mange af de udfordringer USA står overfor ikke kan løses af en enkelt nation – en formulering man ikke finder i Bush-administrationens strategi. Bush-administrationens strategi fokuserer meget på den direkte nationale sikkerhed, hvorimod Clinton-administrationen har et flertal af indirekte sikkerhedsaspekter med i strategien. Konklusionen er derfor, at der ligesom under målsætningerne er sket en omprioritering af de diplomatiske midler hen imod mere direkte sikkerhed.

3.4 Økonomiske midler

Underafsnittet redegør først for Bush-administrationens og dernæst Clinton-administrationens tiltænkte benyttelse af økonomiske midler til opnåelse af de i afsnit 3.2 fundne hovedmålsætninger.

3.4.1 Bush-administrationens økonomiske midler

Afsnittet redegør for, hvilke økonomiske midler Bush-administrationen, ifølge strategien, vil benytte for at nå de overordnede sikkerhedspolitiske målsætninger.

Direkte sikkerhed

En tilbagevenden til stærk økonomisk vækst i Europa og Japan er vital for USA's nationale sikkerhed. USA vil fortsætte med at bruge sine jævnlige konsultationer med japanske og europæiske partnere til at diskutere de politikker de adopterer for at fremme vækst.

Indirekte sikkerhed

Bush-administrationen vil benytte USA's ulandsbistand til at fremme frihed og støtte dem, som uden vold kæmper herfor, for derigennem at sikre, at nationer, der bevæger sig mod demokrati, bliver belønnet for de skridt de tager.

Bush-administrationen vil assistere Rusland i forberedelserne for optagelse i WTO.

Bush-administrationen vil tilbyde flere muligheder for det fattigste kontinent, Afrika, begyndende med fuld udnyttelse af de tilladte præferencer

som fremgår af det afrikanske vækst og muligheds akt, og som fører til frihandel.

Bush-administrationen vil fortsætte med bilaterale frihandelsaftaler.

Bush-administrationen vil fremme på verdensplan sammenhængen mellem handel og udvikling.

Bush-administrationen vil sikre overholdelsen af handelsaftaler og love mod unfair praksis.

Bush-administrationen vil stille økonomiske ressourcer til rådighed for at hjælpe reformvillige lande.

Bush-administrationen vil højne effektiviteten af Verdensbanken og andre udviklingsbanker for at løfte levestandarden. USA har vendt den faldende tendens i USA's bistand.

Bush-administrationen vil forøge mængden af udviklingsbistand der er baseret på bevillinger i stedet for lån.

Bush-administrationen vil åbne samfund for konkurrence og investeringer.

Bush-administrationen vil sikre global offentlig sundhed. USA donerer allerede to gange så mange penge til global sundhed, som den næststørste donor.

Bush-administrationen vil forøge sine bidrag til uddannelsesbistand med minimum 20 procent.

Bush-administrationen vil fortsætte med at hjælpe landbrugsudviklingen bl.a. gennem genteknologien, så de 800 millioner mennesker, der i dag lider af sult og fejlmæring, kan få gavn heraf.

3.4.2 Clinton-administrationens økonomiske midler

Afsnittet redegør for, hvilke økonomiske midler Clinton-administrationen, ifølge strategien, vil benytte for at nå de overordnede sikkerhedspolitiske målsætninger.

Direkte sikkerhed

Clinton-administrationen vil, at USA skal fortsætte med at ekspandere USA's internationale handel for at opretholde økonomisk vækst hjemme. Clinton-administrationen vil fortsat sikre, at frihandlen ikke indføres på bekostning af nationale sikkerhed.

Clinton-administrationen vil, at USA skal tillægge eksportkontrol på krypterings- og computermateriel i spørgsmål, der berører USA's sikkerhed.

Indirekte sikkerhed

Clinton-administrationen mener, at kriser kan undgås gennem USA's ved-

blivende udviklingsprogrammer, der fremmer retten til arbejde, frivillig familieplanlægning, basisuddannelse, foreningsbekæmpelse, demokratisk regering, retsregler, religionsfrihed og økonomisk styrkelse af borgere.

Clinton-administrationen vil fortsætte med at presse på for bedre integration af det internationale arbejder standarder i WTO arbejdet, bl.a. gennem en tættere interaktion mellem WTO og ILO.

Clinton-administrationen vil sikre, at en ny runde af globale handels samtaler indeholder nedbrydning af landbrugs-, industri- og servicehindringer, beholde tariffri elektroniske reklamer og at handel vil løfte levevilkårene for arbejdere alle steder.

Clinton-administrationen vil, samtidigt med arbejdet i WTO, forsat presse på for mere åbent marked gennem regionale økonomiske organisationer. Når det er passende er Clinton-administrationen villig til at tage stærke midler i brug mod overtrædere af menneskerettighederne. Dette inkluderer økonomiske sanktioner, visumrestriktioner og restriktioner på salg af våben og politiudstyr, som kan benyttes til at overtræde menneskerettighederne.

Clinton-administrationen vil, at USA skal søge at fremme forsoning i stater, som er udsat for nationale konflikter og være opmærksom på migration- og flygtningekriser. For at stoppe disse vil USA yde passende finansielstøtte og arbejde med andre nationer og internationale elementer, som Røde Kors's internationale komite og FN's flygtningehøjkommissær.

3.4.3 Sammenligning af de økonomiske midler

Den kvantummæssige fokusering er overordnet set ens for de to administrationer, idet vægtningen af de økonomiske midler i begge de sikkerhedspolitiske strategier markant hælder til opnåelse af indirekte sikkerhed, hvilket heller ikke er så overraskende, idet økonomiske midler traditionelt set har været benyttet med henblik på at skabe indirekte sikkerhed. Ækvivalensen mellem de to strategier er også påfaldende, da begge administrationer benytter de økonomiske midler primært til udbredelse af de amerikanske værdier demokrati, overholdelse af menneskerettighederne og etablering af de frie markeds kræfter. Konklusionen mht. de økonomiske midler er derfor at der ingen nævneværdig ændring har fundet sted.

3.5 Militære midler

Underafsnittet redegør først for Bush-administrationens og dernæst Clinton-administrationens tiltænkte militære prioriteringer inddelt i de i afsnit 3.2 fastlagte to kategorier

3.5.1 Bush-administrationens militære midler

Afsnittet redegør for, hvilke militære midler Bush-administrationen, ifølge strategien, vil benytte for at nå de overordnede sikkerhedspolitiske målsætninger.

Direkte sikkerhed

Bush-administrationen vil forsvare USA, det amerikanske folk og USA's interesser hjemme og ude ved identifikation og fjernelse af trusler før de når USA's grænser,....., USA vil ikke tøve med at handle alene, hvis nødvendigt, for at udøve USA's ret til selvforsvar ved forebyggende handlinger.

Bush-administrationen vil gennemføre den største reorganisering siden Truman-administrationen. Centreret om det nye ministerium for nationalsikkerhed og indeholdende en ny sammenlagt militær kommando og en fundamental omstrukturering af FBI, kommer administrationens omfattende plan om at sikre territoriet til at berøre hele administrationen. Mens Bush-administrationens fokus er at forsvare USA, ved administrationen godt, at USA behøver hjælp fra sine allierede og venner for at kunne besejre terrorismen i nutidens globaliserede verden. I de tilfælde, hvor stater (ude i verdenen) finder kampen mod terror for stor i forhold til den respektive stats kapacitet, vil USA matche disse staters viljestyrke og deres ressourcer med al den hjælp USA og USA's allierede kan yde.

USA skal være parat til at stoppe slyngelstater og deres terroristiske klienter før de har mulighed for at true eller bruge masseødelæggelsesvåben mod USA, USA's allierede og venner. USA's svar skal fuldt ud udnytte fornyelserne i brug af militære styrker, moderne teknologi, indeholdende udviklingen af et effektivt missil forsvarssystem og forøget udnyttelse af efterretningsindhentning og analyse.

USA skal yde effektiv konsekvensmanagement til reaktion mod effekten af masseødelæggelsesvåben, hvad enten der er tale om terrorister eller fjendtlige stater.

Til at støtte muligheden for forbyggende angreb vil USA bygge bedre, mere integrerede efterretningskapaciteter for tidsnok at give præcise informationer om trusler.

USA vil fortsætte med at transformere sine militære styrker for at sikre USA's evne til at udføre hurtige og præcise operationer.

Bush-administrationen mener, at NATO skal opbygge en kapacitet bestående af hurtig udrykkende, højmobile, specialtrænede styrker, der kan sættes ind, når som helst, overfor trusler mod et hvilket som helst medlemsland.

Bush-administrationen mener, at NATO skal ekspandere sin medlems-

skare til de demokratiske nationer, der er villig og i stand til at dele byrden med at forsvare og udvikle vores almene interesser.

USA's store nationale sikkerhedsinstitutioner er designet til en anden æra end den nuværende, hvorfor de alle må omstruktureres.

USA skal opbygge og opretholde et forsvar som ingen andre kan matche. USA skal forberede sit militær til flere Afghanistan-lignende operationer ved bl.a. at udvikle aktiver så som fjernsensorer, langtrækkende præcisions- og angrebskapaciteter og ændrede manøvre- og ekspeditionsstyrker.

USA vil tage svære beslutninger i de kommende år og fremefter for at sikre det rigtige niveau og fordeling af statens omkostninger til national sikkerhed, USA's administration skal styrke sit forsvar for at vinde denne krig.

USA er parat til at handle alene, når USA's interesser og unikke ansvar kræver det.

Indirekte sikkerhed

Bush-administrationens sikkerhedspolitiske strategi nævner ikke anvendelsen af militære midler til udbredelse af amerikanske værdier.

3.5.2 Clinton-administrationens militære midler

Afsnittet redegør for, hvilke militære midler Clinton-administrationen, ifølge strategien, vil benytte for at nå de overordnede sikkerhedspolitiske målsætninger.

Direkte sikkerhed

USA skal være villig til at handle alene, når USA's interesser kræver det. USA skal til stadighed huske, at USA's militærs hovedopgave er at afskrække og, hvis nødvendigt, kæmpe og vinde konflikter, hvor USA's vitale interesser er truet.

Fordi terroristorganisationer måske ikke lader sig afskrække på almindelig vis, skal USA sikre en robust kapacitet til præcist at finde kilden til angreb mod USA og USA's befolkning, og at reagere effektivt og beslutsomt for at beskytte USA's nationale interesser.

USA vil fortsætte med at opretholde en robust triade af strategiske nukleare styrker tilstrækkelige til at afskrække enhver potentiel fjende, som måtte ønske eller forsøge at få adgang til nukleare styrker.

USA er forpligtet til at opretholde amerikansk lederskab i rummet. Uhindret adgang til og udnyttelse af rummet er en vital national interesse – essentiel for beskyttelse af nationale sikkerhed.

USA skal holde trit med den hurtigudviklende informationsteknologi, så

USA kan kultivere og høste løftet om informationsoverlegenhed mellem amerikanske styrker og koalitions partnere.

USA skal sikre, at USA forbliver den bedst forberedte og trænedes militære styrke i verden.

USA vil, så længe terrorister fortsætter med at bruge amerikanske borgere som mål, reservere retten til, som en handling i selvforsvar, at angribe deres baser og dem som sponsorer, assisterer og aktivt støtter dem.

USA skal forberede sig på en usikker fremtid. Dette betyder, at USA skal transformere sine kapaciteter og organisation - diplomatisk, militært, efterretningsmæssigt, lovhåndhævende og økonomisk - til at kunne reagere hurtigt og kunne forudse nye muligheder og trusler.

USA mener, at transformationen af USA's militære styrker er vigtig for at kunne møde de militære udfordringer i det 21. århundrede.

Indirekte sikkerhed

USA mener, at det amerikanske militær spiller en vigtig rolle i skabelsen af det internationale sikkerhedsmiljø på måder, der beskytter og fremmer USA's interesser.

USA må udnytte sin mulighed for at gøre effektiv brug af USA's kommunikations- og informationskapacitet for at bekæmpe misinformation og tilskyndelser, mildne etniske konflikter, fremme uafhængige medieorganisationer og den frie informationsstrøm, samt støtte demokratisk deltagelse.

3.5.3 Sammenligning af de militære midler

Den kvantummæssige vægtning af de militære midler mht. direkte og indirekte sikkerhed er overordnet set ens i de to administrationers strategier.

Indholdsmæssigt berører begge strategier generelt de samme emner, men Bush-administrationen fokuserer betragteligt mere på forebyggende angreb (pre-emptive strikes) (jf. 3.5.1, pkt. 1, 4, 6 og 12), omorganisering af de statslige institutioner med henblik på at styrke den direkte sikkerhed (jf. 3.5.1, pkt. 2, 4, 6, 7, 8, 10, 12 og 13) og den fortsatte amerikanske verdens dominans mht. militærmagt (jf. 3.5.1, pkt. 11). Konklusionen mht. de militære midler er, at de militære midler i begge administrationers strategier først og fremmest skal skabe direkte sikkerhed. Forskellen på strategierne ligger i Bush-administrationens fokusering på forebyggelse af trusler samt legitimeringen af sådanne handlinger.

3.6 Ændringen fra Clinton- til Bush-administrationen

Efter at have sammenlignet hvert enkelt delelement i strategitrekanten,

afsluttes redegørelsen af en overordnet sammenligning indeholdende hver af delelementernes forskelle for derved at fremstille den samlede ændring i den sikkerhedspolitiske strategi fra Clinton-administrationen til Bush-administrationen.

Som det fremgår af hver enkelt delelements fremstilling af ligheder og forskelle på de to strategier, er ændringerne at finde i de to administrations overordnede målsætninger samt anvendelsen af henholdsvis diplomatiske og militære midler.

Bush-administrationen prioriterer den direkte sikkerhed højere end tilfældet var hos Clinton-administrationen, hvorfor der er sket en omprioritering af midlerne indenfor både de diplomatiske og de militære midler fra indirekte til direkte sikkerhed.

Bush-administrationen anser hovedmålsætningen om national sikkerhed (3.2.1, pkt. 2) for den vigtigste opgave, hvis man sammenligner forholdsmæssige fordeling af midlerne med hvilken målsætning midlerne understøtter. I modsætning hertil brugte Clinton-administrationen forholdsmæssigt flere midler til opnåelse af sin hovedmålsætning om at fremme demokrati og menneskerettigheder på verdensplan (3.2.2, pkt. 3). Herved kan man konkludere, at der udover en intern omfordeling i strengene fra indirekte til direkte sikkerhed er sket en tilsvarende omfordeling af midler fra de diplomatiske til de militære, se figur 3.2.

Figur 3.2: Omfordeling af midler i den strategiske trekant

Det er netop denne ændring i amerikansk sikkerhedspolitik, fra vægtningen af mere bløde midler til nu mere hårde midler, der har vakt bekymring hos mange, såvel amerikanere som ikke-amerikanere. Og når denne

udvikling sammenholdes med Bush-administrationens ønske om USA's fortsatte verdensdominans samt administrationens varslede vilje om at benytte sig af forebyggende angreb, unilateralt om nødvendigt, er bekymringerne forståelige. Men hvad ligger til grund for disse ændringer? Det er det jeg i analyseafsnittet vil afdække.

4. Analyse

Nu har jeg i ovenstående redegørelse vist, at der er sket en ændring fra Clinton- til Bush-administrationens sikkerhedspolitiske strategi. Som problemstillingen påpeger, er der mange bud på, hvorfor denne ændring er kommet. I nærværende analyseafsnit vil jeg forklare ændringen i den amerikanske sikkerhedspolitiske strategi ved hjælp af opgavemodellens fire forklarings-metoder/-niveauer.

4.1 Systemniveau

Som beskrevet i teoriafsnittet (afsnit 2.1) forklarer dette afsnit ændringen i amerikansk sikkerhedspolitik ud fra et systemperspektiv.

Grundlæggende opfatter systemniveauet mennesket som mere afhængigt af strukturen, end strukturen af mennesket. Det må betyde, at selvom mennesket på sigt kan ændre forholdene i systemet, da systemet er menneskeskabt, er menneskets adfærd i høj grad styret af de rammer, som systemet giver²¹. Derfor benytter systemniveauet sig af historien som forklaringsfaktor, idet tidligere tiders eksempler på tilsvarende system-strukturer vil kunne forklare staters adfærd. Jeg vil gennem hele afsnittet benytte mig af et historisk eksempel for derigennem at forklare USA's ændring i den sikkerhedspolitiske strategi.

Flere forskere i international politik, blandt andre John C. Hulsman, David Polansky og Rachel Prager²², har påpeget ligheden ved den systemmæssige situation som post-Waterloo Storbritannien stod i og den situation som USA, her i begyndelsen af det 21. århundrede, står i, hvorved man kan drage flere adfærdsparallelser.

4.1.1 *En unipol ønsker status quo*

For det første, Storbritannien var på det tidspunkt, og USA er i dag, den ultimative største magtfaktor i verdenen. Storbritannien stod som primus inter pares, efter at have vundet en lang række sejre. Denne unipolaritet forklarer, hvorfor Storbritannien udviklede sig til en status quo magt, der mere end noget andet ønskede at bevare dette post-Napoleonske internationale system. Briternes sikkerhedspolitiske strategi var derfor at fore-

bygge og undgå tilblivelsen af en global rival.

Denne status quo tankegang passer godt på nutidens USA. Som det fremgår af redegørelsen mener Bush-administrationen, at USA skal forblive den ubetinget største magtfaktor i verden²³. Bush-administrationen har i sin sikkerhedspolitiske strategi intensiveret den amerikanske fokus på denne status quo tilstand, idet ønsket om at forblive verdens nummer et er blevet til en overordnet målsætning – Bush-administrationen vil på baggrund af USA's usammenlignelige styrke og indflydelse fremme en global magtbalance, der favoriserer frihed²⁴. Denne målsætning kan umiddelbart tolkes som et amerikansk ideologisk ønske, men når strategien samtidig fastslår, at USA skal opbygge og opretholde et forsvar som ingen andre kan matche²⁵, må USA's intention, lige som datidens briters, være at opretholde et system status quo og forblive den eneste supermagt. USA vil udnytte sin magtposition hertil²⁶.

4.1.2 Unipolære magter

er tvunget til koalitioner i uni-multipolære systemer

For det andet var Storbritannien ligeledes dominerende såvel militært, økonomisk, politisk, kulturelt som diplomatisk blandt verdenens magter. Men systemet indeholdte samtidigt andre stormagter, hvorfor briterne ikke var den eneste signifikante aktør. Denne uni-multipolære struktur krævede, at Storbritannien måtte konstruere koalitioner med andre stater for at kunne skabe resultater på den internationale scene. Eksempelvis samarbejdede Storbritannien med andre europæiske stormagter i Krimkrigen (1854-1856), hvor Storbritannien skabte en koalition med Frankrig og Østrig-Ungarn, og dermed besejrede Rusland, en krig, der ellers meget let ville have svækket briterne, hvis de havde stået alene. Strukturen gjorde, at Storbritannien måtte samarbejde med andre stormagter på trods af sin unipolære magt. Det samme gør sig gældende for USA i dag, hvor det flere gange i Bush-administrationens sikkerhedspolitiske strategi understreges, at USA vil samarbejde i koalitioner (Coalitions of the willing). Det strukturbestemmende i USA's sikkerhedspolitik mht. koalitioner understregedes af den amerikanske forsvarsminister Donald Rumsfeld, da han for noget tid siden udtalte, at det er missionen, som bestemmer koalitionen og ikke koalitionen, som bestemmer missionen²⁷.

4.1.3 Unipolære magter kæmper mod magtbalancering loven

For det tredje har den sammenlignelige geopolitiske tilstand dels defineret truslen og dels identificeret det bedste forsvar for såvel post-

Waterloo Storbritannien som for USA i begyndelsen af det 21. århundrede. Begge er østater, der ikke er forbundet direkte med den eurasiske landmasse. Derfor var briterne og er amerikanerne, qua deres flådetraditioner, automatisk gearet til at udøve intervention via havet.

Faren for, at der i datidens Europa skulle etablere sig en rival til Storbritannien, var styrende for den førte britiske udenrigs- og sikkerhedspolitik. Storbritannien støttede, som udestående magt, konsekvent den næststørste magtgruppering på kontinentet. Det samme kan man argumentere for gør sig gældende i den amerikanske sikkerhedspolitik i dag. EU har eksempelvis ikke haft held til at skabe en samlet militærmagt, der kunne konkurrere med USA's, hvilket blandt andet kan tilskrives det amerikanske alternativ i form af NATO. Mere håndgribeligt er eksemplerne i Asien mht. Pakistan og Indien, hvor USA er med til at sikre, at ingen af parterne får magt over den anden og dermed skaber et regionalt magtcentrum. Sidst men ikke mindst støtter USA som bekendt Taiwan, så østaten ikke bliver opslugt af Kina, hvilket ellers meget let ville kunne skabe præcedens for en indlemmelsespolitik for verdens mest folkerige nation. Igen en trussel mod USA's fortsatte verdensdominans. En magtbalancestrategi, som Bush-administrationen ikke lægger skjul på i den nationale sikkerhedspolitiske strategi, hvor den fremstår som den første af de tre hovedmålsætninger. USA er tvunget til denne offensive og hårde sikkerhedspolitiske linje, idet systemniveauets lov om magtbalance (se 2.1) på sigt ellers ville skabe en rival.

4.1.4 Unipolære magter skaber interdependens

For det fjerde var Storbritannien på det tidspunkt verdens ubestridte økonomiske leder, eksempelvis stod briterne i 1860 for 53,2 procent af verdens industrivarer²⁸. Derfor havde briterne en stor interesse i at bevare handelsforbindelse åbne og frie. Nøjagtig det samme gør sig gældende i dag mht. USA. Frihandelsaftaler og ønsket om global markedsfrihed udgør en stor del af såvel Bush- som Clinton-administrationens sikkerhedspolitiske strategi.

Men etablering af handelsaftaler handler ikke kun om kroner og øre, idet handel ikke er et økonomisk nulsumsspil. Handel skaber synergi, hvor alle parter i aftalen nyder en eller anden form for fortjeneste. Derfor har handelspartnere til magtpoler tendens til at acceptere den unipolære magthaves ubestridte position, så længe de høster en gevinst heraf.

4.1.5 Unipolære magters kultur præger resten af systemet

Storbritannien var på den tid et kulturelt verdenscenter, hvor de indflydelsesrige mennesker i verden sendte deres børn hen for at blive uddannet. Når de returnerede til deres hjemland, havde de adopteret de britiske normer og værdier, hvilket styrkede Storbritanniens position.

Denne udbredelse af blød magt er blevet endnu mere udbredt her i begyndelsen af det 21. århundrede, idet globaliseringen har gjort det meget lettere at påvirke mennesker selv i den fjerneste afkrog af verden via fjernsynet og Internettet. Denne globaliseringsbølge er startet i USA, hvorfor den bygger på amerikanske værdier og normer. Derved påvirkes mennesker verden over af den amerikanske tankegang, hvorved USA opnår en større accept. Denne udbredelse af amerikanske normer og værdier skaber altså en indirekte sikkerhed for USA, hvilket forklarer, hvorfor Bush-administrationen har dette som en overordnet sikkerhedspolitisk målsætning – Bush-administrationen vil opnå global politisk og økonomisk frihed, fredelige relationer til andre stater og respekt for menneskelig værdighed. I den realistiske tankegang er der altså ikke noget altruistisk (uselvisk eller menneskekærligt) ved det amerikanske ønske om udbredelse af demokrati, frie markeds kræfter eller menneskerettigheder, men det er derimod en bevist identitets-eksport, der har smag af imperialism²⁹.

4.1.6 Delkonklusion

Som det fremgår af de ovenstående fem underafsnit kan man forklare USA's ændring i sikkerhedspolitisk strategi ud fra ændringen i systemets struktur. USA's ændring i strategi skyldes altså overgangen fra global bipolaritet til global unipolaritet.

For det første er USA tvunget til en mere offensiv og hård sikkerhedspolitik for at undgå tilblivelsen af en ny global rival. For det andet består den nye offensive sikkerhedspolitik i at støtte aktører, der kæmper mod potentielle magtcentre.

Årsagen til, at USA opretholder sine diplomatiske forbindelser i stedet for at agere som en ren imperialistisk stat forklares af underafsnit 4.1.4, idet systemet ikke er et fuldstændigt unipolært system, men mere unimultipolært. Derfor er USA tvunget til alliancer og koalitioner.

Systemniveauet giver altså et svar på, hvorfor USA har lanceret en mere direkte og hård sikkerhedspolitisk strategi. Men hvad niveauet ikke kan

svare på er, hvorfor ændringen først kommer i 2002 mere end ti år efter strukturen ændrede sig fra bipolaritet til unipolaritet.

4.2 Omgivelsesniveau

Som beskrevet i teoriafsnittet (afsnit 2.2) forklarer dette afsnit ændringen i amerikansk sikkerhedspolitik ud fra et omgivelsesperspektiv. For kort at resumere den grundlæggende teori, betragtes staterne ikke længere, som tilfældet var under systemniveauet, som aktører, der alle er udsat for ens ydre påvirkninger. Hver enkelt stats sikkerheds- og udenrigspolitik er en funktion af påvirkninger fra statens "nære" omgivelser. Staten agerer rationelt ud fra disse ydre påvirkninger, hvorfor interne forhold i den pågældende stat ikke har nogen indvirkning på den førte politik ("black box"-teori).

Afsnittet påviser ændringer i USA's omgivelser samt definerer, hvad der er USA's nære omgivelser for derigennem at forklare ændringerne i den nye sikkerhedspolitiske strategi, jf. redegørelsen.

4.2.1 To nye og en gammel type internationale aktører

Afsnittet tager udgangspunkt i Robert Coopers opfattelse af verden efter murens fald³⁰.

Østblokkens endelige medførte at verden ændret sig. I kølvandet på opbruddet og ændringen af verdensstrukturen fra bipolar til unipolar blev to nye statstyper skabt, så verdenen nu består af tre:

Den præmoderne stat. Det er næsten misvisende at tale om præmoderne stater, idet kendetegnet for det præmoderne er, at det betegner områder, hvor stater har forfejlet og hobbesianske³¹ krige eller stridigheder (alle mod alle) bliver udkæmpet. Derfor vil det være mere korrekt at tale om præmoderne områder. Af eksempler kan nævnes det nu tidligere Jugoslavien, Somalia og Afghanistan (før Vesten greb ind). Den præmoderne stat opfylder ikke længere eller har aldrig opfyldt det weberske kriterium, hvor en stat har monopol på den legitime brug af vold³². Her regerer kriminelle, terrorister og lokale krigshøvdinge udover staten selv.

Den moderne stat. Den moderne stat betegner den traditionelle stat, der følger Machiavellis principper for en stat. Det er den klassiske stat, som prioriterer statens suverænitet indenfor sit eget territorium og anser magtbalance som det vigtigste middel for fred og stabilitet. Den moderne stat har samtidigt den klassiske Clausewitz-opfattelse, at krig er et politisk

instrument. Nutidige eksempler på moderne stater er Kina, Pakistan og Indien.

Den postmoderne stat. De postmoderne stater er tidligere moderne stater, der nu har antaget et helt nyt sæt normer og regler med hensyn til statens interdependens med andre postmoderne stater. De postmoderne stater nedbryder skellet mellem indenrigs- og udenrigspolitikken, hvilket betyder, at de postmoderne staters NGO'er nu samarbejder på tværs af landegrænserne (transnationalt) på områder, der traditionelt har begrænset sig til at være nationale. Den postmoderne stat afviser militærmagt som værende et middel til at klare uoverensstemmelser, i stedet antager staten en normativ og idealistisk holdning til international politik. Grundet den større og større interdependens bliver landegrænser mere og mere irrelevante. Slutteligt er den postmoderne stats sikkerhed baseret på gennemsigtighed, gensidig åbenhed, interdependens og gensidig sårbarhed.

Cooper påpeger, at formen for interaktion med andre stater omfattende såvel konflikter som alliancer må tilpasses alt efter hvilken statstype den pågældende stat hører under, idet man eksempelvis ikke kan tale idealisme med præmoderne eller moderne stater, men kun postmoderne stater. Mere populistisk formuleret siger Cooper, at jungleloven gælder i junglen.

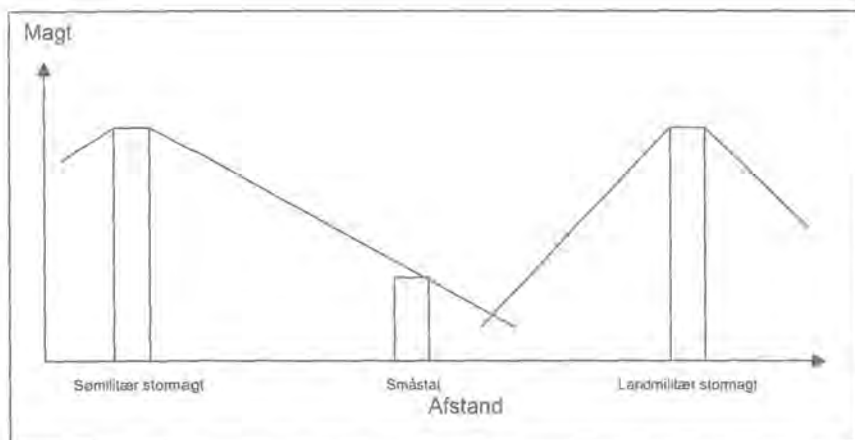
Det er denne ændrede verdensorden, som den eneste tilbageblevne supermagt, USA skal forholde sig til, når den skal udarbejde sin sikkerhedspolitiske strategi.

4.2.2 USA har hele verden som sin baggård

Som det fremgår af teori afsnittet adskiller omgivelsesniveauet sig blandt andet fra systemniveauet ved at definere magt som aftagende med afstand.

Hvor hurtigt statens magt falder med afstanden afhænger primært af statens militære midler, se figur 2.2. En traditionel landmilitær stormagt vil ikke kunne projicere sin magt ud til samme afstand som en traditionel sømilitær stormagt. Selvom, der i figuren er samme afstand mellem småstaten og de to stormagter er det kun stormagten med den sømilitære kapacitet, der kan påvirke småstaten.

Derved beviser omgivelsesniveauet, at statens sikkerheds- og udenrigspolitik afhænger af den enkelte stats beliggenhed i systemet, idet påvirkningerne er forskellige.

Figur 2.2: Stormagters magtprojicering som funktion af afstand med militærkapacitet som eksogenfaktor³³.

Denne forskel på de to niveauer (system og omgivelse) er dog ikke så udtalt, når man ønsker at forklare en supermagt som USA's sikkerhedspolitik i et uni-multipolært system. Qua USA's enorme flåde, løftekapacitet mht. transportfly og generelle militære magtapparat har USA mulighed for at projicere sin magt, hvor som helst på jorden USA måtte ønske det, hvilket historien også er fuld af eksempler på (Vietnam, Korea, Mellemøsten, Afrika, Sydamerika og Europa). På baggrund af denne amerikanske indblanding verden over er amerikanerne blevet genstand for såvel megen kritik som megen ros, men en ting er sikkert alle har en mening om USA.

Idet USA, efter Sovjetunionens opløsning, udøver magtprojicering over alt på kloden og alle samtidig har en holdning til supermagten, afgrænses USA's omgivelser i omgivelsesniveauets optik lidt abstrakt kun af atmosfæren. For USA er alle stater naboer. Specielt på baggrund af næste afsnits pointe.

4.2.3 Ny trussel efter 11. september

Afsnittet tager udgangspunkt i kommandørkaptajn Jens Claus Hansens artikel "Den sikkerhedspolitiske situation efter 11. september 2001"³⁴.

Man kan diskutere, hvorvidt der er opstået en ny trussel efter fire passagerfly blev kapret og fløjet ind i henholdsvis World Trade Center og

Pentagon (det sidste nåede som bekendt ikke sit mål, men styrtede i stedet ned på en mark). Verden har længe kendt til terrorangreb. Terrorisme er ikke noget nyt fænomen, som Jens Claus Hansen skriver. Heller ikke i USA, som siden den kolde krigs ophør har givet terrorismeproblemet større og større opmærksomhed. Derfor kunne man argumentere for, at der ikke forligger nogen ny trussel.

Alligevel har 11. september ændret verden. Selvom der ikke er tale om et nyt fænomen, adskiller terrorangrebet sig på tre punkter fra tidligere tiders "konventionelle" terrorangreb³⁵.

For det første er terrorismen mere international, idet rekrutteringsgrundlaget og organisationen nu er baseret på internationale netværk, som udnytter det nyeste indenfor informationsteknologi³⁶.

For det andet er terrorismen blevet mere abstrakt. Tidligere terroraktioner har kendetegnet sig ved ønsket om en stor signalværdi. Det var graden af opmærksomhed en given aktion ville få og ikke selve voldsanvendelsen, der var interessant for terroristerne³⁷. Det har nu ændret sig, idet der ikke er nogen, som tager ansvaret for aktionerne, og de er ikke fuldt opklaret. Af eksempler kan nævnes bombesprængningerne mod de amerikanske ambassader i Kenya (Nairobi) og Tanzania (Dar es Salaam) i 1998, angrebet mod USS COLE i Yemen 2000 og bombeaktionen mod selv samme World Trade Center i 1993. Det eneste, der er helt sikkert er, at aktionerne har været møntet på USA i sin egenskab af kapitalistisk supermagt.

For det tredje er terrorismen blevet mere voldelig. Den 11. september døde flere mennesker som følge af angrebet end ved noget andet terrorangreb. Denne kombination af symbolsk (angreb af ikoner) og strukturel vold (den konkrete ødelæggelse og afledte konsekvenser), som Jens Claus Hansen udtrykker det, udelukker derfor ikke brugen af masseødelæggelsesvåben i fremtiden³⁸.

Sammenfattende kan man sige, at 11. september ikke lagde grunden for et nyt fænomen, men i stedet skabte en ny opfattelse af begrebet terrorisme. Den potentielle trussel blev med et virkeliggjort, hvilket har medført, at staterne og i særdeleshed USA i fremtiden nødvendigvis må forholde sig til denne nye trussel. Dette vil blandt andet have indflydelse ved udfærdigelse af strategier mht. statens og individets sikkerhed.

4.2.4 Delkonklusion

Som det fremgår af de ovenstående tre underafsnit, er der på omgivelses-

niveauet sket ændringer, der har haft væsentlig indflydelse på USA. Ændringerne i USA's omgivelser er dels foranlediget af murens fald, hvor en ny opdeling af systemets stater i tre kategorier, jf. Cooper³⁹, blev initieret, og dels ved terrorangrebet 11. september 2001. Disse to ændringer kan læses ud af den ændring, der er sket i den amerikanske sikkerhedspolitiske strategi. Det er de nære omgivelser, der, jf. omgivelsesniveauet, har indflydelse på statens sikkerhedspolitik. Men adskillelsen af de strukturelle omgivelser og de nære omgivelser er vanskelig, når man skal beskrive en unipolær magts sikkerhedspolitik, hvilket afsnit 4.2.3 konkluderer. Dels har USA mulighed for magtprojicering på hele kloden og dels er terror, der har været udført mod USA, jf. 4.2.3, ikke afhængig af afstande. Når disse to forhold sammenlægges med indholdet i 4.2.1 kan man dermed forklare, hvorfor USA for at forhindre gentagelser af 11. september må forebygge dette ved en offensiv og hård sikkerhedspolitik, hvilket derfor forklarer ændringen i strategi. Umiddelbart kan det se ud som om dette niveau på tilfredsstillende vis, forklarer USA's ændrede sikkerhedspolitiske strategi. Men det forklarer ikke, hvorfor Bush-administrationen med denne hårde og offensive strategi har formået at få en markant opbakning i den amerikanske befolkning. For at kunne forklare dette, må man nødvendigvis analysere USA's interne faktorer.

4.3 Indenrigsniveau

Som beskrevet i teori afsnittet (afsnit 2.3) forklarer dette afsnit ændringen i amerikansk sikkerhedspolitik ud fra interne faktorer. For kort at resumere den grundlæggende teori betragtes staterne som unikke, idet staternes særegne historie, samfundsstruktur og politiske apparat påvirker statens adfærd udad til. Dette niveaus opfattelse forkaster de to foregåendes betragtning af staterne som værende "black boxes"⁴⁰.

Afsnittet påviser ændringer, der på baggrund af USA's interne forhold har resulteret i udfærdigelsen af den nye sikkerhedspolitiske strategi, jf. redegørelsen.

4.3.1 Internationalisme kontra isolationisme

Det er vigtigt for forståelsen af begreberne internationalisme og isolationisme at notere sig, at de kun omfatter militær og politisk intervention, hvorimod økonomiske og ideologiske relationer ikke er indbefattet.

34 år efter USA's forfatning blev underskrevet proklamerede USA i 1823 Monroe-doktrinen, hvilket blev startskuddet for en lang periode med amerikansk isolationisme. Doktrinen gik kort ud på, at USA ville afholde

sig fra at blande sig i europæiske anliggender, så længe det samme gjorde sig gældende mht. europæisk afholdelse fra indblanding i amerikanske anliggender på de to amerikanske kontinenter. Årsagen var, at man ikke ønskede at blive indblandet i europæiske stridigheder, idet USA på det tidspunkt kun var at betragte som en stormagt på linie med de euroasiatiske. Når man taler om USA's isolationisme omfatter denne ikke de to amerikanske kontinenter, idet USA gennem stort set hele sin eksistens kontinuerligt har ført en offensiv sikkerheds- og udenrigspolitik i sit nærområde. Isolationismen omhandler derfor kun USA's sikkerheds- og udenrigspolitiske engagement med den resterende verden. Denne isolationisme kendetegnede USA's sikkerheds- og udenrigspolitik frem til præsident Truman i 1947 lancerede sin doktrin, der sammen med Marshall-hjælpen brød med denne passive politik til fordel for en langt mere offensiv. Starten på den kolde krig var den direkte årsag til overgangen til internationalismen, men allerede med Woodrow Wilsons tanker om en global verdensorden efter amerikansk forbillede var den spæde start til internationalismen taget. Kendetegnende for de to perioder, der umiddelbart efterfulgte de to verdenskrige (mellemkrigstiden og tiden fra Anden Verdenskrigs ophør til lanceringen af Truman-doktrinen), var at den amerikanske tradition for isolationisme stadig gennemsyrede det amerikanske politiske system. Dog bør Franklin Roosevelts initiativ til videreførelsen af Wilsons drøm nævnes som en internationalistisk politisk manifestation. I 1945 blev de Forenede Nationer oprettet. Årsagen til, at Truman-doktrinen regnes for begyndelsen på USA's internationalisme skyldes, at FN ikke kom til at fungere grundet den kolde krigs rivalisering, der umuliggjorde konsensus i organisationens sikkerhedsråd.

Under den kolde krig førtes en internationalisme, der i et realistisk perspektiv fik sin næring gennem kampen mod den kommunistiske verdensudbredelse.

Efter den kolde krigs ophør fortsatte Clinton-administrationen det internationalistiske spor, men den fik en drejning til mere at omfatte oversøiske tiltag, der omhandlede indirekte sikkerhed (diplomati, freds-skabende og fredsbevarende aktioner) frem for den kolde krigs direkte sikkerhed ved eksempelvis opstilling af atomare missiler i Europa. Den amerikanske internationalisme var blevet mere ideologisk, idet der ikke længere fandtes en direkte rival til USA. Samtidig blev det amerikanske militærbudget beskåret, som en reaktion på østblokkens opløsning (en amerikansk "fredsdividende").

Den amerikanske intervention i Kosovo i 1999 var med til at vække et ønske i den amerikanske befolkning for en mere isolationistisk politik, idet de amerikanske vitale interesser i denne krig var svære at se for den almindelige amerikaner. En holdning som Republikanerne også gik til valg på i 2000⁴¹ og vandt⁴². Republikanerne ønskede at flytte midlerne fra den indirekte sikkerhed tilbage til den direkte sikkerhed⁴³.

4.3.2 USA's reaktion på trusler rettet mod det amerikanske kerneland

USA har ved sin geografiske placering med vand på stort set alle sider haft en unik fysisk sikkerhed op gennem historien. Af samme årsag har USA kunne indtage en jagttagerrolle i mange konflikter. Men ingen regel uden undtagelser. Flere gange i historien er USA kerneland, på trods af sin geografiske sikkerhed blevet truet, hvis ikke decideret været genstand for fjendtlige angreb. Tilfælde, der uden undtagelse alle har forårsaget en kontant modreaktion fra amerikansk side. Nedenfor gives fire eksempler på USA's markante reaktion på en direkte trussel mod det amerikanske kerneland⁴⁴ for historisk set at understøtte pointen.

I 1914 begyndte Første Verdenskrig, da Østrig-Ungarn erklærede Serbien krig. Krigen udviklede sig som bekendt til en altomfattende krig på det europæiske kontinent. USA, der som før nævnt, på det tidspunkt førte en isolationistisk sikkerheds- og udenrigspolitik, ville ikke blande sig i krigen. Alligevel gik USA ind i krigen i 1917. Årsagen til den ændrede holdning skyldtes hovedsagligt, at tyske ubåde nu havde vist sig at være i stand til at true Amerikas og de ententemagters⁴⁵ livsvigtige handelsforbindelser over Atlanterhavet.

USA afstod deslige at gå ind i Anden Verdenskrig, indtil japanerne den 7. december 1941 gennemførte et overraskelsesangreb på den amerikanske stillehavsflåde, der lå i havn eller for anker ved den amerikanske ø Hawaii.

I forbindelse med den kolde krigs våbenkapløb lykkedes det Sovjetunionen i 1957, som den første stat i verden at sende et rumskib uden for jordens atmosfære. Ved opsendelsen af Sputnik⁴⁶ demonstrerede Sovjetunionen indirekte, at de nu i givet fald var i stand til at nå det amerikanske kerneland med raketter affyret fra sovjetisk territorium. USA svarede prompte ved at intensivere sit eget rumprogram bl.a. ved oprettelsen af NASA i 1958⁴⁷.

I efteråret 1962 opdagede amerikanske spionfly, at der på det kommunist-

tiske Cuba var ved at blive bygget raketramper til sovjetiske mellemdistanceraketter, der med minimal varslings tid ville kunne nå det amerikanske kerneland. Episoden udviklede sig til den største krise under den kolde krig, idet amerikanerne tog truslen meget bogstaveligt og derfor satte alt ind på at stoppe færdiggørelsen af ramperne. Til sammenligning havde Sovjet længe levet med truslen fra udstationerede amerikanske tropper i Europa.

På baggrund af de nævnte eksempler vil en trussel mod det amerikanske kerneland erfaringsmæssigt resultere i en markant opprioritering af direkte sikkerhedstiltag for USA.

4.3.3 Identitet

Der er i litteraturen beskrevet flere forskellige identiteter, der til sammen skaber en fællesfølelse og som derved skaber et sammenhold mellem mennesker⁴⁸. Disse identiteter er holdningsdannende, hvorfor de kan være med til at forklare staters adfærd. Dette underafsnit vil beskæftige sig med to karaktertræk eller identiteter ved det amerikanske folk, der kan medvirke til indenrigsniveauets forklaring af Bush-administrationens nye sikkerhedspolitiske strategi.

Exceptionalismen

Amerikanernes grundopfattelse af deres egen stat har lige siden nationens fødsel været, at USA er noget ganske enestående og særligt. I modsætning til det Europa som de fleste immigranter var kommet fra skulle det amerikanske samfund bygge på et fælles norm- og værdigrundlag. Magtkampe, politisk og religiøs undertrykkelse og deslige, som man kendte fra datidens Europa, skulle ikke stille dagsordenen i USA. Denne opfattelse af, at USA's samfund bygger på noget rent og evig gyldigt har medvirket til, at amerikanernes egen opfattelse, af historikere, er blevet benævnt exceptionalismen. Vi amerikanere er noget særligt, vi bor i Guds eget land. Denne moralske grundopfattelse har derfor også fået indflydelse på USA's sikkerheds- og udenrigspolitik gennem tiderne⁴⁹. Alle amerikanere anser de amerikanske værdier for universelle, hvorfor de skal eksporteres til hele verdenen. Diskussionen i USA har været, hvordan dette bør gøres og her har kampen mellem idealisterne, på den ene side, og realisterne, på den anden, været indædt.

Individets ret til at besidde håndvåben til selvforsvar

Amerikanernes historie har deslige skabt en tradition for individets ret til selvforsvar ved anvendelse af håndvåben. USA's samfund bygger på

denne tradition, selvom der nu er store kæfter, der ønsker denne ret afskaffet. I den højaktuelle dokumentarfilm "Bowling for Columbine", der fornyeligt modtog en Oscar for bedste amerikanske dokumentarfilm, stiller filmens instruktør, Michael Moore, spørgsmålet, om der er en sammenhæng mellem USA's frie våbenlovgivning og USA's kæmpemæssige krigsmaskine samt brugen af den. Moore påpeger, at USA indtager en sikker førsteplads blandt de demokratiske lande som USA normalt sammenligner sig med mht. årlige dræbte af håndvåben. I USA blev der i 2001 således dræbt 11.127, hvorimod der i Tyskland, på andenpladsen, kun blev dræbt 381. Nu bor der selvfølgelig væsentlig flere mennesker i USA, men på trods af en forholdsomregning er tallet stadigt markant højere⁹⁹. Moores pointe i filmen er, at der i USA er en tradition for, at man tager loven i egne hænder, hvis man føler sig truet. En legitimering af vold, der bunder i opfattelsen, at målet helliger midlet. Hvilket passer med det faktum, at flere stater i USA stadig benytter sig af dødsstraffen.

4.3.4 Delkonklusion

Som det fremgår af afsnittets underafsnit forklarer de interne faktorer i USA hvis ikke alle så mange af de ændringer, der er sket i den amerikanske sikkerhedspolitiske strategi. Terrorangrebet på det amerikanske kerneland 11. september 2001 skabte en befolkningsmæssig forventning til en opprioritering af den direkte sikkerhed, jf. 4.3.2. Da der samtidig var en republikaner ved magten i Det Hvide Hus fik strategien isolationistisk særpræg, idet USA nedtonede sin indirekte sikkerhedstiltag til fordel for direkte, jf. 4.3.1. Opfattelsen, at målet helliger midlet sammenholdet med exceptionalismens tanke kan forklare Bush-administrationens holdning til at gå enegang om nødvendigt. USA har jo ret, da værdigrundlaget er universalt.

Mange af ændringerne i den amerikanske sikkerhedspolitiske strategi kan forklares af traditioner, holdninger og karaktertræk ved den amerikanske befolkning. Problemet med dette niveaus forklaring er dog, at USA's befolkning om noget land i verden ikke kan betegnes som homogent, hvorfor mange af de ovennævnte karaktertræks modsætning i lige så høj grad er repræsenteret i befolkningen.

4.4 Beslutningstagerniveau

Analysemodellens sidste niveau er beslutningstagerniveauet. Som berørt i problemstillingen har røster såvel indenfor som udenfor USA påstået at redegørelsens påviste ændring i den amerikanske sikkerhedspolitiske strategi ene og alene afspejler præsident Bushs og hans nærmeste råd-

giveres holdninger og derfor ikke direkte er en funktion af ændringer på de tre foregående niveauer. I stedet er det beslutningstagernes reaktion på ydre påvirkninger udsat for deres holdninger og opfattelser. Dette afsnit vil med udgangspunkt i denne påstand forklare ændringen i USA's sikkerhedspolitiske strategi.

Årsagen til, at Bush-administrationen kan have så stor uindskrænket indflydelse på USA's førte sikkerhedspolitik skyldes, at USA er et præsidentialsystem. Præsidenten er statsoverhoved og leder af den udøvende magt, derudover er han militærets øverstkommanderende og chefdiplomat for landet. I modsætning til eksempelvis den danske statsminister er præsidenten valgt af hele landets befolkning. USA's præsidents beføjelser er langt større end statsledernes fra andre vestlige demokratier, eksempelvis kan han i princippet uden at spørge Kongressen gå i krig. Kongressen har dog visse regulerings- og kontrolmuligheder mht. den førte sikkerheds- og udenrigspolitik, men sammenlignet med parlamentariske systemer er den meget indskrænket. Idet der er tale om et kabinetsystem vælger præsidenten selv sin administration, hvilket mindsker den demokratiske kontrol. Hvorved den amerikanske præsident langt hen ad vejen har selvbestemmelse⁵¹.

I forbindelse med udarbejdelsen af USA's sikkerhedspolitiske strategi er den amerikanske præsidents vigtigste hjælpeorgan det nationale sikkerhedsråd, der har eksisteret siden Truman i 1947 oprettede det. Medlemmerne har gennem tiden varieret, men tæller som regel altid præsidenten, vicepræsidenten, udenrigsministeren, forsvarsministeren, præsidentens udenrigspolitiske rådgiver samt repræsentanter fra efterretningstjenesterne og militæret⁵². Det interessante ved medlemmerne i præsident George W. Bush's sikkerhedsråd er, at flere af disse umiddelbart før George Bush blev indsat som præsident har givet udtryk for deres bud på en fremtidig vision for amerikansk sikkerheds- og udenrigspolitik. Således er det muligt at sammenligne disse visioner med den efterfølgende Bush-administrations sikkerhedspolitiske strategi. Og da disse visioner er formuleret før terrorangrebet den 11. september vil sammenligningen kunne se bort fra denne forklaringsfaktor, som ellers spiller en væsentlig rolle i omgivelses- og indenrigsniveauets analyse.

I september 2000, det vil sige måneder før Bush overtog pladsen i Det Hvide Hus (januar 2001), udfærdigede den neo-konservative tænketank "Projekt for det Nye Amerikanske Århundrede (Project for the New American Century, PNAC) et hemmeligt dokument, med anbefalinger til,

hvordan USA kan beholde og udbygge sin verdensdominans. Tænkningen bestod blandt andre af Dick Cheney (nu vicepræsident), Donald Rumsfeld (nu forsvarsminister), Paul Wolfowitz (nu viceforsvarsminister), George W. Bush's yngre bror Jeb Bush og Lewis Libby (nu stabschef for Dick Cheney). Som det fremgår, er flere af personerne nu medlemmer af George W. Bush's nationale sikkerhedsråd og dem, der ikke er det har tætte forbindelser til enten præsidenten selv eller andre medlemmer af rådet. Derfor må man antage, at dokumentets ordlyd på flere måder afspejler holdninger hos de beslutningstagere, der har været med til at udfærdige den amerikanske sikkerhedspolitiske strategi fra september 2002.

En mindst ligeså vigtig, hvis ikke vigtigere, brik i formuleringen af George W. Bush's sikkerhedspolitiske strategi har været hans sikkerheds- og udenrigspolitiske rådgiver Condoleezza Rice⁵³, som også var rådgiver under valgkampagnen i 2000. I forbindelse med valgkampagnen udfærdigede Rice, i samarbejde med Bush, præsidentkandidatens sikkerheds og udenrigspolitiske opfattelse og vision fra hvilken man kan uddrage præsidentens og rådgiverens holdninger fra før Bushs indsættelse som præsident.

På baggrund af de to ovennævnte dokumenter vil beslutningstager-niveauet forklare ændringerne i den amerikanske sikkerhedspolitiske strategi ved skiftet i amerikansk administration, idet strategien beskriver den nye Bush-administrations beslutningstageres holdninger og opfat- telser mht. sikkerhedspolitik.

4.4.1 beslutningstageres holdninger og visioner

USA skal ved udfærdigelsen af sin sikkerheds- og udenrigspolitik anerkende, at USA er i en enestående situation. Verdenstrenden går mod økonomisk åbenhed, demokrati og individets frihed. Værdier som USA og dets allierede alle tror på. I sådanne en situation skal USA's politik hjælpe og støtte denne trend ved til stadighed at føre en disciplineret, visionær og ensartet politik, der skiller det uvæsentlige fra det væsentlige. Det vil sige, at Bush og Rice ønsker en visionær sikkerheds- og udenrigspolitik i modsætning til Clinton-administrationens mere flakkende politik⁵⁴. Denne holdning er også at finde hos PNAC om end den er en del mere imperialistisk lydende, idet USA skal skabe en international sikkerhedsorden, der stemmer overens med amerikanske principper og interesser⁵⁵. Bush-administrationen har altså ønsket en ændring i den førte sikkerhedspolitik.

Bush og Rice mener endvidere, at det er en misforstået holdning ikke at ville benytte sin magt, idet magt altid har haft betydning. Mange amerikanere føler utilpashed ved begreber som magtpolitik og magtbalance. Derfor har international lov og normer, samt en opfattelse af at støtte fra mange stater er essentiel for legitimiteten af magt anvendelse vundet indpas i USA. Det har resulteret i, at de nationale interesser er blevet fortrængt af humanitære interesser og det internationale samfunds interesser. Bush og Rice kalder det en wilsonsk-tankegang⁵⁶, at USA kun har legitimitet til at udøve magt, når USA gør det delvis på vegne af andre. Rice og Bush mener ikke, at der er noget galt i at gøre noget som hele menneskeheden har gavn af, men det skal bare kun være en sideeffekt. Af samme grund mener Bush og Rice, at USA skal anerkende sin særlige rolle i verdenen og derfor ikke ukritisk underskrive samtlige internationale konventioner eller aftaler⁵⁷. Hermed påpeger Bush og Rice, at USA skal kunne handle unilateralt, når det er i USA's interesse. En holdning, der også kommer til udtryk hos PNAC, som hellere ser amerikansk ledede internationale aktioner frem for FN ledede⁵⁸. Herved forklares ønsket om en mere direkte sikkerheds fokusering.

Bush og Rice påpeger samtidigt, at den hermetiske adskillelse af magtpolitik og principiel sikkerheds- og udenrigspolitik, der er baseret på værdier – realisme kontra idealisme – fungerer godt i en akademisk diskussion, men er en skandale i amerikansk sikkerheds- og udenrigspolitik. De amerikanske værdier om det frie marked, demokrati og individets frihed er universelle, idet mennesker ønsker at kunne sige, hvad de tænker, tro hvad de ønsker og selv vælge hvem, der skal lede dem. Sandsynligheden for disse værdiers sejr er væsentlig større, når den globale magtbalance hælder til dem, der tror på disse principper. Et eksempel på dette, mener Bush og Rice, var Reagans magtpolitik i 1980'erne, hvor han ved en voldsom oprustning fik Sovjetunionen til at indse det umulige i at holde trit, hvorved de vestlige principper til sidst vandt over de kommunistiske⁵⁹. Deres holdninger lægger sig tæt op af PNAC, der ser en sammenhæng i USA's fortsatte globale magtdominans og udbredelsen af de amerikanske værdier⁶⁰. Sikringen af udbredelsen af værdier som det frie marked, demokrati og individets rettigheder skal ske gennem manifestering af USA som verdens unipolære magt. Denne opfattelse svarer nøjagtigt til Bush-administrationens strategis første hovedmålsætning (3.2.1 pkt. 1).

Bush og Rice beskylder Clinton-administrationen for via besparelser på militærbudgettet og forøgelse af antallet af internationale operationer at

have sænket kvaliteten væsentligt af det amerikanske militær. Derfor finder Bush og Rice, at militæret skal tildeles flere ressourcer, så standarden kan højnes til fortsat at kunne udkonkurrere enhver konkurrent. Militæret skal kunne nedkæmpe en hvilken som helst fjendtlig militærmagt i Asien og Stillehavet, i Mellemøsten, i Den Persiske Golf og i Europa⁶¹. PNAC finder det ligeledes vigtigt, at USA fastholder sit militære forspring ved at "tage modet fra avancerede industrielle nationer", som NPAC udtrykker det, så disse ikke udfordre amerikansk verdenslederskab⁶². Udtalelser, der forklarer den større prioritering af militære midler, jf. redegørelsen.

Begge kilder påpeger enkelte stater som farlige for USA. Bush og Rice påpeger, at selvom de amerikanske værdier vinder indpas overalt i verden er der enkelte stater, der ikke udvikler sig i den "rigtige" retning. De peger på Irak, Nord Korea og Iran som eksempler på "slyngel stater", idet de alle, for nuværende, intet har at vinde, men alt at tabe og derfor ønsker at komme i besiddelse af masseødelæggelsesvåben for derved at ændre denne situation. Bush og Rice mener, at det er afgørende, at USA handler resolut og beslutsomt ved interaktion med disse regimer. Eksempelvis er den eneste måde, hvorpå Irak kan forandres på, mener Bush og Rice, er ved at fjerne Saddam Hussein, hvilket USA skal forsøge med al sin magt⁶³. Samme tre stater figurerer på PNAC's liste over farlige stater, som udover at ønske deres regimer ændret ved militærintervention også mener, at disse staters tilstand retfærdiggør et amerikansk overvågnings- og missilforsvar. Endnu et punkt, der forklarer den større fokus på direkte sikkerhed og militære midler.

Det er op til USA's præsidents lederskab og førte politik, at bygge bro mellem morgendagens muligheder og i dags realiteter. Blandt andet derfor vil sikkerheds- og udenrigspolitikken med en republikansk administration være internationalistisk, mener Bush og Rice⁶⁴. Bush-administrationen er altså før 11. september fast besluttet på at ændre den amerikanske sikkerheds- og udenrigspolitik.

4.4.2 Beslutningstagernes egne interesser

USA har siden 1950'erne været mere eller mindre afhængig af importeret olie, der benyttes såvel i industrien som af den enkelte amerikaner, når han eksempelvis kører i sin bil. Olieimporten har det sidste tiår været stærk stigende og ligger nu på omtrent 25 procent af det samlede behov. En af årsagerne til USA's høje energiforbrug er en dårlig udnyttelse af denne i motorer (2/3 af olieforbruget går til meget energislugende

motorkøretøjer) og elektriske apparater (olie benyttes deslige til produktion af elektricitet). Et forhold som, ligesom i andre lande, ville kunne nedjusteres ved beskatning. Energibeskatning er dog svært lad sig gøre i det amerikanske decentraliserede system, hvor befolkningen har vænnet sig til lave energiomkostninger. Derfor kan USA's administration vanskeligt kontrollere og varigt reducere USA's olieforbrug, hvilket igen betyder, at USA er meget afhængig af de importerede 25 procent⁶⁵. Samtidigt er der stærke kræfter indenfor olieindustrien, der ikke ønsker beskatninger, idet dette vil medføre mere energivenlige motorer og maskiner resulterende i et fald i det samlede salg. I den amerikanske debat er Bush-administrationen ofte blevet beskyldt for at gå olieselskabernes ærinde. Kritikerne påpeger, at administrationen har mistænkelige korte forbindelser med energisektoren. Eksempelvis er George W. Bush aktionær i olieselskabet Harken Energy, der opkøbte Spectrum 7, som Bush var medejder af. Derudover var vicepræsident Dick Cheney indtil fornyeligt vicedirektør i verdens største selskab, der servicere olie-felter, Halliburton. Og som kronen på værket har Bushs førnævnte sikkerheds- og udenrigspolitiske rådgiver Condoleezza Rice fået en olietanker opkaldt efter sig for at sidde i bestyrelsen hos olieselskabet Chevron⁶⁶. Ligesom olieindustrien har våbenindustrien også tætte kontakter til Bush-administrationen, eksempelvis er tidligere viceforsvarsminister Richard Perle fornyeligt blevet afskediget fra sin post i et af Pentagons vigtige rådgivningspaneler, idet han mistænkes for at blande privatøkonomiske våbenindustrielle interesser sammen med sit offentlige embede. Man kan dog ikke umiddelbart henføre forholdene til den sikkerhedspolitiske strategi, men indirekte kan det have en betydning specielt i ønsket om at stabilisere Mellemøsten og opprioriteringen af hårdere midler.

4.4.3 *Delkonklusion*

Som det fremgår af analysen på beslutningstagerniveauet kan ændringen i amerikansk sikkerhedspolitisk strategi forklares ved skiftet fra Clinton-til Bush-administrationen, idet ændringerne næsten eksakt stemmer overens med de tiltag beslutningstagerne i Bush-administrationen havde varslet allerede før de overtog magten. Den 11. september skal i denne henseende ses som en kærkommen lejlighed til efterfølgende at præsentere skiftet i amerikansk sikkerhedspolitik, men ikke som en årsag. Bush-administrationen udnytter, under dække af kampen mod terror, at dreje sikkerhedspolitikken til en langt mere direkte sikkerhedsfikseret politik. Det er min opfattelse, at Bush-administrationen udnyttede 11. septembers statsledereffekt på befolkningen, hvor den amerikanske befolkning mere eller mindre ukritisk bakkede op om Georg W. Bushs nye sikkerhedspoli-

tiske linie. Denne effekt beskrives blandt andre af Hans Mouritzen⁶⁷ ved »statstilladelses-modellen«⁶⁸, der godt nok tager udgangspunkt i situationer, hvor statslederen på grund af ydre trusler afviser interne forholds påvirkning af sikkerheds- og udenrigspolitikken. Men modellen kan lige så godt vendes om, idet de interne forhold i sådanne situationer ofte vil tillade, at statslederen agerer egenhændigt i statens bedste interesse og det var netop hvad der skete efter terrorangrebet på USA 11. september 2001.

5. Konklusion

Konklusionen har til formål, som fastslået i problemformuleringen, at vurdere, hvilken af de fire analyseniveauer, der forklarer ændringen i den amerikanske sikkerhedspolitiske strategi bedst.

Som det fremgår af niveaurnes delkonklusioner, kan de alle fire optikere på hver deres måde mere eller mindre forklare ændringen i amerikansk sikkerhedspolitisk strategi, men vinklingen er forskellig, hvorved hovedårsagerne til strategiændringen niveauerne imellem ligeledes ikke er ens. Man skulle så mene, at det må være en smal sag objektivt at pege på den bedste forklaring. Men da der, jf. teori- og metodeafsnittet, er tale om en parring af to hovedretninger indenfor internationale politiske studier, vil denne vurdering nødvendigvis bero på min egen opfattelse og mit eget teoretiske udgangspunkt. Det er da også netop denne forskel i teoriopfattelse, der, efter min mening, har været kimen til den megen debat, idet debattørernes argumentationer bygger på forskellige verdensordensopfattelser. Denne kendsgerning skal dog ikke hindre mig i at konkludere, hvilken anvendelsesgrad jeg mener de forskellige niveauer har i den respektive forklaring af ændring i amerikansk sikkerhedsstrategi.

Delkonklusionerne opsummerer alle de enkelte niveaurs forklaringsfaktorer, men nævner samtidigt forhold som det enkelte niveau ikke umiddelbart kan forklare.

Systemniveauet forklarer strategiændringerne ved en strukturel betragtning, hvilket grundet niveauets manglende evne til at forklare specifikke begivenheder får en overordnet tendentiell karakter. Hans Mouritzen påpeger, at systemniveauets teori blev født under den kolde krigs fastfrosne bipolaritet, hvor teorien viste sig at være meget anvendelig, men dens relevans har vist sig stadig at være til stede i det aktuelle uni-multi-polære system ved analyse af supermagtens adfærd⁶⁹. Men niveauet kan på trods af dette ikke i tilstrækkelig grad forklare, hvorfor ændringen kommer på det pågældende tidspunkt. Til gengæld er det min opfattelse, at niveauet fungerer rammeskabende for de efterfølgende niveauer.

Omgivelsesniveauets forklaring er straks mere nuanceret, idet den tager udgangspunkt i specifikke ændringer i USA's omgivelser, som uden tvivl har påvirket USA. Niveauet forklarer selvfølgelig ikke, hvorfor ændringerne i omgivelserne netop førte til disse specifikke ændringer i amerikansk sikkerhedspolitisk strategi, men jeg anser niveauet for særdeles relevant i forklaringen af ændringerne.

Indenrigsniveauets argumentation mener jeg ikke alene kan forklare ændringen i den sikkerhedspolitiske strategi, men jeg vurderer, at forklaringsfaktorerne subsidiært hjælper med til at understøtte forklaringen på, hvorfor USA har ændret strategi.

Beslutningstagniveauet er i stand til at nuancere forklaringen, idet niveauet tager udgangspunkt i beslutningstagnernes perception. Niveauets forklaring kan dog ikke stå alene, da perception netop er resultatet af menneskers opfattelse af ydre faktorer.

Derfor kan jeg ikke pege på et bestemt forklaringsniveau som det mest anvendelige, idet jeg mener de mere eller mindre komplementerer hinanden. Således ser jeg niveauernes roller i forklaringen på USA's ændring i sikkerhedspolitisk strategi som en babuskadukke; systemniveauet fungerer rammeskabende, omgivelsesniveauet som provokatør/aktør, indenrigsniveauet som den amerikanske holdningsbase og beslutningstagniveauet slutteligt som politisk retningsstyrer. Men modellens opdeling er alligevel meget relevant for opgaven som analytisk redskab, idet modellen lag efter lag belyser forklaringsfaktorerne ud fra en alt andet lige betragtning, og derved sikre, en minutøs analyse.

Denne anvendelse af modellen er i modstrid med teoriens. Jævnfør analysemodellens metode (se afsnit 2) skal den pågældende analyse af en stats sikkerheds- og udenrigspolitiske adfærd stoppe, når man når til det af de fire analyseniveauer, der formår at forklare de væsentlige tendenser, idet man ellers vil blive for specifik i sin analyse. Ved at blive specifik risikerer man at overskygge de generelle tendenser, hvorved den internationale politiske teoretiker populært sagt erstattes af en samtidshistoriker. Teoretikerens fokusering på generelle tendenser er vigtig for derigennem at kunne sammenligne med historiske fortilfælde samt forske i mulige fremtidstendenser.

En teoretiker i international politik ville sandsynligvis have anset forklaringerne på de to første niveauer (system- og omgivelsesniveauet) som

tiske linie. Denne effekt beskrives blandt andre af Hans Mouritzen⁶⁷ ved »statstilladelses-modellen«⁶⁸, der godt nok tager udgangspunkt i situationer, hvor statslederen på grund af ydre trusler afviser interne forholds påvirkning af sikkerheds- og udenrigspolitikken. Men modellen kan lige så godt vendes om, idet de interne forhold i sådanne situationer ofte vil tillade, at statslederen agerer egenhændigt i statens bedste interesse og det var netop hvad der skete efter terrorangrebet på USA 11. september 2001.

5. Konklusion

Konklusionen har til formål, som fastslået i problemformuleringen, at vurdere, hvilken af de fire analyseniveauer, der forklarer ændringen i den amerikanske sikkerhedspolitiske strategi bedst.

Som det fremgår af niveaurnes delkonklusioner, kan de alle fire optikere på hver deres måde mere eller mindre forklare ændringen i amerikansk sikkerhedspolitisk strategi, men vinklingen er forskellig, hvorved hovedårsagerne til strategiændringen niveauerne imellem ligeledes ikke er ens. Man skulle så mene, at det må være en smal sag objektivt at pege på den bedste forklaring. Men da der, jf. teori- og metodeafsnittet, er tale om en parring af to hovedretninger indenfor internationale politiske studier, vil denne vurdering nødvendigvis bero på min egen opfattelse og mit eget teoretiske udgangspunkt. Det er da også netop denne forskel i teoriopfattelse, der, efter min mening, har været kimen til den megen debat, idet debattørernes argumentationer bygger på forskellige verdensordensopfattelser. Denne kendsgerning skal dog ikke hindre mig i at konkludere, hvilken anvendelsesgrad jeg mener de forskellige niveauer har i den respektive forklaring af ændring i amerikansk sikkerhedsstrategi.

Delkonklusionerne opsummerer alle de enkelte niveaurs forklaringsfaktorer, men nævner samtidigt forhold som det enkelte niveau ikke umiddelbart kan forklare.

Systemniveauet forklarer strategiændringerne ved en strukturel betragtning, hvilket grundet niveauets manglende evne til at forklare specifikke begivenheder får en overordnet tendentiell karakter. Hans Mouritzen påpeger, at systemniveauets teori blev født under den kolde krigs fastfrosne bipolaritet, hvor teorien viste sig at være meget anvendelig, men dens relevans har vist sig stadig at være til stede i det aktuelle uni-multi-polære system ved analyse af supermagtens adfærd⁶⁹. Men niveauet kan på trods af dette ikke i tilstrækkelig grad forklare, hvorfor ændringen kommer på det pågældende tidspunkt. Til gengæld er det min opfattelse, at niveauet fungerer rammeskabende for de efterfølgende niveauer.

Omgivelsesniveauets forklaring er straks mere nuanceret, idet den tager udgangspunkt i specifikke ændringer i USA's omgivelser, som uden tvivl har påvirket USA. Niveauet forklarer selvfølgelig ikke, hvorfor ændringerne i omgivelserne netop førte til disse specifikke ændringer i amerikansk sikkerhedspolitisk strategi, men jeg anser niveauet for særdeles relevant i forklaringen af ændringerne.

Indenrigsniveauets argumentation mener jeg ikke alene kan forklare ændringen i den sikkerhedspolitiske strategi, men jeg vurderer, at forklaringsfaktorerne subsidiært hjælper med til at understøtte forklaringen på, hvorfor USA har ændret strategi.

Beslutningstagerniveauet er i stand til at nuancere forklaringen, idet niveauet tager udgangspunkt i beslutningstagernes perception. Niveauets forklaring kan dog ikke stå alene, da perception netop er resultatet af menneskers opfattelse af ydre faktorer.

Derfor kan jeg ikke pege på et bestemt forklaringsniveau som det mest anvendelige, idet jeg mener de mere eller mindre komplementerer hinanden. Således ser jeg niveauernes roller i forklaringen på USA's ændring i sikkerhedspolitisk strategi som en babuskadukke; systemniveauet fungerer rammeskabende, omgivelsesniveauet som provokatør/aktør, indenrigsniveauet som den amerikanske holdningsbase og beslutningstagerniveauet slutteligt som politisk retningsstyrer. Men modellens opdeling er alligevel meget relevant for opgaven som analytisk redskab, idet modellen lag efter lag belyser forklaringsfaktorerne ud fra en alt andet lige betragtning, og derved sikre, en minutøs analyse.

Denne anvendelse af modellen er i modstrid med teoriens. Jævnfør analysemodellens metode (se afsnit 2) skal den pågældende analyse af en stats sikkerheds- og udenrigspolitiske adfærd stoppe, når man når til det af de fire analyseniveauer, der formår at forklare de væsentlige tendenser, idet man ellers vil blive for specifik i sin analyse. Ved at blive specifik risikerer man at overskygge de generelle tendenser, hvorved den internationale politiske teoretiker populært sagt erstattes af en samtidshistoriker. Teoretikerens fokusering på generelle tendenser er vigtig for derigennem at kunne sammenligne med historiske fortilfælde samt forske i mulige fremtidstendenser.

En teoretiker i international politik ville sandsynligvis have anset forklaringerne på de to første niveauer (system- og omgivelsesniveauet) som

tilstrækkelige mht. at påvise den teoretiske tendens. Hvorfor finder jeg så ikke dette tilstrækkeligt? Jeg tror det skyldes en kombination af to forhold. Opgaveproblematikkens aktualitet sammenholdt med menneskets tro på det frie valg. Ændringen i amerikansk sikkerhedspolitisk strategi er besluttet af Bush-administrationen, selvfølgelig på baggrund af beslutningstagernes vurdering af den aktuelle situation, men det er dem der i sidste ende har truffet det politisk valg. Der er ikke, som systemteoretikere antyder, tale om en forventelig skæbnesvanger ændring der er styret af strukturen.

Til gengæld er jeg overbevist om, at systemniveauets og omgivelles-niveauets forklaring af den amerikanske sikkerhedspolitiske strategis ændring fra Clinton- til Bush-administrationen vil anses som tilstrækkelig, når årene har fået begivenheden på afstand. Historien har vist, at nuancegraden af skelsættende begivenheder med tiden fortager sig til fordel for en mere overordnet betragtning, der lettere kan sættes i sammenhæng med historiske epokegørende træk.

Essensen af min konklusion er derfor, at niveauerne komplementerer hinanden. De to første niveauer forklarer længere trends i sikkerhedspolitikken, og de to sidste bidrager med at forklare timingen og implementeringen af specifikke politikker.

6. Perspektivering

Hele analyseafsnittet bygger på redegørelsens påviste forskel på Clinton- og Bush-administrationens sikkerhedspolitiske strategi. Den amerikanske sikkerhedspolitiske strategi har taget en drejning til en større prioritering af direkte sikkerhed, hvor hårde midler har indtaget en mere fremtrædende rolle, men er denne ændring i strategi nu også korrekt. Der kan ikke herske tvivl om, at der sket en ændring i opfattelsen af amerikansk sikkerhedspolitik efter Bush-administrationen er kommet til, men kan ændringen ikke lige så godt være sket andetsteds end i USA, idet en ændring i eksempelvis europæisk sikkerhedspolitisk opfattelse vil kunne betragtes som en relativ ændring i amerikansk sikkerhedspolitik. Flere intellektuelle, blandt andre den anerkendte amerikanske professor Robert Kagan, har påpeget, at den megen kritik af den nye amerikanske sikkerhedspolitik ikke handler om, at USA fornyeligt har ændret sin politik på området, men at Europa og USA over længere tid er gledet mere og mere fra hinanden. Europæere og amerikanere forstår ikke længere hinanden, idet vores normer ikke mere er sammenfaldende – eller sagt på en anden måde, jf. Kagan, amerikanere er fra Mars og europæere er fra Venus⁷⁰. Hvis det er

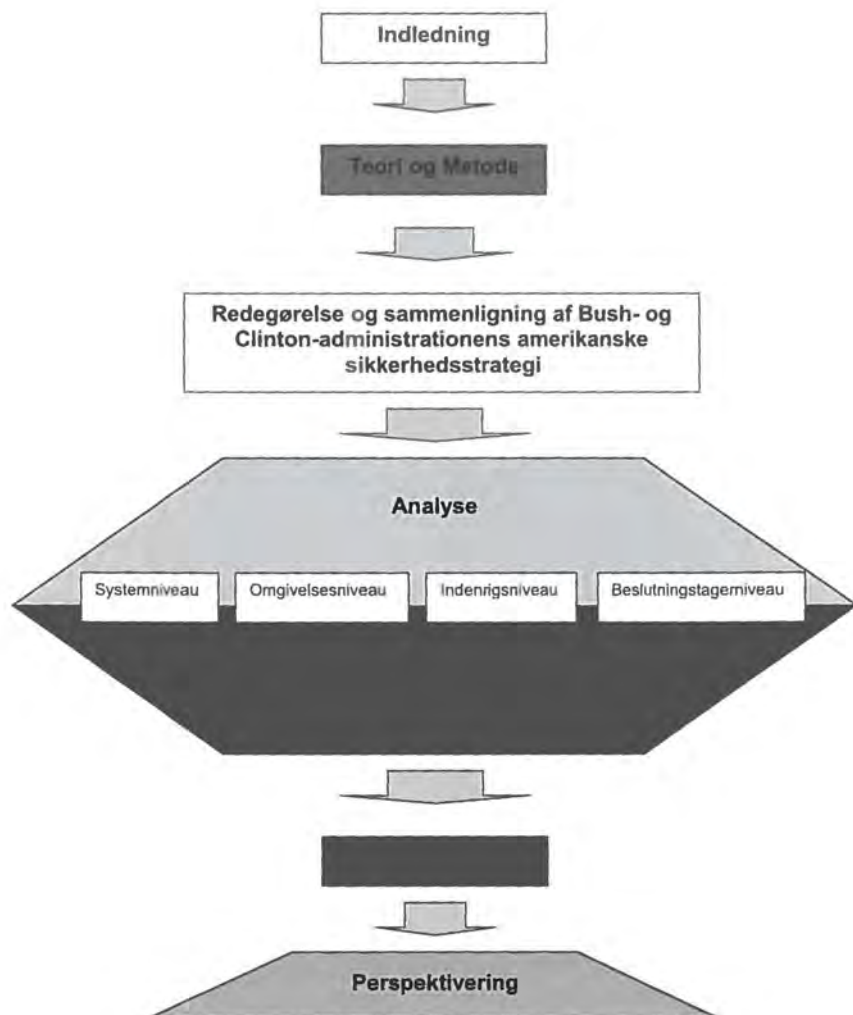
tilfældet, er jeg som europærer måske slet ikke i stand til objektivt at forklare USA's ændring i sikkerhedspolitik, da mit værdigrundlag allerede har taget stilling. Derfor styres forklaringen af amerikansk sikkerhedspolitik måske i lige så høj grad af hvilket syn man har på verden – liberalistisk eller realistisk – som af de forklaringsfaktorer, man finder beskrevet i denne opgave. Jeg vil dog mene, at jeg har bestræbt mig på at sætte mig ud over min ideologiske arv og har forsøgt at præsentere emnet så objektiv som muligt.

Bibliografi

- 1 Heurlin, Bertel Verden 2000, Teorier og tendenser i international politik Gyldendal Undervisning, 1996 Kap. 2, 6 og 7
- 2 Branner, Hans, Mouritzen, Hans, Lauridsen, Laurids International politik Columbus, 2001 Kap. 1, 6 og 8
- 3 Mouritzen, Hans At forklare international politik Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1999 Kap. 1 – 8
- 4 Schmidt, Flemming Komparativ udenrigspolitik Samfundsfaglige grundbøger, Gyldendal, 1975 Kap. 1 – 3
- 5 Bush, Georg W. The National Security Strategy of the United States of America, sep 2002 www.whitehouse.gov/nsc/nss.html
- 6 Pedersen, Mogens Goldmann, Kjell Østerud, Øyvind Leksikon i statskundskab Akademisk Forlag, 1997
- 7 Beaufre På svensk: Beaufre Modern strategi för fred och krig Prisma, 1966
- 8 Clinton, William J. A security strategy for a new century The White House, december 1999
- 9 Hulsman, John C. Polansky, David Prager, Rachel The rebirth of realism and the Lessons of History: The British Example The National Interest, 2003-01-22
- 10 Branner, Hans USA som supermagt Gyldendal, 1999 Kap. 1 og 2
- 11 Cooper, Robert Re-ordering the world – The long-term implications of 11th September Foreign Policy Centre, 2002
- 12 Hansen, Jens Claus Den sikkerhedspolitiske situation efter 11. september 2001 Militært Tidsskrift nr. 1, årg. 131, marts 2002 Side 67-89
- 13 Rice, Condoleezza Campaign 2000: Promoting the National Interest Foreign Affairs (magazine), 2000, http://www.foreignpolicy2000.org/library/issue-briefs/readingnotes/fa_rice.html
- 14 Beukel, Erik Det amerikanske samfund Det Sikkerheds- og Nedrustningspolitiske Udvalg (SNU) Side 215-227
- 15 Thomas, Evan Rumsfeld's war Newsweek, september 16 – 23 2002
- 16 Mackay, Neil Bush planned Iraq "regime change" before becoming President Sunday Herald, 2002-09-15
- 17 The Center for Responsive Politics The Bush administration corporate connections <http://www.opensecrets.org/bush/cabinet.asp>
- 18 Kagan, Robert Power and Weakness Policy Review, no. 113

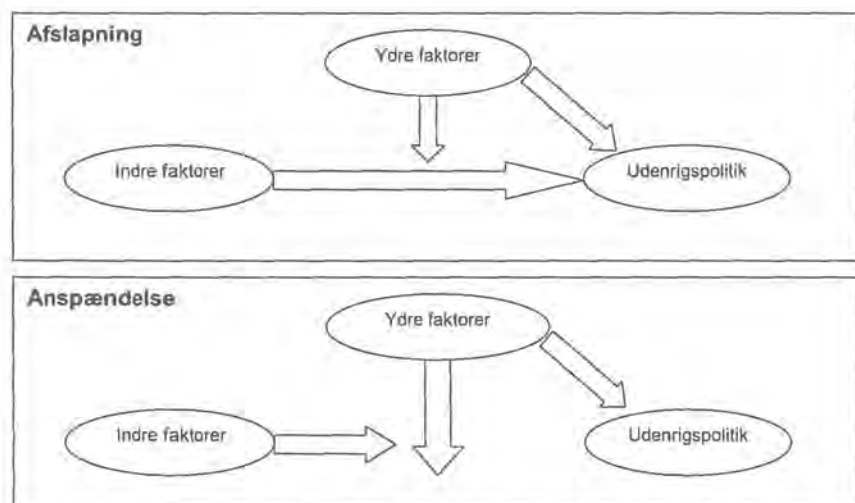
Bilag 1:

Grafisk oversigt af opgavestruktur

Bilag 2:**Statstilladelsesmodellen**

Statens interne forholds indflydelse på statens adfærd har fra tid til anden varieret i grad. Ifølge Hans Mouritzen⁷¹ kan graden af statens interne forhold forklares ved »statstilladelses-modellen« eller som den også benævnes »anspændelse-afslapningsmodellen«. Modellen forklarer, at statens interne forholds relation til statens førte udenrigspolitik påvirkes af statens væsentlige omgivelser. Påvirker de ydre faktorer staten så der opstår en anspændt situation vil indre faktorer, som parlament, organisationer og befolkning, ikke tillades indflydelse på den førte udenrigspolitik. De ydre faktorer (omgivelserne) fungerer som en slags politibetjent. I perioder med afspænding eller afslapning med hensyn til statens omgivelser vil de interne forhold kunne spille en større rolle, hvis ikke en hovedrolle. Statens indre faktorer relation til udenrigspolitikken er skitseret i figur 2.3. Årsagen til, at de interne forhold sættes ud af kraft ved udenrigspolitisk anspændthed (oftest fare) skyldes, at statens top-beslutningstagere ønsker at kontrollere de indre forhold eller faktorer. Samtidig vil indre faktorer ofte være nemmere at kontrollere i tilfælde af en fælles ydre fare.

Figur 2.2: Indre faktorer relation til udenrigspolitikken i henholdsvis afslapnings og anspændelsesperioder⁷².

Kilder

- ¹ Kilde 3, kap 8, side 119
- ² Kilde 16, 2. afs.
- ³ Kilde 1, 2 og 3
- ⁴ Beskrivelse af hovedretningerne kan findes i Kenneth Waltz, 1979, *Theory of International Politics*, New York og kilde 4
- ⁵ Kilde 10, kap. 2, side 20-21.
- ⁶ Det er ingen sag at forklare meget ved meget, kilde 3, kap. 4, side 40.
- ⁷ Kilde 3, afsnit 3.3
- ⁸ "Black Box" er et international politisk teori begreb, der betyder at stater betragtes som sorte kasser, hvor staterne er de eneste internationale aktører, jf. kilde 10, side 21.
- ⁹ Teorien blev præsenteret i 1975 og udkom i bogform i 1979, *Theory of International Politics*, New York (Random House).
- ¹⁰ Ved magtfordeling mener Waltz i grove træk staternes kapabiliteter (militære evne og industriproduktion)
- ¹¹ Ved opfattelsen af en magtbalance understreger Waltz sin realistiske anskuelse af international politik, hvor der efter hans overbevisning hersker anarki, dvs. at stater adfærd styres udelukkende af egne interesser. Der til kan tilføjes, at teorien har en nulsums opfattelse af international politik.
- ¹² Kilde 3, afsnit 4.1
- ¹³ "Black Box" er et international politisk teori begreb, der betyder at stater betragtes som sorte kasser, hvor staterne er de eneste internationale aktører.
- ¹⁴ Kilde 6, side 215.
- ¹⁵ Statens sikkerhed og den alene er den traditionelle opfattelse af sikkerhedspolitikens målsætning. Denne opfattelse har dog ændret sig specielt efter den kolde krigs ophør, hvor målsætningen nu også kan indeholde individets og det internationale samfunds sikkerhed, jf. kilde 6, side 215-16.
- ¹⁶ Kilde 7, side 18-22.
- ¹⁷ Kilde 2, side 75, figur 1.23.
- ¹⁸ Kilde 12, side 77.
- ¹⁹ Kilde 5 og 8.
- ²⁰ Et eksempel på offentligt diplomati er Internettet.
- ²¹ Kilde 1, side 71.
- ²² Kilde 9.

- ²³ Se punkt 11 og 7 under henholdsvis Bush-administrationens (3.5.1) og Clinton-administrationens (3.5.2) militære midler til direkte sikkerhed.
- ²⁴ Se 3.2.3 pkt. 1.
- ²⁵ Se punkt 11 under Bush-administrationens (3.5.1) militære midler til direkte sikkerhed.
- ²⁶ Kilde 18
- ²⁷ Kilde 9, side 1, 4. afs.
- ²⁸ Kilde 9 side 2, 5. afs.
- ²⁹ Kilde 3, kap. 4, side 38.
- ³⁰ Robert Cooper er den britiske premierminister Tony Blairs rådgiver. Kilde 11, The Post Modern State.
- ³¹ Thomas Hobbes var en af grundlæggerne til den realistiske tankegang. Han forklarede magtpolitik ud fra naturens principper om magtkamp, jf. kilde 6, side 74 og 75.
- ³² Kilde 1, kap. 2, side 36
- ³³ Kilde 3, afsnit 7.1
- ³⁴ Kilde 12
- ³⁵ Konventionel er ment i en overført betydning, idet terrorangreb gennem historien har dannet en hvis form for sædvane.
- ³⁶ Kilde 12, side 72
- ³⁷ Kilde 12, side 73
- ³⁸ Kilde 12, side 75
- ³⁹ Kilde 11
- ⁴⁰ "Black Box" er et international politisk teori begreb, der betyder at stater betragtes som sorte kasser, hvor staterne er de eneste internationale aktører, jf. kilde 10, side 21.
- ⁴¹ Kilde 13
- ⁴² Selvom den demokratiske modkandidat Al Gore sammenlagt fik flest stemmer
- ⁴³ Kilde 10 og 14 ligger til grund for afsnittet
- ⁴⁴ Underafsnittet bygger på kilde 10 og 14
- ⁴⁵ USA's samarbejdspartener England og Frankrig. Kilde 10, side 24
- ⁴⁶ Sputnik betyder satellit på russisk
- ⁴⁷ se <http://www.vibrationdata.com/SpaceRace.htm>
- ⁴⁸ Kilde 1, kap. 2, side 46-59
- ⁴⁹ Kilde 10, side 28
- ⁵⁰ Se <http://www.bowlingforcolumbine.com>
- ⁵¹ Kilde 4, kap 3, side 41
- ⁵² Kilde 14, side 218

- ⁵³ Condoleezza Rice er, udover Bush's rådgiver, seniormedlem af Hoover Instituttet og professor i statskundskab ved Stanford Universitetet.
- ⁵⁴ Kilde 13, side 1, 4. og 5. afs.
- ⁵⁵ Kilde 16, side 1, 4. afs.
- ⁵⁶ Efter den amerikanske præsident Woodrow Wilson, se også 4.3.1
- ⁵⁷ Kilde 13, side 2, 2. og 3. afs.
- ⁵⁸ Kilde 16, side 1, 8. afs.
- ⁵⁹ Kilde 13, side 3, 4., 5. og 6. afs.
- ⁶⁰ Kilde 16, side 1, 4. afs.
- ⁶¹ Kilde 13, side 4
- ⁶² Kilde 16, side 1, 6. afs.
- ⁶³ Kilde 13, side 9 og 10
- ⁶⁴ Kilde 13, side 10, 6. afs.
- ⁶⁵ Kilde 14, side 220-221
- ⁶⁶ Kilde 17
- ⁶⁷ Kilde 3, afsnit 5.1
- ⁶⁸ Modellen er beskrevet i bilag 2
- ⁶⁹ Kilde 3, kap 8
- ⁷⁰ Kilde 18
- ⁷¹ Kilde 18, side 1
- ⁷² Kilde 3, afsnit 5.1

MEDDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

RESTAURERINGEN AF GRAVSTEDET PÅ ODDEN KIRKEGÅRD

Den 11. december 2002 modtog Søe-Lieutenant-Selskabet en henvendelse fra Tina Buchwald, sognepræst ved Odden kirke, omkring tilstanden af monumentet for de faldne i kampen ved Sjællands Odde 22. marts 1808, normalt kaldet Willemoes-monumentet. På mindestøtten er påsat to plader med tekst fra et digt af Grundtvig. Teksten – udfærdiget i bladguld – var med tiden blevet så medtaget, at den stort set var ulæselig. Endvidere trængte både mindestøtten som sådan og mindestenen, opsat af Søe-lieutenant-Selskabet i 1883, til en generel "overhaling", således at gravstedet igen kunne fremstå med den værdighed, som søhelten Willemoes og de andre faldne fortjener.

Den sidste større renovering af gravstedet blev gennemført for ca. 25 år siden af Hothers Stenhuggeri APS, Holbæk. Det har desværre ikke været muligt, at finde nøjagtig dokumentation omkring renoveringen i selskabets arkiver. Søe-lieutenant-Selskabet tog primo januar 2003 kontakt til Hothers Stenhuggeri i håb om, at dette igen ville påtage sig opgaven med at restaurere de to sten. Desværre afslog Hothers stenhuggeri at påtage sig arbejdet p.g.a. sværhedsgraden i opgaven, men henviste til to firmaer, som var i stand til at løse opgaven. Selskabet rettede derefter henvendelse til disse firmaer. Efter modtagelse af de to tilbud, blev det klart for selskabet, at de til rådighed værende midler i Søe-lieutenant-Selskabets Willemoes-Fond ikke kunne finansiere restaureringen af gravstedet.

Med udgangspunkt i projektet omkring restaureringen af Olfert Fischers gravsted ansøgte Selskabet A.P. MØLLER OG HSTRU CHASTINE MC-KINNEY MØLLERS FOND TIL ALMENE FORMÅL om støtte til restaureringen af gravstedet på Odden kirkegård. Ansøgningen blev baseret på afholdelse af størstedelen af udgifterne, således at selskabet selv ville søge at finansiere den resterende del ved hjælp af midler fra Willemoes-Fonden. Ganske få dage efter ansøgningen var blevet sendt, modtog selskabet et positivt svar fra Fonden – ikke kun om det ansøgte beløb, men med tilsagn om et beløb, der kunne dække hele udgiften i forbindelse med restaureringen.

Efter møder med de pågældende firmaer og indgående vurdering af de to fremsatte tilbud, blev DANSTEIN A/S, Jyderup, valgt til at udføre restaureringen af de to mindesmærker. Arbejdet varede i ca. 1 måned og blev godkendt af Søe-lieutenant-Selskabet i uge 46 i 2003

Gravstedet fremtræder nu igen flot og værdigt – klar til de næste 25 års påvirkning af vejr og vind.

På de hosstående billeder får man et indtryk af mindesmærkernes nuværende status.

Endnu engang skylder selskabet A.P. MØLLER en stor tak for det flotte bidrag til bevarelse af en del af Danmarks maritime historie og dermed en del af søværnets virksomhedskultur.

I forbindelse med disse meddelelser har selskabet valgt at gengive et sammendrag af historien omkring kampen ved Sjællands Odde den 22. marts 1808. Teksten er identisk med et hefte udfærdiget i august 1969 af daværende chef for Søværnets Artilleriskole, Sjællands Odde, orlogskap-tajn Tage Boye. Teksten gengives med Tage Boyes tilladelse.

*Niels Mathiesen
kaptajnløjtnant
formand for Søe-lieutenant-Selskabet*

KAMPEN VED SJÆLLANDS ODDE

22. MARTS 1808

af orlogskaptajn Tage Boye

1808 var et ufredens år i Danmark. Engelske orlogsskibe krydsede i alle vore farvande, og hindrede alt samkvem mellem landsdelene. De opsnapede vore handelsskibe, blokerede vore havne og frembragte på mangfoldige måder forvirring og nød.

Året før havde englænderne taget hele den dansk-norske flåde, omfattende mange linieskibe, fregatter, korvetter og mindre fartøjer.

England havde anset denne betydelige danske flådestyrke som en trussel, idet Danmark ikke klart havde tilkendegivet sin udenrigspolitiske stilling. Kronprinsen og udenrigsminister Bernstoff syntes stærkt engelskorienterede, men henset til at Danmark-Norge og Rusland havde deltaget i "Det væbnede Neutralitetsforbund", og henset til, at Rusland ved freden i Tilsit var blevet general Napoleons allierede, kunne englænderne ikke udelukke et nærmere forbund mellem Danmark og Frankrig. England ønskede for enhver pris at opretholde det totale herredømme på søen for derigennem også at kunne spærre kontinentets havne.

I sommeren 1807 forlød det urigtigt i England, at den dansk-norske flåde udrustedes. England gik nu til aktion og indskibede hurtigt en hærstyrke på 20.000 mand på 377 transportfartøjer. Under eskorte af 17 linieskibe, 21 fregatter og mindre skibe ankom styrken den 1. august 1807 til de danske farvande.

Den 7. august fik regeringen overrakt et ultimatum, hvori det krævedes, at Danmark-Norge inden den 14. august måtte vælge mellem en alliance med England eller krig. Alliancen var dog af en særegen karakter, idet Danmark-Norge skulle udlevere krigsflåden, hvorefter England ville overtage forsvaret af landet.

Regeringen kunne ikke acceptere, og krigen var derfor uundgåelig.

Ved kapitulationen efter Københavns bombardement den 3. til 4. september 1807 måtte Danmark-Norge indgå på at udlevere flåden og al dens materiel. For nutiden kan det undre, at flåden ikke forinden blev ødelagt.

Mindesøjlen på gravstedet på Odden Kirkegård over de faldne i kampen ved Sjællands Odde 1808. (foto: Søe-lieutenant-Selskabet 2003)

Kronprins Frederik, der befandt sig i Kiel, havde da også givet ordre dertil, men uheldigvis blev den officer, der skulle overbringe ordren, undervejs fanget af englænderne.

Stor harme og bitterhed greb den danske befolkning, da englænderne den 21. oktober 1807 bortsejlede med den dansk-norske flåde, nationens stolthed og håb. En del af flåden gik tabt under hårdt vejr under sejladsen til England, således et linieskib og flere mindre fartøjer. Det var dog alligevel en betydelig dansk-norsk flådestyrke, englænderne bortførte. 15 linieskibe, 10 fregatter, 5 korvetter og 14 mindre skibe. I alt indgik 44 dansk-norske skibe i slutningen af 1807 i den engelske flåde.

De eneste sejlklare dansk-norske skibe, der undgik at falde i englændernes hænder, var det 24 år gamle og brøstfældige *Prindsesse Lovisa Augusta* og det kun 3 år gamle *Prinds Christian Frederik*, et i alle henseender fortræffeligt skib. Disse to skibe befandt sig i efteråret 1807 i Norge, og ved diplomatisk snilde lykkedes det at undgå udlevering. *Prinds Christian Frederik* gjorde tjeneste som kadetskib og var i Norge for at afløse *Prindsesse Lovisa Augusta*, der skulle til København til et hovedeftersyn.

Da englænderne angreb København, fik man netop tid til at sende et lille hurtigtsejlende fartøj til Norge og give sejlordre til de to linieskibe. Om bord på dem blev der i hast truffet alle forberedelser til at gøre modstand, hvis englænderne også ville angribe Norge. Den højt ansete kadetchef, kommandørkaptajn Hans Christian Sneedorff, der var chef for *Prinds Christian Frederik*, overtog ledelsen af søforsvaret, hvilket han udførte på glimrende vis. Han overtog tillige selv kommandoen af *Prindsesse Lovisa Augusta*, medens kaptajn C. W. Jessen, der var skolekadetofficer (meddommer), udnævntes til chef for *Prinds Christian Frederik*.

Jessen havde tidligere haft lejlighed til at vise, at han ikke frygtede for at binde an med overmagt, og det kan derfor ikke undre, at den flinke og skibsvante besætning så op til ham med tillid og beundring.

Da efterretningen om Københavns kapitulation nåede Christianssand, hvor linieskibet da lå, kaldte Jessen besætningen sammen og meddelte folkene den sørgelige nyhed, og han sluttede således:

”Nu vil jeg lade Jer vide, at det er min faste beslutning aldrig at lade dette skib falde i fjendens hænder. Jeg kender mit tapre mandskab og stoler fast på, at hver mand her om bord tænker som jeg”.

Søe-lieutenant-Selskabets mindesten over de faldne i kampen ved Sjællands Odde 1808. opsat i 1883. (foto: Søe-lieutenant-Selskabet 2003)

Besætningen gav ham deres tilslutning, et enstemmigt hurraåb, og de skulle snart få lejlighed til at vise deres mod og loyalitet.

Foreløbig måtte begge linieskibe blive i Norge, indtil den engelske styrke havde forladt farvandene. Englænderne sendte ganske vist en parlamentar til Christianssand og fordrede skibet udleveret, idet de påstod, at disse var indbefattet i kapitulationen, men Jessen svarede hertil, at det havde han ikke modtaget nogen ordre om, og at han som chef ville forsvare sit skib til det yderste.

Endelig sidst i november kunne begge skibe forlade Frederiksværn. Efter et hurtigt togt i Kattegat ankrede de ved København den 8. december, men sendtes straks til Østersøen for at konvojere nogle skibe hjem fra Christiansø og Bornholm, og den 25. december var de tilbage i København.

Hele vinteren var *Prinds Christian Frederik* på konvojering i Skagerrak og Kattegat, var flere gange i Norge og ankrede endelig ved Helsingør den 12. marts 1808. Her var det, at Jessen modtog den skæbnesvangre ordre, som førte til tabet af skibet. For at man kan forstå denne ordre, er det imidlertid nødvendigt et øjeblik at se på de politiske forhold.

Kejser Napoleon havde ladet et spansk-fransk hjælpekorps under Bernadotte rykke ind i Danmark, og en del af dette korps var allerede overført til Fyn. Det var planen, at den danske hær sammen med dette hjælpekorps skulle gøre indfald i Skåne samtidig med, at Frankrigs daværende allierede, russerne, rykkede ind i Finland.

Det gjaldt derfor først om at få den franske hærafdeling over på Sjælland, og øjeblikket syntes gunstigt dertil. I de danske farvande fandtes nemlig ingen svære engelske skibe, kun en enkelt fregat var set i Store Bælt, men dennes tilstedeværelse var tilstrækkeligt til at hindre en større troppe-transport, hvorfor man måtte have jaget den væk. Der var ganske vist nogle engelske linieskibe oppe i Kattegat, men dem behøvede man ikke at frygte, da de lå indefrosne i Vinga.

Man besluttede derfor at sende *Prinds Christian Frederik* til Store Bælt fra Helsingør for at drive den engelske fregat bort. Jessen modtog den 18. marts ordre herom, men kunne ikke komme af sted straks, da der blandt besætningen havde været mange syge, som var blevet sat i land i Helsingør, og som først måtte erstattes. Andre folk kom også om bord, men

da de var uøvede og til dels ikke søvante, var de kun en dårlig erstatning for den trediedel af besætningen, som sygdom i form af tyfus havde berøvet skibet.

På *Prinds Christian Frederiks* sidste togt gjorde følgende officerer og kadetter tjeneste:

Skibsrullenr.

1. Kaptajn C.W.Jessen, chef (let såret, engelsk fangenskab)
2. Kaptajn C.A.Rothe, næstkommanderende (hårdt såret, udvekslet)
3. Premierløjtnant Hans Top
(hårdt såret, mistede det ene ben, udvekslet)
4. Premierløjtnant Christian Lorentz Ferry (let såret)
5. Premierløjtnant Peter Willemoes (faldt i kampen)
6. Sekondløjtnant Johan Wilhelm Cornelius Krieger
7. Sekondløjtnant Jens Wilhelm Dahlerup (faldt i kampen)
8. Sekondløjtnant Hans Birch Dahlerup (om bord, alvorlig syg)
9. Sekondløjtnant Otto Ferdinand Lütken
10. Kadet-månedsløjtnant Robert Braag
11. Kadet-månedsløjtnant Hans Peter Tostrup (let såret)
12. Kadet Joachim Godske Weideman
13. Kadet Ferdinand Anton Wulff
14. Kadet Frederik Lütken (død i fangenskab ved et ulykkestilfælde)
15. Løjtnant Peter Abildgaard Soland (Landetaten, faldt i kampen)

Løjtnant Soland af norske vesterlehnske regiment kommanderede de ombordværende soldater. Foruden Soland var Ferry og Weideman nordmænd.

Det ophold, der herved foranledigedes, blev af skæbnesvanger betydning, thi i Helsingborg havde man lagt mærke til linieskibets forberedelser og sendt ilbud op til de engelske skibe i Vinga.

På et af sine kryds i Kattegat i februar havde *Prinds Christian Frederik* jaget en sejler, der søgte ind til Gøteborg. Det var den engelske fregat *Quebec*, som overbragte en stor sum penge til Sverige. Derfra blev straks sendt melding til den engelske højstkommanderende i Nordsøen, Lord Saumarez, som beordrede tre linieskibe til dansk farvand for at tage det danske linieskib. Det var *Stately* på 68 kanoner under kaptajn Georg Parker, *Nassau* – det tidligere danske linieskib *Holsten* – på 68 kanoner under kaptajn Robert Campbell og *Vanguard* på 84 kanoner under kaptajn Frazer.

Det var disse skibe, som lå indefrosne i Vingasund, hvorfra de så *Prinds Christian Frederik* sejle forbi på sydlig kurs, da det gik fra Norge til Helsingør. De satte nu al kraft ind på at blive iset ud, og en fregat, der kom først ud, blev sendt til Store Bælt. På dette tidspunkt modtog man efterretning om, at *Prinds Christian Frederik* lod til at ville forlade Helsingør, hvorfor arbejdet med isningen blev forsat med forøget iver, og tidligt den 21. marts lykkedes det lineskibene at komme fri af isen, hvorefter de straks satte kurs mod Sundet.

Netop samme dag om morgenen var Jessen klar til at sejle. Han havde frit valg mellem at gå nord eller syd om Sjælland. Den sidste vej var den sikreste, da vinden var østlig, hvorfor han valgte den.

Men allerede ved Hveen trak vinden sig om til sydøst. Han vendte derfor om og stod nord ud. Ved denne lille omvej gik et par kostbare timer tabt.

Undervejs vest på fordi Hesselø benyttede man tiden til at indvie de nyankomne folk i kanoneksercitsens begyndelsesgrunde. Da man nåede Sjællands Rev, observeredes to engelske fregatter, der stod syd på i Store Bælt. Om aftenen gik Jessen til ankers mellem Sejro og Refnæs. Selv om Jessen i Helsingør havde fået en såkaldt kendtmand om bord (en slags lods), anså denne det ikke for tilrådeligt at sejle om natten med et så stort skib i det af grunde opfyldte farvand. Dengang var officererne ikke som nu så fortrolige med vore farvande, at de kunne undvære lods. Det skulle dagen efter vise sig, hvor uheldigt det var, at måtte være afhængig af denne kendtmand.

Et par timer efter, at *Prinds Christian Frederik* havde passeret Kronborg for nordgående, ankom de tre engelske lineskibe nord fra og ankrede ud for Høganæs. Her fik de at vide, at *Prinds Christian Frederik* stod vest på, hvorfor Stately og Nassau øjeblikkelig lettede for at forfølge *Prinds Christian Frederik*, mens *Vanguard* blev liggende for at afskære den tilbagevejen. Der blev straks sendt bud til Jessen, og nogle Hornbæk-fiskere roede endda ud mod *Prinds Christian Frederik* for at advarer skibet; men det var for sent. De nåede ikke lineskibet og gik således sin skæbne i møde.

Tidligt om morgenen den 22. marts lettede *Prinds Christian Frederik* og ligeledes de to engelske fregatter, der havde ligget ved Refnæs om natten. Disse forsøgte at undslippe nord ud, og Jessen fulgte efter dem, da det for ham gjaldt om at drage fjenden bort fra Store Bælt. Hans opgave var jo netop at gøre bæltet frit således, at troppeoverførelsen kunne finde sted.

Teksten på forsiden af mindesøjlen på Odden Kirkegård
(foto: Søe-lieutenant-Selskabet 2003)

Ved middagstid opdagede man fra *Prinds Christian Frederik* endnu en fregat, og kl. 14 fik man i nordøst to svære skibe i sigte. Jessen var nu klar over situationen, og hans første tanke var da at løbe syd på inden om Sejro og ind i Nexelø Bugt, hvor han mente, at fjenden ikke ville driste sig ind. Men da han gav denne såkaldte kendtmand ordre hertil, svarede denne, at det var umuligt med det dybtstikkende skib at løbe ind i det snævre farvand mellem Sejro og Ordrup Næs. Jessen måtte derfor desværre opgive denne plan.

Da *Prinds Christian Frederik* var en god sejler, håbede Jessen at kunne undslippe øster over, thi ned i Store Bælt ville han for ingen pris drage fjenden. Han satte derfor kursen uden om Sjællands Rev. Men vinden faldt efterhånden noget østligere, således at han ikke kunne holde kurs.

Det var *Stately* og *Nassau*, som kom op, og de kunne nu afskære *Prinds Christian Frederik*, idet de skønsede ned på den. Kampen var uundgåelig, men endnu håbede Jessen at kunne holde dem stangen og under en løbende fægtning begunstiget af det kommende mørke at nå tilbage under Kronborgs kanoner.

Englænderne sejlede imidlertid hurtigere end *Prinds Christian Frederik* og nærmede sig agter fra. Jessen lod derfor de agterste kanoner flytte hen i portene agter, og kl. 19, da det nærmeste fjendtlige skib var på skudhold, åbnede Jessen ilden på det og var heldig straks at nedskyde dets forebram-stang og at beskadige fokkeråen. Havde det nu blæst friskt, kunne denne skade have været af stor betydning for sejladsen, men i den temmelig svage kuling havde det ikke stort at sige. Begge fjenderne nærmede sig mere og mere.

Lidt før kl. 19.30 løb den forreste af dem op på styrbords låring af *Prinds Christian Frederik* og gav den laget, og få øjeblikke efter var det andet linieskib tæt oppe på bagbords låring og åbnede ligeledes ild.

Jessen affyrede sit lag fra begge sider, og dermed var kampen i fuld gang, idet *Prinds Christian Frederik* giredе snart til den ende, snart til den anden, for at dens kanoner kunne bære. Samtidig holdt Jessen skibet stadig nærmere ind mod land for at have den udvej at kunne sætte skibet på grund, hvis redning var umulig. Man var kommet forbi Sjællands Rev, og kurset kom således til at gå næsten langs revet.

Kampen var hårdnakket fra begge sider, og da den førtes fra pistolskuds

Bagsiden af mindesøjlen på Odden Kirkegård, der viser, at den er rejst i 1810 af Lorentz Friberg, godsejeren på Anneberg. (foto: Søe-lieutenant-Selskabet 2003)

afstand, således at næsten alle kugler ramte, led begge parter store tab. Man skulle nu tro, at den dobbelte overmagt snart måtte have fået bugt med *Prinds Christian Frederik*, men dette var langt fra tilfældet, idet de to engelske linieskibe kl. 21 måtte opgive kampen og lade sig sakke agter ud for at istandsætte den lidt skade.

Men også *Prinds Christian Frederik* havde lidt meget. Rejsningen var således aldeles sønderskudt, og to kugler var gået gennem rorstammen, så at det var vanskeligt at styre. Adskillige af kanonerne var demolerede, og der var en mængde døde og sårede. En af topgasterne i storemærs havde fået låret overskudt; men han havde styrke nok til selv i hænderne at fire sig ned på dækket, hvorfra han blev bragt til lazarettet.

Prinds Christian Frederik fortsatte sin vej ind mod land, og da der var gået en snes minutter, kom fjenderne igen og fornyede kampen. De danske og norske gaster modtog dem med et rungende hurraråb, der viste, at de ikke havde tabt modet.

Mørket var nu faldet på, men idelig oplystes skibene ved glimtet fra kanonerne. Dertil kom, at de tre engelske fregatter nu nåede op og kunne tage del i kampen. Det var nu Jessens håb at kunne holde ud, indtil han kunne få sat skibet på grund.

Premierløjtnant gjorde tjeneste som adjutant hos chefen og havde samtidig kommandoen over kanonerne agter. For bedre at kunne se fjenden var han sprunget op på kanonaffutagen ved falderebet, da i det samme en kanonkugle ramte ham i hovedet. Med udråbet: "Av, mit hoved!", sprang han ned på dækket og greb Rothe om armen. Rothe førte ham hen ad dækket til trappen, medens blodet strømmede ned. Da han nåede trappen, segnede han om, og udåndede.

Agter ude i *Prinds Christian Frederik* fandtes et lille ruf med en åben gang omkring. Heroppe var løjtnant Soland posteret med nogle af sine soldater, hvorfra de vedligeholdte en livlig geværild mod englænderne. Det var imidlertid en udsat post, og den ene efter den anden af hans folk faldt, så han snart stod alene tilbage. Han gik ned på øverste batteri og sagde til sekondløjtnant J. W. Dahlerup:

"Så, nu har alle mine karle sagt farvel til mig. Jeg har intet mere at gøre deroppe. Giv mig noget at bestille hos Jer!". Han tog da fat ved en kanon og betjente denne, men blev kort efter ramt af en skråsæk, der knuste begge hans ben.

Også de menige gav mange beviser på mod og dødsforagt.

Der var om bord en norsk sluproer ved navn Peter Heldal, som egentlig ikke var vellidt af officererne, fordi han altid var lidt pralende. Men de fik nu et andet syn på ham. Han gjorde tjeneste som kanonkommandør på øverste batteri, og ingen kunne som han holde humøret oppe blandt sine folk. Under spøg og skæmt tumlede han med kanonen, og hver gang en mand blev såret, sørgede han straks for at få fat i en anden. Hans skud fejlede aldrig, og han vedblev at slås, indtil henimod kampens slutning, da en fjendtlig kugle fældede ham. Han tog officerernes beundring med sig i døden.

Så snart det begyndte at blive mørkt, havde det været nødvendigt at tænde lanterne på batterierne, for at folkene kunne se at betjene kanonerne. Ved den voldsomme skydning hændte det imidlertid hyppigt, at lanterne gik ud, og da det var af vigtighed hurtigt at få dem tændt igen, var dette hver overdraget kadet Lütken, der sammen med et par lærlinge var på færde hele tiden uden at ænse den morderiske ild. Denne unge, heltemodige kadet var kun 12 år gammel, og han slap helskindet fra selve kampen, men under fangenskabets i Gøteborg kom han af dage ved en ulykke.

Da klokken var 21.45 kunne man endelig forude skimte kysten som en mørk stribe, og det gjaldt da om at holde ud en lille stund endnu. Vinden var løjet mere og mere, og skibet gjorde kun to knobs fart. Kunne man blot nå landgrunden, var der håb om, at også fjenden kunne løbe fast.

Som omtalt var også de engelske fregatter kommet op, og den ene af dem, Quebec, lagde sig på bagbords låring, medens Stately løb frem på bagbords bov. Det så ud som om fjenden ville entre, og et sådant angreb havde det ikke været muligt at slå tilbage. Men Jessen fik drejet skibet klar.

Nu havde *Prinds Christian Frederik* tre modstandere tæt omkring sig. Fra *Stately* blev der råbt over, at danskerne skulle overgive sig, men Jessen svarede med et kraftigt nej.

Kaptajn Rothe, der oppe på skansen havde sin post for at kommandere skibets manøvrer, blev ramt af en svær splint, der slog hans venstre arm over. Men han kunne dog selv gå til lazarettet for at blive forbundet. Her fandt han den ulykkelige Soland, som endnu levede, men døde et par timer efter kampen.

På øverste batteri blev sekondløjtnant J. W. Dahlerup ramt af en kanonkugle i hovedet. Under den tidligere pause i kampen havde han talt med de øvrige officerer og på en oprømt måde sagt: "I dag føler jeg mig rigtig oplagt til at slås".

Nede på underste batteri havde løjtnant Top kommandoen. Den langskibs ild fra *Stately* og *Quebec* gjorde det næsten umuligt at opholde sig på batteriet, og det var derfor hans hensigt at gå op til Jessen for at foreslå ham at lade folkene gå ned fra batteriet, indtil man var kommet klar af *Stately*. Han havde allerede sat den venstre fod på trappen, da en kanonkugle bortrev den højre fod, således at han faldt om.

Endelig klokken 22.30 mærkede Jessen, at skibet rørte ved grunden, og sjældnen har en skibschef glædet sig mere over at mærke sit skib på grund. Nu var hensigten nået, og det var til ingen nytte at ofre flere folk, hvorfor Jessen lod flaget hale ned og råbte, at han kapitulerede.

Englænderne havde imidlertid passet godt på, for i samme nu vendte alle de tre engelske skibe, og det lykkedes dem trods den svage brise at komme gennem vinden, hvorefter de ankrede omtrent 500 meter længere ude.

Et øjeblik efter kom næstkommanderende fra *Stately* om bord og gav straks ordre til at lade ankeret falde. Skibet var da atter flot, men idet det svajede op for ankeret, tog agterenden grunden, og da der satte noget dønning ind, begyndte skibet at hugge stærkt i grunden.

Jessen, der ligesom løjtnanterne Ferry og Tostrup var blevet lettere såret, blev straks ført om bord på *Stately*, hvor han bad om, at der måtte blive sendt læge om bord på *Prinds Christian Frederik*, da de danske læger ikke havde kunnet overkomme at få alle de sårede forbundet. Kaptajn Parker svarede hertil, at hans egne læger havde så fuldt op at gøre, at han ikke kunne undvære en eneste af dem. Derfor måtte hele natten igennem de danske læger Martini og Beltzer fortsætte deres anstrengende arbejde.

De usårede danske og norske folk blev straks om aftenen ført bort fra skibet.

Da solen stod op den 23. marts, belyste dens stråler det sønderskudte vrage, som det stolte linieskib var forvandlet til. Men denne forvandling var først sket efter en henved tre timers ærefuld kamp mod overmagten.

Relief på mindesøjlen på Odden Kirkegård, der viser en såkaldt rostrum (skibssnabel), et klassisk sømilitært motiv, tillige med en opretstående løve, der holder et skjold. (foto: Søe-lieutenant-Selskabet 2003)

Prinds Christian Frederik havde 69 døde og 137 sårede, deriblandt 84 hårdt sårede, af en besætning på 576 mand. Af officererne var halvdelen faldne eller sårede.

Også englænderne havde lidt meget. Deres rejsninger var så forskudte, at de var næsten faldefærdige, og *Statelý* måtte kort efter sendes til England, da den ikke kunne holde sin station. *Statelý's* tab var 12 døde i kampen, 11 i de nærmeste dage efter og 16 hårdt sårede. De lettere såredes antal kendes ikke.

Straks om morgenen den 23. begyndte man at overskibe de sårede fra *Prinds Christian Frederik* til de to engelske linieskibe. Dette gik imidlertid meget langsomt fra hånden, da næsten alle bådene var ødelagte.

Kystmilitsen havde imidlertid samlet sig inde på land, og havde der været feltartilleri i nærheden, kunne man have beskudt de engelske skibe. Disse lagde sig derfor noget længere ud, samtidig med at kaptajn Parker sendte en parlamentær ind for at tilbyde at landsætte de sårede danske og norske mod løfte om at frigive et lignende antal engelske fanger. Der var imidlertid så stærk brænding på stranden, at det var umuligt for parlamentæren at komme i land.

Kaptajn Rothe var blevet bragt om bord på *Statelý*, og det var hans store sorg, at han som næstkommanderende ikke kunne lede de såredes transport. Skønt hans sår voldte ham store smerter, glemte han dog ikke sine pligter, men sendte jævnligt bud op med anvisninger om et eller andet, og ved sin omtanke reddede han således sekondløjtnant H. B. Dahlerups liv.

Den unge officer var inden kampen blevet hårdt angrebet af feber og var blevet anbragt i et sygelukaf på et temmelig afsides sted nede i skibet. Kaptajn Rothe gav da overstyrmand Birck ordre til at gå tilbage på *Prinds Christian Frederik* og hente H. B. Dahlerup. Adgangen til det nævnte lukaf var næsten spærret af nedskudte skodder og trapper, og en mængde lig lå den for det, så det er næppe sandsynligt, at englænderne havde fundet på at lede efter nogen på dette sted, da de undersøgte skibet, inden der blev sat ild til det.

Den omtalte mangel på fartøjer bevirkede, at englænderne ikke kunne bjerger noget gods fra skibet. Da derfor kl. 19 alle de sårede endelig var overført, stak englænderne ild på skibet, og snart blussede flammer op i

vejret. Et par timer senere sprang *Prinds Christian Frederik* i luften.

Først den 26. marts var de engelske skibe så vidt istandsatte, at de kunne lette og søge op til Gøteborg, hvor fangerne ilandsattes. Disse blev i Gøteborg behandlet med stor mildhed. De sårede blev senere sendt til København og udvekslet. Derimod bragtes de raske fanger til England, hvor de måtte tilbringe flere år i fangenskab.

Af de døde fra *Prinds Christian Frederik* drev flere ind på stranden, deriblandt Willemoes og J. W. Dahlerup. De blev begravet i en fællesgrav på Odden kirkegård, hvor den fædrelandskærlige godsejer infanterikaptajn Lorentz Fribert til Anneberg i 1810 rejste et smukt mindesmærke, der nu ligesom selve graven vedligeholdes af Søe-lieutenant-Selskabet, der ejer et dertil bestemt Willemoes-fond. Dette fond har skænket en model af *Prinds Christian Frederik* til Odden kirke, hvor det stolte linieskib nu hænger smukt og fredeligt. I kirken findes endvidere en smukt udskåret trætavle med navnene på de 64 faldne om bord på *Prinds Christian Frederik*.

Få hundrede meter øst for Odden Havn har en kreds af egnens beboere og Søe-lieutenant-Selskabet i 1933 rejst en mindesten, der bærer indskriften:

500 M RET UD FOR DENNE STEN
SANK LINIESKIBET
PRINS CHRISTIAN FREDERIK
EFTER HELTEMODIG KAMP
MOD OVERMAGT
D. 22 MARTS 1808.

Stenstrup museum har en særlig afdeling med minder fra *Prinds Christian Frederik*. Blandt andet opbevares linieskibets skibsklokke, løjtnant Willemoes' skibskiste og flere andre effekter.

Søværnets Artilleriskole, Sjællands Odde, på Gniben har til minde om den tapre besætning på *Prinds Christian Frederik* opkaldt bygninger og anlæg efter de mænd, der i særlig grad udmærkede sig i kampen.

Denne beretning om linieskibet *Prinds Christian Frederik*'s heltedige

Mindstenen ved Odden havn, rejst i 1933 af en kreds af egnens beboere sammen med Søe-lieutenant-Selskabet. (foto 1969)

kamp ved Sjællands Odde i 1808, hvor hæderen trods nederlaget fulgt vort gamle orlogsflag, kan næppe sluttet på nogen bedre måde end ved at gengive de smukke ord af Grundtvig, der er indhugget på mindestøtten på Odden kirkegård:

DE SNEKKER MØDTES I KVELD PÅ HAV,
OG LUFTEN BEGYNDTE AT GLØDE.
DE LEGED ALT OVER DEN ÅBNE GRAV,
OG BØLGERNE GJORDES SÅ RØDE.

HER ER JEG SAT TIL EN BAUTASTEEN
AT VIDNE FOR SLÆGTER I NORDEN,
DANSKE DE VARE, HVIS MØRE BEEN
UNDER MIG SMULDRE I JORDEN.
DANSKE AF TUNGE, AF ÆT OG AF ID,
THI SKAL DE NÆVNES I LØBENDE TID
FÆDRENE VÆRDIGE SØNNER.

PartnerShip...

PartnerShip in Safety Management and Ship Automation with Lyngsø Marine

*Lindøværftet glæder sig
over at bygge*

Fleksible Støtteskibe til Søværnet

Odense Lindo

Odense Staalskibsværft A/S

Postboks 176, DK-5100 Odense C

Tlf. 63 97 12 34 - Telex 59 849 verft dk - Fax 63 97 23 00

A.P. Møller - Mærsk Gruppen

Construction of Naval Vessels with Mission Modules

Naval
Team
Denmark

Members:

Odense Steel Shipyard Ltd.
DANYARD AALBORG A/S
Terna A/S
Maersk Data Defence AS
Systematic Software Engineering A/S
RESON A/S
Promecon as
DESMI A/S
Logimatic Engineering A/S
Lyngsø Marine A/S
CUBIC-Tavleproduktion A/S

NORDIC DEFENCE INDUSTRIES A/S
EIVA a/s
HMK GROUP
FORCE Technology

Affiliated Members:

ENMACO MOTORS/CATERPILLAR
EADS Deutschland GmbH
ADI LIMITED
SAAB Bofors UNDERWATER SYSTEMS AB

Naval Team Denmark
Coordination Office
Axeltorv 6, 4.

1609 Copenhagen V
Denmark

Tel.: +45 33 33 96 94

Fax: +45 33 33 96 54

navalteam@navalteam.dk

www.navalteam.dk

Suppliers to the Royal Danish Navy

Commanding Communication

Mærsk Data Defence har været leverandør til Søværnet siden midten af 1980'erne. Også Søværnets nyeste enheder bliver forsynet med integrerede kommunikationsløsninger fra Mærsk Data Defence.

MÆRSK DATA DEFENCE

www.maerskdata-defence.dk

uni-safe

- MOB and boarding boats
- Life-rafts
- Inflatable life-jackets
- Service stations
- General safety appliances
- GMDSS equipment
- COM/NAV equipment
- Salinometer

Tlf. 32 58 16 15

SAFETY AT SEA

A New Generation of Terma Naval C4I Systems

- Total Sensor and Weapon Integration
- Maximum Commercial-Off-the-Shelf Hardware
- LAN Distributed TV and Radar Video

Component-based Software Architecture providing:

- Configuration flexibility
- Reduced test requirements
- Reduced maintenance costs
- Open interface to third party software

The C-Flex concept allows for continuous upgrade of ships with new equipment without major costs and waiting time for a new software release. A concept designed for a continuous improvement of the technology rather than mid-life upgrades.

www.terma.com

TERMA[®]

Flere kræfter mindre vægt

**2004 introduceres 3 nye 1,5 l.
Mariner OptiMax motorer
75 - 90 - 115 HK**

Den imponerende lave vægt i forhold til sammenlignelige 4-taktere, gør dem perfekte til mindre og hurtigere både. Alligevel er disse 3-cylindrede 1,5 l. motorer pakket med de samme sejlegenskaber, som OptiMax V6.

Bedst af alt, de er imponerende stærke i ydelse.

Kan leveres med SmartCraft digital instrumenter, som giver dig total kontrol over båden.

IMPORTØR:

Ketner Outdoor A/S
Vibeholms Allé 15
2605 Brøndby

Tlf. 43 27 11 66

Fax 43 96 10 14

Dampskibsselskabet A/S

NORD N

Rederidrift siden 1871

Dampskibsselskabet "NORDEN" A/S, Amaliegade 49, 1256 København K
Telefon 33150451 Hjemmeside www.ds-norden.com

Tidsskrift for Søværnen
oprettet 1827
udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg
og Kommandørkaptajn Klaus Bolving
(ansv.)

Artikler, indlæg, der ønskes
optaget i tidsskriftet, samt bøger,
der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søværnen
Hans Chr. Bjerg
Møllevej 4
2970 Hørsholm
email: hcbjerg@post.tele.dk

Manuskripter bedes fremsendt
i word pr. email eller på diskette.
Evt. illustrationer fremsendes
særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul
Søe-lieutenant-Selskabet
Overgaden oven Vandet 62 B
1415 København K
Tlf.: 32 95 99 54
Fax: 32 95 99 53
Giro: 2 04 77 64
Email: sls@post9.tele.dk

Abonnement tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Trykkeri

Nørrebro Bogtryk
www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at
publicere artikler og indlæg
vedrørende maritime forhold
i almindelighed og Søværnet i
særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827
som Archiv for Søværnet og
udsendes 6 gange om året .

Eftertryk er tilladt med tydelig
kildeangivelse

Søe-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab
af søofficerer, oprettet 1784.

Selskabets hjemmeside:
www.sls.svn.dk

Annoncer tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Søe-Lieutenant-Selskabet
Overgaden oven Vandet 62 B
1415 København K

B

POST
PP

DANMARK

Returneres ved varig adresseændring

THALES

THALES Underwater System

THALES Communication

THALES Nederland B.V.

THALES Optronics B.V.

THALES SAFARE

EuroTorp

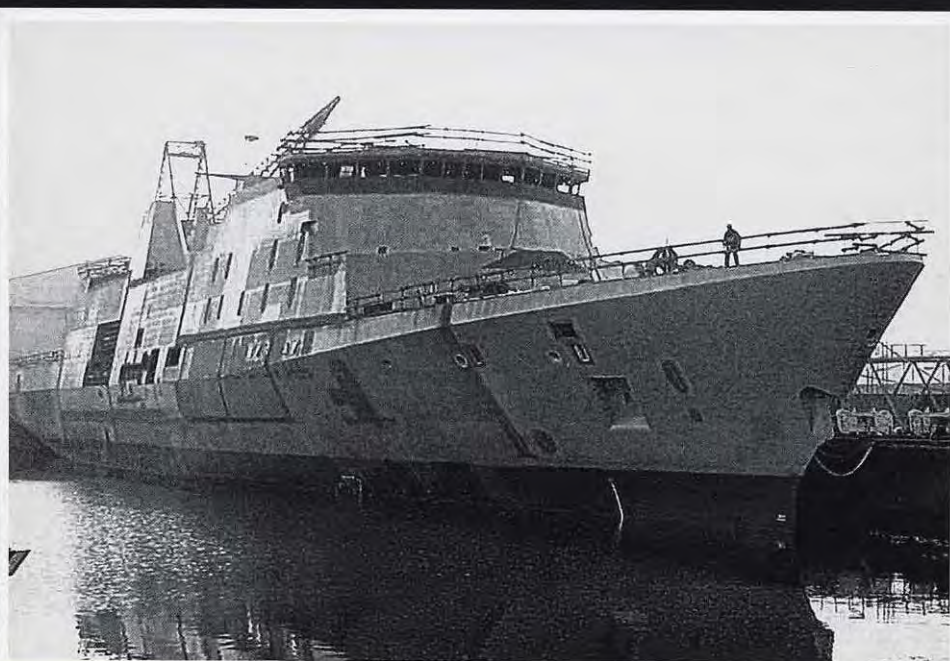
Marinaval

Knapholm 7 · 2730 Herlev
Telefon 4494 5406 · Fax 4494 5482

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 2 · 2004 · 175. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Tidsskrift for Søværnen

2004/2 * 175. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg og Klaus Bolving

INDHOLD

Meddelelse fra redaktionen	1
Operative anvendelsesmuligheder af fleksible støtteskibe <i>af Simon E. Schultz-Larsen</i>	2
Meddelelser fra Søe-Lieutenant-Selskabet Pressemeddelelse udsendt den 17. marts 2004	51
Sømilitære noter Om brugen af betegnelsen "eskadre" i Søværnet <i>af Hans Christian Bjerg</i>	54
Nekrolog over Mads Michaelsen	58
Boganmeldelser Esben Mønster-Kjær: Feltherrer <i>af Kenneth R.H. Jeppesen</i>	61
Marinens Bibliotek Erhvervelser januar/februar 2004	64
Annoncer	71

Redaktionen sluttet 15. april 2004

Forsiden: Det endnu ikke færdigbyggede fleksible støtteskib, der skal navngives den 4 juni 2004. Fotograferet på Lindø Værftet

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN

2004/2

Hovedartiklen i dette nummer af Tidsskrift for Søværnen er premierløjtnant Simon E. Schultz-Larsens opgave på Søværnets Officersskole i Søkrigslære. Den 4. juni navngives det første af de to fleksible støtteskibe, som Søværnet modtager i år, og som repræsenterer indledningen til en ny æra.

Man må håbe, at en del politikere ser denne artikel og rigtig bliver klar over hvilke nye og forskelligartede kapaciteter, der knytter sig til disse nye skibe, som er et klart signal til omverdenen om, at den danske flåde er en del af den navale transformation, der globalt finder sted i disse år.

Den nye æra, der her er tale om, medfører også overvejelser om hvorledes flådens inddeling fremover skal være. Til brug for disse overvejelser gengives en historisk redegørelse af anvendelse af eskadre-begrebet i Søværnet. Redaktionen ser meget gerne, at dette indlæg medfører kommentarer og debat i de kommende numre af tidsskriftet.

Efter afslutningen af redaktionen af dette nummer indløb den glædelige meddelelse, at kulturministeren har fredet statuen af Niels Juel og dens placering på Holmens Kanal. Søe-lieutenant-Selskabets holdning til denne sag har været klar fra starten af debatten om statuens placering. Selskabet har søgt at give sit bidrag til beslutningen om at statuen ikke blev flyttet ved over for Københavns Kommunes bygge- og teknikudvalg at have argumenteret for at statuen blev stående hvor den nu engang står, og hvor den fortsat vil blive set af mange mennesker, der vil blive mindet om vores store søhelt.

Da der er sket postmæssige ændringer omkring udsendelsen af tidsskriftet, skal vi anmode abonnenterne om fremover at tilsende selskabets kontor evt. adresseændringer i stedet for til postvæsenet.

Hans Christian Bjerg

OPERATIVE ANVENDELSES-MULIGHEDER AF FLEKSIBLE STØTTESKIBE

af premierløjtnant Simon E. Schultz-Larsen

Nærværende afhandling er indleveret som hovedopgave i forbindelse med uddannelsen på Søværnets Officersskole i november 2002. Søværnet får de første fleksible støtteskibe i indeværende år, og redaktionen har derfor ment det var opportunt at publicere premierløjtnant Simon E. Schultz-Larsens meget aktuelle redegørelse efter den er blevet afklassificeret.

Indledning

Ved den kolde krigs afslutning omkring 1990 ændredes den sikkerhedspolitiske situation i det meste af verden og dermed også i Danmark. Danmarks position som frontlinjestat mellem vest med NATO og øst med USSR og Warszawa-pagten forsvandt. NATO ændrede på baggrund af den nye sikkerhedspolitiske verdensorden sit strategiske koncept¹, hvilket også betød en ændring af den ønskede styrkestruktur i NATO. Dermed matchede sammensætningen af det danske søværn ikke længere sikkerhedspolitikken.

Danmark blev i 1994 under de sidste forhandlinger om NATO's nye kommandostruktur inspireret af NATO's og USA's planer om CJTF og deployering af kommandofaciliteter. Man mente, at Danmark også burde have skibe, som kunne varetage kommandofunktioner.

Alt i alt viste det sig også, at over halvdelen af søværnets kampenheder² ville blive operativt forældede i perioden 2000-2011, hvorfor der var god grund til at se på søværnets fremtidige struktur.

På denne baggrund nedsatte Folketinget i 1997 en Forsvarskommission (FKOM), som skulle se på fremtidens forsvar. Denne kommissions rapport udkom i november 1998. For søværnets vedkommende konkluderede FKOM en række interessante ting. Først og fremmest blev flådestyrkers fortrin slået fast som værende "lette at sætte ind og lette at trække ud samtidigt med at deres indsats umiddelbart og smidigt kan gradueres". Dernæst skrev kommissionen, "at vægtningen mellem større og mindre

enheder måtte overvejes med sigte mod færre, men mere fleksible og udholdende enheder, som bedre kunne honorere den ændrede situations opgaver og behov." Sidstnævnte bemærkning bundede i et ønske om, at søværnet i fremtiden skulle deltage i en bred vifte af internationale operationer på lige vilkår med andre landes flåder.

Der blev derfor lagt op til, at man til søværnet anskaffede en ny platform med den nødvendige størrelse og fleksibilitet til at sikre løsningen af de mange nye opgaver, som forventedes løst i fremtiden. Specifikt skulle den nye platform erstatte uddannelses- og minelægningskapaciteterne for FALSTER-kl. Skibene skulle endvidere blive et kerneelement for alle værnene i omstillingsprocessen fra stedbundne lokale opgaver til et øget internationalt engagement på globalt plan.³

FKOM anbefalede konkret, at de operativt forældede enheder skulle erstattes af en ny større standardskibstype i to udgaver hhv. benævnt kommando-støtteskib og patruljeskib. Med "Aftale om forsvarrets ordning 2000-2004" besluttede Folketinget at bygge 2 Fleksible Støtteskibe⁴ samt at projekttere patruljeskibene.

Opgaveformulering

På baggrund af en redegørelse og analyse af de kommende Fleksible Støtteskibes (FS) kapaciteter vurderes de operative anvendelsesmuligheder.

Metode, struktur og analysemodel

Redegørelsesdelen deles op i tre:

Redegørelse for skibets kapaciteter: (Generelle kapaciteter, herunder choksikring og signaturreducerende midler; Fartøjsmateriel; Flex-dæk; Helikoptere; Kommandofaciliteter (stabsrum, situationsrum og kommunikationskapaciteter); RAS-udstyr; Sensorer; Underbringelseskapa- citet og Våbensystemer).

Redegørelse for de i litteraturen formulerede opgaver. (Opgaver som bl.a. beskrives i det operative grundlag; Forsvarskommissionen af 1997; Rapport fra Udvalget vedrørende Forsvarets materiel og i forligsteksten til det seneste forsvarsforlig)

Redegørelse for ikke formulerede opgaver. (Opgaver, som udføres af eksisterende støtteskibe og/eller kommandoskibe samt forskellige opgaver, som ikke var tiltænkt i det oprindelige opgavekompleks, men som

personer i og udenfor projektet har fået visioner om i forskellig sammenhænge under projektets udvikling.)

I *analysen* foretages en matrix-analyse, som sammenligner de oplistede opgaver med skibets kapaciteter. Analysen tager udgangspunkt i en opgave, som derefter afprøves mod de forskellige kapaciteter for at skabe grundlag for vurdering af, om opgaven kan løses med de til rådighed værende kapaciteter, og til hvilken grad opgaven kan løses.

Med hensyn til *vurderingsafsnittet* foretages følgende:

I forhold til de formulerede opgaver vurderes det, til hvilken grad opgaverne kan løses med de til rådighed værende kapaciteter efter termerne "nogen grad", "høj grad" og "fuldstændigt".

I forhold til de ikke formulerede opgaver vurderes i en sammenfatning efter analysen af en opgave, om denne kan løses med de til rådighed værende kapaciteter. I vurderings-afsnittet sammenfattes analysen og ovenstående termer anvendes på opgaverne.

Af hensyn til læsevenligheden i denne reviderede udgave af opgaven, er strukturen ændret således, at redegørelsen for FS kapaciteter først beskrives. Derefter samles redegørelse, analyse og vurdering for de enkelte opgaver.

Kildehenvisninger er angivet med fodnoter, og ord med kursiv henviser til litteraturlisten bagerst i opgaven.

Forudsætninger

For opgavens løsning forudsættes følgende:

Det fleksible støtteskibs udformning, udrustning og øvrige kapaciteter ændres ikke efter indsamlingsfasens udløb, hvilket er d. 21. okt. 2002.

Afgrænsninger

Der tages i opgaven kun i begrænset omfang hensyn til, om de omtalte operationer og opgaver i øvrigt vil kunne lade sig gøre qua begrænsninger i den øvrige del af søværnet og Forsvaret. Ligeledes tages der ikke hensyn til de politiske faktorer, der kan have indflydelse på de af skibene udførte operationer.

Redegørelsesafsnittet behandler kun kapaciteter på skibene, som har relation til analysens brug af disse. Således omtales fx ikke redningsmidler, ABC-udstyr, lukafer, messer etc.

Der tages ikke hensyn til forsvar af skibet i forbindelse med udførelsen af en operation/opgave. Dette ligger dels i egenbeskyttelsen, dels i eskorterende styrker.

Der redegøres, analyseres og vurderes ikke anvendelsesmuligheder i arktiske områder, da skibene på intet tidspunkt har været planlagt at skulle operere i sådanne farvande.

Definitioner

Kapacitet

Ordet kapacitet betyder evnen til fysisk at rumme noget eller optage noget. I nærværende opgave skal ordet opfattes som skibets eller tilknyttede enheders evne til at rumme, bære eller transportere noget.

Redegørelse

Redegørelse for kapaciteter.⁵

I de følgende afsnit redegøres for de fleksible støtteskibes (FS) kapaciteter. Oversigtstegninger af FS med ruminddeling m.v. fremgår af bilag 1.

Generelle kapaciteter

Displacement let skib:	4400 t.
Displacement fuldt lastet:	ca. 6300 t.
Længde o.a.:	137m
Bredde max.:	19,5m
Dybgang max.:	6,3 m.
Max fart:	23 kn.
Grund-besætning:	100 personer.
Endurance:	28 døgn med 300 personer om bord, samt kan tilbagelægge 9000 sm ved 15 kn.

Skibet kan operere i op til sø 5 uden nævneværdig degradering af sensor- og våbensystemer, manøvrevevne eller komfort. Alle operationer undtaget med helikopter, RAS og indsatsfartøjer skal kunne fortsætte til og med sø 7.

FS er choksikret til at kunne modstå en træffer fra mine, torpedo eller missil således at besætningen overlever, og FS skal kunne "humpe" hjem. Der er ikke krav om kampkraft efter træffer. Desuden er de dele af skibet, hvor personel opholder sig pansret.

I forbindelse med de signaturreducerende midler, tages der i konstrukti-

nen af FS primært hånd om reducere af RCS⁶. Der fokuseres mindre på at reducere IR-signaturen⁷.

Fartøjsmateriel

FS bliver bestykket med fartøjsmateriel af to typer, hhv. 2 stk. af søværnets standard 10 personers gummibåd samt 2 stk. indsatsfartøjer. Redegørelsen vil kun omhandle indsatsfartøjerne, idet gummibådene ikke er noget specielt for FS.

Der er ikke endeligt valgt, hvilket indsatsfartøj man ønsker ombord på FS, men jf. AG/FARTØJ's rapport⁸ kan to fartøjer komme på tale: Henholdsvis. den svenske SRC 90 og den norske HS 1030.

Data på indsatsfartøjet er som følger. I tilfælde med divergerende data nævnes data således: "SRC 90"/"HS 1030". Begge er bygget på planende v-skrog. Fartøjerne er 11,9/10,3 m lange, 2,9/3,1 m brede. Dødvægtsskapaciteten er 2/2,35 t svarende til 10-12 PAX. Fartøjerne kan bevæbnes og sejler 47/38 kn. Aktionsradius er ca. 200 sm og udholdenheden 5/7 timer.

Udsætning af fartøjerne vil ske med nedfiring fra mono-rail gennem den bagbord luge til flex-dækket i hækken af FS. Dette indebærer, at fartøjerne opbevares på flex-dækket, når de er ombord.

Endvidere må muligheden for at medbringe såkaldte MEXE-FLOATS også nævnes. Dette er flåder, som kan benyttes i forbindelse med losning af skibet, hvor havnefaciliteter ikke er til stede. Disse kan slæbes hen til hækrampen, lastes fra FS og derefter slæbes ind til stranden for losning.

Flex-dæk

Hjertet i FS bliver det såkaldte Flex-dæk. Flex-dækket er ca. 900m² fordelt på 10,9 x 83,4m, hvilket giver ca. 240 linjemeter⁹. Højden er 4,5m undtaget på de forreste 9 m, hvor højden kun er 2,5m. Dækket er et Ro-Ro-dæk¹⁰ med hækport og agterrampe i styrbord side. Rampen og dækket dimensioneres til at kunne medtage et antal Leopard 2 kampvogne¹¹.

Udover førnævnte hækport er der følgende adgangsveje/luger til flex-dækket:

hækport i bagbord side til brug ved sætning af indsatsfartøjer og mine-lægning,
mindre sideluge forrest på dækket med mono-rail,

lastluge i helodæk således at materiel kan løftes ombord med ekstern kran, luge til våbendækket.

Langs skotterne på flex-dækket placeres såkaldte out-stations, som leverer tilslutninger og udtag til brug for opstillet materiel. I disse out-stations er der udtag til strøm, trykluft, ferskvand, gasolie og tilslutninger til C²I², Internet, FIIN, skibets kommunikationssystemer m.m.

I forbindelse med flex-dækket tænkes følgende moduler (foreløbigt) at kunne ombordsættes:

Et containeriseret felthospital bestående af 21 20" containere med 40 sengepladser og kapacitet til 10 større operationer i døgnet.¹²

Et kommandomodul, se nedenstående pkt. 0.

Et beboelsesmodul med plads til 170 personer.

Helikoptere

FS får mulighed for at medtage 2 helikoptere i hangar. Hangaren vil indeholde diverse værkstedsfaciliteter. Hangar og helodæk er dimensionerede, så middeltunge helikoptere, såsom Forsvarets nye standardhelikopter EH101, kan virke fra FS.¹⁴

Til dagligt vil FS medtage LYNX-helikoptere fra Søværnets Flyvetjeneste.

Der er stillet krav til FS om, at helikopteroperationer skal kunne udføres i op til sea state 6.

Kommandofaciliteter og kommunikationsudstyr.

FS vil, som sit "andet hjerte" udover flex-dækket, have adgang til alle tænkelige kommunikationsfaciliteter. Disse faciliteter dækker kommunikationsbehov (inkl. secure comms) for alle tre værn, flerværns og multinationale stabe.¹⁵

Kommandofaciliteter på FS kan deles op i to:

Faciliteter, der er fast ombord.

Faciliteter, som kan sættes ombord på flex-dækket.

Faste kommandofaciliteter – stabsrum.

Ombord på FS bygges i forbindelse med skibets operationsrum og radio et såkaldt stabsrum på godt 40m². Dette rum danner rammerne for en stab på CTG¹⁶-størrelse. Stabsrummet får conferencebord, opslagstavler til kort m.v., storskærm, 3 C4I-konsoller og dermed adgang til skibets sensorer og alt kommunikationsudstyr. Vigtigt at nævne er evnen til at danne et Recognised Common Picture¹⁷ (RCP).

Containeriserede kommandofaciliteter

På FS flex-dæk kan der opsættes et containeriseret kommandomodul bestående af ca. 30 ISO 20" containere, som sammen med resten af skibets kapaciteter kan danne rammerne for en flerværns, multinational stab¹⁸ på op til 70 personer. Containerne vil indeholde operationscenter, briefing-faciliteter, mødefaciliteter, repro-rum, comcenter etc. Desuden vil ovennævnte stabsrum kunne benyttes som kommandomodulets situationsrum.

RAS-udstyr

Mht. RAS¹⁹ udstyres FS med modtageudstyr. FS får ligeledes en begrænset mulighed for at kunne afgive olie til andre enheder, idet dette dog skal ske ved at enheden ligger stille og på siden af FS. FS bliver forberedt til at kunne foretage "Astern RAS"²⁰, men det er væsentligt at holde fast i, at FS ikke er et tankskib.

Sensorer

Følgende typer af sensorer vil blive placeret på FS:²¹

Anti Submarine Warfare (ASW).

VDS (Variable Depth Sonar) eller ATAS (Active Towed Array Sonar)²².

OAS (Obstacle Avoidance Sonar) også benævnt navigationssonar.

ASW-sonar, skrogmonteret

Undervandstelefon

Above Water Warfare (AWW).

Advanced Fire Control eller Directors²³.

IR Search and tracking

Laser Warner System²⁴

ESM²⁵

FLIR²⁶

LPI (Low Probability of Intercept radar, sendeeffekt ca. ? Watt)

E/O-sigte²⁷

Overfladevarslingsradar

Luftvarslingsradar inkl. IFF²⁸

Andre

Navigationradar

Helo-approach radar

Underbringelseskapalet

Ombord i FS vil der være 170 faste køjer i en kombination af almindeli-

ge køjer og pull-man-køjer²⁹. Desuden er der mulighed for at indrette yderligere køjeplads for 130 personer på flex-dækket eller interimistisk andre steder i skibet, hvis flex-dækket er fyldt op af andet udstyr. FS er mht. proviantopbevaring, kabyskapacitet, vand, affald m.v. dimensioneret til at kunne underbringe 300 personer i 28 døgn uden kontakt med land. FS kan producere ca. 25 m³ vand i døgnet, og dette giver i forhold til normalforbruget på ca. 10 m³ et overskud på 10-15 m³ vand i døgnet.

Våbensystemer

Følgende våbensystemer vil blive placeret på FS.³⁰

Anti submarine warfare (ASW).

ASW-torpedoer, søværnets standard AWS-torpedo af mærket MU-90.

A/U-decoys, FS er forberedt til at medtage og affyre disse.

Above water warfare (AWW).

Harpoon Block 2-missiler, missilet har Land Attack mode.

Evolved SeaSparrow Missile (ESSM).

CIWS³¹.

5" artilleri-pjece som kan affyre Extended Range Guided Munitions (ERGM)³².

Tungt Maskingevær (TMG) til nærforsvar.

RF/IR³³ decoys.

Mine Warfare (MW).

FS kan medtage og lægge 300 miner fra skinner på flex-dækket.³⁴

Der er på FS 5 containerpositioner til søværnets standard containere på det såkaldte våbendæk. Således kan våbenlasten kombineres, alt efter hvilken operation, FS skal virke i.

Redegørelse, analyse og vurdering af formulerede opgaver

De følgende afsnit beskriver de opgaver, som er formuleret for FS i det materiale som skibet er blevet bygget på baggrund af.³⁵

Overordnet for alle formulerede opgaver er, at FS skal kunne operere globalt ekskl. i arktiske områder.

Efterretningsindhentning³⁶

Redegørelse

Opgaven lyder, at FS skal kunne deltage i den efterretningsindhentning, som forekommer i forbindelse med de fleste typer af operationer, som FS skal deltage i. I den forbindelse vil det evt. være relevant at medbringe containerbaseret udstyr i det omfang, FS ikke med egne sensorer og systemer kan håndtere opgaven.

Analyse

FS sensor- og kommunikationspakke synes at kunne kombineres på mange forskellige måder, således at størst mulig efterretningsindhentning kan opnås. Dette ses endvidere af I'et i FS C'I-system.

I forbindelse med anbringelse af containeriseret udstyr kan dette placeres flere steder. Afhængigt af, om container og antenner kan placeres separat, kan containeren placeres enten på helikopter- eller flex-dæk. Udstyret optager dog plads, som kan svække kapaciteten til løsning af andre opgaver. Dette er væsentligt at holde for øje, idet opgaven netop skal løses samtidigt med andre opgaver.

Ligeledes må det påpeges, at da besætningen på FS ikke er stor i forhold til skibets størrelse, kan yderligere opgaver til besætningen også svække skibets evne til at løse andre opgaver.

Vurdering

Det vurderes, at FS er i stand til at løse opgaven *fuldstændigt*, idet FS selv er i besiddelse af systemer til efterretningsindhentning, samt at skibet har god plads til medbringelse af containere for mere omfattende efterretningsindhentning.

Kommandoplatform³⁷

Redegørelse

Som nævnt i indledningen er en af baggrundene for at bygge FS ønsket om at få en kommandoskibskapacitet ind i det danske forsvar.

FS skal kunne optræde som kommandoplatform for en sømilitær stab på CTG-niveau, og denne størrelse stab skal kunne etableres i FS med et minimum af forberedelse. FS skal kunne benyttes af Søværnets Taktiske Stab (STS) i forbindelse med rutinemæssig øvelsesvirksomhed. Opgaven kræver en række kapaciteter af skibet mht. underbringelse, adgang til oplysninger om og kommunikation til underliggende enheder samt overblik over operationen. I reaktionsstyrkesammenhæng skal FS, når det er tilmeldt som enkeltenhed, kunne fungere som kommandoplatform for fx NATO's stående maritime styrker som fx MCMFORNORTH³⁸.

I forbindelse med NATO's oprettelse af CJTF HQ³⁹ får FS til opgave at kunne have en "forward" combined joint stab på ca. 70 personer ombord, som tidligt i udsendelsesforløbet og i nærheden af et givent operationsområde kan træffe forberedelser til indsættelsen af den efterfølgende hovedstyrke og oprettelsen af CJTF HQ. Denne forward CJTF-stab skal fra FS kunne føre kommando over styrker på brigadeniveau, tildelte flystyrker samt maritime enheder. Hvis den forward CJTF-stab i stedet er på en udenlandsk enhed eller andet FS, skal FS i stedet kunne huse en forward MCC, ACC eller LCC⁴⁰.

Når DIB⁴¹ eller SHIRBRIG⁴² skal indsættes vil FS kunne få til opgave at skulle have et føringselement (en brigadestab) ombord, som kan forberede styrkernes indsættelse og føre kommando over dem under landsætning og etablering, indtil et landbaseret hovedkvarter kan oprettes. Nogenlunde samme idé gør sig gældende mht. indsættelse af de HAWK og F-16-eskadriller, som fra flyvevåbnet er tilmeldt NATO som reaktionsstyrkeenheder. Også rollen som Lokal flykontrol myndighed⁴³ er en opgave, FS skal kunne løse.

Analyse

FS honorerer generelt alle de i redegørelsen formulerede krav. FS underbringelseskapacitet giver rigeligt plads til alle stabsmedlemmer i faste køjer. Det dedikerede stabsrum er designet til en CTG-stab af staben (STS) selv; dermed synes kapaciteterne at være tilstrækkelige. Det i FS integrerede C⁴I-system lader staben råde over alle nødvendige kommando-, kontrol- og kommunikationsfaciliteter og RMP giver optimalt overblik.

Med det containeriserede kommandomodul ses FS at opfylde behovet for en forward deployment af en CJTF-stab. Staben kan indkvarteres på FS i faste køjer og kan operere fra kommandomodulet på flex-dækket, som er dimensioneret efter opgaven.

Forberedelserne til oprettelsen af CJTF HQ i land, landsætning af styrker fra hæren eller flyvevåbnet samt operationer som Local Airspace coordination Authority stiller primært yderligere krav til FS kommunikationskapacitet og sensorer. Kommunikationskapaciteten er dimensioneret efter kravene til forward deployment-staben, hvorfor behovets opfyldelse ikke vurderes at blive noget problem⁴⁴.

Den formulerede opgave at medbringe et føringselement i forbindelse med operationer med SHIRBRIG eller DIB synes ikke at indeholde yderligere analyseaspekter end den forward CJTF-stab.

Ud over de nævnte kapaciteter giver helikopterkapaciteten staben mulighed for at danne sig et visuelt overblik over styrken eller operationen, transport til andre enheder eller mulighed for at benytte helikopteren som en fremskudt observatør.

Vurdering

FS vurderes med baggrund i de stærke kommando- og kommunikationskapaciteter at kunne løse opgaverne som CTG-plattform og platform for forward deployment for CJTF-, SHIRBRIG- eller DIB-stabe *fuldstændigt*.

Klassiske søkrigsmæssige operationer.⁴⁵

Redegørelse

Det, som i nærværende opgave betegnes som klassiske søkrigsmæssige operationer, er samtidigt de opgaver, som det forventes, at alle større krigsskibe i større eller mindre grad er i stand til at løse. Disse opgaver omtales også som warfares.

Anti Air Warfare (AAW).

Da FS ofte risikerer at skulle arbejde alene eller som f.eks. kommando- eller støtteskib for en task group, hvor FS skal yde beskyttelse til andre enheder, skal FS besidde en betydelig kapacitet til selvforsvar mod trusler fra luften. FS skal kunne opbygge et lagdelt forsvar mod fly og missiler, som både består af soft-kill og hard-kill.

Anti Surface Warfare (ASUW).

Mht. ASUW skal FS have en begrænset kapacitet til selvforsvar, samtidigt med at FS skal kunne gøre brug af en vis (offensiv) magtanvendelse. FS skal have mulighed for en graderet anvendelse af våben typisk til brug ved varselsskydning. FS skal også kunne medtage hurtigtgående indsatsfartøjer.⁴⁶

Anti Submarine Warfare (ASW).

I forbindelse med antiubådskrigsførelse beskriver GMK, at FS skal besidde en evne til selvforsvar.

Mine Warfare (MW).

FS skal besidde en alt-vejrs⁴⁷ kapacitet inden for minelægning, da en af baggrundene for at bygge FS er at sikre minelægningskapaciteten i søværnet. Minelægningen fra FS tænkes at foregå i spændingsperioder, dvs. før egentlige kamphandlinger finder sted. Der ønskes mulighed for at kunne blande minetyper ved lægning for at gøre fjendens MCM⁴⁸ mere besværlig og langsommelig.

Analyse

Der er i formuleringen af de klassiske søkrigsmæssige operationer lavet en prioritering af de forskellige warfares: I AAW skal FS besidde en betydelig kapacitet, i MW en kapacitet, i ASUW en begrænset kapacitet og i ASW en evne til selvforsvar.

Til løsningen af AAW-opgaven råder FS over Advanced Fire Control eller directors, hvor specielt førstnævnte vil give mulighed for at håndtere mange samtidigt indkommende mål. Desuden kan også IR search and tracking, LPI-radaren og E/O-sigtet anvendes. Luftvarslingsradaren vil uden tvivl være en betydelig kapacitet i erkendelse af mål, idet den både sidder højt og er meget avanceret. Yderligere vil IFF sikre, at allierede fly kan give sig til kende og undgå angreb. ESSM, CIWS, artilleri-pjecen samt decoys opfylder opgavens krav om et lagdelt luftforsvar. Bliver der ikke råd til i første omgang at sætte Advanced Fire Control ombord i FS, vil dette naturligt reducere kapaciteten væsentligt, da directors kun kan guide ét ESSM hver. FS højde kan give problemer, idet skibets RCS der ved vil blive større end det er tilfældet for fx det mindre patruljeskib. Ligeledes vil den begrænsede mulighed for reducere af IR-signaturen give FS dårligere mulighed for at "gemme" sig og vil ligeledes nedsætte effektiviteten af decoys.

FS kapacitet til at fungere som minelægger (ML) dækker over en evne, som ækvivalerer de udfasede minelæggere af FALSTER-kl. Derved "arver" FS titlen som en af verdens største minelæggere. Udstyring af FS til ML-rollen kræver forberedelsestid (montering af mineskiner), ligesom lastning ikke kan gøres så hurtigt. Men da opgaven ikke lyder på minelægning i krig, findes tiden for ombordtagning ikke at betyde så meget som for FALSTER-kl. og dens rolle under den kolde krig. Evnen til at kunne blande miner findes i FS evne til at lægge miner fra flere skinner på en gang.

Med hensyn til ASUW rådes der over den samme sensorpakke som ved AAW. Våbenpakken er dog anderledes, idet FS medtager HARPOON block 2. 5"-kanonen får en stor ASUW-kapacitet med ERGM-amunition. FS RCS og IR-signatur besværliggør dog som for AAW evnen til at forblive uopdaget samt soft-kills virke.

Til ASW har FS fastmonteret en skrogsonar. Desuden får FS mulighed for at medbringe en VDS eller ATAS. Sammen med MU-90 skaber dette rammerne for skibets ASW-kapacitet. En skrogmonteret sonar har visse

begrænsninger i operationsmulighederne som skyldes ydre faktorer som fx lagdeling i vandet eller forstyrrelser i vandet som følge af skibets fremdrift. Dette reducerer FS evne til at detektere fjendtlige ubåde. Med VDS eller ATAS fjernes denne reduktion, således at skibet bliver en stærk operativt ASW-enhed med hensyn til sensorer. Med hensyn til våben udstyres FS med en af de mest moderne/nyeste systemer til bekæmpelse af ubåde. MU-90 er dog det eneste ASW-våben, og FS har ligeledes et begrænset antal torpedoer ombord. I forhold til egenbeskyttelsen udrustes FS ikke fra start med A/U-decoys, som ellers er eneste modtræk mod en allerede affyret torpedo.

For alle warfares skal det tages i betragtning, at FS ikke efter en træffer kan kæmpe videre. Dette umuliggør evnen til at løse opgaverne efter et vellykket angreb på FS.

Vurdering

I forhold til redegørelsens krav til FS om at have en betydelig AAW-kapacitet, en MW-kapacitet, en begrænset ASUW-kapacitet og en evne til selvforsvar inden for ASW, vurderes FS med baggrund i analysens diskussion af opgaverne og kapaciteter at kunne løse disse opgaver *fuldstændigt*.

Logistisk støtte / operationsstøtteplatform⁴⁹

Redegørelse

Den overordnede opgave i forbindelse med logistisk støtte og operationsstøtte⁵⁰ formuleres således, at FS skal kunne yde operationsstøtte til alle tre værn og hjemmeværnet. Ved operationsstøtte skal forstås alle de aktiviteter, hvor FS ikke bliver indsat som et selvstændigt styrkebidrag, men som et bidrag til andre styrkers operationer. Dette kunne fx være som AAW-beskyttelse af enheder i gang med en MCM-operation.

Der nævnes følgende enheder, som FS forudses at skulle virke som operationsstøtteplatform for:

Hærenheder: National forkommando eller brigadestab.

Flyvevåbnets enheder: HAWK Fire Unit, recceparty⁵¹, Survival-to-Operate⁵².

Maritime enheder: MCM TG⁵³, ASW TG, ASUW TG, FLYV-kl. med miljømoduler eller som arbejdsplatform for MLOG⁵⁴.

FS påtænkes endvidere at skulle benyttes som operationsbase for helikopteroperationer. Dette gælder også for andre værns helikoptere evt. sup-

pleret med containeriserede anlæg, som medbringes og opstilles på kajanlæg eller lignende.

Analyse

De enheder, som skal kunne modtage operationsstøtte fra FS stiller forskellige krav til skibets udstyr og kapaciteter. Operationsstøttefunktionen kommandoplatform omtales under pkt.

Der ses ikke nogen fundamental forskel for FS på, om skibet skal virke som operationsstøtteplatform for den ene eller anden maritime TG. Kravene til hvilke reparationsfaciliteter, der skal medbringes, kan være forskellige, men med flex-dækkets indretningsmuligheder synes dette løst med indsættelse af relevant udstyr. I mange forbindelser vil det være enheder som er dele af MLOG, som ombordsættes i FS.

AG/LAST⁵⁵ omtaler i deres rapport, at for MLOG til støtte for TG⁵⁶ er kapacitetskrav ca. 110 linjemeter samt plads til opbevaring af våben. Dette ses altså uden problemer at kunne ombordtages i FS. Således ses der mulighed for at servicere en større TG end den nævnte.

Udover kapaciteten på Flex-dækket udmøntes operationsstøtten i muligheden for at kunne have en maritim stab ombord og muligheden for at FS kan yde kampstøtte til de enheder som indgår i TG. Her tænkes primært på opgaven at varetage MCM-enhedernes AAW under MCM-operationer, idet skibene pga. meget begrænsede manøvre muligheder ikke selv kan udføre optimal AAW.

Med hensyn til operationsstøtte for hærenheder, synes denne at ligge i at huse et hovedkvarter for styrkerne, indtil et sådan kan etableres på land, eller i at dække det transportbehov, som efter landsætningen måtte komme.⁵⁷ CJTF-stabens krav til kommunikations- og kommandofaciliteter synes at dække de behov, som en national forkommando eller en brigadestab har.⁵⁸

Operationsstøtte for flyvevåbnets enheder skal ses som muligheden for, at FS kan danne rammerne om et forkommando, som før en egentlig indsættelse af enten HAWK, STINGER eller F-16 eskadriller kan forberede deres ankomst. Desuden er evnen til at danne et luftbillede vha. luftvarslingsradar og kommunikationskapaciteten nyttig i forbindelse med flyoperationer. En egentlig dannelse af et RAP⁵⁹ vil ligeledes i mange situationer kunne støtte luftoperationer i området. Endeligt er kapaciteten til at håndtere EH-101 et tydeligt bevis på operationsstøtte til flyvevåbnet.

Afhængig af afstanden til den flyvestation hvorpå flyvevåbnets fly er stationeret, kan FS deltage i løsningen af STO-opgaver, specielt ses deltagelse i det sanitetsmæssige samt indlogering af STO-styrken som en mulighed for FS.

Vurdering

Analysen drages til den vurdering, at FS er i stand til at yde *fuldstændig* operationsstøtte til de maritime enheder og task groups nævnt i redegørelsen. Med hensyn til støtte til hærens og flyvevåbnets operationer, findes FS kun at kunne yde operationsstøtte i *nogen grad*. Dette baseres primært på, at det kun er dele af operationsstøtten til hærens og flyvevåbnets operationer, som vil kunne ydes fra FS.

Maritime Interdiction Operation (MIO)⁶⁰

Redegørelse

Maritime operationstyper i fredsstøttende operationer ses at være en del af opgavespektret for FS. I denne forbindelse skal der løses opgaver som: Maritim tilstedeværelse i kriseområder, som med truslen om et angreb giver FN/NATO's handlinger og beslutninger tyngde⁶¹.

Monitering af handlinger i omstridte søterritorier.

Embargo og/eller håndhævelse af sanktioner. Fx forbud mod våbenimport. Passivisering af parternes operationsmuligheder.

Analyse

I forbindelse med MIO ses FS indsat sammen med en TG eller som et selvstændigt styrkebidrag. Når FS indsættes i en TG træder skibet ind i en kommando- eller operationsstøtte-rolle, hvilket behandles i analysen af disse opgaver. Her skal således blot analyseres FS evne til at virke som et selvstændigt styrkebidrag.

I forbindelse med maritim tilstedeværelse/show of force ses flex-dækket benyttet til transport og underbringelse af tropper, som i tilfælde af en håndhævelse af truslen om angreb kan gøre sig gældende på land. FS RAS-udstyr vil give mulighed for at opretholde skibets placering i operationsområdet, fx ved langvarige konflikter. Skibets sensorer og våbensystemer er det vigtigste instrument i udførelsen af opgaven, idet den blotte tilstedeværelse af disse våben er med til at lægge presset. FS kapacitet til NFS en meget væsentlig faktor, idet dette er et magtmiddel som kan benyttes mod land, med kort varsel og uden landsætning af styrker.

Med hensyn til monitering af handlinger i omstridte søterritorier, kan FS sensorer sammen med C⁴I system, kommunikation med andre enheder og

RCP give optimal monitoring. Helikopterkapaciteten kan overvåge store områder.

Løsningen af embargoopgaver kræver en evne til gradueret magtanvendelse, hvilket kun kan varetages af artilleriets evne til at skyde varsels-skud. Dette er med andre ord opgaver som (næsten) alle typer orlogsski-be kan varetage.

Sidstnævnte opgave, passivisering af parternes operationsmuligheder, ses i maritimt øjemed løst med en blokade af parternes havnefaciliteter, enten som en minering eller som placering af kampenheder ved parternes havne, eller ved at definere en forbudszone for parternes enheder. En minering af havn kræver, at skibet kan sejle meget tæt på land og kræver en præcision i minelægningen, som kun kan varetages af en egentlig minelægger. Samtidigt vurderes evnen til at kunne kontrollere dette minefelt at være væsentlig. Ved placering af kampenheder som kontrol af en havneindgang eller en forbudszone anvendes samme midler som ved en embargooperation, idet der dog her er tale om krigsskibe. Det forudses, at passiviseringen af parternes operationsmuligheder i højere grad end de førnævnte opgaver kan føre til angreb på eller fra parternes enheder, hvorfor det ses væsentligt, at enhederne har en betydelig egenbeskyttelse.

Vurdering

Redegørelsen formulerer fire opgaver, som FS skal kunne udføre i forbindelse med MJO. På baggrund af analysen vurderes FS at kunne løse de tre første, maritim tilstedeværelse, monitoring og embargooperationer *fuldstændigt*. Den sidstnævnte opgave med passivisering af parterne analyseres til at kunne indeholde en betydelig risiko for deltagelse i kamphandlinger. Derfor vurderes FS med baggrund i skibets egenbeskyttelse til i *høj grad* at kunne deltage i løsningen af denne delopgave.

Maritim sanitetsenhed⁶²

Redegørelse

En opgave for FS er, at skibet skal kunne udrustes til at fungere som maritim sanitetsenhed. Opgaven vil i denne forbindelse være, at kunne foretage 30-40 skadestuebehandlinger og 10 operationer dagligt.

Analyse

Opgaven har været dimensionerende for FS. Når hospitalet, som er dimensioneret efter redegørelsens krav, er ombord er der stadig plads til ekstra udstyr i patientmodtagelses-området indtil hospitalet skal i anvendelse. Det synes ikke at være muligt at udvide hospitalet, uden at dette

kommer til at gå ud over antallet af sengepladser eller modtagelsesområdets størrelse.

Vurdering

På baggrund af analysen vurderes FS med containeriseret felthospital at kunne løse opgaven som maritim sanitetsenhed *fuldstændigt*.

Overvågning, suverænitetshåndhævelse, maritim tilstedeværelse samt søredning⁶³

Redegørelse

Som ethvert andet skib i søværnet, skal FS være i stand til at deltage i den normale fredstidsovervågning af og tilstedeværelse i danske farvande. FS skal kunne udføre SAR⁶⁴, og skibet skal kunne håndtere redningshelikoptere. I forlængelse af de almindelige SAR-opgaver, skal FS også kunne bidrage til CSAR.⁶⁵

I forbindelse med suverænitetshåndhævelsen, som skal kunne foregå i syddanske farvande⁶⁶, skal enhederne også besidde et potentiale for graderet magtanvendelse. Endelig skal skibet kunne yde støtte til politi og toldvæsen.

Analyse

Den egentlige deltagelse i overvågningen af danske farvande kan løses af alle skibe i søværnet, det kræver ikke store ressourcer, men specielle kapaciteter ombord kan gøre skibene mindre eller mere gode til at løse opgave.

FS har med en avanceret overfladeradar, E/O-sigte (IR) og IR search and tracking som minimum de samme kapaciteter til brug for opgaveløsningen som søværnets nuværende enheder. Endvidere er radarplaceringen høj, således at radaren rækker langt. Ved overvågning i forbindelse med deltagelse i maritime styrker, giver FS evne til at danne et RCP eller RSP⁶⁷ et væsentligt bidrag til overblik over området omkring skibet.

Suverænitetshævdelse og maritim tilstedeværelse ses ikke at stille specielle krav til FS kapaciteter.

Med hensyn til søredning ses FS at have en væsentlig kapacitet i forhold til de andre enheder som indgår i SAR-beredskabet; FS kan modtage flyvevåbnets redningshelikoptere, som sammen med skibets hospital kan nedbringe behandlingstiden for tilskadekomne. Ved de store

katastrofer som fx SCANDINAVIAN STAR, havde det utvivlsomt været en stor hjælp at have et FS liggende tæt på for at gøre flyvetiden for helikopterne kortere, samt at give mulighed for tankning i operationsområdet. FS sensorpakke er også medvirkende til at øge FS indsats i SAR. Specielt FLIR giver en god mulighed for at finde tilskadekomne i vandet.

Løsningen af CSAR-opgaver ses ligeledes at kunne løses af FS. Dels ved hjælp af helikoptere og dels ved hjælp af bevæbnede fast insertion crafts. Opgaveløsningen vil dog kræve at ekstra mandskab – typisk specialstyrker – medbringes.

Vurdering

Analysen kommer frem til, at FS har minimum de samme kapaciteter til rådighed til at løse disse opgaver som de enheder, som i dag løser opgaverne. Derfor vurderes FS at kunne løse opgaverne *fuldstændigt*.

Specialstyrkeoperationer⁶⁸

Redegørelse

Primært i forbindelse med internationale operationer skal FS kunne indsætte, landsætte og evakuere specialstyrker (SOF) og evt. undsat personel.

Indsættelsen af specialstyrker kan omfatte:

Boarding,

informationsindhentning, herunder rekognoscering af kyst og havn, undsættelsesoperationer inkl. CSAR,

transport og indsættelse af personel og materiel fra specialstyrkerne, samt sikring af personel, skib og materiel under ind- og udladning af styrker i operationsområdet.

Analyse

Der er flere ting som gør FS i stand til at operere med specialstyrker. Sammenlignet med andre skibe er det især evnen til at medbringe Fast Insertion Craft (FIC), som forbedrer SOF operationsmuligheder. Der er ganske vist tvivl om, hvorvidt de mulige FIC opfylder de behov, som SOF har. Dog synes FIC at være væsentligt bedre i løsningen af SOF-operationer, end hvad der ellers kan tilbydes.

Udover FIC kan SOF støttes i opgaveløsningen af de i redegørelsen nævnte opgaver af de medbragte helikoptere, skibets våbensystemer og muligheden for naval fire support. En del af FS sensorer kan være til

hjælp, fx kan LPI-radaren danne et overbliksbillede, uden at dette nødvendigvis røber FS position. Dermed ikke sagt, at FS SOF-operationer kan sammenlignes med dem, som udføres af ubåde.

Problemerne for FS i forbindelse med SOF-operationer er, at skibet ikke er bygget til at modstå flere angreb, og at FS stealth-signatur ikke lever fuldt op til kravene til et egentligt kampskib.

Vurdering

Med analysens sammenligning af opgaver og kapaciteter vurderes FS at være i stand til at støtte specialstyrkeoperationer i *høj grad*. Baggrunden for at opgaverne ikke vurderes at kunne løses fuldstændigt er den manglende sikkerhed i at FIC opfylder SOF ønsker samt FS manglende optimering af stealth-signatur og egenbeskyttelse.

Transport støtte⁶⁹

Redegørelse

FS skal – ligesom i operationsstøtte-opgaven – kunne yde transportstøtte til alle tre værn og Hjemmeværnet. Ved transportstøtte forstås, at FS skal være i stand til at ombordtage, transportere og landsætte (dele af) styrkebidrag i et givent operationsområde. Målet for løsning af denne opgave er, at ét skib skal kunne transportere den opklaringseskadron, som er tilmeldt NATO's IRF-styrker.⁷⁰

Eksempler på transportbehovene er:

Let opklaringseskadron: mellem 333 og 523 linjemeter og 126 mand

MISBAT og MOBA-team: godt 100 linjemeter og 27 mand

MISBAT og MOBA: 300 linjemeter og 27 mand

STINGER og DEHAWK IRF-enheder: 1200 linjemeter

Transport af bomber og missiler til F-16 IRF.

Analyse

Sammenlignes den lette opklaringseskadrons transportbehov på 333-523 linjemeter samt 126 mand med FS kapacitet på 240 linjemeter og underbringelse af 70 mand, ses at den formulerede opgave ikke som ønsket kan løses med et FS. Med ét FS er det kun muligt at transportere et forkommando til opklaringseskadronen.⁷¹

Sammenlignes kapacitet og behov for transport af søværnets enheder, ses at det med et FS er muligt at transportere relevante dele af de mobile materiel.⁷² Det er kun en total transport af MOBA og MISBAT, som ikke

kan medtages i ét FS, idet dette transportbehov overgår kapaciteten med 60 linjemeter.

Med hensyn til transport af flyvevåbnets IRF eller RRF-eskadriller, er der ingen mulighed for at medtage disse på FS, idet transportbehovet er min. 1200 linjemeter. Dog ses FS at kunne transportere forberedende elementer eller at udføre opfølgende logistik, som fx transport af ammunition til udsendte F-16 IRF⁷³.

Vurdering

På baggrund af analysen ses det, at et FS kun i mindre grad vil kunne opfylde de transportbehov, som er formuleret i redegørelsen. Søværnets egne transportbehov kan dækkes af FS, men dette kun i reduceret omfang med ét FS til rådighed. På baggrund af dette vurderes FS kun at kunne yde transportstøtte i *nogen grad*.

Uddannelsesopgaver⁷⁴

Redegørelse

FS skal kunne fungere som uddannelsesplatform for søværnets personel. Opgaven omfatter undervisning af op til 80 marineelever og kadetaspiranter i praktisk sømandskab herunder sejlads i mindre fartøjer mv. samt undervisning af ældre kadetter til navigatører, vagtchefer eller maskinvagthavende. Heraf følger et krav om, at FS skal kunne besejle hovedparten af de danske farvandsafsnit.

Analyse

Omkring uddannelsesopgaver har dette været en dimensionerende opgave for FS, hvorfor skibet er bygget således, at det kan besejle hovedparten af de danske farvande. Dermed kan skibet løse opgaven at være platform for undervisning af kadetter på navigations-, vagtcheftogt eller afsluttende togt for tekniske officerer.

Mht. marineelever tænkes containere til undervisning opstillet, som det er tilfældet på det nuværende skoleskib. Der bliver plads til flere containere end nu, og indkvarteringen kan for en stor del af elevernes vedkommende foregå på egentlige lukafer. Yderligere indkvartering kan foregå i et antal af de indkvarteringscontainere, som designs til FS.

Vurdering

Analysen af opgaven fører til den vurdering, at FS vil være i stand til at løse uddannelsesopgaven *fuldstændigt* og endnu bedre end det nuværen-

de skoleskib, Redegørelse, analyse og vurdering af ikke formulerede opgaver.

Flydende ambassade⁷⁵

Redegørelse

Med kommandomoduliet på flex-dækket som inspiration, ses en mulighed i at anvende dette eller dele heraf til at huse en dansk ambassade.

Scenariet er, at vi befinder os i en spændingsperiode i et andet land. Der er tvivl om, hvornår en eventuel væbnet konflikt kunne bryde ud, og derfor har man valgt at evakuere danske statsborgere ud af landet.

I stedet for også at evakuere ambassadens ansatte ud af landet og afskære de diplomatiske forbindelser indlogeres ambassadens ansatte ombord i FS, som ligger i en havn. Derfra lader man ambassaden fortsætte sit arbejde. I det øjeblik en væbnet konflikt bryder ud, kan man kaste los og sejle skibet væk fra landet med alle ombord.

Hvis det er for usikkert at ligge i havn, kan skibet ankes op på en red. Der kan da etableres forbindelse til land med båd eller helikopter. På havet er skibet lettere at forsvare. Endeligt kan FS sejles ud i internationalt farvand, hvorfra man kan monitorere udviklingen i konflikten. Dermed kan diplomaterne også være de første tilbage i landet efter en evt. våbenhvile.

Det tænkes, at ambassadens ansatte vil være i stand til at udføre store dele af deres virke i kommandomoduliet med kontorer, kommunikations- og mødefaciliteter.

Analyse

Efter samtale med Danmarks ambassadør i Egypten, Christian Oldenburg, har opgaven for FS som flydende ambassade vist sig ikke at være realistisk.

Christian Oldenburg nævner følgende punkter som værende det urealistiske i scenariet:

Det er ikke praktisk for ambassaden at arbejde uden for hovedstaden, idet kommunikations- og forsyningslinjer netop i en krisesituation risikerer at bryde ned.

I forbindelse med en krises optrapning, vil ambassadens medarbejdere gradvist blive evakueret. Sidst i processen vil kun ambassadøren og hans nærmeste medarbejdere være tilbage i landet, og disse evakueres med fly eller skib, umiddelbart inden en krig bryder ud.⁷⁶

Da ambassadør Christian Oldenburg ikke finder det formålstjenstligt at

ombordsætte ambassadens personale i FS, arbejdes der ikke videre med denne opgave.⁷⁷

Flydende base for specialstyrker⁷⁸

Redegørelse

Kilden nævner muligheden for at benytte FS som flydende base for specialstyrker (SOF⁷⁹). Opgaven for FS ses at være delt op i flere faser. Dels transport af SOF til operationsområdet, dels støtte ved indsættelsen og operationen og endelig transport væk fra operationsområdet igen. I forbindelse med SOF-operationer vil der evt. være behov for at medbringe indsatsfartøjer og helikoptere til transport og støtte af operationerne. I forbindelse med SOF-operationer vil der ligeledes være et behov for at kunne operere skjult samt at kunne udnytte overraskelsesmomentet.

Analyse

Indsatsfartøjerne, som FS kan medbringe, indkøbes efter rådgivning fra Søværnets Frømandskorps til også at kunne løse opgaver for specialstyrker⁸⁰.

Flex-dækket vil skulle danne rammerne for SOF base ombord i FS; enten ved medbringelse af beboelses- eller kommandomodulet, eller som en kombination. Ligeledes vil flex-dækkets almindelige lastkapacitet give SOF mulighed for at medbringe udrustning og materiel til støtte for operationerne.

Helikopterne, det være sig søværnets, hærens eller flyvevåbnets, vil give SOF operationsmuligheder fra luften. FS kommando- og kommunikationsfaciliteter kan benyttes om nødvendigt. Hvis FS er eneste sted hvorfra SOF opererer, kan det være praktisk at kunne koordinere SOF-operationerne fra centralt hold ombord på FS, fx fra stabsrummet. Under operationer vil FS kommunikationskapacitet gøre det muligt at kommunikere med SOF uanset hvilket militært netværk disse benytter.

RAS-udstyr (modtagning) ombord i FS forøger FS udholdenhed hvad angår brændstof. Med parallelle leverancer af specielt proviant forøger dette den overordnede endurance for FS og ombordværende personel. Afgivning af RAS har ingen indflydelse på løsningen af denne opgave.

FS sensorer vil være en del af SOF øjne udadtil. Da ubåde er en meget brugt indsættelsesmetode af SOF, ses der en mulighed for at SOF over-

føres fra FS til ubåd på det åbne hav for derefter at blive sejlet tættere på land og sat af i forbindelse med en specifik operation. Således skal FS ikke nærme sig kysten, men kan som base ligge i sikker afstand fra fjendes ild og efterretningsindhentning. Undervandstelefonen ses her som det eneste mulige kommunikationsmiddel mellem FS/SOF og ubåden. Mht. AWW-sensorer ses de fleste ikke direkte at have betydning for løsningen af opgaven SOF-operationer. Varslingsradarer, LPI-radar, IR Search and Tracking og FLIR kan evt. benyttes i operationen for at give SOF et overbliksbillede inden operationens start.

FS vil pga. sine begrænsede signaturreducerende midler ikke kunne gemme sig, og platformens virke kan derfor ikke sammenlignes med fx en ubåds evner. Dette ses som den største ulempe for SOF; hvis fjenden først er klar over, at SOF opererer fra FS vil dette give en betydelig bevågenhed omkring skibet, og skibet vil ikke have mulighed for at "forsvinde". Dette vil naturligt svække SOF evne til at operere hemmeligt fra skibet i efterfølgende operationer.

Den umiddelbare underbringelseskapacitet på 70 – 200 personer ud over FS faste besætning alt efter flex-dækkets konfiguration synes at give rigeligt plads til SOF ombord.

Med hensyn til våbenkapacitet, ses FS mulighed for at udføre NFS som et stort plus for virket med SOF, som under operationer tæt ved kysten kan tage kontakt til FS og dermed få ildstøtte ved hjælp af ERGM eller HARPOON Block 2. De egentlige selvforsvars-systemer (ESSM, CIWS, decoys) synes ikke at kunne benyttes i SOF-operationerne.

Sammenfattende synes FS at kunne løse opgaven med at skabe rammerne for en flydende base for specialstyrker. De største muligheder i løsningen af denne opgave ses i kapaciteterne FIC, helikoptere, kommunikationsfaciliteter og våben til NFS. Den største hindring i løsningen af opgaven er FS synlighed i overfladebilledet.

Vurdering

Analysens sammenfatning fremdrager flere punkter som taler hhv. for og imod FS som flydende base for specialstyrker. På baggrund af denne sammenfatning vurderes FS i *høj grad* at kunne løse opgaven for så vidt skibet holder sig i passende afstand fra land.

Håndtering af krigsfanger⁸¹

Redegørelse

I forbindelse med krigshandlinger vil spørgsmålet om krigsfanger ofte

dukke op. Inspireret af FS kapacitet til at kunne medbringe 170 personer udover den normale besætning, opstod tanken at kunne benytte FS til underbringelse af krigsfanger. Der er ifølge Genevekonventionen af 12. august 1949⁸² pligt til at samle overlevende op. Når disse personer stammer fra fjendes enheder (både fly og skibe) er der tale om krigsfanger.

På søværnets enheder er der normalt ikke plads til at underbringe væsentligt flere personer end besætningen. Derfor ses det som en mulig opgave for FS at modtage og underbringe krigsfanger, som andre enheder i styrken ikke har plads til.

Der udestår en analyse af, hvorvidt og i hvilket omfang, det er tilladt at opbygge en egentlig krigsfangelejr ombord i FS, eller om der blot må være tale om transport til lejr på land.

Analyse

Det er ikke lovligt at internere krigsfanger andre steder end i rum på landjorden, og krigsfanger skal så snart som muligt efter tilfangetagelsen evakueres til lejre så langt fra kampzonen, at de er uden for fare.⁸³ Krigsfanger som opsamles som skibsbrudne er krigsfanger, men bestemmelserne⁸⁴ kan dog tolkes således, at det ikke er ulovligt at underbringe krigsfangerne ombord med henblik på en senere overførsel til land. Der er altså ikke krav om, at skibet søger mod nærmeste havn for at landsætte krigsfangerne, med at denne landsætning kan foregå med et operativt hensyn.

Således er der et behov for opsamling af krigsfanger på vandet samt for opbevaring af disse indtil en egentlig landsætning er operativt mulig. Men det er ikke tilladt at oprette en egentlig krigsfangelejr ombord i FS.

FS generelle kapaciteter muliggør med flex-dækket inddraget underbringelse af 200 personer ud over den normale besætning. Fartøjsmateriellet kan benyttes til at bjærge de skibsbrudne fra overfladen og ind i FS, og flex-dækket vil skabe rammerne for opbevaringen af krigsfangerne. Det mest optimale ville være, at flex-dækket indrettes med beboelsesmodul, men dette synes ikke at være afgørende, idet det vigtigste er at få de skibsbrudne om bord og sørge for, at de får mad og drikke.

Helikoptererne vil ligesom fartøjsmateriellet kunne bjærge de skibsbrudne fra vandet og vil ligeledes kunne udnyttes til transport af krigsfanger fra andre enheder til FS. Kommandofaciliteter og kommunikationsudstyr, RAS-udstyr, signaturreducerende midler og våbenkapacitet synes ikke at

skabe specielle muligheder i denne opgave. Med hensyn til sensorerne, vil specielt FLIR være meget bevendt i forbindelse med at skulle finde overlevne personer i vandet. Underbringelseskapaleten er naturligt den væsentligste faktor, idet plads, proviant, kabys- og vandkapalet er afgørende for, om det er muligt at have krigsfanger ombord.

Det største problem i løsningen af opgaven er at skulle holde krigsfangerne under opsyn under opholdet. Dette må løses ved at tage personel fra andre poster, hvilket besværliggør eller endda umuliggør skibets virke i sideløbende opgaver. Det synes vigtigt, at krigsfangerne kun opholder sig på flex-dækket, hvilket giver mulighed for at holde dem under passende bevogtning.

Sammenfattende må det siges, at FS på baggrund af Genevekonventionerne ikke må indrettes til krigsfangelejr, men at skibet kan fungere som opsamlingsplatform for krigsfanger, indtil disse kan landsættes.

Vurdering

På baggrund af analysens argumentering vurderes flex-dækkets areal samt underbringelseskapaleten (mad, vand, affald, sanitet) at være fyldestgørende således, at FS kan løse opgaven som opsamlingsplatform for krigsfanger *fuldstændigt*. Det påpeges, at det ikke er lovligt at lave en decideret krigsfangelejr ombord, og at fangerne skal bringes i land, når det er operativt muligt.

Joint Air defence⁸⁵

Redegørelse

I forbindelse med at FS forventes at skulle indgå i flådestyrker med joint deltagelse, ses et behov for at FS kan udføre opgaver, som har med Joint Air Defence at gøre. I forbindelse med maritime operationer er luftherredømmet over vand væsentligt, tilsvarende er gældende for landoperationer. Men når operationer bliver joint, er det nødvendigt at skabe overblik og herredømme over hele lufrummet over det joint operationsområde (JOA⁸⁶).

Farerne fra luften nævnes i kilden som bl.a. luftbåren efterretningsindhentning, overvågning, måludpegning og rekognoscering (ISTAR⁸⁷), angreb fra fly og helikoptere, krydsermissiler og electronic warfare (EW).

På baggrund af disse farer nævnes følgende opgaver at skulle løses fra enhederne i CJTF'en:

Kontrol med lufrummet,
forhindring af efterretningsindhentning,
varsling af potentielle angreb for at sikre rettidig indsættelse af modforanstaltninger,
skabelsen af et Recognised Air Picture (RAP),
skabe dybde i luftforsvaret,
koordinere luftforsvaret,
have kontrol med udførelsen af luftforsvaret.

Analyse

FS medvirke i Joint Air defence operationer stiller primært krav til skibets sensorer og våbenpakke. FS fartøjsmateriel ses ikke benyttet i opgaven, hvilket også gør sig gældende for RAS-udstyr. Flex-dækket ses i denne opgave at skulle benyttes med kommandomodul, således at man herfra kan føre kommando som fx ACC. Opgaveløsningen støttes ligeledes af FS kommunikationsudstyr, C⁴I og RAP.

FS helikoptere vil naturligvis kunne yde en vis støtte i forbindelse med denne opgave, dog vil de kun kunne bruges i til observation og ikke i kamp. Muligheden for at yde logistisk støtte til en AEW SeaKing⁸⁸ er til stede.

For sensorernes vedkommende er AAW-sensorerne de væsentlige. Luftvarslingsradaren med IFF giver et godt billede over lufrummet omkring FS samt mulighed for at fly kan identificere sig som ven eller fjende. Ligeledes kan FS ESM-systemer opfange signaler fra flyenes radarer, inden de kan detekteres på luftvarslingsradaren. Al data fra sensorer kan med C⁴I deles med andre og benyttes i dannelsen af et RAP.

Med hensyn til bekæmpelsen af fjendes fly er Advanced Fire Control et stærkt instrument, selvom det egentligt er beregnet i forbindelse med selvforsvar. Dette muliggør engagement med flere ESSM på en gang. E/O-sigte og directors synes ikke umiddelbart at øge styrkens samlede AAW-kapacitet, idet sensorerne kun er beregnet til selvforsvar. Med hensyn til våben, er det kun ESSM, som kan gøre sig gældende i forhold til beskyttelse af hele styrken, men missilet er korttrækkende og primært beregnet til selvforsvar.

På baggrund af de nævnte opgaver i forbindelse med Joint Air defence ses FS med hensyn til sensorer at være veludrustet til at deltage i kontrol med lufrummet, varsling af potentielle angreb, dannelsen af RAP, samt

koordinering og kontrol med udførelsen af luftforsvaret. Hermed også sagt, at FS våbenpakke ikke bidrager væsentligt til en joint styrkes luftforsvar.

Vurdering

Det sammenfattes af analysen, at FS kapaciteter inden for joint air defence strækker sig til en aktiv deltagelse med skibets sensorer og anbringelse af ACC ombord. Våbensystemerne vurderes ikke at bidrage væsentligt. På baggrund af muligheden for at anbringe ACC om bord i FS vurderes FS at kunne deltage i opgaveløsningen i *høj grad*.

Land attack operationer⁸⁹

Land attack operationer er et overordnet begreb for operationer vendt mod land. Relevante operationer for FS ses som deltagelse i amfibiske operationer eller Naval Fire Support (NFS).⁹⁰

Amfibiske operationer

Redegørelse

Amfibiske operationer kan deles op i flere typer af operationer. Der benyttes de engelske udtryk for operationerne.

Amphibious assault: Dette er den egentligt amfibiske operation, som omfatter etablering af en styrke på fjendtlig eller potentiel fjendtlig kyst. Formålet er enten en egentlig landsætning af styrker og materiel eller at sikre optimale forhold for en senere ankomende hovedstyrke. Flystøtte er en naturlig del af operationen.

Amphibious demonstration: Formålet er at narre fjenden til at få ham til at binde store landstyrker ved det forventede invasionsområde eller blot at "vise muskler". Operationen er en gennemførelse af alle faser i den amfibiske operation indtil selve landgangen.

Amphibious raids: Dette er en operation, som er begrænset i tid, rum og ressourcer. Formålet er at ødelægge dele af fjendens infrastruktur. Udover landsætning er også tilbagetrækning forud planlagt. Raids giver mulighed for stor præcision, minimal risiko, og man undgår at skulle deployere betydelige styrker i land i lange perioder. Begrebet benyttes også om operationer, som ikke involverer landsætning.

Amphibious withdrawal: Denne operation foretages, for at trække egne styrker væk fra en fjendtlig kyst. Dette kan enten være for at klargøre styrkerne til en ny indsættelse ved at reorganisere til søs, for at trække styrkerne hjem eller som led i en planlagt evakueringsoperation⁹¹. Operationen er ganske kompliceret, idet styrkerne er sårbare på dette tidspunkt. Det har vist sig, at en der i moderne amfibiske operationer sjældent er

behov for at landsætte styrker på strande, da det oftest er muligt at landsætte via en havn i operationsområdet.

Analyse

Her analyseres først de forskellige kapaciteters evne til at bidrage til den amfibiske operation, hvorefter en vurdering på baggrund af de 4 operationstyper nævnt i redegørelsesafsnittet foretages i vurderingen.

Fartøjsmateriellet vil kunne deltage i den amfibiske operation i forbindelse med etablering af kontakt til land, når FS ikke selv går i havn. Desuden vil fartøjerne kunne benyttes i bugsering af MEXE-FLOATS i forbindelse med en landsætning på en kyst. Ved specialstyrkers sikring af kysten inden en amfibisk operation ses fartøjerne også benyttet.

Flex-dækket benyttes i en amfibisk operation til opbevaring af det materiel, som skal bringes i land. Den amfibiske operation skal ses i sammenhæng med transportopgaven, således at ét FS kan landsætte et styrkebidrag på størrelse med et forkommando af en opklaringseskadron. Dette reduceres yderligere, hvis det viser sig nødvendigt, at FS medtager MEXE-FLOATS for udførelsen af den egentlige landsætning.

FS hækrampe stiller krav til havnefaciliteterne, således at der enten skal være L-kaj til rådighed eller være mulighed for hæk-tillægning. Dette mindsker naturligvis det antal havne FS kan losse i, og det kan nedsætte hastigheden, hvormed der kan losses. Ligeledes er løsningen med MEXE-FLOATS en langsommelig affære.

FS helikoptere kan benyttes i den amfibiske operation og kan udføre mindre landsætningsopgaver af personel og materiel. Ligeledes kan de benyttes til opklaring inden den egentlige landsætning.

Kommando- og kommunikationsfaciliteter stiller denne opgave ikke specielle krav til, med mindre FS skal fungere som kommandoskib for operationen⁹². Kapaciteten RAS-udstyr er heller ikke væsentlig i diskussionen af den amfibiske operation.

Med hensyn til sensorer er OAS væsentlig, idet denne kan benyttes under sejlads tæt på land og ved opklaring af bunden inden indsejling i lossehavn. Med hensyn til AWW-sensorer er luftvarslings- og overfladevarslingsradarer anvendelige i rekognosceringssøjemed, men specielt er LPI-radarerne anvendelige som et kompromis mellem ikke at skabe opmærksomhed om operationen og samtidigt give mulighed for en sikkerheds-

mæssig forsvarlig varslng. IR-sensorerne kan benyttes til at give varslng om potentielle fjender på land, som ikke kan ses med LPI, ligeså kan Laser Warner System give mulighed for at identificere, om landstyrker forsøger at yde modstand. Generelt synes det dog væsentligt, at så mange sensorer som muligt er slukket under operationens udførelse for at skabe så lidt opmærksomhed som muligt. Derfor er FS passive sensorer væsentlige i operations faser tæt på land.

FS begrænsninger i de signaturreducerende midler reducerer operations-mulighederne. Dog synes dette til dels opvejet af skibets relativt lille størrelse i forhold til egentlige amfibieskibe. Igen kan transportkapaciteten mellem FS og amfibieskibene dog ikke sammenlignes.

Overskuddet af faste køjepladser i forhold til FS besætning giver muligheder for indlogering af dele af de medbragte tropper på FS lukafer. Resten må underbringes interimistisk omkring i FS, idet flex-dækkets pga. den igangværende transport ikke kan benyttes til underbringelse. Idet køjepladserne ikke tages med i betragtning, kan FS således medbringe ca. 200 tropper og materiel til landsætning.

Benyttelsen af våbensystemer i forbindelse med landsætnings-fasen af en amfibisk operation er primært CIWS til selvforsvar af skibet under indsejling til havn eller kyst.

I forbindelse med opholdet i havn er FS særdeles sårbar, idet FS ikke er choksikret til at kunne operere efter en træffer. Der synes specielt i denne fase af den amfibiske operation at være stor risiko for enten mine-sprængning eller angreb fra enheder på land.

Sammenfattende synes FS at kunne deltage i de amfibiske operationer med iagttagelse af skibets begrænsninger inden for choksikring, pansring, transportkapacitet og krav til kajanlæg.

Naval Fire Support

Redegørelse

NFS er en videreudvikling af begrebet Naval Gunfire Support, således at beskydningen af landmål fra søen udover med artilleri også gennemføres med missiler. Formålet kan både være at yde ildstøtte for en operation i land eller at udføre beskydning af mål udpeget fra luften eller rummet.⁹³

Analyse

I forbindelse med NFS stilles der ikke krav til fartøjsmateriel, underbringelseskapalet og RAS-udstyr. Dette gælder for så vidt også flex-dækket, som dog kan benyttes til opmagasinering af ekstra ammunition, som via kraner og lugen til våbendækket kan genlade launcherne.

FS helikoptere kan benyttes til måludpegning, hvor specielt den relativt lille og hurtige LYNX er meget anvendelig. Kommandofaciliteter er ikke anvendelige i løsningen af denne opgave, mens FS mange kommunikationsfaciliteterne kan benyttes til kontakt til hærstyrker eller flystyrker til hvem NFS skal ydes. Det synes begrænset, hvor meget FS egne sensorer benyttes i NFS, idet målene i sagens natur er (evt. langt inde) på land.

Våbensystemerne er naturligvis det væsentligste element i NFS. Til brug i denne operationstype er FS i besiddelse af HARPOON block 2-missiler og 5"-kanonen ERGM. Begge disse våbensystemer er velegnede til NFS, og specielt giver ammunitionen til kanonen mulighed for at angribe med et relativt billigt og præcist våben langt inde i land til støtte for landstyrkernes eller specialstyrkernes operationer.

Der er således ingen tvivl om at FS besidder en evne til at løse NFS-opgaven.

Samlet vurdering af Land Attack operation

De egentlige amfibiske operationer med landsætning af en styrke på fjendtlig kyst, amphibious assault og amphibious raid, vurderes FS at have store begrænsninger i at kunne deltage i. Dette hidrører primært til skibets reducerede choksikring og skibet relativt ringe transportkapacitet samt begrænsningerne i forhold til kajanlæg.

Derimod vurderes FS bedre anvendt som en del af en amphibious demonstration, idet FS ikke i denne nødvendigvis skal søge havn, men kan fungere til at binde styrker eller fjendens opmærksomhed om et specielt område.

I forbindelse med en amphibious withdrawal vurderes FS at kunne deltage i operationer, hvor egne styrker har herredømmet over kyst eller havn. Således risikerer FS ikke angreb, som gør skibet ukampdygtigt eller ude af stand til at gennemføre operationen.

På denne baggrund vurderes FS at kunne deltage i amfibiske operationer i *nogen grad*.

Med hensyn til Naval Fire Support vurderes FS på baggrund af analysen at kunne løse opgaven i *høj grad*. Baggrunden for at FS ikke vurderes at

kunne løse opgaven fuldstændigt er den manglende kapacitet til at kunne affyre langtrækkende krydsermissiler.

Miljøbeskyttelse⁹⁴

Redegørelse

Det kan diskuteres, om denne opgave skal medtages under redegørelsen for formulerede eller ikke formulerede opgaver. I GMK og det operative grundlag⁹⁵ skrives det, at FS skal kunne deltage i miljøopgaver til søs. I det operative grundlag nævnes endvidere, at FS skal kunne virke sammen med FLYV-kl. i miljøbeskyttelsesopgaverne. Da opgaven ikke er beskrevet yderligere end dette, medtages opgaven hermed under ikke formulerede opgaver.

I forbindelse med denne opgave forudses følgende muligheder for indsættelse af FS⁹⁶:

Benyttelse af FS som OSC⁹⁷-hovedkvarter.

Transport og udlægning af flydespærringer. Flydespærringer kommer i containere, hhv. strøm og hydrauliktryk leveres vha. den medfølgende "powerpack".

Transport af containere til udsimidning af olieindsmurt tøj og andet affald.

Analyse

I forbindelse med miljøbeskyttende opgaver kan FS kapaciteter ligeledes benyttes.

Fartøjsmateriellet kan være behjælpeligt i forbindelse med slæbning af store flydespærringer og kan selv eller i par slæbe mindre flydespærringer ind på lavt vand. Spærringerne er tunge at slæbe, og derfor lader de sig kun i godt vejr slæbe af de relativt små fartøjer. Fartøjerne kan også være behjælpelige med at skabe transport mellem land og FS, hvor FS ikke selv kan gå i havn.

Flex-dækket kan benyttes til opmagasinering af udstyr, som ikke umiddelbart kan være på andre oliebekæmpende enheder. Gennem lugerne i hækken, kan FS lægge flydespærringer.

FS medbragte helikoptere vil kunne hjælpe OSC med at danne sig et overblik over en olieforurenings omfang og finde samlinger af olie på overfladen. Desuden vil helikopteren være i stand til at flyve ud og samle olieprøver kort efter et udslip og dermed sikre beviser tidligere end skibe kan nå at komme til. Helikopterne vil endvidere kunne transportere udstyr mellem enheder og mellem land og forureningsbekæmpende enheder.

Kommandofaciliteterne i stabsrummet vil give OSC en optimal mulighed for at koordinere indsatsen, og kommunikationsmulighederne på FS vil give mulighed for at skabe den fornødne kontakt til andre landes delta-gende enheder og alle samarbejdende enheder i land. Dette være sig kommunale myndigheder, hjemmeværn, beredskabsstyrelsen m.fl.

FS RAS-udstyr kan sammen med helikoptere og indsatsfartøjers transportkapaciteter give miljøenheder og andre deltagende enheder længere endurance ved refuelling på stedet i stedet for evt. at skulle sejle efter det med deraf følgende mindre tid i operationsområdet.

Underbringelseskapaaciteten findes ikke praktisk benyttet i forbindelse med køjeplads, dog synes affaldskapaaciteterne at kunne være behjælpelige i forbindelse med bortskafning af noget af det affald, som skabes i forbindelse med en olieopsamling. Ligeledes kan køle-/frysekapaciteten støtte de mindre enheders udholdenhed.

FS sensorer og våbensystemer benyttes ikke i miljøbeskyttelsesopgaven.

Med baggrund i ovenstående vurderes FS at kunne løse miljøbeskyttelsesopgaven.

Vurdering

På baggrund af analysen vurderes FS at kunne løse de i redegørelsen tre formulerede opgaver *fuldstændigt*. Det vurderes endvidere at FS er i stand til at løse alle disse opgaver på en gang.

Military Operations Other Than War (MOOTW)⁹⁸

MOOTW er såvel egentlige fredsbevarende operationer⁹⁹ som operationer, der tager sigte mod at redde menneskeliv eller at give assistance til områder, der lider under sammenbrudt infrastruktur eller mangel på lederskab. Endeligt indgår også andre ikke krigslignende operationstyper under MOOTW-begrebet.¹⁰⁰

Counter Drug Operations (CDO)

Redegørelse

I nogle områder i verden er den organiserede narkotika-smugling et så stort problem, at politi og toldvæsen ikke selv kan bekæmpe den. Smuglerne er blevet så avancerede, at der er behov for at kunne søge efter mål både under og på vandet samt i luften. Derfor har man flere steder sat sømilitære styrker ind i jagten på smuglerne.¹⁰¹

Analyse

FS indsatsfartøjer ses at kunne benyttes til jagt af de små både som bl.a. benyttes til narkotikasmugling, de kan gå tæt ind under land og har

mulighed for anvendelse af påmonteret LMG som magtmiddel. Også de medbragte helikoptere kan anvendes i jagten, idet disse kan søge efter objekter over og til dels også under vandet. Helikoptererne kan endvidere optage forfølgelse over land og andre steder, hvor FS eller andre fartøjer ikke kan følge med. Dog har helikoptererne ikke mulighed for at anvende våbenmagt (andet end håndvåben), hvilket besværliggør egentlig standsning af en igangværende smugling for helikopteren.

Flex-dækkets areal ses ikke med denne opgave at skabe specielle muligheder eller indfri specifikke ønsker¹⁰². RAS-udstyr og underbringelseskapacitet bidrager ikke til løsningen af opgaven.

Sensorernes alsidighed er et væsentligt element i opgaveløsningen; sammen med helikoptererne skaber IR search and tracking samt overflade- og luftvarslingsradarer overblik over et farvandsafsnit, således at smuglernes færden kan følges. FLIR ombord i både FS og helikoptere giver mulighed for at finde selv små og uoplyste objekter.

Med hensyn til våben findes kun kanonen at kunne anvendes i opgaveløsningen, idet den er eneste mulighed for benyttelse af den graduerede magtanvendelse, som er nødvendig i forbindelse med et forsøg på at stoppe skibe.

FS vurderes at kunne deltage i opgaveløsningen.

Humanitarian Aid Operations (HAO) og Disaster Relief Operations (DRO)

Redegørelse

HAO kan oversættes til nødhjælpsoperationer. Operationerne spænder vidt og omfatter alle typer af operationer, hvor et samfund ydes humanitær hjælp.

Baggrundene for en HAO kan bl.a. være borgerkrig eller hungersnød. I forbindelse med borgerkrig er det ikke sikkert, at man kan sætte NGO¹⁰³ ind i området. I disse tilfælde er det militært personel, som har bedre udrustning til at håndtere væbnede konflikter, der må løse nødhjælpsopgaverne som fordelings- og transportopgaver, passe syge og sårede, evakuere civile eller flygtninge, oprette teltlejre for at huse hjemløse eller flygtninge etc. I forbindelse med borgerkrig ses FS indsat som neutral forhandlingsplatform for delegationer fra hver side i krigen.

DRO kan oversættes til katastrofnehjælpsoperationer. Disse operationer er typisk mere pludseligt opståede end de lignende HAO. DRO kan omfatte

genhusning af ofre, tilførsel af vand og mad, transport- og evakueringsopgaver etc.

Maritime styrker er en vigtig del af DRO, idet de har et udrykningsberedskab, og fordi de ofte kan fragte relativt store personel- og materielbidrag tæt på det katastroferamte område. Dog må det huskes på, at de militære styrker ikke er cost-effective på lang sigt. Derimod er de militære styrker gode til at gøre en indsats indtil NGO kan overtage indsatsen.

Baggrundene for en DRO kan være mange. Det kan fx dreje sig om oversvømmelser og flodbølger, tropiske orkaner, jordskred, jordskælv, vulkanudbrud og skovbrande.

Analyse

Indsatsfartøjer og helikoptere ses i disse opgaver at kunne benyttes til transport af udstyr og nødhjælp i land til hjælp for den pågående operation. Helikopterkapaciteten kan ligeledes benyttes, således at FS servicerer de helikoptere, som opererer i området med hensyn til værkstedsfaciliteter, fuel og landingsplads.

Flex-dækket anvendes til transport af nødhjælp til operationsområdet, men dækkets kapacitet kan igen ikke sammenlignes med den transportkapacitet, som indchartret tonnage vil kunne levere til samme eller lavere pris. Derfor ses FS enten benyttet som transportplatform til områder med krigshandlinger, som beskyttende enhed til en konvoj af civil tonnage eller i situationer, hvor transporten skal udføres så hurtigt, at det ikke kan nås at indchartre civil tonnage.

FS kommunikations- og kommandofaciliteter, RAS-udstyr, sensorer og våbensystemer findes ikke at spille en rolle i denne operationstype. Underbringelseskapaacitetens kan udnyttes til at underbringe nødhjælpsarbejdere; desuden er FS ferskvandskapacitet betydeligt over det, som skibet normalt selv benytter således at der kan transporteres i størrelsesordenen 10-15 m³ vand i land i døgnet. Ligeledes kan underbringelseskapaaciteten benyttes i evakueringsøjemed.¹⁰⁴ I denne forbindelse ses yderligere en mulighed for at medbringe dele af hospitalsmodulet til støtte for FS faste hospital.

Sammenfattende ses der muligheder for at lade FS deltage i HAO og DRO, dog er det væsentligt at fastholde, at skibet er dyrt i drift i forhold til civile skibe, som kan tilbyde samme eller lignende kapaaciteter.

Non-Combatant Evacuation Operation (NEO)

Redegørelse

NEO følger ofte af en naturkatastrofe eller uroligheder i et land. NEO har til formål at evakuere egne statsborgere ud af landet eller området, hvor de vurderes at være i fare. Evakueringen kan foregå til et andet område i landet, til et andet land i nærheden eller hjem til eget land. Typisk udføres en NEO combined, således at man ikke kun tager egne statsborgere med væk fra området, men også tager allierede landes statsborgere med.

Selve evakueringen kan foregå joint eller værnsspecifikt, med fly eller skib eller som en kombination. Maritim evakuering kan ske ved at skibet sejler i havn og ombordtager personerne, ved at de afhentes af helikoptere og bringes ombord, eller ved at mindre fartøjer sejler ind og henter de evakuerede.

En NEO kan foregå samtidigt med andre operationer som fx fredsstøttende.

Analyse

Både indsatsfartøjer og helikoptere vil få en udtalt rolle i forbindelse med NEO. Hvis ikke FS selv kan gå i havn, vil det være nødvendigt, at disse varetager opgaven med at få de evakuerede ombord. Flex-dækket vil mest optimalt være rigget med beboelsesmodulet, for indkvartering af de evakuerede. Kommandofaciliteter, signaturreducerende midler og RAS-udstyr ses ikke benyttet, mens kommunikationskapaciteten er væsentlig for koordineringen med de dele af operationen, som foregår på land. Sensorer og våbensystemer benyttes kun i forbindelse med FS egenbeskyttelse.

Underbringelseskapaciteten er det væsentligste enkeltbidrag til løsningen af opgaven, og det er denne kapacitet, som giver FS mulighed for at løse opgaven.

Med de kapaciteter, FS er i besiddelse af, vurderes skibet at kunne gennemføre en NEO.

Anti-Piracy Operation

Redegørelse

Pirateri er igen begyndt at skabe problemer for den civile transport på vandet. Piraterne har avancerede metoder til at borde skibene og kan være bevæbnede. Ofte komme piraterne på små, hurtigtgående både, hvorfra de klatrer op på skibene.

Det er ved gennemsejling af områder med risiko for piratangreb praktisk at have gode sensorer og udkigsposter, således at piraterne kan opdages

allerede inden de når at komme ombord. På den måde kan man bedst afværge angrebet.

Opgaven med at beskytte handelsskibene mod pirater påhviler i territorialfarvandet den lokale kyst-vagt, men ofte er problemet så stort at flåden inddrages.

I forbindelse med anti-piracy operations ses flere behov dækket:

Sensorbærende enheder, som kan dække et stort område og dermed kan varsle flere handelsskibe ad gangen, eller som kan overvåge et område, hvor piratangreb er sandsynlige.

Mindre fartøjer, som i størrelse og fart kan matche piraternes.

Mulighed for inddragelse specialstyrker.

Analyse

Indsatsfartøjer og helikoptere vil igen i denne opgaveløsning være meget anvendelige. FS medbringelse af indsatsfartøjer gør skibet i stand til at møde piraterne med det samme udstyr, som de selv benytter, og samtidigt vil helikoptere kunne skabe overblik og opretholde forfølgelse, uanset hvilket bådmateriel piraterne benytter sig af. Flex-dækket synes ikke at få en speciel rolle i løsningen af denne opgave, hvilket tillige er tilfældet for kommandofaciliteter, kommunikationsudstyr og RAS-udstyr. Mht. underbringelseskapaleteten er denne nødvendig i forbindelse med specialstyrkernes virke fra skibet.

Derimod vil FS sensorer spille en vigtig rolle i at sørge for at danne et overfladebillede. Med hensyn til våbenkapaleteten, vil den lette bevæbning på indsatsfartøjerne samt kanonen på FS være det, som med graderet magtanvendelse for øje, må blive de anvendte våbensystemer. På små afstande vil CIWS eller TMG være bedre egnet end kanonen til bekæmpelse af små fartøjer, det er dog tvivlsomt om piraterne vil komme så tæt på et orlogsskib.

FS vurderes sammenfattende at kunne deltage i opgaveløsningen med specielt hensyn til de tre i redegørelsen anførte opgaver.

Samlet vurdering af Military Operations Other Than War

FS vurderes at kunne løse opgaven Counter Drug Operations *fuldstændigt*, og især skibets sensorer og indsatsfartøjer er essentielle bidrag til opgaveløsningen.

Mht. Humanitarian Aid Operations og Disaster Relief Operations kan FS ifølge analyse bidrage væsentligt til opgaveløsningen. Forudsat at FS ikke

deltager i operationerne alene og med baggrund i den fleksibilitet, som skibet kan yde i forhold til sin størrelse, vurderes FS at kunne løse de pålagte opgaver *fuldstændigt*.

FS deltagelse i Non-Combatant Evacuation Operations vurderes at afhænge meget af operationens størrelse. Hvis der er tale om evakuering af et lille antal personer, vil FS være optimal i opgaveløsningen og specielt med beboelsesmodul på flex-dækket. I større operationer vurderes FS bidrag til evakueringen at være begrænset pga. skibets relativt lille størrelse. På baggrund af dette vurderes FS at kunne løse opgaven i *høj grad*.

Med samme argumenter som nævnt ovenfor under Counter Drug Operations og evnen til at kunne medbringe specialstyrker vurderes FS at kunne løse opgaven Anti-Piracy Operations *fuldstændigt*.

Peace Support Operations (PSO)

Redegørelse

PSO kan oversættes med fredsstøttende operationer. PSO defineres i kilden som operationer, som involverer militære styrker, diplomatiske og humanitære organisationer. De er designet til at opnå humanitære mål eller længerevarende politisk bilæggelse af stridigheder og er udført upartisk og ofte efter FN eller en regional organisations mandat.

Begrebet dækker over en række operationstyper:

Fredsbevarende operationer: Udføres typisk af landstyrker eller marinesoldater. De maritime opgaver er ikke mange, men kan strækkes til flodpatuljering eller overvågning af forbudszoner på havet.

Fredsskabende operationer: Har potentiale til at kunne gennemtvinge en fred med militære midler og er skabt for at kunne opretholde eller genetablere fred samt at håndhæve tidsfrister for en fredsproces.

Konfliktforebyggende operationer: Diplomatiske aktiviteter, som foregår umiddelbart efter en våbenhvile for at få en hurtig fredsaftale på plads. Kan bl.a. inddrage mediation, gode forhold for diskussion, diplomatisk pres, isolation eller sanktioner.

Fredsopbyggende operationer: Støtte til politiske, økonomiske, sociale og militære mål for at styrke og stabilisere politiske forlig for igen at afhjælpe baggrundene for konflikten.

Kilden beskriver i forbindelse med PSO følgende maritime opgaver¹⁰⁵:

Overvågning og håndhævelse af flyveforbudszone.

Bidrage med helikoptere til at støtte de fredsbevarende styrker, den humanitære hjælp samt transport af syge og sårede.

Opretholdelse af en mulighed for amfibisk tilbagetrækning af de freds-

støttende styrker, nødhjælpsarbejdere og andre civile.

Tilvejebringelse af logistiske og medicinske ressourcer, hvor disse ikke kan komme frem over land.

Miljøovervågning og -patruljering.

Assistance til bådflugtninge.

Virke som neutral platform for fredsforhandlinger.

Udføre MCM-operationer.

Analyse

I redegørelsen beskrives et antal maritime opgaver i forbindelse med fredsstøttende operationer. I forbindelse med gennemgangen af kapaciteterne vil disse blive holdt op imod disse opgaver.

Indsatsfartøjerne ses sammen med helikoptere at kunne benyttes til transport af syge. Desuden vil fartøjer og helikoptere kunne benyttes i forbindelse med en amfibisk tilbagetrækning af styrker, civile eller nødhjælpsarbejdere i området.

Flex-dækkets kapacitet med indkvarterings- eller hospitalsmodul giver mulighed for at yde assistance til opsamlede bådflugtninge eller evakuerede personer og tilvejebringelse af medicinske ressourcer. Kommunikations- og kommandofaciliteter findes sammen med resten af skibet at kunne løse opgaven med at tilvejebringe faciliteter for fredsforhandlinger på en neutral platform. Enten for mindre forhandlinger i stabsrummet eller ved for større delegationer yderligere at stille kommandomodulets "kontorer" til rådighed. RAS-udstyr finder ikke speciel anvendelse i denne opgaveløsning.

Ved FS sensorer vil primært luftvarslingsradaren kunne benyttes til overvågning af en flyveforbudszone. Det synes ikke rimeligt at benytte våbensystemer som ESSM i forbindelse med håndhævelse af denne zone. Udnyttelsen af skibets underbringelseskapacitet skal ses i sammenhæng med opgaven at hjælpe bådflugtninge og hospitalsmodulet. Selve platformen vil kunne deltage i miljøovervågningen.

Den eneste maritime opgave, som FS dermed ikke vurderes at kunne være med til at løse, er dermed opgaven med at udføre MCM-operationer.

Vurdering

I analysen sammenfattes, at FS kan deltage i løsningen af alle de mariti-

me delopgaver i fredsstøttende operationer på nær MCM. På denne baggrund vurderes FS at kunne løse opgaven fredsstøttende operationer i *høj grad*.

Konklusion

Vurderingsafsnittenes opremsning af opgaver opfylder opgaveformuleringens krav om en vurdering af de operative anvendelsesmuligheder for søværnets kommende fleksible støtteskibe på baggrund af skibenes kapaciteter.

Som det ses, er anvendelsesmulighederne meget alsidige, hvilket vidner om et bredt anvendeligt skib. Dermed har man i projekteringen af FS fået den platform, som man ønskede; en platform som har den fornødne størrelse og fleksibilitet til at løse de mange nye opgaver, der som følge af den konstante sikkerhedspolitiske udvikling, tilgår søværnet.

Fremtidsaspektet synes ligeledes at se lyst ud for skibene. Nærværende opgave påviser nemlig også, at FS er i stand til at løse en mængde opgaver, som skibene ikke fra begyndelsen var designerede til at kunne løse. Det være sig både nye anvendelsesmuligheder, som er kommet til under projekteringen og anvendelsesmuligheder, som indtil nu ikke har været formulerede.

Litteratur

De *kursive* ord benyttes i noteapparatet som henvisning til kilden.

Primære kilder

AG STAB; Rapport fra arbejdsgruppen vedrørende stabsfaciliteter i de fleksible støtteskibe, Til Tjenestebrug.

AG/FARTØJ; Rapport vedrørende fastlæggelse af operative krav til og valg af indsatsfartøj til fleksibelt støtteskib, august 2002, Til Tjenestebrug.

AG/LAST; Rapport fra arbejdsgruppen vedrørende lastfaciliteter i de fleksible støtteskibe, 13. oktober 2000, Til Tjenestebrug.

Forsvarskommisionen af 1997; Fremtidens Forsvar, udkommet november 1998. *FKOM*

Genevekonventionerne af 12. august 1949, dansk oversættelse, *Humanitær Folkeret*, Regeringens Røde Kors-udvalg, Udenrigsministeriet, København 1985.

Haumann, Orlogskaptajn Kristian, Søværnets Materielkommando (SMK); Genel briefing for 2. eskadre 03 SEP 2002, *PowerPoint* præsentation.

Haumann, Orlogskaptajn Kristian, SMK; Samtale med Haumann på SMK om de fleksible støtteskibe og kapaciteter, 2. oktober 2002. Desuden opfølgende e-mail-korrespondance og telefonsamtaler i perioden indtil 21. oktober 2002.

NATO; Allied Joint Doctrine *AJP-01(A)*, Chapter 5 – Maritime Operations, Joint Doctrine Disc, Royal Navy, NATO Unclassified.

Otken, Specialkonsulent Peter, Forsvarets Auditørkorps; Telefonsamtale om brug af fleksible støtteskibe til internering af krigsfanger, 24. OKT 2002.

Royal Navy; *BR 1806* British Maritime Doctrine, Second edition, The Stationery Office, 1999.

Royal Navy; Joint Air Defence, Joint Warfare Publication *JWP 3-63*, Permanent Joint Headquarters, august 1999, Restricted.

Søværnet Materielkommando og Søværnets Operative Kommando, Grundlæggende militære krav for fleksible støtteskibe, 2. udgave, 12. juni 2001, Til Tjenestebrug, *GMK*.

Søværnets Operative Kommando, Operativt Grundlag for større overfladeenheder til Søværnet, 31. august 1999, Til Tjenestebrug, *OG*.

Tolderlund, Peter; Lærebog i Søkrigslære, 1. udgave august 2002.

Udvalget vedrørende forsvarets materiel; Rapport fra udvalget vedrørende forsvarets materiel, Forsvarskommandoen, 1997, *UFOM*.

Sekundære kilder

Bigum, Kommandørkaptajn Per m.fl.; *Fleksible støtteskibe*, Artikel fra Værnskontakt nr. 3 september 2002.

Engstrøm, Orlogskaptajn S.; *Kommando- og Støtteskib*, artikel i Tidsskrift for Søværnen nr. 5 oktober 1997.

Folketinget, Aftale om forsvarets ordning 2000-2004, Christiansborg.

Forsvarskommandoen, Indstillingsskrivelse *Fleksible støtteskibe mv.*, dato ukendt.

Forsvarsministeriet, Aktstykke, ansøgning om FS fra FMIN til Finansudvalget, dato ukendt.

Haumann, Orlogskaptajn Kristian; *Søværnet nye skibe tager form*, Artikel fra Værnskontakt nr. 3 juni 2001.

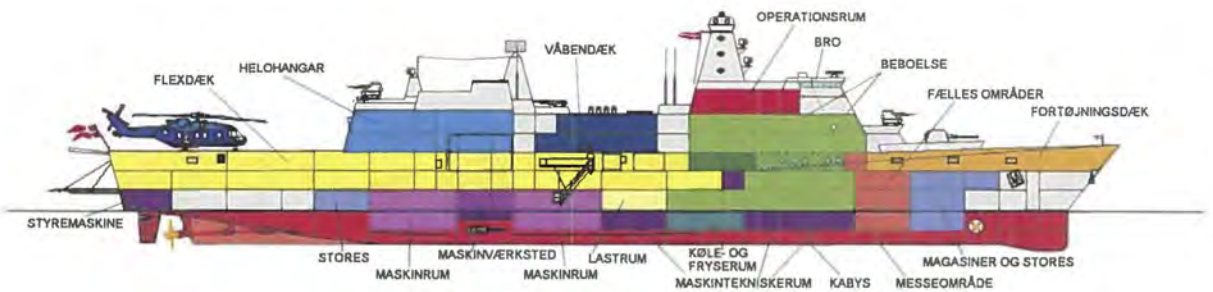
Royal Navy; Joint Operations, Joint Warfare Publication *JWP 3-00*, Ministry of Defence, july 2001.

Royal Navy; Non-combatant Evacuation Operation, Joint Warfare Publication *JWP 3-51*, Ministry of Defence, august 2000.

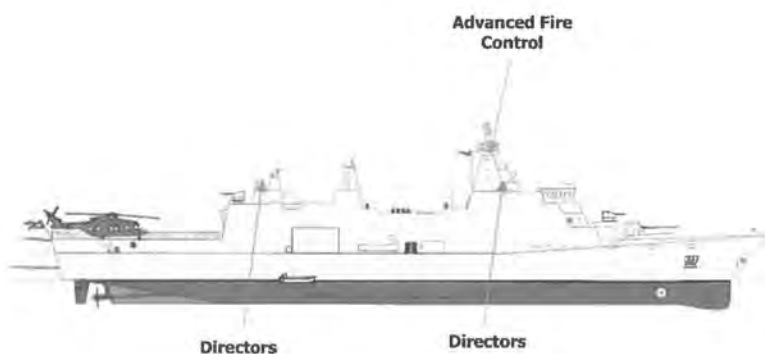
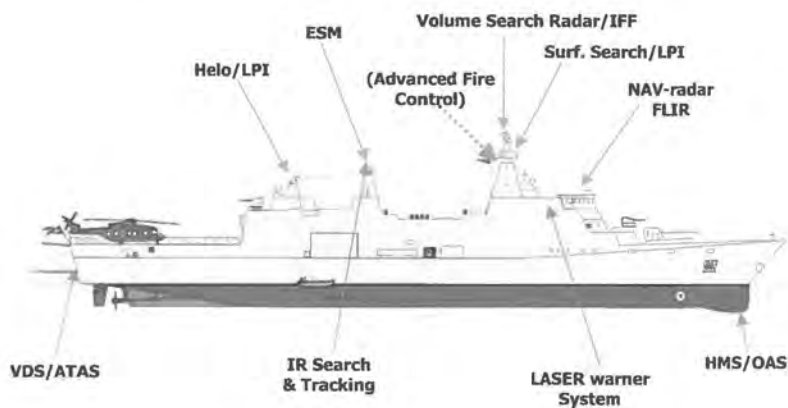
Sloth, Peter m.fl.; *Koncept for deployering af landmilitære styrker med de fleksible støtteskibe*, Projekt opgave VUT I/L, Søværnets Officersskole, november 2001.

Walther, Kommandørkaptajn J. C.; *Kommando-støtteskibet i en operativ sammenhæng*, Artikel i Tidsskrift for Søværnen nr. 1 februar 1998.

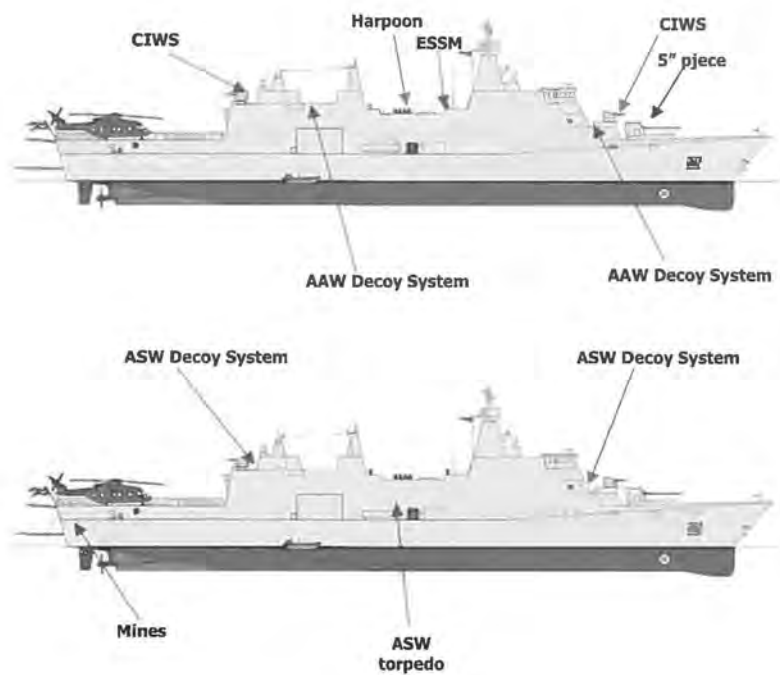
Oversigtstegninger af fleksibelt støtteskib med ruminddeling

Placering af sensorer på fleksibelt støtteskib

Placering af våbensystemer på fleksibelt støtteskib

Noter

- ¹ I 1991 i Berlin vedtog NATO's stats- og regeringschefer for første gang et officielt strategisk koncept.
- ² 4 Minelæggere af FALSTER-kl., 10 missiltorpedobåde af WILLE-MOES-kl., 2 tankfartøjer og på sigt 3 korvetter.
- ³ GMK pkt. 1.2
- ⁴ Ved forsvarsforliget ændredes skibenes betegnelse fra kommando-støtteskib til fleksibelt støtteskib.
- ⁵ Redegørelsen for kapaciteterne er skrevet på baggrund af følgende kilder: *Haumann, PowerPoint, AG/LAST, AG/FARTØJ, AG STAB.*
- ⁶ RCS: Radar Cross Section, et udtryk for hvor stor en del af den bestråling skibet modtager fra en anden radar, bliver returneret. Man er meget opmærksom på, at RCS reduceres mest muligt og har et specielt computerprogram til at beregne på RCS hver gang, skibet under projekteringsfasen er blevet ændret.
- ⁷ Denne reduceres dog så meget, som beløbsrammen for FS konstruktion tillader det.
- ⁸ *AG/FARTØJ.*
- ⁹ Antal meter køretøjer der kan være på dækket, hvis de opstilles i en række efter hinanden og diverse sikkerhedskrav er opfyldt.
- ¹⁰ Ro-Ro: Role on role off, dækstypen er kendt fra færger. Dette dæk går dog ikke i skibets fulde længde.
- ¹¹ Der kan medbringes 7 kampvogne (Loepard 2). Det er FS stabilitet, som er den begrænsende faktor i forhold til vægten på flex-dækket, ikke selve dækkets styrke.
- ¹² C'I: Command, Control, Communication, Computing and Intelligence.
- ¹³ Hospitalet er udviklet og bygget, og skal kun tilpasses således at det passer ind på flex-dækket i FS.
- ¹⁴ Der udestår p.t. beregninger og analyser på den danske udgave af EH101. Dette er nødvendigt for at kunne fastlægge helikopterens operationsmuligheder fra FS, blandt andet mhp. en vurdering af, ved hvor store rulninger helikopteren kan lette og lande fra FS.
- ¹⁵ *AG STAB* foreslår en række kommunikationssystemer, som skal implementeres i FS. Der foreligger ved opgaveskrivningens slutning ikke en rapport fra arbejdsgruppen vedrørende kommunikation, som fastlægger præcist, hvilke kommunikationsfaciliteter der ønskes i FS. Det skal nævnes, at kommunikationsbehovet for en CJTF-stab er dimensionerende for kommunikationsudstyrets omfang. Yderligere skal det pointeres, at hæren og flyvevåbnet har deltaget i projektgrup-

per både vedr. stabsmoduler og kommunikationsudstyr, hvilket sikrer anvendeligheden af disse kapaciteter for de andre værn.

¹⁶ CTG: Commander Task Group. Søværnets Taktiske Stab er en CTG og vil være på 22 personer, når den er ombord i FS jf. GMK pkt. 2.4.2. pkt. H1

¹⁷ Et "Recognised common picture" er et til enhver tid nærmere defineret og opdateret billede af aktiviteterne i operationsområdet. Kan deles op i Recognised Maritime Picture (RMP) og Recognised Air Picture (RAP).

¹⁸ Containerne kan dermed også danne rammer for rene enten sø-, luft- eller landmilitære stabe.

¹⁹ Replenishment at sea, dvs. bl.a. overførsel af brændstof mellem skibe i søen (under gang).

²⁰ FS kan sende en slange agterud til et fartøj, som bliver slæbt efter FS, hvorefter der kan pumpes olie til det slæbte skib. Dette er en langsommetlig metode at udføre RAS på, men kan foregå under gang.

²¹ Endnu kendes de specifikke fabrikater ikke. Mht. placering af sensorer, se da skitse på bilag 2.

²² FS er forberedt for denne sonar, men det er ikke sikkert, at den påmonteres fra start.

²³ FS er forberedt til at skulle have Advanced Fire Control i form af en Faced Array Radar. Alt tyder dog på at der ikke bliver råd til dette indenfor beløbsrammen, hvorfor der i stedet monteres directors som fx Flex-Fire. Advanced Fire Control er i stand til at håndtere 8 samtidigt indkommende trusler.

²⁴ Skal detekttere om FS belyses med en laser, som fx benyttes i forbindelse med fjendtlig ildledning.

²⁵ Electronic Support Measures.

²⁶ Forward Looking Infrared.

²⁷ Elektronisk/Optronisk sigte. Sigte som benytter sig af hhv. IR eller TV signaler. Oftest kombineret med en laser afstandsmåler.

²⁸ IFF: Identification Friend or Foe. Et system som vha. af kodede signaler kan give egne/allierede fly mulighed for at identificere sig selv for at undgå beskydning fra FS.

²⁹ Pull-man-køjer kan slås ud af skottet, således at de ikke fylder noget når de ikke er i brug.

³⁰ Mht. placering af våbensystemer, se da skitse på bilag 3.

³¹ Close In Weapon System, hurtigt skydende småkalibret kanon beregnet til nedskydning af indkommende missiler, fly og såkaldte Boghammer Threats, som er små fartøjer fx som det som skadede USS Cole.

- ³² FS er så vidt vides den første platform uden for USA, som får en kapacitet til at affyre denne type ammunition. Ammunitionen kan bl.a. være GPS-styret og med ekstra raket-booster, således at projektil og sprængladning kan bringes ud til en afstand på op til 120-140 km.
- ³³ RF-decoys: Radio Frequency decoy, også kendt som chaff, til afledning af radar-homing missiler. IR-decoys: Infra Red decoys, også kendt som flares, til afledning af IR-homing missiler.
- ³⁴ Mineskinnerne er placeret på plader, som bringes ombord i FS og monteres i dørken på flex-dækket, når skibet skal virke som minelægger.
- ³⁵ Dette materiale er: *FKOM*, *UFOM*, *GMK* og *OG*.
- ³⁶ Denne opgave står beskrevet i: *GMK* s. 18.
- ³⁷ Denne opgave står beskrevet i *FKOM*, *UFOM*, *GMK* og *OG*.
- ³⁸ MCMFORNORTH: NATO stående minerydningsstyrke i Nordatlanten.
- ³⁹ CJTF HQ: Combined Joint Task Force Head Quarters.
- ⁴⁰ MCC: Maritime Component Commander, ACC: Air Component Commander, LCC: Land Component Commander. Alle er underliggende myndigheder til CJTF-staben.
- ⁴¹ DIB: Den Danske Internationale Brigade.
- ⁴² SHERBRIG: FN's Stand-by High Readiness Brigade.
- ⁴³ Local Airspace coordination Authority
- ⁴⁴ *AG STAB* har opstillet krav til kommunikationsmateriel, som giver mulighed for gennemførelse af denne type operationer.
- ⁴⁵ Denne opgave står beskrevet i: *GMK* s. 15f samt *OG* s. 2
- ⁴⁶ En afart af ASUW, Naval Fire Support, behandles selvstændigt i afsnittene vedr. Land Attack.
- ⁴⁷ Til forskel fra minelæggere af FLYV-kl., som ikke har en alt-vejrsminelægningskapacitet.
- ⁴⁸ Mine Counter Measures.
- ⁴⁹ Denne opgave står beskrevet i: *GMK* s. 12, *OG* s. 12
- ⁵⁰ Herefter kun benævnt operationsstøtte.
- ⁵¹ Begrebet recceparty benyttes om fly deltagende i efterretningsindhentning gennem luftrekognosering.
- ⁵² Forkortes STO. STO-enheder har ansvar for aktivt og passivt forsvar af en flyvestation. Fx bevogtning, nærforsvar, sikring sanitet og ABC.
- ⁵³ TG: Task Group.
- ⁵⁴ MLOG: Den Mobile Logistiske enhed, logistikenhed til servicering af standard flex-enhederne af FLYV-kl.
- ⁵⁵ Arbejdsgruppen vedrørende lasteplaner for FS.
- ⁵⁶ Man arbejder med en TG på 1-2 korvetter/patruljeskibe, 4-6 FLYV-kl., 1-2 MSF samt 1-2 ubåde.

- 57 Fx våben, ammunition, proviant og reservedele
 58 Jf. *AG STAB*.
- 59 RAP: Recognised Air Picture
 60 Denne opgave står beskrevet i: *OG* s. 9
- 61 Denne opgave benævnes også "naval diplomacy/presence" eller
 "show of force". Eksempelvis var briterne på vej mod Falklandsøerne
 en naval diplomacy styrke, som ved deployeringen skulle støtte de
 forhandlinger, som fandt sted. Da dette ikke lykkedes overgik styrken
 til at være en reel "krigsstyrke".
- 62 Denne opgave beskrives i: *GMK* s. 13.
- 63 Denne opgave beskrives i: *GMK* s. 17, *OG* s. 6
- 64 SAR: Search And Rescue
- 65 CSAR: Combat Search And Rescue.
- 66 Enhederne er ikke konstrueret til sejlads i polare farvande.
- 67 Recognized Surface Picture.
- 68 Denne opgave beskrives i: *GMK* s. 17
- 69 Denne opgave beskrives i: *GMK* s. 12f samt *AG/LAST*.
- 70 IRF: Immediate reaction force, de umiddelbare reaktionsstyrker.
- 71 Jf. konklusion fra *AG/LAST* pkt. 3.1.6.
- 72 Kilde: *AG/LAST* pkt. 3.2.8.
- 73 Kilde: *AG/LAST* pkt. 3.3.4.
- 74 Denne opgave beskrives i: *GMK* s. 18
- 75 Eget ræsonnement.
- 76 Her kunne FS komme på tale, men en sådan opgave er diskuteret
 under NEO punkt
- 77 E-mail korrespondance med Christian Oldenburg er vedlagt som bilag 6
- 78 Nævnes i *Tolderlund* kap. 10 s. 4 og er udviklet ved eget ræsonne-
 ment.
- 79 SOF: Special Operation Force
- 80 Bemærk dog, at der som nævnt under pkt. om specialoperationer ikke
 er sikkerhed om, at de indkøbte fartøjer indfrier alle ønsker fra SOF
 (Søværnets Frømandskorps).
- 81 Egen ide samt *Otken*.
- 82 Kilde: II Genevekonvention, artikel 3 stk. 2, *Humanitær Folkeret*.
- 83 III Genevekonvention af 1949 artikel 19 og 22, *Humanitær Folkeret*.
- 84 II Genevekonvention af 1949 artikel 12 og 16 *Humanitær Folkeret*,
 samt *Otken*.
- 85 Kilde: *JWP* 3-63.
- 86 JOA: Joint Operations Area
- 87 ISTAR: Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance

- ⁸⁸ Royal Navy benytter sig af SeaKing helikoptere med specielle radarer som Airborne Early Warning fra deres hangarskibe.
- ⁸⁹ Kilder: *Tolderlund* kap. 9 s. 8, *BR 1806* kap. 7, s. 136-138
- ⁹⁰ Andre Land attack operationer, som angreb mod landmål med fly eller angreb med ballistiske missiler, medtages ikke.
- ⁹¹ Se endvidere afsnittet om Non-Combatant Evacuation Operation, afsnit 0
- ⁹² Denne problematik berøres under kommandoplatforms-rollen.
- ⁹³ Opgaven er ikke oprindeligt formuleret, men ideen er kommet undervejs i projekteringen af FS og har dermed influeret skibets endelige udrustning.
- ⁹⁴ Opgaven nævnt i *OG* og *GMK* s. 18, derudover eget ræsonnement.
- ⁹⁵ Hhv. kilde *GMK* s. 5 og *OG* s. 14.
- ⁹⁶ Der beskrives kun opgaver, som er ud over kapaciteten for søværnets øvrige skibe.
- ⁹⁷ OSC: On Scene Commander, den officer som styrer forureningsbekæmpelsen.
- ⁹⁸ Kilder: *Tolderlund* kap. 9 s. 11, *BR 1806* s. 59-67, 135
- ⁹⁹ som dog behandles særskilt under pkt. 0
- ¹⁰⁰ Nogle MOOTW er nævnt i *GMK*, men de er ikke uddybet nærmere, hvorfor de medtages under ikke formulerede opgaver.
- ¹⁰¹ Bl.a. anvendes hollandske og amerikanske styrker i jagten på smuglere i Caribien.
- ¹⁰² Kommandofaciliteterne ombord i FS kan sammen med kommunikationskapaciteten gøre det muligt for FS at huse en organisation til styring af den igangværende operation, men dette er behandlet i forbindelse med opgaven Kommandoplatform.
- ¹⁰³ NGO: Non Governmental Organizations.
- ¹⁰⁴ Egentlige evakueringsoperationer analyseres under NEO pkt.
- ¹⁰⁵ Kilden nævner flere opgaver, men opgaver som dubleres af MIO medtages ikke her.

MEDDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Pressemeddelelse udsendt den 17. marts 2004

Som følge af den debat, der offentligt har været efter regeringens udspil til nyt politisk forsvarsforlig, udsendte Søe-lieutenant-Selskabets bestyrelse nedenstående to pressemeddelelser.

Pressemeddelelserne blev samtidig sendt til forsvarsministeren, samtlige af Folketingets forsvarspolitiske ordførere og Forsvarskommandoen.

Søe-lieutenant-Selskabet blander sig i ubåds-debatten

Regeringens forligsudspil omfatter investering i tre nye Viking ubåde. Der har i den anledning været skrevet og sagt en del om disse ubåde i pressen, hvoraf ikke alt har været lige fagligt velfunderet. Søe-Lieutenant-Selskabet ønsker at henlede opmærksomheden på en række militærfaglige kendsgerninger, der forhåbentligt kan nuancere debatten:

- Viking ubådene er en unik national strategisk kapacitet, som kun meget få lande råder over, og som Danmarks større alliance-partnere ikke selv besidder. Ingen anden dansk operativ kapacitet kan erstatte ubådsvåbnet.
- Viking ubådene er et moderne våbensystem, der i høj grad er anvendeligt til internationale operationer.
- Viking ubådene kan uset aflytte al slags kommunikation i områder, hvor ingen andre kan operere og kan dermed bidrage til internationalt efterretningssamarbejde i kampen mod terrorisme. NATO kan ikke formelt efterspørge efterretningskapacitet, da dette område forudsættes håndteret nationalt. NATO høster dog indirekte udbytte herfra.
- Evnen til at operere ubåde i kystnært farvand kræver årtiers erfaring. Ingen andre NATO lande ville kunne have stillet ubådskapacitet og -ekspertise som den danske til rådighed for koalitionen i den seneste Irak-krig, selvom de havde ønsket det.
- Viking ubådenes unikke evne som efterretningskilde kan også anvendes i bekæmpelse af grænseoverskridende kriminalitet, herunder narkokriminalitet og menneskesmugling.

- Viking ubådene kan landsætte eller evakuere specialoperationsstyrker på/fra fjendtlig kyst.
- Viking ubådene kan være et afgørende bidrag til den internationale kamp mod pirateri. Danmark har som en af verdens førende søfartsnationer en stor interesse i at bekæmpe dette stadigt stigende problem.
- Viking ubådene kan tage "fingeraftryk" af alle nye krigsskibe, der eksporteres via Østersøen og de danske farvande. Dette er et værdsat "handelsobjekt", inden for efterretningsverdenen, som kan medvirke til, at Danmark får international indflydelse.
- Viking ubådene udgør en relativ stor investering, men har til gengæld relativt lave driftsudgifter.
- Viking ubådene har stor udholdenhed og vil kunne operere uafhængigt af basefaciliteter i 1-2 måneder. Ved behov for hurtig deployering kan Viking ubådene i lighed med ubåden *Sælen* transporteres på *heavy lift*-transportskib
- NATO vil om ca. 10 år råde over mindre end 20 kystubåde, hvorfor kapaciteten vil være en mangelvare i alliancesammenhæng, når Viking ubådene bliver operative.
- Viking ubådene vil kunne anvendes som skjulte affyringsplatforme for taktiske krydsermissiler, hvis Danmark skulle ønske sig en sådan kapacitet i fremtiden.
- Viking ubådene påtænkes bygget på Lindø Værftet og vil anslået medføre beskæftigelse for ca. 400 i værftsbranchen og ca. 150 i elektronikbranchen. Herudover vil projektet tilføre dansk industri innovativ know-how, som kan danne baggrund for yderligere beskæftigelse.
- I 1997, da projektet var under opstart, udtalte den daværende formand for Dansk Metal, Max Bæhring, i Tidsskrift for Søværnen: *"Derfor vil jeg appellere til politikerne om at få det af udvalget (UFOM) foreslåede fornyelsesprogram for Søværnets enheder sat i gang allerede nu, således at det kan blive til gavn for dansk værftsindustri og de hertil relaterede industrier"*.

Søe-Lieutenant-Selskabet blander sig i luftforsvars-debatten

Regeringens forligsudspil indeholder ikke det jordbaserede luftforsvar (DeHawk). Det har medført en debat, som desværre ikke altid hviler på faktisk viden. Søe-Lieutenant-Selskabet ønsker ikke at tage stilling til, hvorvidt det er fornuftigt eller ej at fravælge et landbaseret områdeluftforsvarssystem, men ønsker alene at henlede opmærksomheden på en

række militærfaglige kendsgerninger, der forhåbentligt kan nuancere debatten:

- Et raketsystem, der kan levere et områdeluftforsvar, kan både monteres på hjul (landbaseret) og på krigsskibe (skibsbaseret). Alle større krigsskibe er udrustet med mere eller mindre langtrækkende luftforsvarsraketter, som er en integreret del af skibets våbensystemer.
- Dækningsområdet for et skibsbaseret raketsystem (f.eks. SM2) mod almindelige luftmål så som fly eller missiler kan være op til 120 km.
- Regeringsbygning og kongehus kan i Danmark beskyttes af både jordbaseret og skibsbaseret luftforsvar. Det er dog Søe-Lieutenant-Selskabets vurdering, at kaprede fly under mistanke om at ville udføre selv-mordsangreb mere hensigtsmæssigt vil kunne imødegås med F-16 fly.
- En troværdig Theater Ballistic Missile Defence (TBMD) kapacitet er rasende dyr og bør efter Søe-Lieutenant-Selskabets opfattelse etableres i en alliancesammenhæng (NATO eller EU).
- Nedskydes et ballistisk missil rettet mod mål i Danmark i dets afsluttende bane, vil missilet med stor sandsynlighed falde ned og anrette stor skade i et af vore nabolande. Alene denne kendsgerning taler for, at en TBMD-kapacitet opbygges i et internationalt fællesskab.
- Et skibsbaseret områdeluftforsvarssystem har i sagens natur samme store mobilitet som skibet og vil kunne deployeres til kystområder overalt i verden. Da 80% af hele verdens befolkning lever under 100 km fra en kyst, vil en stor del af fremtidens konflikter foregå i områder, hvor der kan leveres hel eller delvis luftbeskyttelse fra skibsbaserede luftforsvarssystemer.
- Mandskabet, som betjener og vedligeholder et skibsbaseret luftforsvarssystem, løser også en lang række andre opgaver ombord i skibet, når systemet ikke er i brug. Driftsudgifterne er således relativt lave.
- Et skib, der har et områdeluftforsvarssystem ombord, er en våbenplatform, der samtidigt eller forskudt i tid kan lave alle de andre opgaver, som et skib også kan løse.

SØMILITÆRE NOTER

Om brugen af betegnelsen "ESKADRE" i søværnet

Fra ældre tid og efter britisk forbillede har de udrustede flåder (Fleets) bestående af forskellige skibstyper, f.eks. linieskibe og de attachede fregatter og depecheskibe, bestået af en underinddeling i form af et varierende antal, normalt 2-4, eskadrer (Squadrons). Disse kan yderligere ses at have været inddelt i et mindre antal delinger (groups). Fælles for de her nævnte inddelinger har været, at de var bestemt til at varetage taktiske opgaver og derved sammensat under hensyntagen til disse.

I Danmark har denne brug af betegnelsen "eskadre" været anvendt op til 1961. I slutningen af 1800-tallet udrustedes f.eks. årligt "øvelses-eskadren" eller "sommer-eskadren", der bestod af et varierende antal skibstyper, hvormed der samlet afholdtes taktiske øvelser. Ved sikringstyrkens formering i august 1914 etablerede Søværnet henholdsvis 1. og 2. eskadre, der blev stationeret i Sundet og i Storebælt. Disse eskadrer var taktisk baserede, og var derfor sammensat af et varieret antal skibstyper.

Betegnelsen "flotille" ses anvendt som en "mini-eskadre" normalt bestående af mindre skibe eller fartøjer, der opererer selvstændigt, d.v.s. uafhængigt af flåder og eskadrer. Normalt vil flotillens sammensætning og opgaver være taktisk bestemte.

I slutningen af 1800-tallet havde man inden for eskadrene i de store flåder betegnelsen "division", som omfattede så at sige gruppen af den samme skibstype, inden for eskadren. Man talte f. eks. om "panserkrydsdivisionen", der udgjordes af de panserkrydsere, som indgik i eskadren, og som i visse henseender var forbundet med hinanden administrativt, selvom de f.eks. tilhørte forskellige eskadrer.

Med forsvarsordningen af 1922 ønskede Søværnet at skabe en fredstidsorganisation bygget administrativt op omkring de enkelte skibstyper. Forudsætningen må utvivlsomt søges i erkendelsen af, at f.eks. undervandsbådene krævede en særskilt organisation og vedligeholdelse, adskilt fra de øvrige skibe.

F.eks. var der i 1917 allerede blevet oprettet en særlig Undervands- og flyvebådsdeling underlagt i første omgang chefen for 2. eskadre i Storebælt.

I loven om søværnet af 7. august 1922, paragraf 6, bestemtes det, at alle Flådens skibe og fartøjer blev inddelt i

- Skibsdivisionen
- Undervandsbådsdivisionen

Det blev også bestemt, at torpedobådene skulle indgå i en Torpedobådsdivision, men denne blev indtil videre underlagt Skibsdivisionen, og først gjort selvstændig med egen chef 8. oktober 1924. Fra denne dato var Flådens sejlene materiel således inddelt i:

- Skibsdivisionen
- Torpedobådsdivisionen
- Undervandsbådsdivisionen.

Man havde her helt i overensstemmelse med den gængse sømilitære sprogbrug anvendt betegnelsen "division" for den foretagne inddeling. Såvel torpedobådene som undervandsbådene var "-både", hvorfor det virkede naturligt at samle "skibene", d.v.s. alle andre sejlene enheder, i "skibsdivisionen". Det var for øvrigt ved samme lejlighed kystforsvarsskibene officielt ændrede navn til "orlogsskibe". Dette understregede yderligere det rimelige i betegnelsen Skibsdivisionen.

Ved loven af 1932 udskiltes så mineskibe og minestrygere fra Skibsdivisionen til Mineskibsdivisionen.

Inddelingen i de her nævnte fire divisioner holdt sig frem til forsvarsordningen af 1.4.1951, hvor Søværnet, for at understrege det administrative aspekt i divisionerne, ændrede betegnelsen til "afdelinger". Fra 1951 var Søværnets sejlene materiel således inddelt i

- Skibsafdelingen
- Torpedobådsafdelingen
- Undervandsbådsafdelingen
- Mineskibsfafdelingen.

Det afgørende brud med den hidtidige betegnelse kom ved forsvarsordningen af 1.11.1961, hvor betegnelsen "afdeling" blev erstattet af "eskadre". Inddelingen blev derefter ændret til

- Fregateskadren
- Torpedobådseskadren

- Undervandsbådseskadren
- Minelæggereskadren
- Minestrygereskadren.

Man havde med disse betegnelser sat sig ud over den gængse brug af betegnelsen eskadre, der altid havde været taktisk og ikke administrativt bestemt. Skibsafdelingen fik nu navn efter dens mest dominerende skibstype, men da den nye fregateskadre fortsat kom til at bestå af flere meget forskellige skibstyper, blev den nye betegnelse ikke særligt dækkende. I 1976 sammenlagdes Minelægger- og minestrygereskadren og ændrede betegnelse til det mere naturlige navn i overensstemmelse med den hidtil anvendte praksis "Mineskibseskadren", hvorved den samlede opstilling efter dette år var:

- Fregateskadren
- Torpedobådseskadren
- Undervandsbådseskadren
- Mineskibseskadren.

I 1979 foretoges nu yderligere en udskillelse fra Fregateskadren, den oprindelige Skibsddivision, idet inspektionsskibene blev etableret som en selvstændig eskadre. Fra 1979 var inddelingen derefter:

- Fregateskadren
- Torpedobådseskadren
- Mineskibseskadren
- Undervandsbådseskadren
- Inspektionsskibseskadren.

På grundlag af beretningen fra Forsvarskommissionen af 1988 bestemte Forsvarsministeriet, at Søværnets eskadrebetegnelser skulle ændres, således at de nye betegnelser blev skibstypeuafhængige. På forslag fra Søværnets operative Kommando blev det herefter besluttet, at eskadrerne skulle nummereres fra 1. til 5.

Eskadre, og at ændringen mest hensigtsmæssigt kunne gennemføres i forbindelse med den planlagte udflytning af Flåden fra Holmen. Fra 1.4.1992 blev opdelingen:

- 1. eskadre (inspektionsskibene)
- 2. eskadre (korvetter, flex-skibe og BARSØ-klassen)
- 3. eskadre (minelæggere og minestrygere)
- 4. eskadre (torpedobådene, flex-skibe)
- 5. eskadre (ubådene) (ændrede først navn fra 1. maj 1993).

Som følge af det politiske forsvarsforlig i 1999, der medførte en udfasning af WILLEMOES-klassen, blev 2. og 4. eskadre fra 1. januar 2001 sammenlagt og benævnt 2. eskadre.

Søværnet står i forbindelse med det forsvarsforlig, der skal indgås i løbet af 2004, over for nye opgaver, strukturændringer og nye typer af skibe. Den taktiske og administrative inddeling af Flåden må derfor på ny overvejes. Måske skal Flåden fremover inddeles på en ny måde. I den forbindelse burde det indgå i overvejelserne at vende tilbage til at skelne mellem betegnelserne "eskadre" og "divisioner", som man gjorde tidligere.

Hans Christian Bjerg

NEKROLOG

af Mads Ejner Michelsen

1574. Kontreadmiral Mads Ejner Michelsen var født den 21. december 1919 i Aabenraa som søn af gårdejer Jacob Michelsen og hustru Ella Christine, f. Andersen.

Det var lidt af en tilfældighed, at Mads Michelsen kom i Søværnet. Da nogle af hans studenterkammerater fra Aabenraa, der havde ansøgt om antagelse som søkadetlærlinge, drog til København for den 1. juli 1938 at give møde på Søofficersskolen i Gernersgade for at gennemgå antagelsesprøven, fulgte Michelsen med. Han gennemgik legems- og synsprøven sammen med de øvrige 36, og selvom man bebrejdede ham den manglende ansøgning, må antagelseskommisionen havde fundet ham kvalificeret, for han blev antaget. Den 1/11 s.å. blev han optaget som søkadetaspirant på Søofficersskolen, hvor han fra starten placerede sig blandt de bedste af det 28 mand store hold, der var et resultat af den hvervekampagne, Søværnet iværksatte for at skaffe søofficerer til udvidelsen af flåden efter søværnsordningen af 1937.

Michelsen bestod den samlede afgangsprøve som nr. 2 af klassen på 14 og blev udnævnt til søløjtnant II den 15. september 1942. Efter et togt med ISLANDS FALK som skoleskib for søkadetter af reserven kom han i februar 1943 til Søværnets kaserne til tjeneste i Holmens vagtstyrke. Da tyske styrker den 29. august 1943 kl. 0400 trængte ind på Holmen ved Værftsbrovagtten, havde politikerne som bekendt givet ordre til, at angrebet ikke måtte imødegåes med magt, men chefen for Søværnet havde åbnet mulighed for passiv modstand, og søløjtnant Michelsen var fører af den gruppe fra vagtstyrken, der åbnede klapbroen mellem Arsenaløen og Frederiksholm og derved sinkede den tyske fremrykning i netop de minutter, der gjorde det muligt for kystflåden at efterkomme admiral Vedels ordre om at sænke skibene.

Efter frigivelse fra interneringen kom han i november i "Statens civile Luftværn" først i Københavns frihavn og fra marts 1944 i Sønderborg. Han virkede herunder aktivt i Modstandskampen dels for såvel søværnets

som hærens illegale efterretningstjeneste dels i sabotageaktioner. Den 1/4 1945 blev han flyttet til Nyborg som designeret havnekommandant og medlem af byledelsen, således at han ved befrielsen den 5. maj blev havnekommandant, indtil han i maj overflyttedes til marinedistrikt Fyen.

Den 11/7-45 udnævntes han sammen med den øvrige årgang til søløjtnant I med tjenesteadler fra 1/10 1943, og fik allerede i oktober sin første cheffkommando på minestrygeren MR 233. Den beholdt han indtil han fra november 1946 fik 2 års tjeneste som adjutant ved Kystflåden., hvorunder han i 1947 udnævntes til kaptajnløjtnant. Den 8/12 1946 blev Mads Michaelsen gift i Holmens Kirke med Lisa A. Andersen.

I marts 1948 begyndte så en ny fase i Mads Michelsens karriere, idet han blev en af pionererne i opbygningen af det nye motortorpedobådsvåben, der skulle udvikle sig til et af Søværnets stærkeste kort under den kolde krig. Han førte fra marts 1949 til september 1951 kommandoen i skiftende motortorpedobåde og var i en periode tillige gruppechef.

Efter 3 års tjeneste ved søværnets personelkontor på Holmen, hvorunder han den 1/11-51 blev udnævnt til orlogskaptajn, vendte Michelsen tilbage til motortorpedobådene nu som chef for 1. torpedobådseskadre og depotskibet HJÆLPEN. Efter en periode i søværnsstabens kommandoafdeling fra juli 1956 til september 1958, blev han atter eskadrechef nu for 11. torpedobådseskadre og HJÆLPEN..

I juli 1959 gik han så i land og kom under søværnskommandoen medens han gennemgik "Naval Command Course for Senior Foreign Officers" ved U.S.Naval College i Newport, Rhode Island med supplerende uddannelser i U.S.A. indtil 15/7 1960.

Efter hjemkomst kom han til tjeneste i Kystflådens stab og var i de følgende år med til at flytte denne til Århus, hvor den fra 31/5-61 blev til Søværnets Operative Kommandos Stab. Selv blev han? 1961 udnævnt til kommandørkaptajn.

Den 16/8-65 udnævntes han til midlertidig kommandør for at gøre tjeneste ved H.Q.Allied Forces

Baltic Approaches i Karup, hvorunder han den 1/9 1967 fik sin rigtige udnævnelse til kommandør.

Den næste store opgave var reorganiseringen af Søværnets inspektør- og

uddannelsesvirksomhed, hvor han var til rådighed for Chefen for Søværnet som koordinator. Den 1/10 1970 kom han til den nye Forsvarsstab som chef for dennes materielstabs logistikafdeling, hvorfra han i 1973 rykkede over som chef for personelafdelingen, der i 1975 blev udvidet til en fagstab på linie med operations-, materiel- og økonomistaben. Derfor blev han i 1/4 1978 udnævnt til kontreadmiral og den 1/8 1980 overtog han stillingen som chef for Søværnets Materielkommando indtil pensioneringen med udgangen af 1984.

Denne afvekslende karriere siger alt om Michelsens høje faglige kvalifikationer indenfor såvel det operative, det materielle og det personelmæssige område i Søværnet og i forsvaret som helhed, og han var da også respekteret som en effektiv chef af sine besætninger, medarbejdere og foresatte. Hans menneskelige kvaliteter gjorde ham også afholdt af både foran- og efterstående. Han var bag sin fasthed og styrke rolig, beskeden og imødekommende af fremtræden med et varmt og muntert lune, der nok til tider kunne virke lidt udfordrende, men så var det som regel for at give modparten lejlighed til at komme frem med, hvad han måtte have på hjerte. Han var mere lyttende end talende og erhvervede et grundigt kendskab til og indleven i personellet's muligheder og anvendelse ved prioriteringen af forsvarets stillingsplaceringer.

Ikke mindst var han indbegrebet af en altid god og trofast kollega og ven for hvem loyalitet både opad og nedad var en naturlig selvfølge.

Mads Ejner Michelsen døde den 3.marts 2004 og blev begravet på Aabenraa kirkegård.

(1573, 1576, 1582)

BOGANMELDELSER

Esben Mønster-Kjær (red.): Feltherrer – fra Alexander den Store til Norman Schwarzkopf

Forord ved forsvarschef general H. J. Helsø

Aschehoug, København 2004. 302 s. 299,99 kr

I bogen "Feltherrer" portrætteres 28 af historiens største krigsherrer. De er alle – på hver sin måde – spændende, opfindsomme og meget energiske mænd, som vi alle kan lære noget af, uanset om man til hverdag bevæger sig i det civile eller militære miljø. For eksempel har de militære styrker og organisationsformer inspireret det civile erhvervsliv lige siden industrialiseringen. Tænk bare på hvor mange virksomheder, der i dag har stabe og funktioner, begreber der tidligere kun var kendt i den militære verden, for eksempel efterretningssystemer i form af såkaldte "business intelligence" funktioner. Alt sammen begreber, som er opfundet af store krigsherrer som dem, der portrætteres i denne bog.

Når man læser bogen, vil man uvilkårligt spørge sig selv ud fra hvilke kriterier de 28 beskrevne feltherrer er udvalgt, idet mange vil kunne nævne store kendte hærførere, der ikke er med blandt de beskrevne. Dette gives der svar på i starten af bogen. Forfatterne har haft som mål, ikke blot at portrættere en række store mænd, men også gennem disse portrætter at vise, hvordan krigskunsten har udviklet sig fra cirka 350 f. Kr. til i dag. Det betyder, at alle de medtagne feltherrer har været nyskabende indenfor krigskunsten eller direkte doktrinudviklende i forhold til den tid, hvori de levede.

I små faktabokse nævnes der andre store samtidige krigsherrer, der dog ikke har haft samme indflydelse på udviklingen af krigskunsten – de har i højere grad udnyttet allerede beskrevne doktriner – og er derfor ikke berettigede til at få deres eget kapitel i bogen. Ligesom der ind i mellem de mange portrætter er indlagt små meget interessante kapitler, der behandler hver sit tema i udviklingen af krigskunsten. Disse små afsnit eller kapitler går lige fra "organiseret krig" over "mekaniseret krig" til det afsluttende "fremtidens krig" og er med til at binde bogen sammen i en helhed.

Begrebet feltherrer skal ses i sin bredeste form, idet der også omtales flere store flådeførere i bogen, blandt de mest kendte Horatio Nelson – der som bekendt kæmpede mod den dansk-norske flåde den 2. April 1801 ved København – og Yamamoto Isoroku, der vel er japanernes mest kendte søhelt fra anden verdenskrig. Men hovedvægten er lagt på de landmilitære førere og den udvikling som krigen på land har gennemgået. Således kan bogen ikke anbefales til læsere med et direkte sømilitært historisk fokus, men skal ses som en bog, der i sin helhed beskriver en udvikling i den måde militære førere til enhver tid har ledet deres styrker på.

Bogen illustrerer på allerbedste vis hvordan udviklingen inden for ledelsen – eller føringen – af militære styrker har udviklet sig fra relativ små enheder med én fører til hele armégrupper med mange ledelsesniveauer. Denne organisering er selvfølgelig en naturlig udvikling, der har fulgt det til enhver tid gældende teknologiske stade, men samtidig også det, der har muliggjort at samle større og større styrker, idet feltherren har kunnet uddelegere den detaljerede føring og dermed koncentrere sig om det samlede billede. Som det hedder i slutningen af forordet: "Historien om feltherrerne er derfor også historien om spredningen af beslutningskompetencen fra én person til et helt militært netværk.". Det er netop i dette lys, man skal læse bogen for at få det maksimale udbytte af den.

Det bliver hurtigt klart for læseren, at mange af disse store feltherrer har ladet sig inspirere af deres forgængere, hvilket er meget naturligt. Alle de beskrevne har dog tilført krigskunsten noget nyt i forhold til deres samtid. De er som personer således med til at præge udviklingen fra den *fa-lanks*, som Alexander den Store og de romerske feltherrer anvendte, over den tyske *blitzkrieg*, opfundet af Heinz Guderian, til Schwartzkopf's *højteknologiske, overlegne og mediadækkede hær*, som vandt den første golfkrig på ganske kort tid.

Alt i alt en meget velskrevet, læsevenlig og let tilgængelig bog, der giver et godt overblik over krigens udvikling fra antikken til nutidens højteknologiske krig, men hele tiden med fokus på krigsherren og dennes føring af sine styrker. Bogen giver virkelig læseren lyst til at kaste sig over mange af de bøger, der nævnes i den omfattende bibliografi, idet det er meget begrænset, hvor dybt man kan komme i en bog, der på 300 sider beskriver 28 store mænd. Bogen er også kendetegnet ved at kunne fungere som opslagsværk over de behandlede personer, eller en bog der kan læses

fragmenteret. Man skal dog som læser være klar over, at vælger man at læse bogen i fragmenter frem for fra ende til anden, vil man miste noget af det historiske overblik man får ved at læse bogen i sin helhed.

Kenneth R. H. Jeppesen
kaptajnløjtnant-R, cand. merc.

MARINENS BIBLIOTEK

*Henrik Gerners Plads
Bygning 37 – Nyholm
1439 København K
Telefon 32 54 73 82 – Telefax 32 96 31 71
Åbningstider: Hverdag 9-15 – Tirsdag 9-18*

ERHVERVELSER JANUAR/FEBRUAR 2004

ADMINISTRATION OG UNDERVISNING

The Royal Navy Handbook:
The Definitive MOD Guide
London: Conway Maritime Press, 2003. -
208 s.: ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

HISTORIE

Hærens artilleri 1684-1984
København: Artilleriofficersforeningen,
1984. - s. 95-196: Ill.
Opstilling: Artilleri.A.
Eksemplar nr. 95 af 1.500 eks.

The Bounty: The True Story of the
Mutiny on the Bounty
Caroline Alexander
New York: Viking/Penguin Group, 2003. -
491 s.: ill.kort
Opstilling: Sørejser.b.1787-90

Svensk militärmakt: Strategi och
operationer i svensk militärhistoria
under 1500 år
Lars Ericson
Stockholm: Försvarshögskolan, 2003. -
288 s.: ill. kort
Opstilling: Historie.C.1.c.

The Royal Navy's Reserves in War & Peace 1903-2003
Stephen Howarth
Barnsley: Leo Cooper, 2003. - 196 s.: ill.
Opstilling: Historie.C.2.

Jens Kusk Jensen: Navigationens Udvikling - og lidt om hans liv og håndbøger
Jens Kusk Jensen, Erik Gøbel, red.
København: Kontaktudvalget for dansk
maritim- og samfundshistorie, 2003. -
268 s.: ill.
(Maritim Kontakt; 25)
Opstilling: Navigation.A.I.

Krigens Historie
John Keegan
København: Rosinante, 1993. - 560 s.:
kort
Opstilling: Krh.A.

Søndre Masteskure eller Sø-Etatens Søndre Rundholtsskure paa Langøen: Bygningshistorisk analyse, opmålinger samt gennemgang af tilstand: Udført februar - maj 2002/juni - oktober 2003
Frank Maali, Gemma Lalanda
Frederiksberg: Maali & Lanlanda A/S, 2003. - u.pag.: ill.
Opstilling: Historie.C.1.a.1, Holmen.

1421: Det år Kina opdagede verden
Gavin Menzies
1. udgave 1. oplag- København: Gads
Forlag, 2003. - 474 s.: ill. kort
Opstilling: Sørejser.b.1421-23.

The World of Jack Aubrey: Twelve-Pounders, Frigates, Cutlasses, and Insignia of His Majesty's Royal Navy
David Miller
Philadelphia: Courage Books, 2003. - 96 s.: ill.

Opstilling: Historie.C.2

København - folk og kvaterer
Pernille Stensgaard
1. udgave 2. oplag - København: Gyldendal, 2003. - 336 s.: ill, kort
Opstilling: Historie.B.1.a.

Tiden omkring de slesvigske krige
1848-1850 - med speciel vægt på sanitetstjenesten
Hj Thorsteinsson
København: Hærens Reglementsforvaltning, 1999. - 178 s.: ill. kort
Opstilling: Lægevæsen.A.

Den danske flådes udvikling og virke i det 20. århundrede
S. Thostrup
København: Søe-Lieutenant-Selskabet, 2003. - Forsk. Pag.: Ill.
Opstilling: Historie.C.1.a.

KRIGSHISTORIE

Gefechtstand Silkeborg Bad: Det tyske militære hovedkvarter på Silkeborg Bad: Den tyske værnemagt i Silkeborg og omegn 1940-1945
1. udgave 1. oplag - Silkeborg: Eget Forlag, 2003. - 288 s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.F.1.

Return from the River Kwai
Joan Blair, Clay Blair
New York: Simon and Schuster, 1979. - 338 s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

Skärgårdskriget 1808: Striderna vid Kimitoön
Göran Eriksson
Kimito, 2003. - 286 s.: Ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.a.1793-1815

US Submarine Crewman 1941-45
Robert Hargis
Oxford: Osprey Publishing, 2003. - 64 s.: Ill.
(Osprey Warrior Series; 82)
Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Battle of the Atlantic
Bernard Ireland
Barnsley: Leo Cooper, 2003. - 232 s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Atlanterhavet.

Fischdampfer und Walfangboote im Krieg: Der Einsatz der 17. U-Jagdflotille vor Norwegen
Hans Kohl
Hamburg: E.S. Mittler & Sohn, 2002. - 120 s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.I.a.5.

The Mammoth Book of How It Happened: Naval Battles
Richard Russel Lawrence, ed.
London: Robinson, 2003. - 640 s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.

Night Action off Cape Matapan
S.W.C Pack
London: Ian Allan, 1972. - 146 s.: ill. kort
(Sea Battles in Close-up; 2)
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Middelhavet

Maritime Power & the Struggle for Freedom: Naval Campaigns that Shaped the Modern World, 1788-1851
Peter Padfield

London: John Murray, 2003. - 451 s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.

Latin America's Wars
Robert L Scheina
1. ed. - Dulles, Virginia: Brassey's, 2003.
-: Ill. kort
Opstilling: Krh.A.
Vol. 1: The Age of the Caudillo,
1791-1899. - 569 s.
Vol. 2: The Age of the Professional
Soldier, 1900-2001. - 530 s.

Tyske og russiske anlæg og aktiviteter på
Bornholm under 2. Verdenskrig
Egon Sørensen, Ole Andersen, Niels
Chr. Pihl
Rønne: Bornholms Tidendes Forlag,
2003. - 264 s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.F.1.

Malta: The Last Great Siege: The George
Cross Island's Battle for Survival 1940-43
David Wragg
Barnsley: Leo Cooper, 2003. - 244 s.: ill.
kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Middelhavet.

PERSONALHISTORIE

Beretninger fra Modstandskampen
Chr. Algreen-Petersen
Frihedsmuseets Venners Forlags Fond:
København, 2003. - 144 s.: ill. kort
(Frihedsmuseets Venners Årsskrift; 2003)
Opstilling: Persh.b.ALGREEN-PETER-
SEN, C.
2. del: Fange i et besat Danmark:
Autentisk beretning fra besættelsestiden
om en ung dansk modstandsmands
tilfangetagelse, fængsling og ophold i
fangelejren i Frøslev.- 2003.- 175 s.

Eigil: Biografi om polarforskeren og
kunstneren Eigil Knuth
Janni Andreassen
1. udgave 1. oplag- København: Høst &
Søn, 2003. - 366 s.: ill. kort
Opstilling: Persh.b.KNUTH, EIGIL

Honoured by Strangers: The Life of
Captain Francis Cromie CB DSO RN
1882-1918
Roy Bainton
Shrewsbury: Airline Publishing, 2002. -
315 s.: ill. kort
Opstilling: Persh.b.CROMIE, FRANCIS

Drake: The Life and Legend of an
Elizabethan Hero
Stephen Coote
London: Simon & Schuster, 2003. - 337
s.: ill. kort
Opstilling: Persh.b.DRAKE, F.

Arctic Snow to Dust of Normandy:
The Extraordinary Wartime Exploits of a
Naval Special Agent
Patrick Dazel-Job
Barnsley: Leo Cooper, 2002. - 188 s.: ill.
kort
Opstilling: Persh.b.DAZEL-JOB,
PATRICK.

Horatio Lord Nelson
Brian Lavery
London: The British Library, 2003. - 144
s.: ill. kort
(The British Library Historic Lives)
Opstilling: Persh.b.NELSON, H.

Endure no Makeshifts: Some Naval
Recollections
Henry Leach
Barnsley: Leo Cooper, 2003. - 274 s.: ill.
Opstilling: Persh.b.LEACH, HENRY

Luck On My Side: The Diaries and Reflections of a Young Wartime Sailor 1939-45
John Palmer

Barnsley: Leo Cooper, 2002. - 164 s.: ill.
Opstilling: Persh.b.PALMER, JOHN.

Dr John Rae
Robert L. Richards
Whitby: Caedmon of Whitby Publishers,
1994. - 231 s.: ill. kort
Opstilling: Persh.b.RAE, JOHN

Monturiol's Dream: The Extraordinary Story of the Submarine Inventor Who Wanted to Save the World
Matthew Stewart
London: Profile Books, 2003. - 404 s.: ill. kort
Opstilling: Persh.b.MONTURIOL

POLITIK OG

EFTERRETNINGSVÆSEN (FORSVARSPROBLEMET)

Military Transformation and the Defense Industry after Next: The Defense Industrial Implications of Network-Centric Warfare
Peter J. Dombrowski, Eugene Gholz, Andrew L. Ross
Newport: Naval War College, 2003. - 120 s.: ill.
(Newport Papers; 18)
Opstilling: Politik.B.3.

Intelligence in War: Knowledge of the Enemy from Napoleon to Al-Qaeda
John Keegan
London: Hutchinson, 2003. - 443 s.: ill. kort
Opstilling: Efterretningsvæsen.A.

Thirteen Days: A Memoir of the Cuban Missile Crisis
Robert F. Kennedy

New York: Franklin Watts, 1969. - 224 s.: ill. .kort.
Opstilling: Politik.B.3.

Gränsländer: Östersjön i ny gestalt
Janis Kreslins, Red., Steven A. Mansbach, Red., Robert Schweitzer, Red.
Stockholm: Atlantis, 2003. - 333 s.: Ill. kort
Opstilling: Politik.B.1.a.

The Limits of Transformation: Officer attitudes toward the revolution in Military Affairs
Thomas G. Mahnken, James R. FitzSimons
Newport, Rhode Island: Naval War College, 2003. - 134 s.
(Newport Papers; 17)
Opstilling: Forsvarsproblemet.C.

Regime Unchanged: Why the War on Iraq changed Nothing
Milan Rai
London: Pluto Press, 2003. - 230 s.: kort
Opstilling: Krh.A.II.e.5.

Globalization and Maritime Power
Sam J. Tangredi, ed.
Washington: National Defense University Press, 2002. - 613 s.: kort
Opstilling: Politik.B.3.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

Hunters of the Deep
London: Caxton Publishing Group. - 159 s.: ill. kort
(New Face of War)
Opstilling: Ubåsvæsen.A.X.

Shipboard Automatic Identification System Displays: Meeting the Needs of Mariners
Washington: Transportation National

Research Board, 2003. - 197 s.: ill.
Opstilling: Handel- & søfart.B.

IJN BB Yamato Class
Tokyo: Gakken Kagaku, 1998. - 197 s.:
ill.
(Gakken Pictorial Series; 20)
Opstilling: Krh.A.I.a.7.

Skoleskibet Møen: Skoledelingen
u.st.. - 26 s.: Ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.1.DANMARK-
KUN TIL LÆSESAL

The Royal Navy's New-Generation Type
45 Destroyer: Acquisition Options and
Implications
John Birkler, John F. Schank, Mark V.
Arena, Giles Smith, Gordon Lee
Santa Monica: Rand Corp., 2002. - 108
s.: ill. kort
Opstilling: Skibbygning.F.II.

USS Ranger: The Navy's First Flattop
from Keel to Mast, 1934-1946
Robert J. Cressman
1.ed.- Washington: Brassey's, 2003. - 451
s.: Ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Die Ubootflotille der Deutschen Marine:
von 1957 bis heute
Hannes Ewerth
3. überarb. Aufl.- Hamburg: E.S.Mittler &
Sohn, 2001. - 237 s.: Ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.5.

The Story and Scandal of HMS Megaera
R.A. Hayward
Buxton, Derbys: Mootland Publishing,
1978. - 144 s.: ill. kort
Opstilling: Historie.C.2.

Damned Un-English Machines: A History
of Barrow-Built Submarines
Jack Hool, Keith Nutter
Stroud: Tempus Publishing, 2003. - 318
s.: ill.kort
Opstilling: Ubådsvåben.A.X

Scharnhorst
Alf R Jacobsen
Oslo: H. Aschehoug & Co., 2001. - 310
s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Atlanterhavet.

The Period Ship Kit Builder's Manual
Kieth Julier
Poole, Dorset: Special Interest Model
Books, 2003. - 142 s.: ill.
Opstilling: Skibbygning.K.

Fearless and Intrepid 1965-2002
Neil McCart
Cheltenham: Fan Publications, 2003. -
176 s.: ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Cold War Submarines: The Design and
Construction of U.S. and Soviet
Submarines
Norman Polmar
Washington: Brassey's, 2004. - 407 s.: ill.
kort
Opstilling: Ubådsvåsen.A.X.

The Royal Navy at Rosyth 1900-2000
Maritn Rogers
Liskeard: Maritime Books, 2003. - 136 s.:
ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

The Royal Navy at Chatham 1900-2000
John Whatling
Liskeard: Maritime Books, 2003. - 104 s.:
ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

German Destroyers 1939-45

Gordon Williamson

Oxford: Osprey Publishing, 2003. - 48 s.: Ill.

(Osprey New Vanguard Series; 91)

Opstilling: Krh.A.I.a.5.

IJN Myoko Class Cruisers

Steve Wiper

Tucson: Classic Warships Publishing,

2002. - 74 s.: Ill.

(Warship Pictorial; 17)

Opstilling: Krh.A.I.a.7.

USS New Mexico BB-40

Steve Wiper

Tucson: Classic Warships Publishing,

2003. - 72 s.: Ill.

(Warship Pictorial; 18)

Opstilling: Krh.A.I.a.3.

H.M.S. Hood

Steve Wiper

Tucson: Classic Warships Publishing,

2003. - 72 s.: Ill.

(Warship Pictorial; 20)

Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Kriegsmarine Battleship Bismarck

Steve Wiper

Tucson: Classic Warships Publishing,

2003. - 72 s.: Ill.

(Warship Pictorial; 19)

Opstilling: Krh.A.I.a.5.

BJÆRGNINGSVÆSEN OG

DYKNING

Eskadrille 722 (1957-81): Uddrag af

scrapbog

Opstilling: Flyvevæsen - EJ TIL UDLÅN

GRØNLAND

Journal of a Voyage to the Northern

Whale-Fishery; including researches and

discoveries on the Eastern Coast of West

Greenland, made in the summer of 1822
in the Ship Baffin of Liverpool

Jr., William Scoresby

Edinburgh: Archibald Constable and Co.,

1823 Whitby: Caedmon, 1980. - 472 s.:

ill. kort

Opstilling: Grønland.B.b.1800-1849-

KUN TIL LÆSESAL(1823 udg.)

Peary Land

Gunnar Martens, red., Jens Fog. Jensen,

red., Morten Meldgaard, red., Hans

Meltofte, red.

Nuuk: Forlaget Atuagkat, 2003. - 332 s.:

ill. kort

Opstilling: Grønland.A.

SYDPOLAROMRÅDET

Min Sydpolsfærd

Richard E. Byrd

København: Gyldendalske Boghandel,

1931. - 272 s.: Ill. kort

Opstilling: Sydpol.B.b.1928-30

Ross in the Antarctic

M.J. Ross

Whitby: Caedmon of Whitby Publishers,

1982. - 276 s.

Opstilling: Sydpolen.B.b.1839-1843-

KUN TIL LÆSESAL

2 løse kort i lomme bag i bogen

DIVERSE

The Fleet Air Arm in Camera: Archive

Photographs from the Public Record Office

and the Fleet Air Arm Museum

1912-1996

Roger Hayward

Stroud, Gloucestershire: Sutton

Publishing, 1996. - 180 s.: ill.

Opstilling: Flyvevæsen.

Marinemaler der Kaiserzeit Willy Stöwer:

Leben und Werk

Jörg-M. Hormann
Hamburg: Koehlers Verlagsgesellschaft,
2001. - 159 s.: ill.
Opstilling: Marinemalere.

Claus Bergen: Marinemaler über vier
Epochen

Jörg-M. Hormann, Eberhard Kleim
Hamburg: Koehlers Verlagsgesellschaft,
2002. - 160 s.: ill.
Opstilling: Marinemalere.

Robert Schmidt-Hamburg: Vom Seemann
zum Marinemaler

Jörg-M. Hormann, Heinz Otto Müller
Hamburg: Koehlers Verlagsgesellschaft,
2003. - 159 s.: ill.
Opstilling: Marinemalere.

To the Greenland Whaling: Alexander
Trotter's Journal of the Voyage of the
Enterprise in 1856 from Fraserburgh &
Lerwick

Innes Macleod, ed.
Sandwick, Shetland: The Thule Press,
1979. - 74: ill. kort
Opstilling: Hval- & Sælfangst

The Making of Master and Commander:
The Far Side of the World

Tom McGregor
New York: W.W. Norton & Co., 2003. -
167 s.: ill.kort
Opstilling: Film.

STRATEGI & TAKTIK

Finding the Right Balance: Simulator and
Live Training for Navy Units

John F. Schank
Santa Monica: Rand Corp., 2002. - 194
s.: ill.
Opstilling: Krigskunst.D.II.

Den blå boken: Marina stridskrafter ur ett
militärteoretiskt perspektiv
Christopher Werner
Stockholm: Försvarshögskolan, 2002. -
300 s.: ill.kort
Opstilling: Krigskunst.C.

VÅBENTEKNISKE HÅNDBØGER

m.v.

Nato Handbook
Bruxelles: NATO Office of Information
and Press, 2001. - 536 s.
Opstilling: Politik.K.

The Great Guns

Harold L. Peterson, Robert Elman
London: Hamlyn Publishing Group, 1971.
- 252 s.: ill.
Opstilling: Artilleri.E.

Der Luftnachrichten Dienst in Denmark
9 April 1940-7 July 1945

M. Svejgaard
Karup, DK: Gyges publishing, 2003. - iii
+ 120 s.: Ill. kort
Opstilling: Kystforsvar.A.
Vol. 2: Sites, Equipment and
Constructions

TIDSSKRIFTER & PERIODICA

Defence International
Esher: Surrey House Corporate
Communication
KUN TIL LÆSESAL

POWERHOUSE

– Styrke uden grænser

POWERHOUSE

Hovedkontor:

Enmaco Motorer A/S
Øresundsvej 9
DK-6715 Esbjerg N
Tlf. +45 76 14 64 00
Fax +45 76 14 64 01
www.enmaco.dk

Enmaco Motorer A/S
Avedøreholmen 70
DK-2650 Hvidovre
Tlf. +45 36 88 01 00
Fax +45 36 88 01 01

Enmaco Motorer A/S
Vestre Strandvej 7
DK-9990 Skagen
Tlf. +45 96 79 05 05
Fax +45 96 79 05 04

Hos Enmaco Motorer A/S er god kvalitet mere end selve produktet.

Du får de bedste motorer og alle de originale reservedele – og du får mere end det. Enmacos POWERHOUSE rummer branchens bedst uddannede medarbejdere og værdifuld viden om installation, drift og servicering af Power Systems til alle formål.

Kontakt Enmaco POWERHOUSE - og hør mere om, hvordan du sparer **din tid... og dine penge.**

POWERHOUSE giver dig mulighed for at samle alle dine aktiviteter ét sted. Det er både nemmere, billigere og mere sikkert.

- Individuelle serviceaftaler
- Døgnservice
- Autoriseret el-afdeling
- Dag-til-dag levering af reservedele
- Worldwide forhandlernet
- Akkrediteret under DANAK

G enmaco motorer

Enmaco Motorer A/S er forhandler af CATERPILLAR og MaK diesel- og gasmotorer, som sættes primært som skibs-, hoved- og hjælpemotorer. Endvidere er Enmaco Motorer A/S stærkt involveret i energisektoren med levering af komplette gas-/dieselgeneratoranlæg. Virksomheden beskæftiger i alt 130 medarbejdere og har til huse i egne lokaler med hovedkontor i Esbjerg samt kontorer i Hvidovre og Skagen.

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 3 · 2004 · 175. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Tidsskrift for Søværnen

2004/3 * 175. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg og Klaus Bolving

INDHOLD

Meddelelse fra redaktionen	143
Flådeførere og tradition <i>af S.S.v.F. Kieler</i>	144
Minelæggeren "Møen" 1964-2004. Et 40 års jubilæum <i>af Jens Claus Hansen</i>	166
Nekrolog over Hans Dynnes Hansen	177
Sømilitære noter Admiral og admiralsgraderne (Hans Christian Bjerg)	180
Snorkel (Hans Christian Bjerg)	183
Det mener man i udlandet The Commanders Respond (K.B. Jensen)	185
Bog anmeldelser Admiral Rechnitzers maritime og politiske erindringer (S. Tholstrup)	187
Marinens Bibliotek Erhvervelser marts/april 2004	195
Indeks til Tidsskrift for Søværnen 2003, 174. årgang	
Annoncer	

Redaktionen sluttet 1. juni 2004

Forsiden: Minelæggeren MØEN,
der udfases i 2004 efter 40 år i operativ tjeneste

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN

2004/3

Med dette nummer af Tidsskrift for Søværnen følger indeks til 174. årgang udgivet i 2003. Anvendelse af tidsskrifter er afhængig af gode indeks. Søe-lieutenant-Selskabet arbejder nu som tidligere bebudet på i inde-værende år at udsende en samlet oversigt over tidsskriftets indhold i perioden 1979-2003.

Kommandør Kieler skriver om flådeførere og tradition ud fra tre britiske eksempler. Han påviser, at militære resultater ikke blot kræver ordrer, men også at man udfra disse kan handle efter konduite på basis af en opbygget tradition. På trods af de ændrede forhold for søkrigsførelsen mener kommandøren, at det er lykkedes Søværnets personel at videreføre traditionerne i de nye miljøer. Det er derfor fortsat en god idé at meddele unge søofficerer og personellet som sådan traditionskundskab og værns-historie.

Dette fører over til den artikel, som kommandørkaptajn J.C.Hansen har skrevet om MØEN, der efter 40 års operativ tjeneste, nu udfases. I denne nævnes forslaget om, at der indføres en slags skibsbog for den enkelte enhed, hvori chefen eller næstkommanderende indfører særlige begivenheder i skibets tjeneste, herunder de forskellige udkommandoer. Der er naturligvis ikke tale om en skibsjournal, men om en bog, der følger skibet gennem dets eksistens og som senere i arkivet kan være en god og hurtig hjælp til at finde relevante datoer i forbindelse med den pågældende enhed. Redaktøren vil gerne bakke op om dette forslag. En sådan skibsbog har været savnet i mange år, og vil være en væsentlig hjælp til fastholdelse af traditioner inden for Søværnet.

I rubrikken Sømilitære Noter fortsætter gennemgangen af forklaringer på eller udredninger om ofte stillede spørgsmål inden for marinehistorie og orlogsskik. Denne gang om ordet "admiral" og "snorkel".

Næste nummer af tidsskriftet vil beskæftige sig med Søværnet under det nye forsvarsforlig.

Hans Christian Bjerg

FLÅDEFØRERE OG TRADITION

af kommandør S.S.v.F.Kieler.

Introduktion

Det fra latin stammende ord "tradition" er i danske ordbøger defineret som den overlevering, der finder sted fra slægtled til slægtled.

Lidt mere konkret kan traditionalisme betegnes som et samfunds eller en institutions bevidste videregivelse af anvisninger fra forgængerne til efterkommerne ud fra en overbevisning om, at faste regler for skik og brug både rummer ubetingede sandheder og også er de mest hensigtsmæssige for at sikre et godt og rigtigt virke, som man kan være bekendt.

Indenfor militære institutioner og korps har traditioner altid haft en særlig plads. Faste regler for kommandoføring, optræden, skik og orden og ikke mindst ceremoniel har været karakteristisk for militære styrker overalt i verden. Trods visse forskelligheder fra nation til nation har de sømilitære ceremonielle regler haft et anerkendt internationalt tilsnit, selvom de naturligvis har måttet tilpasse sig udviklingen på forskellige områder.

Men traditioner har udover deres indflydelse på skik og orden også haft afgørende betydning for holdninger og beslutninger på krigsførelsens område, og her både på det strategiske og det taktiske felt. På det strategiske plan har direktiver og ordrer fra de højeste kommandomyndigheder været præget af erfaringer fra tidligere krigsførelse men også af traditionelle politiske holdninger hos vedkommende nation. På det taktiske plan er traditionerne gerne kommet til udtryk gennem den kommanderendes anvisninger på, hvordan der skal eller bør optrædes under forestående kamphandlinger.

Selvom erfaringer og køligt overlæg må og bør være hovedingrediensen for flådeføreres og skibschefers handlinger i krævende situationer, har traditionelle æres- og loyalitetsmæssige følelser også ofte haft betydning for det trufne valg af handlemåde. Ikke mindst i situationer, hvor udfaldet af forestående eller fortsatte kamphandlinger har været usikkert, har æres- eller loyalitetsfølelser kunnet være "tungen på vægtskålen".

Det er derfor ikke uden grund, at der bl.a. på den danske søofficersskole

altid har været lagt vægt på at undervise de vordende søofficerer i fortidens søkrigsbegivenheder og fremhæve de holdninger, som berømte søhelte har stået for. Visse egenskaber og overbevisninger hos berømte flådeførere og deres skibschefer går som en "rød tråd" gennem vor egen og andre mariners søkrigshistorie, men måske allermest i den britiske "Royal Navy" med dens århundredgamle ry som sømagten "par excellence".

For at belyse traditioners betydning under vanskelige og forud uoverskuelige situationer har forfatteren af denne artikel valgt at omtale og nærmere redegøre for tre britiske søofficerers optræden og resultater i prækære situationer under 2. verdenskrig. Det har for alle tres vedkommende været handlemåder, der havde baggrund i ikke mindst de holdningsmæssige traditioner, som har været karakteristiske for Royal Navy. De omtalte søofficerer er betegnet ved den grad og stilling, de besad ved de beskrevne krigshandlinger, hvor de førte kommandoen. De følgende tre afsnit afrundes med en kort omtale af karriere og et portræt af omtalte.

Altmark - episoden – Captain Philip L. Vian

I vinteren 1939/40 havde Vian som flotillechef for 4. Britiske Destroyerflotille kommandoen over seks destroyere, hvoraf de tre, *Cossack*, *Intrepid* og *Ivanhoe* fortjener at nævnes i forbindelse med den såkaldte *Altmark* episode, der fandt sted ved det neutrale Norges sydkyst den 16/17. februar 1940.

Destroyerflotillen var sammen med krydseren *Arethusa* stået til søs fra Rosyth den 14. februar med opgave at lokalisere det tyske tankskib *Altmark*, som havde været forsyningskib for lommeflagskibet *Admiral Graf Spee* i Sydatlanten, og som efter dette skibs endeligt søgte hjem til Tyskland via den norske kyst. Det britiske Admiralitets efterretningstjeneste havde i Montevideo fået oplysninger om, at et større antal britiske søfolk fra seks handelsskibe, som var blevet opbragt og sænket af *Admiral Graf Spee* før søslaget udfør La Plata i Sydamerika, blev holdt som "krigsfanger" ombord i *Altmark*.

Altmark, ført af søkaptajn Heinrich Dau, var fra tysk side klassificeret som forsyningskib (Trossschiff) og førte som statsskib det tyske rigstjenesteflag. Skibet var altså ikke et egentligt handelsskib, selv om man fra tysk side holdt på, at skibet tilhørte denne kategori, hvilket skabte problemer for de norske myndigheder i forbindelse med skibets rettigheder m.h.t. visitation og tilladelse til at passere de dele af norsk territorialfarvand, der var kundgjort som krigshavn, bl.a. farvandet omkring Bergen.

Altmark var blevet visiteret af den norske torpedobåd *Trygg* udfor Kristianssund den 14. februar, og kaptajn Dau havde ved gennemgangen af besætnings- og passagerlisten intet oplyst om de ca. 300 britiske "krigsfanger", som holdtes skjult og nedlåst i skibets lastrum. *Altmark* blev på ny visiteret den 15. februar, denne gang af torpedobåden *Snøgg*, da skibet søgte indenskærs passage gennem Bergens krigshavnsområde. Man ønskede fra norsk side at vide, om skibet var bevæbnet. *Altmark* var udrustet med noget antiluftskyts bl.a. nogle 20 mm kanoner, men disse var afrigget og bragt om læ.

Nordmændene fik igen ikke lejlighed til at se, hvad skibet havde i sine lastrum, men fra *Snøgg* blev det bemærket, at nogen stak et hvidt lommetørklæde ud af en ventilskakt og i øvrigt sendte SOS med fløjtesignaler. Disse observationer blev uheldigvis først senere bekendt for de norske myndigheder. Den larm, som var opstået blandt "krigsfangerne" under den norske visitation, søgte den tyske besætning at skjule ved at starte spil og trampe i dækket. Kaptajn Dau brød også ved denne lejlighed de norske neutralitetsregler ved at sende et radiosignal til den tyske

ALTMARK i Jøssingfjorden 1940.

legation i Oslo, hvori han bad om diplomatisk hjælp til at fortsætte sejladsen indenskærs, idet han var klar over, at der måtte være britiske krigsskibe udfor Norges kyst med opgave at eftersøge hans skib.

Da de norske myndigheder ikke havde konstateret andet, der stred mod norske neutralitetsregler, end det afsendte radiosignal, gav den norske regering tilladelse til *Altmarks* videre passage indenskærs, dog ledsaget af norsk marineeskorte.

Den 16. februar ved middagstid var *Altmark* blevet lokaliseret af britiske fly fra "Coastal Command" noget syd for Egersund på vej sydover i norsk territorialfarvand med høj fart, ledsaget af den norske torpedobåd *Skarv*.

Vian havde måttet dele sin flotille under eftersøgningen langs den norske kyst, men kl. 16 stod han med *Cossack* (som han selv var chef for, samtidig med at han var flotillechef), *Intrepid* og *Ivanhoe* op mod *Altmark* men holdt sig dog udenfor norsk territorialfarvand. *Intrepid* gjorde tegn på at ville gå på siden af *Altmark*, hvorfor kaptajn Dau søgte ind mod den islagte Jøssingfjord ca. 2 sømil øst for Sogndal, hvor nogle små norske torpedobåde lagde sig imellem, hvorpå *Intrepid* - efter ordre fra Vian - trak sig tilbage.

Vian greb nu ind med *Cossack* og foreslog den ældste norske torpedobådchef i *Kjell* - løjtnant Halvorsen - at de sammen gik ombord i *Altmark* for at få de britiske "krigsfanger" frigivet. Halvorsen afviste dette og meddelte Vian, at man ikke havde konstateret noget ulovligt ombord i *Altmark*, hvorfor skibet var berettiget til "uskadelig" gennemfart af norsk territorialfarvand.

Situationen var nu vanskelig for Vian. En "bording" operation mod *Altmark* ville være en krænkelse af norsk neutralitet. Han søgte derfor ud i internationalt farvand, rapporterede det forefaldne og bad om forholdsordre. Inden der forelå noget svar, havde han beordret sin næstkommanderende, Lt. Cdr. Turner, til at klargøre et bevæbnet entringshold på godt 20 mand, som denne selv skulle føre, når beordret.

Svaret fra Admiralitetet - som selveste Winston Churchill som marineminister stod bag - var en ordre om at befri fangerne. Vian skulle først foreslå de norske torpedobåde, at de ledsagede *Altmark* tilbage til Bergen for en ny undersøgelse og landsætning af fangerne. Løjtnant Halvorsen afslog dette, idet skibet var blevet visiteret udfor Bergen, og at der ikke

her var konstateret noget ulovligt ombord i *Altmark*.

Kort før midnat besluttede Vian sig derfor til at tage hurtig affære og gik med *Cossack* ind mod *Altmark* for at få sit entringshold ombord og befri de britiske søfolk. *Altmark* søgte herunder at vædre *Cossack*, men Vian manøvrerede sit skib så dygtigt, at det lykkedes hans entringshold at springe ombord i *Altmark*, hvor det kom til skudveksling med den tyske besætning, som dog hurtigt måtte overgive sig til briterne. De britiske "krigsfanger" blev derefter befriet, ført ombord i *Cossack* og sejlet hjem til Skotland.

Der skal her ikke gøres nærmere rede for de reaktioner, der fremkom fra tysk, norsk og anden side over det britiske neutralitetsbrud. Tyskerne bebrejdede stærkt den norske regering for ikke at have sat våbenmagt ind mod briterne. Den norske admiral i Sydnorge – kontreadmiral J. Smith-Johannsen – havde imidlertid sagt, at de norske torpedobåde skulle søge neutralitetskrænkelsen afvist uden brug af våbenmagt. Henset til styrkeforholdet mellem de små norske torpedobåde og de britiske destroyere var dette nok en realistisk beslutning.

Hvad angår det traditionsmæssige ved affæren, må man sige, at Vian ved sin beslutning og handling levede op til gamle britiske flådetraditioner.

Brittisk destroyer af HOTSPUR-klassen, som HMS COSSACK tilhørte.

For ham og hans flotille var det ikke mindst en æressag at befri de britiske søfolk, der var holdt fangne og nedlåst i *Altmark*. Og Vian fulgte loyalt de ordrer, han fik hjemmefra efter at have udbedt sig forholdsordre. Den kom fra højeste sted udenom CINC "Homefleet", admiral Sir C. Forbes, hvad denne var noget fortrydelig over, omend han i øvrigt var enig i de af Admiralitetet trufne dispositioner.

Vian var klar over, at hans handling var en neutralitetskrænkelse, men han håndterede situationen så beslutsomt, at han nåede sit mål med ringe tab og uden at komme i kamp med norske styrker. At der var blevet dræbt 7 tyskere ombord i *Altmark*, skyldtes den modstand det britiske entringshold mødte lige fra starten. Briterne mistede en mand, som druknede.

Den britiske flåde har fra gammel tid organiseret og øvet skibenes entringshold. Det var i sejlkrigsskibenes tid en metode til under nærkamp at neutralisere eller erobre fjendtlige skibe, og sådanne entringer blev foretaget helt op til admiral Nelsons tid. Både under 1. og 2. verdenskrig blev entringer af handelsskibe for visitation og eventuel opbringelse en hyppigt anvendt operation i forbindelse med blokadeforanstaltninger.

Den vigtigste konsekvens af *Altmark* affæren var den anseelse, der blev Royal Navy til del både i den engelske handelsskibsflåde og i hele den britiske befolkning. Den britiske marinehistoriker S.W. Roskill, skrev efter krigen, her oversat til dansk: "Selvom befrielsen af handelsskibssøfolkene ombord i *Altmark* kun var en succesfuld mindre operation og snart blev skjult af en syndflod af større katastrofer, er der ingen tvivl om, at af alle de begivenheder, der fandt sted i de første otte måneder af krigen, var det søslaget udfor La Plata floden og *Cossacks* befrielsesoperation, som fangede det britiske folks forestillinger allerstærkest. Begge begivenheder viste nok engang, at tyskerne ikke ustraffet kunne udfordre os til søs, og at råbet fra *Cossacks* entringshold til fangerne i skibets lastrum "The Navy is here", gav ekko i hele nationens længde og bredde."

Destroyerkampen ved Narvik - Captain Bernard A. Warburton-Lee

Forhistorien er kort fortalt, at som led i det tyske overfald på Norge den 9. april 1940, var en styrke på 10 af den tyske marines nyeste destroyere gået overraskende ind i Ofotfjorden for at landsætte et regiment bjergjægere i Narvik. Soldaterne var fordelt med ca. 250 på hver af destroyerne. Flådestyrken var under kommando af Kommodore Friedrich Bonte ombord i destroyeren *Wilhelm Heidkamp*, hvor også den tyske chef for

Philip L. Vian, (1894-1968).

Antaget R.N. 1907. Deltog i 1916 som Sub-Leutenant i Jyllandsslaget. Uddannet som "Gunnery Officer". 1930-35 i destroyere i Middelhavet. Captain 1934. Chef for 4. Destroyerflotille i "Home Fleet" 1939. Efter Altmark episoden 1940 og det følgende tyske angreb på Norge deltog han som Chef for Afridi i evakueringen fra Namsos, hvor hans skib blev sænket af tyske fly. 1941 på ny i Cossack deltog han i jagten på og sænkningen af Bismarck. 1942 Rear-Admiral og Chef for 15. Krydsereskadre i Middelhavet. Deltog her i flere søslag mod den italienske flåde og i invasionen på Sicilien og på det italienske fastland i 1943. I 1944 havde han kommandoen over den østlige flådestyrke ved invasionen i Normandiet. 1944 Vice-Admiral og Chef for de britiske hangarskibe i Stillehavet. 1945 deltog han i invasionen på Okinawa. 1946 i Admiralitetet som 5. Sea Lord. 1948 Admiral og CINC "Home Fleet". 1952 afsked fra R.N. med titlen "Admiral of the Fleet" som fortjeneste for uafbrudt søgående krigstjeneste under 2. verdenskrig.

bjergjægerne, Generalleutnant Dietl, var embarkeret.

Ved den for nordmændene uventede indtrængning på Narvik red sænkedde den tyske styrke efter en kort artillerikamp to norske panserskibe med torpedoer, hvilket førte til svære norske mandskabstab og gjorde yderligere norsk modstand på stedet umulig.

Det var den tyske plan, at destroyerstyrken efter at have landsat bjergjægerne, straks skulle gå tilbage til Tyskland for at undgå kamp med britiske flådestyrker. Men et antal tyske forsyningskibe var blevet forhindret i at nå frem til Narvik i tide. Der var kun ankommet et større tankskib, *Jan Willem*, så det tog tid at genforsyne de tyske destroyere med brændstof, hvorfor hjemsejladsen måtte udsættes.

I mellemtiden reageredes der fra britisk side på det overraskende tyske angreb på Narvik. En flådestyrke fra "Home Fleet" under kommando af viceadmiral W. J. Withworth, ombord i slagkrydseren *Renown*, var blevet sendt nordpå for at bevogte indsejlingen til Narvik og nedkæmpe mulige tyske forstærkninger. Admiralitetet og CINC "Home Fleet", admiral Sir C. Forbes, var først i løbet af den 9. April blevet klar over, at det var lykkedes tyskerne at besætte Narvik, som var en vigtig udskibningshavn for jern fra de svenske malmlejer, et råmateriale, som Tyskland var meget afhængig af at kunne importere fra Narvik ad søvejen om vinteren, når den Botniske Bugt var islagt.

Usikkerhed om situationen og direkte indgreb i hans dispositioner fra det Britiske Admiralitet skabte problemer for viceadmiral Withworth, som var betænkelig ved at sende sine større enheder ind mod Narvik. En del af hans styrke var den 2. Britiske Destroyerflotille på fem destroyere af H-klassen under kommando af Captain B. A. Warburton-Lee ombord i destroyereren *Hardy*. De øvrige af flotillens destroyere var *Hotspur*, *Hostile*, *Havock* og *Hunter*. De britiske destroyere – omend bygget tidligere – var skib for skib armeringsmæssigt nogenlunde jævnbyrdige med de tyske destroyere i Narvik.

Den britiske destroyerflotille befandt sig om aftenen den 9. april udfor Ofotfjorden og fik her kontakt med et norsk fyr, som kunne oplyse, at der forrige nat var gået seks store tyske destroyere og en ubåd ind mod Narvik. Warburton-Lee spurgte på det grundlag sine foresatte, om han måtte gå ind og angribe den tyske styrke, hvilket han fik tilladelse til kort efter midnat. På grund af det noget ugunstige styrkeforhold sigtede han på et

overraskelsesangreb og sendte følgende signal til sine foresatte: "Intend attacking at dawn, high water". Et af hans problemer var, at der kunne være udlagt et tysk minefelt i indsejlingen til Ofotfjorden.

Der var snetykning, da de fem britiske destroyere med *Hardy* i spidsen den 10. April kl. 4.30 ankom til Narvik red. *Hardy* og *Hunter* gik straks til angreb og sænkede to tyske destroyere, herunder Kommodore Bontes skib. Den tyske styrkechef blev dræbt ved dette angreb, hvorfor kommandoen måtte overgå til den ældste af de tyske flotillechefer, Kapitan z. See Bey, ombord i destroyeren *Wolfgang Zenker*, der lå opankret i en sidefjord og derfor undgik det første britiske angreb.

Hardy blev støttet af de øvrige britiske destroyere, som yderligere fik beskadiget tre tyske destroyere og sænket nogle handelsskibe, der lå til ankers på Narvik red. Briterne stødte frem tre gange for at få det mest mulige ud af deres overraskelsesangreb, hvorefter Warburton-Lee gav ordre til tilbagetrækning efterladende Narvik som en "skibskirkegård".

På grund af forsyningssituationen havde den tyske styrkechef placeret halvdelen af sin styrke i nogle sidefjorde til Ofotfjorden. Disse, der ikke var blevet opdaget af den britiske styrke, stødte nu frem og engagerede de retirerende britiske destroyere. De britiske destroyere havde opbrugt det meste af deres ammunition under deres angreb.

Under den herunder følgende artillerikamp fik *Hardy* en svær træffer i broen, hvorved Warburton-Lee blev så hårdt såret, at han kort efter døde. *Hardy* blev sat på grund, og det lykkedes 80 mand af besætningen at undkomme tysk fangenskab med hjælp fra norske civile. Også *Hunter* blev sænket under denne kamp af en tysk torpedo, men en del af besætningen blev bjerget af de tyske skibe og senere sendt til Sverige for internering der. *Hotspur* blev tilføjet svære skader ved kollision med den synkende *Hunter*, men det lykkedes denne destroyer at undslippe sammen med *Hostile* og *Havock*.

Tre af de tyske destroyere var under denne kamp blevet så slemt beskadiget, at de tyske overlevende destroyere besluttede at trække sig tilbage til Narvik. Ved udsejlingen fra Ofotfjorden påtraf *Havock* et tysk ammunitionsskib, *Rauenfels*, der var på vej ind til Narvik. Efter at have stoppet det og tilfangetaget dets besætning afstedkom beskydning af dette skib så kraftig en eksplosion, at skibet hurtigt sank. Det var endnu en "streg i regningen" for den tyske forsyningsundsætning.³

Resultatet af disse kamphandlinger var, at hver part mistede deres flådefører, 2 destroyere og en hel del af skibenes mandskaber. Tyskerne fik desuden 5 destroyere beskadiget, mens briterne kun fik *Hotspur* beskadiget. Den tyske styrkes situation var efter kampene temmelig håbløs, idet det nu kun var muligt at gøre 5 af de overlevende destroyere nogenlunde sejl- og kampklare igen.

Det tyske flagskib WILHELM HEIDKAMP ligger torpederet ved siden af det svenske handelsskib OXELÖSUND efter kampene ved Narvik.

Som bekendt blev det britiske angreb på den tyske Narvik styrke gentaget den 13. april af viceadmiral Withworth, som med slagskibet *Warspite* ledsaget af 9 destroyere, hurtigt nedkæmpede de otte tilbageværende tyske destroyere. De overlevende tyske marinere blev sat i land i Narvik til forstærkning af det tyske bjergjægerregiment, der derved kom op på en styrke på godt 4000 mand. Først primo juni 1940 blev Narvik erobret af britiske og franske landgangsstyrker, som dog måtte trække sig ud af Nord-norge efter Frankrigs fald og i forbindelse med den allierede evakuering fra Norge.

Man kan spørge om, i hvor høj grad Warburton-Lees beslutning og angrebshandling var i overensstemmelse med britiske flådetraditioner. Warburton-Lee, der var klar over, at han var styrkemæssigt underlegen, baserede sig på overraskelsesmomentet. Men beslutningen om at gå ind med høj fart i ukendt, snævert farvand krævede tillige en sikker navigati-

on i mørket og snetykningen. Forfatteren af denne artikel er ikke i tvivl om, at han levede op til Royal Navy's bedste traditioner. Han mistede selv livet ved sin handling og blev tildelt et "posthumously" Victoria Kors for sin dristighed og sin indsats i kampen.

Warburton-Lee og andre britiske flådeførere i de dage var utvivlsomt alle inspireret af søslaget mod det tyske lommeflagskib *Admiral Graf Spee*, som den 13. december 1939 var blevet lokaliseret og angrebet af tre artilleristisk underlegne britiske krydsere under kommando af Commodore H. Harwood, som med "gå på mod" og dygtig taktik fik beskadiget det tyske slagskib så meget, at det måtte søge tilflugt i den neutrale havn Montevideo ved La Plata floden. *Admiral Graf Spee*s chef besluttede sig som bekendt til at sænke sit eget skib og begå selvmord, fremfor at komme i ny kamp med de britiske skibe.

Når man prøver at sætte sig ind i Warburton-Lees situation og hans overvejelser, før han besluttede sig for at gå ind i ukendt og vanskeligt navigabelt farvand i mørke og under ringe sigtbarhed – det var før navigationsradarens dage – for at angribe en kampberedt fjendtlig styrke, kan man ikke lade være at nævne, at Royal Navy havde gamle traditioner for den slags initiativer. I 1759 i vintermørke og hård kuling trængte admiral Lord Hawke med sin flådestyrke ind i Quiberon bugten syd for Brest på den franske Atlanterhavskyst, hvor han forfulgte og nedkæmpede en fransk flådestyrke, som søgte tilflugt her. Warburton-Lee må som Hawke have haft fuld tiltro til sine skibschefers sømandskab, sine navigatorers dygtighed og sine besætningers færdigheder, mod og kampiver.

Bombardementet ved Oran – Vice-Admiral Sir James F. Somerville

Efter Frankrigs fald og aftalerne med Vichy regeringen i juni 1940 "nøjedes" Tyskland med at besætte Nordfrankrig og den franske Atlanterhavskyst, hvor den tyske flåde hurtigt oprettede støttepunkter, især for ubåde, for den fortsatte kamp mod Storbritannien. En del franske krigsskibe, som befandt sig i England ved den franske kapitulation, blev enten demobiliserede eller sluttede sig til de frie franske styrker under de Gaulle, som fortsatte at kæmpe på allieret side.

Bernard A. Warburton-Lee, (1895-1940)

1908 antaget i R.N.1913 Midshipman som nr eet på sit hold. Under 1. Verdenskrig næstkom. på destroyere. Karrieren i mellemkrigsårene var meget lig Philip Vians, med udkommandoer fortrinsvis som destroyerchef, men han specialiserede sig ikke. 1936 Captain og chef for krydseren Hawkins. Juli 1939 Chef for 2.Britiske Destroyer Flotille under "Home Fleet". 1o. April 1940 ledede han det første angreb på de tyske styrker i Narvik. Dræbt under det påfølgende søslag. Begravet på Ballangen nye kirkegård i Nordland i Norge. Tildelt det første Victoria Kors "posthumously" under 2. Verdenskrig.

De resterende franske flådestyrker omfattende 6 slagskibe/slagkrydsere, 12 krydsere og et større antal destroyere, ubåde m.m. var efter våbenstilstanden fordelt med nogle i Toulon ved Frankrigs Middelhavskyst og enkelte ved de franske besiddelser i Vestindien. Resten, og det var hovedparten, var fordelt på briternes base i Alexandria og på franske baser i Algeriet og Marokko, hvor de efter de tysk/franske aftaler nu var at betragte som neutrale styrker i lighed med andet militær i de franske kolonier.

Winston Churchill, der i mellemtiden var blevet Storbritanniens premierminister, stoledes ikke på Vichy regeringen og den franske flådechef, admiral Darlan, som befandt sig i Nordafrika. Thi i våbenstilstandsaftalerne med Vichy regeringen stod der, at den franske flåde skulle demobiliseres under tysk og italiensk kontrol. En mulig tysk eller italiensk beslaglæggelse af de franske flådeenheder, ville kunne ændre magtbalancen til søs i aksemagternes favør, især efter Italiens indtræden i krigen.

For at imødegå noget sådant, blev der givet britiske flådechefer ordre til at afvæbne eller neutralisere de franske flådeenheder, som lå i Nordafrika, men ikke styrkerne i Toulon, da der ikke var nogle svære enheder i denne havn. I Alexandria lykkedes det CINC MED, admiral Sir A.B. Cunningham, på fredelig vis at overtale den derværende franske admiral til at demobilisere sine skibe.

Anderledes forholdt det sig ved den store franske flådebase Mers-El-Kebir ved Oran i Algeriet, overfor hvilken chefen for den nyligt i Gibraltar oprettede "Styrke H", viceadmiral J.F. Somerville, blev beordret til at tage affære.

I Mers-El-Kebir lå de to ældre slagskibe *Bretagne* og *Provence*, de to moderne slagkrydsere *Dunkerque* og *Strasbourg*, 9 destroyere og en del mindre enheder og hjælpeskibe. Hertil kom 7 destroyere og nogle ubåde i den nærliggende havn i Oran, alt under kommando af den franske admiral Gensoul.

Viceadmiral Somervilles styrke H bestod af slagkrydseren *Hood* og slagskibene *Resolution* og *Valiant*, der alle stammede fra 1. verdenskrigs dage. Herudover det nye hangarskib *Ark Royal*, 2 krydsere og 10 destroyere, som om eftermiddagen den 2. juli 1940 forlagde til farvandet udfor Oran. Somerville havde sit admiralsflag vajende i *Hood*, og han havde fået ordre til at forelægge følgende alternative krav til den franske admiral:

At slutte sig til de britiske styrker og fortsætte kampen mod Tyskland og Italien.

Under britisk eskorte og med reducerede besætninger at gå til britisk kontrolleret havn og dér lade sig demobilisere.

Gå til fransk havn i Vestindien og dér oplægge og demobilisere skibene til krigens afslutning evt. under U.S.A. kontrol.

Sænke og ødelægge sine skibe indenfor 6 timer under britisk kontrol.

Hvis ingen af disse krav blev antaget, skulle Somerville lade de der-værende franske skibe sænke eller neutralisere med våbenmagt.

Det britiske ultimatum blev overbragt den 3. juli kl. 6.20 af Captain C.S.Holland, som gik ind med destroyeren *Foxhound*. Men admiral Gensoul nægtede at modtage ham, hvorfor det britiske ultimatum måtte afleveres skriftligt via hans adjutant. Den franske admiral havde tidligere meddelt den britiske admiral, Sir Dudley North, i Gibraltar, at ingen franske krigsskibe ville komme intakte i hænderne på hverken tyskerne eller italienerne, og at enhver form for magtanvendelse mod den franske

Den britiske Force H udfor Gibraltar 1940 med HMS ARK ROYAL og Sommervilles flagskib HMS RENOWN (til højre).

flåde ville blive imødegået med magt. Denne erklæring kendte viceadmiral Somerville imidlertid ikke.

Admiral Gensoul underrettede Vichy regeringen og admiral Darlan om

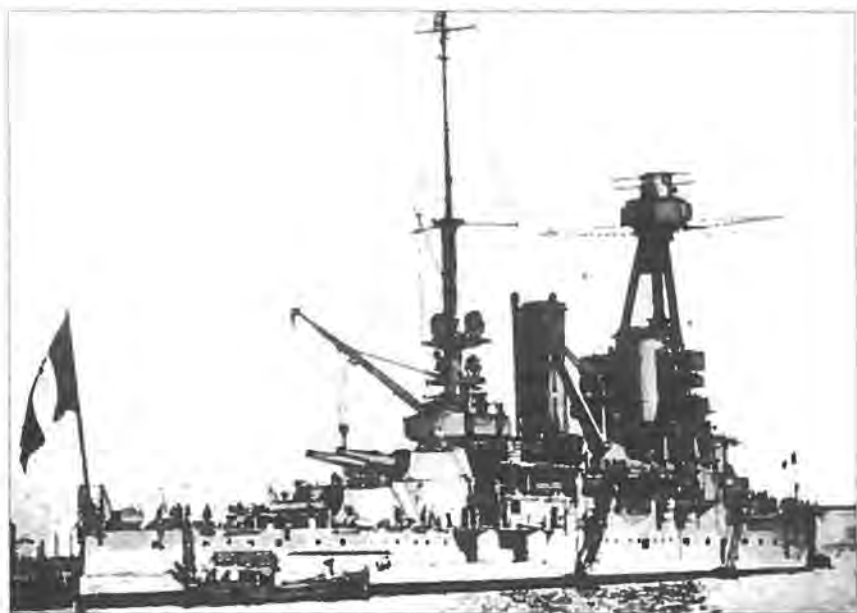
det britiske ultimatum, men oplyste kun at briterne havde sagt: "Join us or scuttle yourselves". Det skriftlige ultimatum var blevet efterfulgt af et signal til Dunkerque og andre af de franske skibe med følgende ordlyd: "We hope most sincerely that our proposal will be acceptable and we shall have you by our side".

Efter konsultation med Vichy afviste admiral Gensoul kl. 11 alle de britiske punkter, hvorefter Somerville meddelte ham, at han efter ordre fra det britiske Admiralitet ville åbne ild mod de franske skibe, hvis de forsøgte at forlade havn. Somerville prøvede endnu engang at få forhandlinger i gang med den franske admiral gennem Captain Holland. Men da der ikke blev reageret herpå, og der var tegn på, at de franske krigsskibe gjorde klartskeb og forberedte sig på at forlade havn, gav Somerville endelig kl. 18 sin styrke ordre til at åbne ild mod de franske skibe. Der var tidligere på dagen blevet lagt miner udfor havnen, hvilket var meddelt fransk-mændene.

De franske skibe svarede igen med deres skyts og også med antiluftskyts, da fly fra *Ark Royal* blev sat ind. Efter 3 kvarters beskydning og bombing bevirkede den britiske ild, at *Bretagne* sprang i luften, mens *Provence* og *Dunkerque* fik så svære skader, at de sejlede sig selv på grund. Det lykkedes dog for slagkrydseren *Strasbourg* og 6 destroyere tillige med skibene fra Algier havn, 7 krydsere, at undslippe til Toulon i Sydfrankrig. Somerville beordrede et torpedoangreb med fly fra *Ark Royal* sat ind mod den franske slagkrydser, men skibet blev ikke truffet, hvorefter Somerville undlod at forfølge og bekæmpe de undkomne franske skibe ud fra den bedømmelse, at det måtte være tilstrækkeligt at have sat de sværeste franske enheder i Mers-El-Kebir ud af spillet.

Et senere angreb på det nye slagskib *Richelieu* i Dakar havn i Marokko satte dette skib ud af spillet for nogen tid, men det kunne dog fortsat anvendes som kystbatteri. Den britiske regering erklærede derefter officielt, at der ikke ville blive rettet flere angreb på franske krigsskibe.

De franske tab ved Oran, var på godt 1300 mand, mens briternes tab var begrænset til to af *Ark Royals* fly. Det britiske angreb skabte naturligvis en stærk modvilje mod briterne, Frankrigs tidligere allierede, og udelukkede al fremtidigt britisk samarbejde med franske styrker under Vichy kontrol, før USA kom med i krigen og fik overkommandoen over de allierede operationer i Nordvestafrika i november 1942.

Det franske slagskib PROVENCE, der blev svært beskadiget under operationen ved Mers-el-Kebir 3. juli 1940. Det blev dog senere repareret, men blev sænket af egen besætning i Toulon 27. november 1942.

Der kan ikke være tvivl om, at det var en hård belastning for Somerville at udføre denne krigshandling mod en tidligere allieret flåde, som briterne havde haft et godt og loyalt samarbejde med bl.a. under felttoget i Nordnorge i forsommeren 1940. I Somervilles overvejelser, før han gav ordre til beskydningen, indgik, at kom de franske skibe først til søs, ville der være opstået en søkamp, hvor begge parter ville lide svære tab, noget som kun tyskerne og italienerne kunne have glæde af.

Udførelsen af Somervilles opgave har krævet den største form for loyalitet mod hans overordnede. At han søgte at undgå den yderste konsekvens af det britiske ultimatum længst muligt, viser, at han brugte hele dagen på at søge at komme til en aftale med admiral Gensoul, der kunne tilfredsstille de britiske interesser. Men Somerville har selvfølgelig været klar over de alvorlige konsekvenser, det kunne få for hele den britiske søkrigsførelse, hvis de svære franske flådeenheder skulle komme i tysk eller italiensk besiddelse.

Om sine følelser om begivenheden har Somerville kort efter skrevet til sin hustru, her oversat til dansk: "Jeg er bange for, at jeg vil få en alvorlig reprimande fra Admiralitetet for at have ladet en slagkrydser undslippe. Jeg ville faktisk ikke blive spor forundret, hvis jeg bliver afløst på min post ret omgående. Det ville jeg ikke have noget imod, fordi det var en frygtelig blodig gerning at beskyde disse franskmænd, som viste den allerstørste tapperhed. Sandheden er, at mit hjerte ikke var med i denne operation, men man er ikke tilladt at have noget hjerte i krigstid".

Hvad angår traditionerne ligger begivenheden på det politiske og strategiske plan. Sammenligningen med det britiske bombardement af København i 1807 og den efterfølgende beslaglæggelse af den danske flåde, for at den ikke skulle falde i hænderne på briternes fjender, er nærliggende. Her må det også nævnes, at den franske flåde havde beundringsværdige traditioner for at kæmpe under ugunstige forhold. Admiral Gensouls erklæring om, at intet fransk krigsskib ville komme intakt i hænderne på hverken Tyskland eller Italien, blev bekræftet i november 1942, da den franske flåde sænkede sine skibe i Toulon for næsen af fremrykkende tyske tropper.

Sammenfatning

Fælles for de tre omtalte flådeførere var, at de som gode patrioter har følt, at de kæmpede for en retfærdig sag. Men det har deres modstandere – med rette eller urette – formentlig også følt, at de gjorde. Så der har i de beskrevne situationer været behov for at optræde beslutsomt, men også med fornøden tålmodighed at følge situationens udvikling nøje og finde "det rette tidspunkt til at slå til" for at opnå det tilsigtede mål.

I alle de tre beskrevne situationer har de handlet efter anvisninger og ordrer fra højere kommandomyndigheder, så der har været behov for at vise forståelse for betydningen af de pålagte opgaver og af et virkningsfuldt resultat af deres indsats. Dette har krævet mere end "blind loyalitet" og må have været en æressag for dem. De har personlig været i centrum af trufne beslutninger og udførte handlinger og har dermed delt vilkår og farer med deres enheder og disses besætninger. Deres ledelse har virket ved eksemplets magt.

Men de har i deres særlige situationer også kunnet støtte sig til den professionalisme, den pligtfølelse og det mod, der har været et traditionelt karakteristisk træk ved Royal Navy's mandskaber gennem århundreders krigsførelse til søs.

James F. Somerville (1882-1949).

Antaget i R.N. 1897. Torpedospecialist, senere involveret i udvikling af radio og radar. Deltog i Dardarneller felttoget 1915. I Middelhavsflåden 1920. Captain 1930 ansat i Admiralitetet med særlig interesse for udviklingen af "Fleet Air Arm". Rear-Admiral 1933, Chef for Middelhavsflådens Destroyer Flotiller. Vice-Admiral 1937, Chef for East Indies Fleet. 1939 måtte han tage afsked p.gr. a. konstateret lungetuberkulose. 1940 genindkaldt og assisterede Vice-Admiral Ramsey ved evakueringen fra Dunkirk. Samme år Chef for styrke "H" i Gibraltar. Deltog i sænkningen af Bismarck og beskyttelsen af konvojerne til Malta. 1942 Admiral og CINC Eastern Fleet med station på Ceylon og senere i East Africa. Deltog i søslaget med den japanske hangarskibsflåde i det Indiske Ocean og ledede operationen mod Madagaskar. 1944 Chef for "British Naval Mission" i Washington. 1946 afsked fra R.N. med titel af "Admiral of the Fleet".

Epilog

Der kan for alle institutioner vise sig behov for at bryde med gamle traditioner og dyrke "nytænkning". For militære institutioner har dette imidlertid mest været påkrævet på grund af den tekniske udvikling.

Når det gælder vor egen flåde, har omtalen af traditioners betydning mest handlet om det materielle og de praktiske problemer ved tjenesten og i mindre grad om holdninger og ledelse under krigshandlinger.

I Søværnets gamle instrukser står de manende ord: "Det påhviler enhver i Søværnet at hævde Flagets Ære - og ved Ihærdighed og Pligtopfyldelse at dygtiggøre sig til sin Tjeneste". Selvom der tales meget lidt i det daglige om disse holdningsmæssige pligter, er det et påbud, der utvivlsomt har præget de fleste tjenstgørendes holdning.

Det er kun få søofficerer, som i skrift har behandlet betydningen af de holdningsmæssige traditioner. En undtagelse er afdøde kontreadmiral E.J.Saabye, som både i sin erindringsbog "I medvind - en søofficers erindringer" (1981) og i artiklen "Tradition" i Tidsskrift for Søværnen 1946, har taget dette emne op.

Saabye gør bl.a. opmærksom på det svigt, der fandt sted den 9. april 1940, hvor Flåden imod al tidligere tradition ikke blev sat ind til at imødegå et søværts angreb på landet. Det var et æressvigt, som berørte mange af datidens tjenstgørende ilde, og som efter Flådens sænkning i 1943 fik de fleste i Søværnet til at gå ind i modstanden mod den tyske besættelsesmagt på forskellig vis. Som det i denne forbindelse er blevet sagt af viceadmiral A. Helms, som gjorde tjeneste i Royal Navy: "Traditioner har ingen værdi, hvis man ikke søger at leve op til dem, og vi havde nok at leve op til" ("For flaget og Flåden - Om Marinens personel og virke 1943-45", 1985).

Det officielle Danmark har for nylig markeret mindet om den 29. august 1943, da den danske Regering efter et uantageligt tysk krav opsagde det videre samarbejde med besættelsesmagten. Et af de træk ved dagen, som huskes mest, er Flådens sænkning på viceadmiral Vedels ordre. Det lykkedes som bekendt at sænke de fleste af Flådens skibe, så de ikke faldt intakte i tysk hånd, i modsætning til hvad der ikke lykkedes i 1807 overfor englænderne efter bombardementet af København.

Flådens sænkning i 1943 gav genlyd og anerkendelse hos Tysklands modstandere ude i den store verden. Hvad der formentlig er mindre kendt, er viceadmiral Vedels samtale med forsvarsminister Brorsen den 28. august. Efter møde i regeringen var det blevet besluttet, at der ikke måtte gøres modstand mod de tyske besættelsesstyrker af det danske militær. Brorsen beordrede Vedel til at foranledige, at der ikke blev gjort modstand mod en tysk besættelse af Holmen, og fra skibene der. Denne ordre skulle også gælde de skibe, som befandt sig udenfor Holmen. Dette sidste nægtede Vedel at gå ind for med henvisning til instruksen for skibscheferne, om hvorledes disse skulle forholde sig ved et overfald på deres skib; en instruks som Brorsen selv havde underskrevet kort tid før. Da Brorsen fastholdt regeringens standpunkt, svarede Vedel: "Hvis denne ordre fastholdes, er jeg ikke viceadmiral, når dette møde er slut".

Og det blev som bekendt, som Vedel ønskede det. Det skal her bemærkes, at Vedels standpunkt og handling ikke var specielt inspireret af den franske flådestyrkes sænkning i Toulon, idet der allerede før november 1942 var truffet beslutning om og forberedelser til, hvorledes Søværnet skulle forholde sig i tilfælde af fornyet tysk krav om udlevering af Flådens skibe eller overfald på disse.

Med sit standpunkt er der ingen tvivl om, at Vedel har haft Flådens gamle traditioner i tankerne, og at det har været en æressag både for ham og for Søværnets personel som helhed, at der blev ydet det bedst mulige for at sikre, at danske orlogsskibe ikke på ny skulle falde intakte i hænderne på en fjendtligsindet magt.

Nogle vil nok spørge, hvilken værdi man skal tillægge fortidens erfaringer og traditioner på det holdningsmæssige område, efter at vor nation efter 2. verdenskrigs afslutning har oplevet et halvt århundredes fredsperiode i vor del af verden. Godt nok har den "kolde krig" været rig på udfordringer, som også berørte det holdningsmæssige for de tjenstgørende i den periode. Da det aldrig kom til egentlige krigshandlinger, er det svært at sige, hvilken betydning holdningsmæssige traditioner har haft i det daglige virke, selvom de nok har ligget i de fleste tjenstgørendes underbevidsthed, især angående hvorledes der skulle handles i tilfælde af et nyt militært angreb på landet og dets allierede.

Det svigt, der fandt sted i 1940, skulle i hvert fald ikke gentage sig.

Som almindelig bekendt, har der imidlertid i nyeste tid – under skiftende regeringer – været behov for at udsende danske flådeenheder til kræven-

de og i visse tilfælde farefulde opgaver langt fra landets grænser i både alliance- og andet regi. Dette er sket under en ny udenrigspolitisk indstilling, der må have en vis sammenhæng med traditionelle æresbegreber. Set i det lange historiske perspektiv er disse nye aktiviteter imidlertid ikke noget nyt for den danske flåde, selvom man skal noget længere tilbage i tiden for at finde fortilfælde.

For forfatteren af denne artikel har det været opløftende at høre, hvordan de skibschefer og besætninger, Søværnet har udsendt til sådanne nyere opgaver, har "taklet" deres ansvar. De har efter alt, hvad der er oplyst, - vel støttet af de hjemlige myndigheder - løst pålagte opgaver på en måde, som deres forgængere kan være ganske stolte af, og som har givet vort land international anerkendelse. Det fremhæver betydningen af det holdningsmæssige ved traditionerne og lover godt for fremtiden.

Kildehenvisninger

1. S.W.Roskill: History of the Second World War
– The War at Sea, Vol. I.
London 1954.
2. R.Scheen: Norges Sjøkrig 1939-40 – Vol. I og II.
Oslo 1947.
3. F. Ruge: Der Seekrieg 1939-45.
Stuttgart 1962.
4. M. Lewis: The Navy of Britain. A Historical Portrait.
London 1948.
5. D. Mc. Intyre: Fighting Admiral. Life of Admiral of the Fleet,
Sir James Sommerville. London 1961.
6. S. Howarth: Men of War (26).
Admiral of the Fleet Sir Philip Vian.
New York 1982.
7. P.K. Kemp: H.M. Destroyers.
London 1956.
8. J. Laffin: British Victoria Crosses of World War II.
London 1997.
9. P.Wessel-Tolvig(red): Flådens Oprør. Søværnet 29. August 1943.
Marinehistoriske Tidsskrifter 23.
København 1993.

MINELÆGGEREN "MØEN" 1964-2004 ET 40 ÅRS JUBILÆUM

af kommandørkaptajn Jens Claus Hansen

Det er usædvanligt, at Søværnet har skibe, der er 40 år i tjeneste. Den 29. april 2004 passerede minelæggeren MØEN dette åremål, og står nu over for udfasning. Dens sidste chef, kommandørkaptajn J.C.Hansen giver i denne anledning en oversigt over dette skibs historie. Historiske oversigter over enkelte skibes tjenesteforløb er relativt sjældne, og tidsskriftet har derfor været interesseret i at meddele læseren denne gennemgang.

Indledning

I forbindelse med minelæggeren MØENs 40 års operative jubilæum er det tid til et tilbageblik. Jeg har med venlig assistance fra Marinens Bibliotek dannet mig et indtryk af de aktiviteter, som MØEN har været med i siden begyndelsen af 1960'erne. Der tegner sig et billede af et afvekslende liv til søs med øvelser og spændende besøg i udlandet.

Jeg indleder med nogle betragtninger over MØENs jubilæum i bredere forstand. Jeg fremhæver de særlige begivenheder, som skibet har været en del af gennem tiderne og slutter med mine indtryk som chef på sidste togt. Der er i bilag anført en liste over MØENs chefer.

Møens navigering

Der knytter sig en anekdote til skibets navngivning, som fortjener at komme med. Kommandør Finn Alsing beretter i brev til mig af 2. marts 2004, at han som ung officer var tjenestegørende i 4. kontor i Forsvarsministeriet. Han fik i begyndelsen af 1960'erne til opgave, at skrive indstillingen til Kongen ud fra det navneforslag, der var givet fra viceadmiralen i Gernersgade. Det blev betragtet som en ekspeditionssag i ministeriet, men alligevel omgivet med en vis respekt, hvilket betød at KC 4 - oberstløjtnant Bjerre - skulle forelægge sagen for AC2 - generalmajor Lindhardt - til underskrift. Stik imod sædvane for en ekspeditionssag skrev AC2 imidlertid ikke under med det samme, men hidkaldte KC4 med spørgsmålet: "Skal vi virkelig i fremtiden se marinesoldater med MØEN skrevet i huebåndet?" Afdelingschefen blev efter sigende først rolig, da man gjorde ham opmærksom på, at det var admiralerne i Søværnet, som havde foreslået navnet, så kunne ministeriet vel også foreslå det, og sådan blev det.

Det står skrevet om MØENs våbenskjold: "I blåt mellem to sølv bølger en sølv sild ledsaget forneden til højre af en seksoddet guld stjerne". Skjoldet hviler på et anker hvorover en kongekrone. Skibet MØEN's våben er komponeret på grundlag af Møens landssegl fra 1326 og 1518. Silden i forbindelse med guldstjernen symboliserer de af Middelalderens sildefiskeri flydende rigdomme. Godkendt af H.M. Kongen Frederik IX 6. februar 1963.

Et særligt jubilæum?

I første omgang er MØENs 40 års jubilæum et vink med en vognstang om en forestående kommandostrykning og udfasning inden alt for længe - også selv om besætningen måtte have en anden opfattelse. Dernæst er der meget i stjernerne som tyder på, at MØENs 40 års operative jubilæum er et af de ældste i Søværnets historie. MØEN har desuden på jubilæumsdagen været under kommando siden 15. september 1993 - svarende til 3896 dage - hvilket ikke sker så tit igen. Siden 1986 har MØEN i hovedsagen fungeret som skoleskib, hvilket betyder, at næsten alle fastansatte i Søværnet har et forhold til MØEN. Så det har for mange været det første møde med den sejlene tjeneste.

Men jubilæet symboliserer ikke blot MØENs mange års tro tjeneste, men også afslutningen på den epoke, der knytter sig til FALSTER-klassen dvs. FYEN, SJÆLLAND, FALSTER og MØEN. Denne klasse markerede i sin tid en nytænkning i Søværnet, fordi man nu for første gang rådede over store skibe, der som den primære opgave skulle lægge selvvrkende miner. Allerede inden første verdenskrig rådede Søværnet over mindre minelæggere, men deres opgave var primært at lægge kontrollerede miner. FALSTER-klassens udfasning indebærer i princippet en afslutning på en af Søværnets hidtil vigtigste opgaver, nemlig at kunne lægge et stort antal miner i de danske farvande. Det er en kapacitet, som har været en vigtig del af landets forsvar og et effektivt udenrigspolitisk middel under krise og krig i det forrige århundrede.

Men jubilæet markerer også den forestående transformation af Søværnet mod nye tider, som begynder med leveringen af de to Fleksible Støtteskibe i 2004 fra Odense Stålskibsværft, hvor MØENs besætning i hovedsagen går over i de to nye skibe i løbet af efteråret.

Så sammenfattende er der ikke alene tale om endnu en kommandostrykning, men også om afslutningen på en epoke i Søværnets historie, som knytter sig til territorialforsvaret og begyndelsen på en ny epoke, der knytter sig til det internationale engagement.

Minelæggeren og skoleskibet N82 MØEN.

Møens liv

MØEN blev bygget under det amerikansk-danske cost-sharing program. US Navy nr. MCC-15. MØEN blev søsat og navngivet af viceadmiral S.E. Pontoppidan 5.marts 1963 fra Frederikshavn Tørdok. Efter diverse maskinprøver og prøveture hejste MØEN kommando 29.april 1964 med Kommandørkaptajn N.F. Lange som chef og indgik herefter i flådens tal.

Skibet var organisatorisk underlagt Minelægningsdivision 1 som divisionskib. Kommandørkaptajn O. Kisum - Chef for Minelæggereskadren - inspicerede i begyndelsen af 1967 MØEN, som havde været oplagt på Flådestation Frederikshavn i perioden oktober 1964 - maj 1967. Søværnsskommandoen havde ved kongelig resolution indstillet, at Kisum blev Chef for Skoledelingen på togt i sommeren 1967. I vinteren 1967-1968 blev der på begge sider af den lange gang midtskibs – af besætningen kaldt Ho-Chi-Minh-stien - installeret containere til beboelse og kadetmesse.

MØEN var derefter skoleskib i perioden 1967-1971, hvorefter FYEN overtog i en periode. MØEN blev adopteret af Aalborg Kommune 20. august 1976 som den 40. skibsadoption af et af Søværnets skibe til en dansk provinsby.

I perioden OKT 1984 – OKT 1986 var MØEN oplagt ved Flådestation Frederikshavn. MØEN blev levetidsforlænget i perioden 1991-1993 på DANYARD Frederikshavn.

Møens øvelser

MØEN sejlede i mange år det meste af tiden. Det hang sammen med at skibet på samme tid er operativ minelægger og skoleskib. Det var nok også fordi det ikke var så dyrt at sejle i tillæg og frihed som det er i dag. MØEN har deltaget i mange øvelser og gerne i festligheder. Det drejede sig især om følgende mere eller mindre tilbagevendende arrangementer: BOLD GAME, DANEX, PLAYEX, SHARP SPEAR, BLUE GAME m.fl. MØEN har desuden ved flere lejligheder været flagskib og kommandoplattform for Chefen for Søværnets Operative Kommando med stab. MØEN har gennemført isforlægninger til Norge, England og Frankrig, når isen lukker de danske farvandene i de første måneder af året. MØEN har også deltaget rutinemæssigt med de øvrige enheder i Skoledelingen i de nordisk kadetstævner og følger kapsejladserne under Kieler Woche.

MØENS andre sejlads

Men der er nogle andre sejlads, som jeg synes skal nævnes i denne forbindelse for at få et bredere indtryk af skibets historie. Man kunne i den forbindelse - ud fra mine oplevelser med at stykke det her sammen - foreslå at Søværnets skibe fremover fik udleveret en slags logbog/skibsbog, som fulgte skibet, og hvori de vigtigste begivenheder blev indført. Det ville være til stor nytte for fremtidig historieskrivning og dokumentation. Nedenstående pluk fra skibets historie kunne være eksempler på indførsler i en sådan skibsbog.

MØEN deltog som dansk repræsentant i NATOs flåderevy på Spithead 16. maj 1969 i England, hvilket fremgår af våbenskjoldet som er ophængt i Chefmessen visende en arabisk sultan i profil.

I midten af maj 19971 aflagde MØEN besøg i Weymouth og Nantes. Besøget i Nantes var kommet i stand gennem Udenrigsministeriet, som skulle arrangere et dansk salgsmøde og derfor naturligvis manglede et orlogsskib. Man fik på turen lejlighed til at afprøve Søværnets nye sommeruniform. Ifølge Søværnsorientering fik initiativet imidlertid en hård dom: "Kvaliteten af den hvide strygefri skjorte er tilsyneladende ikke tilfredsstillende - den krøller meget, knaphullerne er dårlige og bliver der ved alt for hurtigt kedelige at se på, siger man ombord". Uniformeringen gav - dengang som nu - anledning til forundring i de sejlede enheder.

Den 20. september 1971 inspicerede H. M. Frederik IX MØEN som skoleskib i anledningen af sit 50 års jubilæum som søofficer. Admiralsflaget vejede fra MØEN under sejladsen i Sundet. Det blev H.M. Frederik IX sidste inspektion ombord. Kadetkorpset dannede æreskommando uden for Christiansborg Slotskirke ved H.M. Frederik IX begravelse 24. januar 1972.

MØENS længste tur gik over Atlanten i perioden 20. APR - 4. JUN 1976. MØEN sejlede via Azorerne til Norfolk i Virginia for derefter at indgå i Kongedelingen, som eskorte for H.M. Dronning Margrethe II under besøg i Washington. MØEN sejlede efter Kongeskibet op ad Potomacfloden med den traditionsrige ceremoni ved passage af George Washingtons grav ved Mount Vernon. Efter kommandostrygningen i Kongedelingen forlagde MØEN direkte til New York til et fem dages besøg. Turen hjemover gik via Funchal på Madeira. Der blev udsejlet 10.630 sømil.

MØEN deltog 28 JUN 1977 i flåderevy på Spithead ved Porthmouth i anledning af 25 året for H.M. Dronning Elisabeth II kroning.

MØEN aflagde uofficielt besøg i Leningrad 5-8 AUG 1977 med Skole-
delingen dvs. ULVSUND og VILSUND. Der blev afgivet salut på 21
skud for det sovjetiske nationsflag ved Kronstadt og fortøjet i Leningrad.
Der blev nedlagt en krans ved "Fædrelandsmoderen" på Piskarevskoje
Mindekirkegård med deltagelse af 97 mand fra skoledelingen. Der var
også besøg på krydseren AURORA, på Revolutionsmuseet, på Peterhof
samt Vinterpaladset. Man kan forestille sig den særlige atmosfære der må
have været under besøget trods 1970ernes forsøg på afspænding mellem
USSR og USA.

I maj 1982 fik MØEN 10.000 kr. fra Tuborgfondet til anskaffelse af et
EL-orgel til elever og kadetter. Vi må med skam meddele, at det ikke er
muligt at finde bemeldte EL-orgel ombord.

MØEN deltog 20 SEP 1982 i Kong Olav V's 25 års regeringsjubilæum i
Oslo. Og måneden inden generobrede MØEN "Østersøens blå bånd" i
kondicykling fra FALSTER efter at have cyklet i 24 timer svarende til
1313,4 km.

For lige at give et indtryk af den sejlende marine i de glade firser deltog
MØEN i november 1982 i DANEX sammen med NIELS JUEL,
OLFERT FISCHER, PETER TORDENSKIOLD, FALSTER, SJÆL-
LAND, BILLE, BREDAL, HAMMER, HUITFELDT, SEHESTED,
SUENSON, WILLEMOES, SØULVEN, LINDORMEN og LOSSEN.
Der var besøg ombord i enhederne i Aarhus med i alt 4.547 mennesker og
2 hunde - som Søværnsorientering rapporterede.

MØEN havde afgående forsvarschef general K. Jørgensen ombord i Øre-
sund 28 SEP 1984 i anledning af Søværnets afskedsparade.

MØEN indgik i Kongedelingen i anledning af Dronningens og Prinsens
besøg i Sverige i perioden 10-17 JUN 1988.

MØEN gennemførte 8-10 MAJ 1989 uofficielt besøg i Kristiansand for
at deltage i kransenedlægnngen ved mindesmærket i anledning af 125 års
dagen for de faldne i Slaget ved Helgoland 1864.

MØEN havde afgående forsvarschef admiral S.E. Thiede ombord ud for Vedbæk 31 OKT 1989 i forbindelse med Søværnets "Steam Past"

MØEN deltog også i Søværnets hilsen 20 APR 1990 for H.M. Dronning Margrethe II i anledning af 50 års dagen den 16 APR i Københavns Havn. MØEN afgav salut, da Dronningen blev sejlet i chalup til og fra DAN-NEBROG.

MØEN slæbte næsten symbolsk ubåden SPRINGEREN fra Holmen til Hals Barre i september 1990, så den på passende vis kunne udstilles som museumsskib i MØENs adoptionsby Aalborg.

MØEN deltog i STRONG RESOLVE 1998 med sammen med HVIDBJØRNEN, OLFERT FISCHER og PETER TORDENSKIOLD i Danish Task Group. MØEN krydsede polarcirklen og fungerede som reservefregat i beskyttelse af minestrygere og patruljering af Fjeldsund i Norge. Det var vist første og eneste gang en minelægger af FALSTER-klassen kunne holde polardåb ombord.

Og MØEN deltog 12 APR 2000 i flådeparade i Øresund i anledning af H.M. Dronning Margrethe II 60 års fødselsdag.

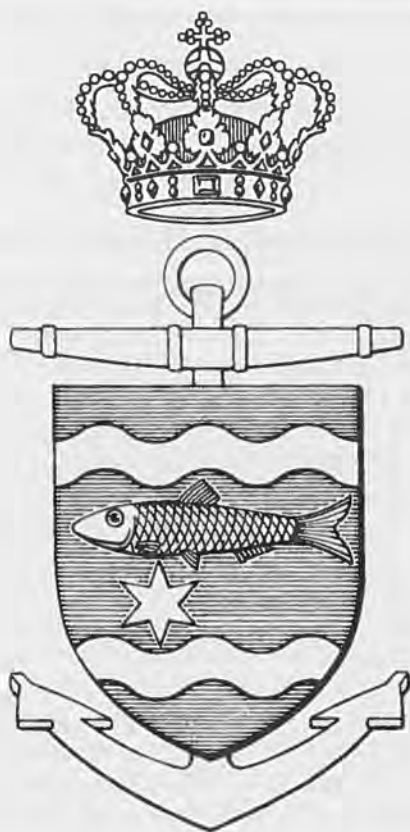
MØEN var med til "Chatham Navy Days" under "Queen's Golden Jubilee Bank Holiday Weekend i oktober 2002.

I de seneste par år har MØEN deltaget i Partnership for Peace flådeøvelser med de baltiske lande. MØEN havde den sidste øvelse med den lettiske flåde ud for Liepaja i slutningen af marts 2004 umiddelbart inden medlemskabet af NATO.

MØEN afholdt 40 års operative jubilæum i Aalborg i dagene 29 APR - 2 MAJ 2004 med de mange traditioner, der hører til gennemførelsen af et adoptionsbesøg.

I anledningen af brylluppet mellem H.K.H. Kronprins Frederiks og Frk. M. Donaldson var MØEN receptionsskib på "Forsvarets dag" på Lange-linje 5 MAJ 2004.

Og MØEN deltog med stor honnørkommando i navngivningen af det første Fleksible Støtteskib på Odense Stålskibsværft 4 JUN 2004.

Minelæggeren MØENs våbenskjold

Blasonering: I blå mellem to sølv bølger en sølv sild ledsaget fornedet til højre af en seksoddet guld stjerne.

Skjoldet hviler på et anker hvorover en kongekrone

Motivering: Skibet MØENs våben er komponeret på grundlag af Møns landssegl fra 1326 og 1518. Silden i forbindelse med guldstjernen symboliserer de af Middelalderens sildefiskeri flydende rigdomme.

Våbnet er approberet af H.M.Kong Frederik IX den 6. februar 1963.

Afrunding

Det med afslutninger kan være en vemodig affære, fordi man altid dør en lille smule, når man siger farvel, men sådan er det ikke rigtig denne gang. Det har været en dejlig oplevelse at være ombord på det sidste togt, fordi der har været en dygtig besætning, som har gjort en stor indsats for at holde motivationen på det højeste ud fra et spændende sejlprogram. Og alle ombord ser frem til sejladsen med de nye skibe. Mottoet blev i sin enkelthed: "Professionel til det sidste i ansvar, respekt og samarbejde".

Der har været mange til uddannelse ombord det seneste år, hvilket har givet besætningen masser af udfordringer. Der er også mange, som har stillet spørgsmålet: Hvem afløser MØEN? Det er besluttet, at aspiranterne fremover skal uddannes en måned om året på sejlskoleskibet GEORG STAGE, som en forsøgsordning, men der er ikke taget stilling til, hvor de øvrige elever skal have deres praktik. Der er mange muligheder for valg af nyt skoleskib gående fra at et inspektionsskib af THETIS-klassen til mindre enheder som SF-300 og de små minelæggere. De fleste andre mariner - som vi sammenligner os med - har fortsat et skoleskib. Derfor ligger der et solidt argument for en videreførelse af skoleskibet i en eller anden form. Ligesom man har skolen som ansvarlig for den teoretiske uddannelse, har man skoleskibet som ansvarlig for den praktiske uddannelse - som logikken tilsiger. Det handler om kvalitetskontrol i uddannelsen, så vi får den nødvendige sikkerhed for personellet og materiellet. Således at officererne kan honorere de krav, der ligger i at føre skibet med "fornøden Sikkerhed og forsvarlig Dristighed", som Instruks for Skibschefen præciserer. Kommandør Holm udtrykker det på sin egen måde (8 JUN 1976): "Kun en kombination af teoretisk viden og praktisk kunnen skaber den virkelige gode officer. Kadetterne må holde øjne og ører åbne under det 6 ugers lange togt. Der skal begås en vis mængde "afbrændere", inden man bliver en erfaren officer. Jo flere af dem, man kan have bag sig allerede i kadettiden des bedre."

MØENs 40 års jubilæum og senere kommandostrykning markerer afslutningen på en epoke i Søværnets historie med ganske mange aspekter, som vi kan lære af.

Litteratur

Alsing, Finn: Søværnets Officersskole 275 år, J. H. Schultz Forlag, København 1976.

Kilder angående "MØEN" ved Marinens Bibliotek udarbejdet af Pia Sørensen især gennem Søværnsorientering.

Olsen Gunnar, Storgaard Sven: Flådens Skibe og Fartøjer 1945-1995, Marinehistoriske Skrifter, København 1998.

Bilag

Skibschefer, kommandohejsninger og kommandostrygninger:

5 MAR 1963.	Søsat og navngivet af VA S.E. Pontoppidan.
30 JAN 1964.	Prøvetur.
17 APR 1964.	Kommandohejsning (KK N.F. Lange til 29 APR).
29 APR 1964.	MØEN i flådens tal. Kommandohejsning (KK N.F. Lange til 21 SEP).
23 OKT 1964.	Kommandostrygning (besætningen til SJÆLLAND).
OKT 1964 -MAJ 1967.	Oplagt på FLS Frederikshavn.
17 MAJ 1967.	Kommandohejsning (KK O.J. Kisum til 15 SEP).
15 SEP 1967.	Kommandostrygning. Oplagt på FLS Frederikshavn.
23 APR 1968.	Kommandohejsning (OK M.M. Telling til 18 DEC).
18 DEC 1968.	Chefskifte (OK A.A. Jans til 1 APR 1971).
1 APR 1971.	Chefskifte KK H.E. Hansen til 14 FEB 1972).
14 FEB 1972.	Kommandostrygning. Oplagt på FLS Frederikshavn.
21 MAJ 1974.	Kommandohejsning (OK Max Rye Andersen til 24 APR 1975).
24 APR 1975.	Chefskifte (OK S. Torp Petersen til 31 OKT).
31 OKT 1975.	Kommandostrygning. Oplagt på FLS Frederikshavn.
23 MAR 1976.	Kommandohejsning (KK T. Søderlund til 13 JUN 1977).

13 JUN 1977.	Chefskifte KK G. Mathiesen til 19 APR 1978.
19 APR 1978.	Chefskifte KK A.P. Gjedde til 2 JUN.
2 JUN 1978:	Chefskifte KK E. Thye-Petersen til 20 APR 1979.
20 APR 1979.	Chefskifte KK G. Mathiesen til 31 AUG.
31 AUG 1978.	Chefskifte KK F.A. Alsing til 22 OKT 1979.
22 OKT 1979.	Kommandostrygning, oplagt på FLS Frederikshavn.
3 OKT 1980.	Kommandohejsning (KK F.A. Alsing til 1 JUL 1982.)
1 JUL 1982.	Chefskifte KK H. Svennevig til 27 JAN 1984.
27 JAN 1984.	Chefskifte OK K.E. Pedersen til 14 SEP.
14 SEP 1984.	Chefskifte KK J.E. Hansen til 26 OKT 1994.
26 OKT 1984.	Kommandostrygning og oplagt ved FLS Frederikshavn.
OKT 1984	
– OKT 1986.	Oplagt på FLS Frederikshavn
8 OKT 1986.	Kommandohejsning chef KK J.E. Hansen.
1 DEC 1986.	Chefskifte KK Niels Helk til 5 AUG 1988.
5 AUG 1988.	Chefskifte KK H. Gjødsbøl til 22 SEP 1989.
22 SEP 1989.	Chefskifte KK P.O. Bretting.
1991-1993.	Levetidsforlængelse på DANYARD Frederikshavn.
15 SEP 1993.	Kommandohejsning KK A.S. Pedersen.
1 SEP 1995.	KK Gert Larsen afløses af KK Niels Friis.
OKT 1996.	KK Hans Toft afløser KK Niels Friis.
1 JAN 1998.	Chefskifte KK Per Møller.
1 JUN 1999.	Chefskifte KK H. Andersen (CH DIV 30).
21 FEB 2000.	Chefskifte KK M.T. Flagstad.
APR 2003.	Chefskifte OK Per Graugård.
21 JUL 2003:	Chefskifte KK Jens Claus Hansen.

NEKROLOG

Hans Dynnes Hansen

Hans Dynnes Hansen (1684) blev født 18. december 1916 i Sevel som søn af kroejer Mads Chr. Hansen og hustru Marie, født Hansen.

Efter studentereksamen i Struer i 1946 drog en sej og atletisk jyde til hovedstaden og blev antaget som søkadetlærling med indledende uddannelse på Flakfort, og derefter til søs i korvetten THETIS på fiskeriinspektion i Nordsøen og ved Færøerne.

Under indtryk af besættelsestiden og med interesse for det friske liv på havet valgte han som så mange andre unge den gang Søværnet.

I oktober 1950 blev han søløjtnant II og i juni 1951 søløjtnant I. Efter sejlads med minelæggere kom han til motortorpedobådene, hvor han blev chef, senest for RAVNEN indtil 1954. På grund af issituationen i de indre danske farvande var eskadren forlagt til Hirtshals, og her fik han den for ham dengang triste meddelelse om beordring til tjeneste i Forsvarsministeriet, efter så kort sejltid. Han blev fuldmægtig i l. kontor med daværende kaptajn O.K.Lind som kontorchef. Det blev en meget lærerig tid for ham i fire år, hvilket han senere var helt klar over, samt indledning til et varigt venskab med Lind, som han igen skulle møde tjenstligt. I 1955 blev han kaptajnløjtnant.

Efter sejlads med korvetter og kongeskibet DANNEBROG samt gennemgang af Long T.A.S. Course i England tjenstgjorde han ved Søværnets Televæsen og var chef for Søværnets Sonarskole.

I 1962 blev han orlogskaptajn. Fra 1966-67 var han næstkommanderende i den nye fregat PEDER SKRAM under udrustning og første togt. Igen blev det derefter til stabstjeneste i Søværnsstaben, Forsvarsstaben, i Forsvarsministeriets Rationaliseringsafdeling i Vedbæk og derefter Marinestaben indtil 1974. I 1973 blev han kommandørkaptajn. Efter anmodning herom kom han endelig igen til søs som chef for inspektionsskibe, afvekslende med tjeneste i Forsvarsstabens Materielstab og gennemgang af Naval Command Course i USA 1978-79. I 1980 blev han kommandør og

chef for Flådestation Korsør og Store Bælts Marinedistrikt indtil 1983, hvorefter han var stabschef med midlertidig grad som kontreadmiral ved Enhedskommandoen for den sydlige del af NATOs Nordregion. Her mødte han igen O.K.Lind, der var chef for Enhedskommandoen.

Den 1. december 1984 kom udnævnelsen til kontreadmiral med ansættelse som chef for Søværnets Materielkommando indtil pensioneringen med udgangen af 1989.

Især i tjenestestillingerne i den sidste del af karrieren fik Dynnes, som han hed blandt de fleste og blandt nære venner, lejlighed til at udfolde sine udmærkede evner for organisationsudvikling, ledelse af et stort ansvarsområde, og til på dynamisk, målrettet og beslutsomt at få opgaverne løst. Han stillede store krav til sig selv. Hans energi og vedholdenhed i arbejdet smittede af på medarbejderne, som vidste hvor de havde ham, og hvad han stod for.

Samarbejdet med os andre var tillidsfuldt og inspirerende. Vi mødtes jævnligt – Hans, chefen for Søværnets Operative Kommando og Inspektøren for Søværnet – i det såkaldte ”selvbestaltede Admiralitet” til gensidig orientering og evt. nødvendig koordinering. Men han fraveg ikke den politisk bestemte kommandovej til Forsvarskommandoen.

Det blev til store og omfattende arbejder i hans tid som CH SMK med reorganisering af Materielkommandoen, forarbejde til nedlæggelse af Orlogsværftet og udflytning fra Holmen, bygning af fire inspektionsskibe af THETIS-klassen, tilgang af tre ombyggede norske ubåde og udvikling og afprøvning af SF 300 og systemerne der til. Den første af disse enheder FLYVEFISKEN blev navngivet af H.M.Dronningen i Aalborg den 26. oktober 1987 og kommandohejsningen fandt sted på Holmen den 19. december 1989, kort før hans afsked.

Med vanlig energi fortsatte Hans efter pensioneringen som administrationschef hos Kammeradvokaten i perioden 1990-93, og fra 1994 havde han i nogle år eget konsulentfirma, der beskæftigede sig med kvalitetsstyring. Sideløbende gik han med i arbejdet for bevarelsen af fregatten PEDER SKRAM. Han startede fregattens venneforening, som han var formand for frem til efteråret 2000. Han tog også initiativ til udgivelse af venneforeningens medlemsblad.

Han førte an, når kammeraterne skulle samles til jubilæum, ligesom han

viste megen gæstfrihed over for en stor vennekreds. Hans kristne sind kom bl.a. til udtryk ved hjælpsomhed over for venner, der havde behov. Hans interessefelt var bredt, fra lange cykelture f.eks. Sjælland Rundt til computere, og i de senere leveår gik han til forelæsninger på Københavns Universitet i filosofi og teologi.

Han blev gift 1.gang 18. februar 1950 med lærerinde Birgit Bonde Petersen, 2.gang 22. maj 1977 med ergoterapeut Inger Hansen. Han var stærkt knyttet til familien og glædede sig over og tog sig meget af børnebørn og oldebørn. Efter at han mistede Inger i december 2000 solgte han straks huset i Søllerød og flyttede til Fredensborg til et mindre hus, som han sagde. Der skulle dog være plads til familien. Her levede han sine sidste år med sin trofaste hund. Sorg og sygdom brød ham gradvis ned. Han var en søofficer og sømand af særlig karat.

Han døde den 17. januar 2004 og blev bisat fra Holmens Kirke den 23. januar 2004.06.19

(1679)

SØMILITÆRE NOTER

ADMIRAL OG ADMIRALSGRADERNE

Hvor kommer ordet "admiral" fra, og hvad dækker de forskellige grader i admiralsklassen? Det er et ofte tilbagevendende spørgsmål i den almindelige offentlighed, og også inden for Søværnets personel.

For at få en forklaring på disse spørgsmål skal man tilbage til 1300- og 1400-tallet. Den i Europa mest udbredte betegnelse for en militær leder var på dette tidspunkt det latinske "capitaneus", den betegnelse, der er blevet til kaptajn. Den blev anvendt såvel til lands som til vands, bl.a. fordi der ikke var forskel på krigsførelse i disse to elementer. Under kampene med de tyrkiske folk stødte man på betegnelsen "emir-al-Bahr", dvs. en søhøvding på arabisk. Denne titel blev specielt anvendt for de militære ledere af skibene. Lydmæssigt blev "emir" til "amir", og i forkortet form til "amir-al". Europæerne begyndte derefter i 1400-tallet at anvende betegnelsen "amiral" eller senere "admiral", en form, der udviklede sig flere steder af lydmæssige årsager. Betegnelsen "admiral" er således et arabisk ord, der betyder søhøvding, importeret til Europa i 1400-tallet, og anvendt om en militær leder til søs.

I 1500-tallet opstår der grader umiddelbart under admiralen. I England anvender man betegnelsen "vicarius" admiral, altså vice-admiral om admiralens stedfortræder. I Holland bliver betegnelsen for denne "admiralløjtnant". "Løjtnant" kommer af det franske ord "lieu-tenant", der betyder stedfortræder.

I 1600-tallet fremkommer der en ny taktik til søs i form af linjetaktikken, der er fremherskende i den egentlige sejlkrigsskibsperiode 1650-1850. I denne periode blev det almindeligt at flåderne i forbindelse med slag sejlede i tre grupper. I Frankrig, der var førende med hensyn til den teoretiske udformning af den nye taktik, kaldtes disse tre grupper for Avantgarde, Corps de Bataille og Arriéregarde (på engelsk: the van, the main body, the rear) – dvs. fortropp, hovedstyrke og bagtropp.

I den engelsk flåde førte admiralen sit flag på et skib i hovedstyrken, fortroppen førtes af hans stedfortræder vice-admiralen og lederen af bagtroppen fik betegnelsen "rear-admiral" (bagtroppsadmiral). Disse betegnel-

ser benyttes den dag i dag i Royal Navy. I Holland blev fortroppen ledet af admiralløjtnanten og bagtroppen af en officer, der havde den lidt specielle betegnelse "schout-bij-nacht". Dette ord betyder "den, der holder vagt om natten", og kom af, at lederen af bagtroppen samtidig havde natte- og brandvagten for den samlede flåde.

I Frankrig kommanderede admiralen på tilsvarende måde hovedstyrken samt havde den samlede kommando over hele flådestyrken, men de to "under-admiraler", der kommanderede avantgarden og arriéregarden havde titel af "contre-amiral". Contre betyder her modstående eller overfor og hentydede til at de havde kommando over styrker på hver sin side af admiralen. Senere kom denne betegnelse kun til at dække "bagtroopsadmiralen".

I den dansk-norske flåde anvendtes op til 1771 betegnelserne: admiral, viceadmiral og schoutbynacht. Således var Peter Tordenskiold en overgang schoutbynacht. Fra 1771 ændredes den sidstnævnte titel til "contre-admiral", en titel, der som "kontreadmiral" er anvendt lige siden i Flåden. Titlen betyder således "den modstående admiral" og opstod som betegnelse for den, der ledede bagtroppen af flåden.

Den øverste operative chef for den dansk-norske flåde blev i midten af 1600-tallet betegnet "rigsadmiral", en titel, der for så vidt stadig ville kunne anvendes om den øverste flådechef på lige fod med rigsantikvaren, rigsstatistikeren etc. Såvel i 1600- som i 1700-tallet anvendtes i Danmark et par gange "general-admiral". Denne betegnelse kommer fra det latinske *in generalis*, dvs. "for helheden" og blev brugt om den øverste admiral, der var chef for hele flåden samt over de øvrige admiraler. Den indkaldte hollandske admiral C. Tromp fik således titel af general-admiral. Efter slaget i mellem Falsterbo og Stevns (senere ofte kaldt slaget i Køge Bugt) 1677 fik Niels Juel titel af "general-admiral-løjtnant", dvs. graden under general-admiral, general-admiralens stedfortræder.

Det seneste skud på admiralsstammen er betegnelsen "flotilleadmiral" indført i Søværnet i begyndelsen af 1980'erne. Baggrunden for denne nye titel var, at man siden indtrædelsen i NATO i det danske og også det norske system havde manglet en grad, der kunne modsvare den anglo/amerikanske "commodore", der har en speciel historie, som imidlertid ikke skal gennemgås her, og som er placeret mellem Captain (Navy) og Rear-admiral (på dansk: mellem kommandør og kontreadmiral). Man valgte så at indføre en grad, der kun skulle benyttes i NATO-sammenhæng, hvor en

kommandør midlertidigt blev tildelt en grad højere i forbindelse med den internationale tjeneste. Denne kunne nemlig ikke gøres til "Commodore", da graden ikke fandtes, men fik tildelt grad af kontreadmiral. Dette var imidlertid i det anglo-amerikanske system to grader op. Den valgte betegnelse er oprindelig den tyske betegnelse for en Commodore.

I Søværnet anvendes i dag således graderne: admiral, viceadmiral, kontreadmiral og flotilleadmiral. Betydningsmæssigt er der tale om at man på basisordet "admiral" har fået sat en engelsk, en fransk og en tysk forstavelse på.

*Hans Christian Bjerg
orlogshistoriker*

SNORKEL

Der synes at herske usikkerhed omkring dette ords etymologi. I Nudansk Ordbog hedder det, at ordet kommer "gennem eng. fra tysk 'schnorchel', samme ord som 'snørkel'". I Gyldendals fremmedordbog hedder det: eng. form af tysk 'schnorkel', sideform til 'schnecke' snegl, snørkel, snirkel (samme ord)". Disse forklaringer beror imidlertid på misforståelser. Forklaringen, der har været gengivet i Jyllands-Posten i denne avis' sprog-hjørne, er følgende:

Luftmast-princippet har været kendt på 'undervandsbåde' siden 1500-tallet. Hollænderne tog princippet op i forbindelse med bygningen af ubåde i mellemkrigsårene i 1900-tallet til koloniområderne i Indonesien, væsentligt på grund af klima-forholdene. Det var simpelthen for varmt at sejle i uddykket tilstand på overfladen. Luftmasten gav mulighed for at forblive neddykket så længe solen stod på. Ved invasionen i Holland bemærkede tyskerne en sådan luftmast på en ubåd, som var ved at blive bygget, men havde formentlig allerede i 1930'erne bemærket konstruktionen, idet tyskerne, der i flg. Versailles-traktaten af 1919 ikke måtte besidde ubåde, havde et privat ubådsudviklingsfirma i Holland, hvor den tyske ubåds-know-how blev vedligeholdt. Men man havde ikke noget at bruge denne konstruktion til. Det fik man først, da radaren under slaget om Atlanten tvang ubådene til så længe som muligt og også i forbindelse med angreb at være neddykket. Med elektromotorer tabte ubådene i fart, og det blev derfor interessant, hvorledes man kunne holde farten ved hjælp af dieselmotorer i neddykket tilstand. Ved at tilføre luft gennem en luftmast kunne man neddykket opretholde den samme fart som uddykket. Af denne grund kom den hollandske luftmast i brug i de tyske ubåde. Den officielle betegnelse for denne konstruktion var 'Seerohr', altså et 'sø-rør'.

Nu er en væsentlig del af luftmastprincippet som bekendt dels at konstruktionen er buget for oven for at der ikke skal løbe regnvand ned i røret, dels at den er forsynet med et bold, der virker som flyder og som lukker for lufttilgangen og derved søvand, hvis der kommer en bølge, eller at ubåden går for dybt i forhold til

luftmastens længde. Når dette sker høres en snorkende lyd fra lufttrøret, samtidig med at der opstår et undertryk i ubåden, som de ombordværende ikke kan udgå at bemærke. Denne snorkende lyd gjorde, at de tyske besætninger hurtigt begyndte at kalde 'Seerohr'-konstruktionen for 'Schn-

orkel'. Da englænderne senere lærte konstruktionen at kende kaldte de den derfor 'the snort', hvilken netop hentyder til den snorkende lyd. Senere vandt den oftest benyttede tyske betegnelse 'schnorkel' indpas på engelsk og blev blandet sammen med 'snort' til 'snorkel'.

Misforståelsen omkring 'snørkel' beror sikkert på, at bugningen på den øverste del af snorkel-konstruktionen, der gør at åbningen vender nedad, har været opfattet som givende navn til dette apparat.

*Hans Christian Bjerg
orlogshistoriker*

DET MENER MAN I UDLANDET

Under overskriften "The Commanders Respond" har man i U.S.Naval Proceedings March 2004 stillet en række flådechefer deriblandt vor egen chef for Søværnets Operative Kommando, kontreadmiral K.B.Jensen følgende spørgsmål: "What do you see as the long-term consequences (ten years or so ahead) for your navy in the fight against global terrorism?". Nedenfor gengives med admiralens tilladelse hans svar på dette spørgsmål. Teksten er oversat af Hans Christian Bjerg.

Angrebene på USA den 11. september 2001 og den efterfølgende globale krig mod terrorisme har haft betydningsfulde indvirkninger på regeringers og militære styrkers tænkemåde og handlinger over hele verden. I Danmark medførte de et behov for at genetablere det civile beredskab og totalforsvaret i nærområdet; noget der delvis var gået tabt i løbet af de 10-14 år, der var gået efter afslutningen på Den kolde krig.

Selv om Danmark ikke har været et terrormål, har kampen mod terrorismen understreget behovet for de allerede eksisterende udviklingsplaner for flåden. Sammen med de traditionelle militære opgaver, kan vi i fremtiden blive vidne til en tilbagevenden til endnu ældre sømilitære opgaver, nemlig beskyttelse af skibsfarten ved adgangsveje verden over, således som de er dukket op i forbindelse med operationer for at sikre adgangen til Den persiske Golf gennem Middelhavet (Operation Active Endeavour), samt endog eskorte operationer og beskyttelse af skibsfarten i form af krydstogtskibe, tankere eller container-skibe. Denne type skibsfart kan sammen med maritimt baserede produktionsfaciliteter, som f.eks. olie-boreplatforme, risikere at blive tilfældige mål for fremtidige terrorister.

Skiftet fra Den kolde krigs bipolære scenario til den multipolære verden i 1990'erne medførte, at den danske flåde også flyttede fokus fra territorialforsvaret i Østersøen til tilvejebringelse af kapacitet til at kunne deltage i internationale operationer, hvor der var behov for disse.

Jeg forudser, at den danske flåde fortsat vil være en af grundpillerne i den danske regerings internationale forpligtelser mod den globale terrorisme. Opgaverne vil fortsat indebære deltagelse af overfladeenheder og ubåde i de internationale operationer som del af de multinationale styrker, og/eller anvendelse af detachementer af specialstyrker i internationale

operationer, således som det har været tilfældet i Afghanistan. Yderligere vil der blive tale om et øget engagement i planlægningen og udførelsen af operationer, der skal beskytte skibsfarten generelt eller maritimt baserede industrielle faciliteter samt kystzonerne.

En ny type af skibe, de flexible støtteskibe, vil indgå i Flådens tal i løbet af 2004. Disse markerer en ændring af flåden til et mere flexibelt og alsidigt mix af enheder (på 6.500 ts., med en ombordværende stab, et lastdæk til udstyr og køretøjer, eller et flydende felthospital). Nybygningsprogrammet indebærer også bygning af en ny type patruljeskibe og en ny type kystubåde. Patruljeskibet vil blive baseret på samme skrog som det flexible støtteskib, men vil ikke indeholde et lastdæk. Den nye luftafhængige ubådstype udvikles i samarbejde med den svenske flåde. Nybygningsprogrammet er blevet udviklet som en konsekvens af ændringen til en multipolær verden, men vil også kunne danne basis for en fortsat kamp mod den globale terrorisme.

BOGANMELDELSER

*Admiral Rechnitzers Maritime og Politiske Erindringer 1905-40,
Udgivet og kommenteret af
Søværnets historiske konsulent Hans Christian Bjerg.
464 sider med noter og personregister:
Gyldendal, København 2003. Indb. Kr. 399,-*

Viceadmiral Hjalmar Rechnitzer (1324), som var chef for søværnskommandoen 1932-40, førte fra begyndelsen af 2. verdenskrig 1. september 1939 omhyggeligt dagbog indtil den 10. maj 1940, da han fratrådte sin stilling og pensioneredes. Dagbogen blev som bekendt udgivet og kommenteret i år 2000 af H.C. Bjerg under titlen "Fra neutralitet til besættelse" (anmeldt i Tidsskrift for Søværnen nr. 3, aug. 2000).

I årene kort efter sin afgang fra tjenesten i søværnet nedskrev admiral Rechnitzer endvidere sine maritime og politiske erindringer for perioden 1905-40, som i maskinskrevet manuskript blev henlagt i admiralens privatarkiv i Rigsarkivet. Disse erindringer, der supplerer dagbogen, er nu i forståelse med familien udgivet af H.C. Bjerg, som dermed meget påskønnelsesværdigt har fremlagt endnu et særdeles interessant bidrag til søværnets nyere historie.

Bogen indleder med en af Bjerg forfattet udmærket introduktion til personen Rechnitzer, hans virke og erindringer, ligesom han har forsynet den med et stort antal oplysende noter og med et omfattende personregister. Introduktionen efterlader - ligesom det var tilfældet med den udgivne dagbog - et betydeligt mere positivt indtryk af admiral Rechnitzer og hans virke for flåden end det eftermæle, som på mangelfuldt eller fejlagtigt grundlag skabtes under hans tjenestetid.

Rechnitzer fortæller i en kort indledning til erindringerne, at han lod dem begynde med året 1905, fordi han dette år blev tilkommanderet Marineministerens Stab (fra 1906 Flådens Stab), hvis chef var kommandør (senere viceadmiral) O.J.M. Kofoed-Hansen (1185). Om de forudgående år nævner Rechnitzer blot, at han var meget beskæftiget med opmålingstjeneste bl. a. tre på hinanden følgende somre med skonnerten DIANA

ved Færøerne og Island - en tjeneste, han fandt spændende og områder han fattede kærlighed til og interesse for.

I øvrigt omfatter erindringerne 10 kapitler, hvoraf en del dækker perioden over nogle år. Medens andre er koncentreret om særlige begivenheder. Rechnitzer beretter detaljeret og sobert i et smukt - stedvis lidt kancelliagtigt - sprog om sin tjeneste og om oplevelser i tilknytning dertil, og med erindringerne belyser han mange begivenheder og forhold, som hidtil ikke har været almindelig kendt.

Han omtaler også et stort antal kendte personer såvel politikere og embedsmænd som fremtrædende erhvervsfolk og militærpersoner med hvilke tjenesten bragte ham i berøring. Karakteristisk er det, at alle disse personer - på få undtagelser nær - omtales positivt uanset eventuelle meningsforskelle.

I Marineministeriets Stab fik Rechnitzer kendskab til en i marineministeriet til forsvarskommissionen udarbejdet redegørelse om "Udenrigspolitik og forsvar". I denne blev det i modsætning til tidligere opfattelser realistisk erkendt, at Danmark som følge af udviklingen lå indenfor Tysklands interesse- og magtsfære, og at dansk sikkerhedspolitik baseret på erklæret neutralitet derfor måtte tilrettelægges under hensyn hertil, således som det siden i alt væsentligt skete under 1. verdenskrig. I overensstemmelse med disse synspunkter og erfaringer fra sikringsstyrken 1914-19 samt med egne strategiske overvejelser gjorde Rechnitzer siden hen overfor politiske beslutningstagere med styrke gældende, at en vellykket dansk neutralitetspolitik især måtte forudsætte et stærkt søforsvar, som troværdigt kunne skabe tillid til, at dansk område ikke ville blive anvendt som basis for militære operationer imod Tyskland.

Rechnitzer var blandt fortalere for indførelse af undervandsbåde og luftfartøjer i flåden, og da den tilsynsførende søofficer ved bygning af undervandsbåden DYKKEREN i La Spezia, kaptajn Aarestrup, i 1909 måtte melde sig syg, blev Rechnitzer beordret til at afløse ham. Efter hjemsendelsen blev han i de følgende år - til dels i forbindelse med tjeneste i Marineministeriet og Flådens Stab - tilknyttet den nye undervandsbådstjeneste - fra oktober 1911 som kaptajn. I årene 1914-17 var Rechnitzer chef for undervandsbådsflotillen, som i denne periode voksede til 12 enheder, og han var samtidig chef for den nyoprettede flyvebådsstation. Hans beretning om disse år rummer mange interessante detaljer ikke blot om

undervandsbådernes første periode i flåden, men også om politiske forhold.

I december 1917 kom Rechnitzer til fuld tjeneste i Marineministeriet som chef for dettes sekretariats- og kommandokontor samt som fungerende departementschef i ministeriets 1. departement – fra 1921 som kommandør. Under denne tjeneste var han medlem af flere kommissioner herunder forsvarskommissionen af 1919, og han beretter om det indblik, han derved fik i det politiske miljø. Forsvarskommissionens betænkning blev grundlag for Søværnsloven af 1922, som indeholdt en ret tilfredsstillende flådeplan, men hvis beregnede budget blev kraftigt nedskåret, således at planen ikke lod sig gennemføre med flådens forfald gennem 1920-erne til følge.

Fra september 1923 og i resten af sin aktive tjeneste kom Rechnitzer til at beklæde stillingen som direktør for Marineministeriet, og i 1925 blev han forfremmet til kontreadmiral uden for nummer.

Det er fra denne tid og videre frem, at erindringerne indeholder de mest interessante beretninger.

Admiral Rechnitzer fortæller således bl. andet om tilblivelsen af søværnsloven af 1922, om bestræbelserne på at få det utilstrækkelige budget forbedret og om det socialdemokratiske afrustningsforslag, der tilsigtede at omdanne hær og flåde til et vagtkorps og et søpoliti. I forbindelse med forslagets behandling i folketinget fremkom fordømmende udtalelser derom fra sagkyndig side, hvilket fik forsvarsminister Laust Rasmussen til at bede direktørerne for Krigs- og Marineministeriet om at fremsætte deres udtalelser. Da direktøren for Krigsministeriet på grund af sygdom ikke selv kunne påtage sig et sådant arbejde, gik Rechnitzer i gang med at udarbejde sit eget militærforslag, som blev færdigt i foråret 1926, og som gav anledning til diskussion og kritik indenfor politiske og militære kredse. Dette forslag som senere blev offentliggjort i dagbladet "Morgenbladet", var ret omfattende og indeholdt for søværnets vedkommende bl. a. en flådeplan bestående af 6 artilleriskibe, 18 torpedofartøjer, 12 undervandsbåde og minesprængningsmateriel. Denne flådeplan angiver således, hvad Rechnitzer da anså for påkrævet som bidrag til forsvar af Danmarks neutralitet.

Efter valg i slutningen af 1926 blev den socialdemokratiske regering under Stauning, der havde siddet siden 1924, afløst af en venstre-regering

under Madsen-Mygdal støttet af det Konservative Folkeparti og med S. Brorson som forsvarsminister. Den nye regering havde omfattende besparelser på sit program, hvilket ville forøge værnernes vanskeligheder betydeligt. Deraf følgende drøftelser med ministeren førte til, at denne gav direktøren for Krigsministeriet og Rechnitzer besked på indenfor nærmere angivne, lidt forbedrede finansielle rammer at udarbejde lovforslag for hver sit værn. Rechnitzer beretter i denne forbindelse, at ministeren udtrykte ønske om, at Kystbefæstningerne skulle overføres til Søværnet, og at der skulle oprettes et fælles luftværn henlagt under Marineministeriet. I begge ministerier blev der arbejdet hårdt på forslagene, som blev færdige i slutningen af 1927. Forslagene skabte uenighed mellem regeringen og dens støtteparti, og dette medførte, at det Konservative Folkeparti undlod at stemme for finansloven i 1928. Regeringen kom derved i mindretal og måtte udskrive valg, som den tabte, hvorefter Socialdemokratiet under Stauning og Det Radikale Venstre under P. Munch dannede regering. Den umiddelbare konsekvens blev, at afrustningsforslaget atter blev aktuelt og de økonomiske forhold for værnene blev ikke forbedret. I begyndelsen af 1931 lod Rechnitzer sig overtale til – med ministerens indforståelse – at offentliggøre sit militærforslag som artikelserie i "Morgenbladet", hvis hovedpunkter er gengivet i erindringerne. Det er særlig interessant at bemærke, at Rechnitzer foreslår de tre værn samlet i et rigsværn styret af en rigsværnschef, der skulle stå direkte under rigsværnsministeren, og som samtidig skulle være direktør for rigsværnsministeriet, hvori der også skulle indgå en fælles centralstab. Artiklerne vakte stor opmærksomhed og gav anledning til afstandtagen fra både politisk og militært hold. Man kan vel i dag sige, at Rechnitzers forslag bærer præg af en vis aktualitet.

I løbet af 1931 blev Rechnitzer bekendt med rygter om at en aftale i forsvarssagen mellem Venstre og Socialdemokratiet var under opsejling, og at den ny chef for generalkommandoen, generaløjtnant E. With var indblandet. Han skulle bl. a. have antydnet, at store omlægninger kunne komme på tale, og at han nok skulle blive flåden en god chef. Overfor Rechnitzer havde forsvarsministeren benægtet, at der var noget om sagen, men hen på efteråret kom det dog frem, at nogle landstingsmænd fra Venstre og de Konservative havde dannet et særligt udvalg. Dette anmodede forsvarsministeren om, at det blev pålagt chefen for generalkommandoen og den kommanderende admiral at udarbejde forslag til nyordningen for de to værn. Ministeren så sig nødsaget til at imødekomme anmodningen, men tilkendegav overfor Rechnitzer, at regeringen ikke havde noget med sagen at gøre. Om det videre forløb fortæller Rechnitzer, hvorledes det

gik til, at det blev ham, som uden begejstring fik overdraget opgaven at udarbejde forslag til en ny søværnsordning, fordi den nye viceadmiral H. Wenck ikke så sig i stand til at fremkomme med et brugbart forslag indenfor den angivne ramme på 10,5 millioner kr. Rechnitzer lod derpå arbejdet igangsætte i Marineministeriet under stort tidspres, idet han som tilforordnet sagkyndig skulle forberede sig på deltagelse i afrustningskonferencen i Genève fra 1. februar 1932. Om denne konference giver Rechnitzer i øvrigt et interessant referat.

Den 18. marts 1932 blev Rechnitzer telefonisk overraskende orienteret om, at de nye forslag skulle forelægges i folketetinget, og at der var sandsynlighed for, at de ville blive gennemført, ikke mindst fordi politikerne under behandlingen havde reduceret det samlede forsvarsbudget med 5–6 millioner kroner, for søværnets vedkommende fra 13,9 millioner i Rechnitzers udarbejdelse til 11,5 millioner i det fremlagte lovforslag. Efter en hastig hjemrejse fra Genève fik Rechnitzer lejlighed til overfor såvel minister som flere politikere at redegøre for de uheldige konsekvenser en sådan budgetreduktion ville få for søværnet. Dette blev der dog ikke taget hensyn til, og allerede den 23. marts vedtoges søværnsloven, som betød en direkte reduktion af flåden. Loven medførte dog den fordel, at et i søværnet længe næret ønske om sammenlægning af stillingerne som direktør for Marineministeriet og kommanderende admiral blev gennemført, således at direktøren for ministeriet samtidig blev chef for en nyoprettet søværnskommando. Den naturlige kandidat til den nye stilling var viceadmiral Wenck, men da han havde nægtet at påtage sig udarbejdelse af det ønskede lovforslag, var han ikke accepteret af politikerne, som valgte direktøren, og Rechnitzer blev derved som viceadmiral såvel administrativ som operativ leder af søværnet. De følgende år blev præget af uro og konflikter såvel i det fjerne Østen som i Afrika og Europa, hvor især udviklingen i Tyskland under nazi-partiet gav anledning til bekymring, og hvor Danmarks strategiske situation drastisk ændredes som følge både af den engelsk-tyske flådetraktat af 1935 og af tysklands oprustning i øvrigt. Det var nu som før Rechnitzers opfattelse, at Danmark lå helt indenfor tysk magtsfære, men at Tyskland i tilfælde af krig med England måtte være interesseret i et neutralt Danmark - forudsat dansk neutralitet var sikret troværdigt af et stærkt forsvar og især et stærkt søforsvar.

Rechnitzer orienterede naturligvis forsvarsministeren og andre politiske personligheder om sine synspunkter og tilrådte atter forbedringer af værnenes forhold, og under indtryk af den internationale udvikling

begyndte der at vise sig politisk villighed til at give værnene nyt materiel. Medvirkende til at fremme forståelsen for nødvendigheden heraf var to omfattende memoranda om Danmarks situation, som i 1936 blev udarbejdet af marinestaben under Rechnitzers ledelse. Regeringens og et politisk flertals positive holdning til en forbedring af forsvaret gav Rechnitzer forhåbning om, at der kunne blive tale om et nybygningsprogram på 2 artilleriskibe, 6 undervandsbåde, 6 torpedobåde og 6 motortorpedobåde samt et antal luftfartøjer. Dette program blev dog til stor skuffelse for Rechnitzer ikke til noget bl. a. fordi partiet Venstre foretrak en forbedring af Københavns søbefæstning. De videre forhandlinger førte til vedtagelse af forsvarsordningen af 1937, som indebar nogen forbedring af værnernes budgetter og for søværnet et byggeprogram omfattende 2 store torpedobåde, 1 undervandsbåd, 1 mineskib og 3 minestrygere – en væsentlig mindre forøgelse end Rechnitzer havde forventet.

Igen i 1938 fremkom Rechnitzer med et omfattende memorandum om Danmarks situation med kraftig understregning af behovet for og nødvendigheden af en hurtig og rationel udbedring af søværnets mangler. Der opnåedes imidlertid ikke noget epokegørende resultat heraf, men der blev dog tale om nogen forøgelse af nybygningsprogrammet om end langt fra tilstrækkeligt.

Efter indbydelse aflagde Rechnitzer og general With i april 1939 besøg i Berlin for at overvære festlighederne i anledning af Hitlers 50 års fødselsdag. Rechnitzer fortæller i erindringerne udførligt om den venlige modtagelse der blev ham til del og om de samtaler han fik lejlighed til at føre med storadmiral Raeder og nogle af dennes nærmeste medarbejdere. Det blev herunder fra tysk side tilkendegivet, at man påskønnede det gode naboforhold, og at Tyskland ikke havde aggressive hensigter overfor Danmark. Dette og den kort tid senere på tysk initiativ indgåede ikke-angrebs traktat mellem Tyskland og Danmark bestyrkede Rechnitzer i opfattelsen af, at et neutralt Danmark var i tysk interesse. I sin indberetning til forsvarsminister Alsing Andersen efter besøget i Berlin tilkendegav Rechnitzer bl. a., at ekstraordinære indkaldelser til flåden og Kystdefensionen for at styrke neutralitetsberedskabet kunne påregnes at blive mødt med forståelse fra Tyskland. (Sådanne indkaldelser besluttedes den 27. april 1939). Rechnitzer benyttede i øvrigt lejligheden til at gøre gældende, at der på grund af situationen var al mulig grund til snarest at tilvejebringe en operationsduelig og rigtig sammensat dansk flådestyrke permanent udrustet til støtte for dansk neutralitetspolitik.

I løbet af sommeren 1939 voksede spændingerne i Europa, og på baggrund heraf omtaler Rechnitzer de beredskabsforanstaltninger, som efterhånden gennemførtes i søværnet, og som indebar, at sikringsstyrken hurtigt kunne formeres, da krigen brød ud den 1. september. Videre beretter han om de overvejelser, forhandlinger og foranstaltninger, som situationen gav anledning til, herunder endnu et forgæves forsøg på at opnå bevilling til bygning af artilleriskibe. Han redegør endvidere for de mange meldinger og foruroligende advarsler om en tysk aktion mod Norden, som indløb i foråret 1940. På baggrund af sine tidligere overvejelser samt af de venlige og beroligende tilkendegivelser, han havde modtaget fra tysk side såvel som af ikke-angrebspakten, mente Rechnitzer stadig, at et tysk angreb på Danmark ville være ulogisk og lidet sandsynligt. Den såkaldte ALTMARK-affære i februar 1940, da en britisk destroyer krænkede norsk neutralitet, gjorde dog klart for Rechnitzer, at en tysk reaktion måtte ventes, og at der i denne forbindelse også kunne forventes tyske krav til Danmark, ikke mindst som følge af, at den svage danske flåde – trods dens omfattende bevogtningstjeneste – ikke troværdigt og effektivt ville kunne sikre dansk neutralitet. Rechnitzer mente til det sidste, at sådanne tyske krav ville være begrænset til ønske om lov til etablering af et par støttepunkter på dansk territorium, og besættelsen kom fuldstændig overraskende for ham. Han beretter udførligt om tildragelserne den 8. og 9. april, om besættelsen og tiden umiddelbart efter, herunder om en korrespondance med storadmiral Raeder samt gengivelse af en redegørelse til forsvarsministeren.

Sluttelig fortæller Rechnitzer om sin afgang fra tjenesten i søværnet. Den indtraf efter at fire højtstående officerer: chefen for Kystflåden, kontreadmiral E. Briand de Crèvecœur, chefen for Kystdefensionen kommandør P. Ipsen og chefen for søofficersskolen kommandør C.V. Evers samt chefen for marinestaben kontreadmiral C. Hammerich den 8. maj 1940 fik foretræde for viceadmiralen. Med førstnævnte som ordfører meddelte de Rechnitzer, at han ikke havde søofficerernes tillid og henstillede, at han trådte tilbage. Rechnitzer fulgte henstillingen og søgte og fik sin afsked med pension fra den 10. maj 1940. I erindringerne nævner Rechnitzer, at det kun var tre søofficerer, som havde søgt foretræde for ham, idet han formentlig har anset det for ret naturligt, at hans nærmeste medarbejder var tilstede. Det overraskede og bedrøvede Rechnitzer da han senere blev bekendt med, at det faktisk var Hammerich, der havde taget initiativ til den besynderlige intrige. Den hvilede ikke på nogen almindelig høring i søofficerskorpset, og den vakte ikke udelt sympati.

Bl. a. kaldte kommandør H.V. Augsborg aktionen for "Munke Kutte"-affæren med Hammerich som Rane Jonsen.

På linie med kommentarerne til admiral Rechnitzers dagbog 1939-40 tegner erindringerne som nævnt et betydelig mere positivt billede af admiralen end det, der var almindeligt i hans samtid.

Admiral Rechnitzers "Maritime og Politiske Erindringer 1905-40" er meget læseværdigt og kan varmt anbefales – og såvel H.C. Bjerg som Gyldendals forlag fortjener tak for udgivelse af det vægtige bidrag til søværnets historie.

S. Thostrup

(1542)

MARINENS BIBLIOTEK

*Henrik Gerners Plads
Bygning 37 – Nyholm
1439 København K
Telefon 32 54 73 82
Telefax 32 96 31 71
Åbningstider:
Hverdag 9-15 – Tirsdag 9-18*

ERHVERVELSER MARTS/APRIL 2004

ADMINISTRATION OG UNDERVISNING

Skole i 50 år:
Fra hemmelig til international
S.C. Volden, red.
København: Forsvarsakademiet,
2004. - 141 s.: ill.
Opstilling:
Undervisningsvæsen.A.I.a.

HISTORIE

Danske Sømænds lystige
Svar og Indfald,
samlede fra forskellige Steder
København: Fr. Wøldikes Forlags-
Expedition, 1864. - 36 s.
Opstilling: Historie.G.-
KUN TIL LÆSESAL

Ill-Starred Captains:
Flinders and Baudin
Anthony Brown
London: Chatham Publishing,
2001. - 512 s.: ill. kort

Opstilling: Sørejser 1801-03

HMS Dolphin:
Gosport's Submarine Base
Kieth Hall
Stroud: Tempus Publishing Limit-
ed, 2001. - 128 s.: ill. kort.
Opstilling: Kystforsvar.B.

The Confident Hope of a Miracle:
The True History of the Spanish
Armada
Niel Hanson
London: Doubleday Publ., 2003. -
571 s.: ill. kort.
Opstilling: Krh.A.II.a.1588.

The Barbary Corsairs: Warfare in
the Mediterranean, 1480-1580
Jacques Heers
London: Greenhill Books, 2003. -
272 s.: ill. kort
Opstilling: Historie.E.

Sea Power in the Medieval Medi-
terranean: The Catalan-Aragonese
Fleet in the War of the Sicilian
Vespers
Lawrence V Mott
Gainesville: University Press of
Florida, 2003. - 337 s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.a.Indtil 1500

Søofficererne, eller Dyd og Ære
paa Prøve: En original Komædie i
fem Akter

Johann Clemens Tode
3. afkortede forbedrede udgave-
u.st., u.år (1785). - 166 s.
Opstilling: Historie.G.BOKS.
EJ TIL UDLÅN

KRIGSHISTORIE

War on the High Seas
London: Caxton Publishing
Group, 2004. - 192 s.: ill. kort
(The Third Reich)
Opstilling: Krh.A.I.a.5.

Krigsseglare
Göteborg: Krigsseglargruppen/Tre
Böcker, 1997. - 104 s.: ill.
Opstilling: Handel & Søfart.E.

Hitlers Ubåtskrig
Clay Blair
Stockholm: Hjalmarson &
Högberg Bokförlag, 2004. -:
ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.
1.: Vargar på jagt 1939-1940.-
2004.- 350 s.

Kampen ved Sjællands Odde
T. Boye
Sj. Odde: Søværnets Artillerisko-
le, 1969. - 16 s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.a.1807-14

Field Gun Jack Versus the Boers:
The Royal Navy in South Africa
1899-1900
Tony Bridgland
Barnsley: Leo Cooper, 1998. -
243 s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.a.1899-1902

The D-Day Encyclopedia
David Chandler, ed., James
Lowton Collins, Jr, ed.
New York: Simon & Schuster,
1994. - 665 s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Kana-
len & Nordsøen

The Twilight of the U-Boats
Bernard Edwards
Barnsley: Leo Cooper, 2004. -
198 s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

Midget Submarine
James Gleason, Tom Waldron,
Barrie Pitt, ed., David Mason, ed.,
John Keegan, ed.
New York: Ballantine Books,
1975. - 159 s.: ill.
(Ballantine's Illustrated History of
the Violent Century; 42)
Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

Naval Warfare in the Age of Sail
Bernard Ireland
London: HarperCollins, 2001. -
240 s.: ill.kort
Opstilling: Krh.A.

The Royal Navy's Home Fleet in
World War II
James P. Levy
New York: Palgrave Macmillan,
2003. - 222 s.: ill.
(Studies in military and strategic
history)
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Atlan-
terhavet.

Gallipoli 1915:

Pens, Pencils and Cameras at War
Peter H. Liddle

London: Brassey's, 1985. - 157 s.:
ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.b.2.B.Dardanellerne.

A Precarious Existence: British
Submariners in World War I

Richard MacKay

Penzance: Periscope Publ., 2003. -
140 s.: ill.

Opstilling: Krh.A.II.b.2.G.

Castles of Steel: Britain, Germany,
and the Winning of the Great
War at Sea

Robert K. Massie

New York: Random House, 2003. -
865 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.b.2.A.

U-Boat War Patrol: The Hidden
Photographic Diary of U-564

Lawrence Paterson

London: Greenhil Books, 2004. -
206 s.: ill.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

The Eagle and the Rising Sun:

The Japanese-American War,
1941-1943, Pearl Harbour through
Guadalcanal

Alan Schom

New York: W.W. Norton, 2004. -
540 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet.

Jutland 1916:

Death in the Grey Wastes

Nigel Steel, Peter Hart

London: Cassell, 2003. - 480 s.:
ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.b.2.B.Jyllandsslaget

Malta:

Kriget i Medelhavet 1940-1942

Michael Tamelander

u.st. : Historiska Media, 2003. -
443 s.: Ill. kort

(Andra Världskriget)

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Middelhavet

Waters of Discord:

The Union Blockade of Texas
during the Civil War

Rodman L. Underwood

Jefferson: McFarland & Company,
Inc., 2003. - 200 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.a.1861-64.

Swordfish:

The Story of the Taranto Raid

David Wragg

London: Weidenfeld & nicolson,
2003. - 224 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Middelhavet.

PERSONALHISTORIE

The Explosive Years: Exploits of a
Royal Navy Bomb & Mine Disposal
Officer, 1940-1946

Bert Blackmore

London: Tom Donovan, 1994. -
342 s.: ill.

Opstilling: Persh.b. BLACKMORE, BERT

An Episode in the Spanish War
1739-1744

Arthur Murray

London: Seely, Service & Co.
Limited, 1952. - 91 s.: ill.

Opstilling: Persh.b. ANSON,
GEORGE

The Enigmatic Sailor: Memoirs of
a Seagoing Intelligence Officer
Alan Peacock

Caithness, Scotland: Whittles
Publishing Limited, 2003. - 118
s.: ill. kort.

Opstilling: Persh.b. PEACOCK,
ALAN

Captain Cook in the Pacific
Nigel Rigby, Pieter van der
Merwe

London: National Maritime Museum,
2002. - 138 s.: ill. kort.

Opstilling: Persh.b. COOK,
JAMES

Semmes: Rebel Raider

John M Taylor

1.ed.- Washington : Brassey's,
2004. - 124 s.: ill.kort

(Brasseys Military Profiles)

Opstilling: Persh.b. SEMMES, R.

Nelson

Clennell Wilkinson

København: Wilhelm Hansen,
u.år. - 313 s.: ill.

Opstilling: Persh.b. NELSON.

One Hundred Days: The Memoirs
of the Falklands Battle Group
Commander

Sandy Woodward

London: HarperCollins, 2003. -
511 s.: ill. Kort.

Rev. And updatede ed.

Opstilling: Krh.A.II.e.4.

POLITIK OG

EFTERRETNINGSVÆSEN (FORSVARSPROBLEMET)

En verden i forandring

- et forsvar i forandring

København: Forsvarsministeriet,
2004. - 19 s.

Opstilling: Forsvarspblemet.B.8.

Asymmetrical Warfare: Today's
Challenge to U.S. Military Power
Roger W. Barnett

1. ed.- Dulles, VA: Brassey's Inc.,
2003. - 183 s.

(Issues in Twenty-First-Century
Warfare)

Opstilling: Politik.B.3.

Ultra's Arctic War: PQ 17 Convoy
disaster, Sinking of the Scharn-
horst, Hunting the Tirpitz

John Jackson

Milton Keynes: The Military

Press, 2003. - 127 s.: ill. kort

(The Bletchley Archive Series; 2)

Opstilling: Efterretningsvæsen.B.

Grand Strategy in the War Against
Terrorism

Thomas R. Mockaitis, ed., Paul B.
Rich, ed.

London: Frank Cass, 2003. - 224 s.
Opstilling: Politik.N.

Falklands-Krisen set med
Jyllands-Posten's øjne
J.J. Oszadlik, red.
u.sted., 1982. - 331 s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.e.4.

Britain, France and the Naval
Arms Trade in the Baltic, 1919-
1939: Grand Strategy and Failure
Donald J. Stoker Jr.
London: Frank Cass, 2003. - 242 s.
(Cass Series: Naval Policy and
History; 18)
Opstilling: Politik.B.1.a.

Sea power: A Guide for the
Twenty-First Century
Geoffrey Till, Ed.
London: Frank Cass, 2004. - 430
s.: ill. kort
(Cass Series: Naval Policy and
History; 23)
Opstilling: Krigskunst.L.

Rising Tide: The Untold Story of
the Russian Submarines That Fought
the Cold War
Gary E. Weir, Walter J. Boyne
New York: Basic Books, 2003. -
354 s.: ill.
Opstilling: Politik.B.8.

Soviet Bloc Elite Forces
Steven J Zaloga, James Loop
London: Osprey Publishing, 1985.
- 64 s.: ill.
(Osprey Elite Series; 5)

Opstilling: Krh.A.I.a.8.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.
Stabelafløbninger af større orlogs-
skibe og kongeskibe:
Uddrag af Berlingske Tidende og
Illustreret Tidende (med tilføjede
illustrationer)
u.st., 2003. - 56 s.: Ill.
Opstilling: Hist.C.I.a.- KUN TIL
LÆSESAL

Carrier Warfare
London: Caxton Publishing Gro-
up, 2004. - 159 s.: ill. kort
(The New Face of War)
Opstilling: Krh.A.I.b.

King George V Class Battleships
Roger Chesneau
London: Chatham, 2004. - 64 s.: ill.
(ShipCraft, 2)
Opstilling: Skibbygning.K.

German Pocket Battleships
Roger Chesneau
London: Chatham, 2004. - 64 s.: ill.
(ShipCraft; 1)
Opstilling: Skibbygning.K.

Ships of the Royal Navy: The
Complete Record of All Fighting
Ships of the Royal Navy
J.J. Colledge
rev. ed.- London : Greenhill
Books, 2003. - 367 s.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Pancerniki Kieszonkowe cz. II
Admiral Scheer

- Admiral Graf Spee
Waldemar Danielewicz, Mirosław
Skwiot
Gdynia: A.J.-Press, 1998. - 63 s.;
ill. kort
(Monografie Morskie ; 8)
Opstilling: Krh.A.I.a.5.
KUN TIL LÆSESAL

Battleships and Battlecruisers
Richard Humble
London: Connoisseur, 1983. - 192
s.: Ill. kort
Opstilling: Krh.A.I.b.

På togt med Miljøslibet Gunnar
Thorson
Elo Jacobsen
København: Gunnar Thorson,
2004. - 90 s.: ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.1.Danmark
(+DEPOT)

"Dagmar"
S.V. Jacobsen
u.st., 1906. - 39 s.
Opstilling: Krh.A.I.a.1.Danmark.-
KUN TIL LÆSESAL

H.M.S. Ocean 1945-1957 ;
Peacetime Warrior
Joyce Knowlson
u.st.: Joyce Knowlson, 1998. -
138 s.: ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Confederate Blockade Runner
1861-65
Angus Konstam
Wellingborough: Osprey Publis-

hing, 2004. - 48 s.: Ill. kort
(Osprey New Vanguard Series; 92)
Opstilling: Krh.A.II.a.1861-65

The American Battleship
Samuel Loring Morison, Norman
Polmar
St. Paul, MN: MBI Publishing
Company, 2003. - 180 s.: ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Klart Skib! : Fregatten Jylland på
bedding i kamp på togt
Hasse Neerbek
Beder: Forlaget Skolex, 1984. - 16
s.: ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.1.Danmark.

Asian Enterprise: L.E. Niahm's
Godwill Voyage to Asia 2002
Brian O'Kane, ed.
Cork: Oak Tree press, 2002. - 120
s.: ill. kort
Opstilling: Sørejser.b.2002

Kongeskibet Dannebrog
Jon Bloch Skipper
u.sted: Det Historiske Hus/Asche-
houg, 2004. - 102 s.: ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.1.Danmark.

Steam Picket Boats and other
small steam craft of the Royal
Navy
N.B.J Stapleton
Lavenham: Terence Dalton limit-
ed, 1980. - 106 s.: ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Krazowniki ciezkie klasy "Admi-

ral Hipper": Blücher, Admiral
Hipper, Prinz Eugen, Lützow,
Seydlitz
Waldemar Trojca
Warszawa-Speyer : Wydawnictwo
Militaria, 1993. - 48 s.: ill. kort
(Nautilus; 1)
Opstilling: Krh.A.I.a.5.

Pancerniki "Schranhorst" - "Gnei-
senau"
Waldemar Trojca
Warszawa-Speyer: Wydawnictwo
Militaria, 1994. - 40 s.: ill. kort
(Nautilus ; 3)
Opstilling: Krh.A.I.a.5.- KUN TIL
LÆSESAL

Ombord på Vasa
Lars Widding
Stockholm: Almqvist & Wik-
sell/Gebers Förlag, 1961. - 63 s.: ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.1.Sverige.

Kriegsmarine Prinz Eugen
Steve Wiper
Tucson: Classic Warships Publis-
hing, 2002. - 74 s.: Ill.
(Warship Pictorial; 21)
Opstilling: Krh.A.I.a.5.

BJÆRGNINGSVÆSEN OG DYKNING

Fientligt Hav
Peter A Huchthausen, Igor Kur-
din, R. Alan White
Stockholm: Forum, 1997. - 294 s.:
Ill.Kort
Opstilling: Ubådsvæsen.E.

GRØNLAND

Foreningen Grønlandske Børn:
1924 - 1994
Gentofte: Foreningen Grønlandske
Børn, 1994. - 38 s.: ill.
Opstilling: Grønland.P.

Welcome to Greenland = Velkom-
men til Grønland = Willkommen
in Grönland
Rungsted Kyst: Anders Nyborg
A/S, 1975. - 90 s.: ill. kort
Opstilling: Grønland.A.

Thule: 50 år siden Knud Rasmus-
sen grundlagde Thule
Børge Fristrup
København: Einar Munkgaards
Forlag, 1960. - s. 232-245: Ill.
Opstilling: Grønland.A.

DIVERSE

Højtideligholdelse af årsdagen for
Slaget ved Sjællands Odde
u.sted, 2004. - u.pag.
Opstilling: Krh.A.II.a.1807-14

USS Los Angeles: The Navy's
Venerable Airship and Aviation
Technology
William F. Althoff
Washington: Brassey's, 2003. -
287 s.: Ill.
Opstilling: Flyvevæsen

The Fortifications of Malta 1530-
1945
Charles Stephenson
Wellingborough: Osprey Publis-
hing, 2004. - 64 s.: Ill. kort

(Osprey Fortress Series; 16)
Opstilling: Kystforsvar.B.

STRATEGI & TAKTIK

Krig og krigsteori
Martin van Creveld
1.udg. 1.opl.- København: Gyl-
dendal, 2003. - 224 s.: Ill. kort
Opstilling: Krigskunst.A.1.

VÅBENTEKNISKE. O.a. HÅNDBØGER m.v.

Missiles & Missile Systems: An
International Directory
Rehovot, Israel: A to Z, 1987. -
u.pag.
Opstilling: Artilleri.K.- KUN TIL
LÆSESAL

TIDSSKRIFTER OG PERIODICA

Nyhedsmagasinet Forsvarsfokus
FOV
København: Forsvarets Oplys-
nings- og Velfærdstjeneste
KUN TIL LÆSESAL

Tidsskrift for Søvæsen

2003 · 174. årgang

REDAKTION
HANS CHRISTIAN BJERG & KLAUS BOLVING

UDGIVET AF
SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

KØBENHAVN
2003

Tidsskrift for Søvæsen
udgives af Søe-lieutenant-Selskabet,
og er etableret i 1827 som
Archiv for Søevæsenet

Søe-lieutenant-Selskabet
er et krigsvidenskabeligt selskab
for søofficerer, oprettet 1784

Søe-lieutenant-Selskabet
Overgaden oven Vandet 62 B
1415 København K

Trykt hos
Nørrebro Bogtryk

ISBN 0040-7186

INDHOLDSFORTEGNELSE

EMNELISTE I

FORSVARSPOLITIK OG STRATEGI

Jørgensen, Torben Ørting NATO RESPONSE FORCES SOM TRANSFORMATOR	70
--	----

Martinsen, T.L. SEASPARROW PROJEKTET	83
---	----

Helle, Nils DOKTRINUTVIKLINGEN I NORGE. EN STATUS	207
--	-----

SKIBE OG VÅBEN

Martinsen, T.L. SEA POWER 2100. US NAVY UNDER FORVANDLING	358
--	-----

Trojahn, Frank "DEN NYE I KLASSEN ER FRA TYSKLAND" UDVIKLINGSTENDENSER I DEN TYSKE BUNDESMARINE ..	370
--	-----

MARINE- OG SØKRIGSHISTORIE

Bjerg, Hans Christian FLYTNING AF NIELS JUEL STATUEN?	29
--	----

Kieler, S.S.v. F. OM SELVMORDSVÅBEN OG KAMIKAZETAKTIK UNDER STILLEHAVSKRIGEN	4
--	---

Nørby, Søren EKSPLOSIONEN I FLENSBORG 14. JUNI 1945	21
--	----

Rodholm, I.B. "NIELS JUEL"s KAMP I ISEFJORDEN 29. AUGUST 1943	134
---	-----

S. Thstrup

DEN DANSKE FLÅDES UDVIKLING OG VIRKE

I DET 20. ÅRHUNDREDE

I	1900-1918	155
II	1919-1945	219
III	1945-2000	301

Jacobsen, Per

AIX ROADS 1809.

SØKRIGSHISTORIENS SIDSTE BRANDERANGREB	383
--	-----

FORFATTERFORTEGNELSE TIL EMNELISTE I

Bjerg, Hans Christian

FLYTNING AF NIELS JUEL STATUEN?	29
---------------------------------	----

Helle, Nils

DOKTRINUDVIKLINGEN I NORGE. EN STATUS	207
---------------------------------------	-----

Jacobsen, Per

AIX ROADS 1809.

SØKRIGSHISTORIENS SIDSTE BRANDERANGREB	383
--	-----

Jørgensen, Torben Ørting

NATO RESONSE FORCES SOM TRANSFORMATOR	70
---------------------------------------	----

Kieler, S.S.v.F.

OM SELVMORDSVÅBEN OG KAMIKAZETAKTIK

UNDER STILLEHAVSKRIGEN	4
------------------------	---

Martinsen, T.L.

SEA SPARROW PROJEKTET	83
-----------------------	----

Martinsen, T.L.

SEA POWER 2100. US NAVY UNDER FORVANDLING	358
---	-----

Nørby, Søren	
EKSPLOSIONEN I FLENSBORG 14. JUNI 1945	21

Rodholm, I.B.	
"NIELS JUEL"s KAMP I ISEFJORDEN 29. AUGUST 1943	134

Thostrup, S.	
DEN DANSKE FLÅDES UDVIKLING OG VIRKE	
I DET 20. ÅRHUNDREDE	
I 1900-1918	155
II 1919-1945	219
III 1945-2000	301

Trojahn, Frank	
"DEN NYE I KLASSEN ER FRA TYSKLAND"	
UDVIKLINGSTENDENSER I DEN TYSKE BUNDESMARINE ..	370

EMNELISTE II

BOGANMELDELSER

David Miller: Ubåde (H.C.Dahlerup Koch)	44
John Hughes-Wilson: Militære efterretningsfadæser (H.C.Dahlerup Koch)	46
Robert Christensen: Gennem ild og vand (hans Christian Bjerg)	188
Søren Nørby: Flådens sænkning den 29. august 1943 (Hans Christian Bjerg)	270
Rasmus Jørgensen: Anden verdenskrig dag for dag (Per Jacobsen)	344
Anders Frandsen & Niklas Zerrerling: Slaget om Kursk (Per Jacobsen)	346
James P. Delgado: Forliste krigsskibe (Hans Christian Bjerg)	417

DEBAT

ØKONOMISK SYNDROM TRUER VIKING-PROJEKTET (Jesper Glahn)	264
--	-----

DET MENER MAN I UDLANDET...

DANSKERNE ANSKAFER STORE SKIBE (Norman Friedman)	37
---	----

ET SØFORSVAR FOR NATIONAL SIKKERHED OG INTERNATIONAL ENGAGEMENT

(Kjell-Birger Olsen)	410
----------------------------	-----

DIVERSE	
BOGTILBUD	48
(red.)	

BOGOMTALE	49
(red.)	

MARINEKALENDER	272
(red.)	

BESØG HANDELS- OG SØFARTSMUSEETS	
DIGITALE FOTOARKIV	343
(red.)	

MARINENS BIBLIOTEK	
ERHVERVELSER JANUAR/FEBRUAR	54
ERHVERVELSER MARTS/APRIL	125
ERHVERVELSER MAJ/JUNI	193
ERHVERVELSER JULI/AUGUST	273
ERHVERVELSER SEPTEMBER/OKTOBER	349
ERHVERVELSER NOVEMBER/DECEMBER	421

MEDDELELSER FRA REDAKTIONEN

(Hans Christian Bjerg)

2003/1	1
2003/2	69
2003/3	133
2003/4	205
2003/5	281
2003/6	357

MEDDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKABET FORMANDENS BERETNING FOR 219. FORSAMLINGSÅR (Niels Mathiesen)	403
--	-----

NEKROLOGER

1602. HANS CHRISTIAN JACOBSEN KNABE (1589,1592,1593)	50
---	----

GEORG LØKKEGAARD SMITH-JENSEN (1589, 1593)	121
---	-----

I. 14 KAI NOLSØE BANG (1589)	190
---------------------------------------	-----

SØMILITÆRE NOTER

ANGÅENDE ORLOGSFLAGETS FARVE (Hans Christian Bjerg)	118
--	-----

KUGLEGÅRDENS KONGEPORTAL RENOVERET (Hans Christian Bjerg)	266
--	-----

ANGÅENDE ORLOGSFLAGETS FARVE (Hans Christian Bjerg)	269
--	-----

SØVÆRNETS OFFICERSSKOLES KLASSER OPKALDES EFTER DANSKE SØHELTE (Poul-Erik Larsen)	340
---	-----

ORLOGSFLAGETS FARVE (Hans Christian Bjerg)	342
---	-----

FORFATTERFORTEGNELSE TIL EMNELISTE II

Bjerg, Hans Christian ANGÅENDE ORLOGSFLAGETS FARVE (Sømilitære noter)	118
Bjerg, Hans Christian ROBERT CHRISTENSEN: GENNEM ILD OG VAND (Boganmeldelse)	188
Bjerg, Hans Christian KUGLEGÅRDENS KONGEPORTAL RENOVERET (Sømilitære noter)	266
Bjerg, Hans Christian ANGÅENDE ORLOGSFLAGETS FARVE (Sømilitære noter)	269
Bjerg, Hans Christian SØREN NØRBY: FLÅDENS SÆNKNING DEN 29. AUGUST 1943 (Boganmeldelse)	270
Bjerg, Hans Christian ORLOGSFLAGETS FARVE (Sømilitære noter)	342
Bjerg, Hans Christian JAMES P. DELGADO: FORLISTE KRIGSSKIBE (Boganmeldelse)	417
Friedman, Norman DANSKERNE ANSKAFFER STORE SKIBE (Det mener man i udlandet..)	37

Glahn, Jesper ØKONOMISK SYNDROM TRUER VIKING-PROJEKTET (Debat)	264
Jacobsen, Per RASMUS JØRGENSEN. ANDEN VERDENSKRIG DAG FOR DAG (Bog anmeldelse)	344
Jacobsen, Per ANDERS FRANDSEN & NIKLAS ZERRERLING: SLAGET OM KURSK (Bog anmeldelse)	346
Larsen, Poul-Erik SØVÆRNETS OFFICERSSKOLES KLASSER OPKALDES EFTER DANSKE SØHELTE (Sø militære noter)	340
Mathiesen, Niels FORMANDENS BERETNING FOR 219. FORSAMLINGSÅR (Meddelelser fra Søe-lieutenant-Selskabet)	403
Olsen, Kjell-Birger ET SØFORSVAR FOR NATIONAL SIKKERHED OG INTERNATIONAL ENGAGEMENT (Det mener man i udlandet..)	410

Forfattere efter søofficersrullen

1589	Jørgen Vilhelm Stilling
1592	Georg Løkkegaard Smith-Jensen
1593	Nikolaj Frederik Stegmann

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 4 · 2004 · 175. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Tidsskrift for Søværnen

2004/4 * 175. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg og Klaus Bolving

INDHOLD

Meddelelse fra redaktionen	203
Det nye forsvarsforlig <i>af forsvarsministeren</i>	205
Dokumentation – Søværnet i forsvarsforligets tekst	208
Søværnet og det nye forsvarsforlig <i>af Kurt Birger Jensen</i>	212
Søværnets materielsituation efter forsvarsforliget <i>af K. H. Winther</i>	217
Naval Team Denmark – organisation og virksomhed <i>af Arne Stihøj Pedersen</i>	231
Delfindrabet eller ubådsvåbenets nedlæggelse <i>af Niels Mejdal</i>	245
Marineflyverforeningens oprettelse og første driftsår <i>af K. P. Hansen</i>	255
Oprettelse af Dansk Ubådsforening (HCB)	260
The danish monitor Rolf Krake, 1863 <i>af Hans Chr. Bjerg</i>	261
Marinens Bibliotek	
Erhvervelser maj/juni 2004	268
Annoncer	274

Redaktionen sluttet 5. september 2004

Forsiden: Det nye fleksible støtteskib ABSALON ved kaj på Lindø Værftet (fot. FO)
Foto af minelæggeren MØEN på forsiden af T.f.S. 2004/3 var taget af E. Laursen

MEDELELSE FRA REDAKTIONEN

2004/4

Dette nummer af tidsskriftet er et slags tema-nummer vedrørende Søværnet under det politiske forlig om forsvaret, der blev indgået den 10. juni 2004. Redaktionen har formået at få regeringens hovedforhandler, forsvarsministeren Søren Gade til her i tidsskriftet at ridse hovedsigtet med forliget op. Dette indlæg efterfølges af en gengivelse af det afsnit i forligsteksten, der vedrørende Søværnet specielt, således at læseren har dette ved hånden, når forsvarsministerens indlæg læses sammen med de to andre indlæg vedrørende Søværnets fremtid, af henholdsvis chefen for Søværnets Operative Kommando og Søværnets Materielkommando.

Søværnet er utvivlsomt inde i en brydningstid. Der er globalt tale om en naval transformation, hvor teknikken ændrer krigsskibenes udseende. Se blot, hvor meget det nye fleksible støtteskib ABSALON i sin fremtoning er anderledes end de skibe, vi hidtil har anvendt og kender. Men der er samtidig også tale om ændrede opgaver for flåderne. U.S.Navys totale dominans på verdenshavene – et PAX NAVALIS AMERICANA – har medført, at egentlig søkrig i den udformning, vi hidtil har kendt det, ikke længere er en realistisk option. Der er ikke længere troværdige modstandere til en sådan form for krigsførelse. Flåderne skal nu operere littoralt, dvs. kystnært, i samarbejde med de andre værn med den opgave så at sige at projicere sømagt på land. På en række områder søger man i den fremtidige udvikling at tage højde for dette ved udviklingen af den danske flåde.

Forsvarsforliget har som bekendt medført en nedlæggelse af det danske ubådsvåben. Ubåde var i den siddende regerings første udkast til et forlig, men blev senere fjernet. Da man kunne se, hvor det bar hen, udsendte Søe-lieutenant-Selskabets bestyrelse en pressemeddelelse, hvori den påpegede betydningen af ubådsvåbnet i et moderne dansk søforsvar. Udspillet var fagligt og logisk begrundet, men havde som bekendt ikke nogen virkning. Den manglende interesse for at følge denne diskussion op, både politisk og offentligt, skyldes måske den aftagende synlighed, som Søværnet – trods oplagte succeshistorier i forbindelse med de internationale operationer - i de senere år har måttet notere sig.

I dette nummer af tidsskriftet sætter kontreadmiral Niels Mejdal, der ind-

til udgangen af 2003 var chef for Søværnets Materielkommando, fokus på i artiklen omkring det han betegner som ”delfindrabet”.

Udefra betragtet må man tillade sig en undren over, at der ikke er givet nogen faglig begrundelse for nedlæggelsen af ubådene, men at der tilsyneladende kun har gjort sig økonomiske betragtninger gældende. Specielt kunne en sådan være interessant, idet ubåden globalt set ikke er blevet fravalgt i forbindelse med den igangværende proces omkring naval transformation.

Når der tales om den know-how, som man besidder i Danmark, er det værd at notere sig den virksomhed som klubben Naval Team Denmark udøver. I et samarbejde mellem forsvarsindustri og søværn søger dette initiativ at gøre noget for Danmark i det store udland. Direktøren, kommandør Arne Stihøj Pedersen, har på redaktionens anmodning givet en opdateret redegørelse for virksomheden.

I det foregående nummer af tidsskriftet havde der meget beklageligt indsneget sig et par fejl. I nekrologen over Hans Dynnes Hansen stod anført, at han var født i 1916. Det skulle naturligvis have været 1926. Og i kommandør Kielers artikel var anført (s. 148), at HMS COSSACK tilhørte HOTSPUR-klassen. Dette er forkert. Den tilhørte TRIBAL-klassen. Redaktionen beklager fejlene, som den har det fulde ansvar for.

Redaktionen håber dette nummer af tidsskriftet både giver forståelse og debatlyst blandt medlemmerne.

Hans Christian Bjerg

DET NYE FORSVARSFORLIG

af forsvarsminister Søren Gade

Forsvarsministeren Søren Gade, der har været regeringens hovedforhandler med hensyn til det nye forsvarsforlig, redegør her efter anmodning fra tidsskriftets redaktion om hovedmålet med det indgåede politiske forlig om forsvaret 2005-2009

Varetagelsen af Danmarks sikkerhed begynder ikke ved rigets grænser. Regeringen har valgt at føre en aktiv udenrigspolitik. Vi vil påtage os et ansvar uden for landets grænser og være med til at sikre fred og frihed for andre end os selv.

Der er et stadigt stigende behov for verdenssamfundets indgriben i lokale krige og konflikter. Behovet for blandt andet Danmarks hjælp er taget til. Danmark og de danske soldater fra flyvevåbnet, søværnet og hæren er en efterspurgt vare.

Den 10. juni i år indgik regeringen sammen med Dansk Folkeparti, Socialdemokraterne, Det Radikale Venstre og Kristendemokraterne en bred politisk aftale om forsvarets udvikling. Forsvarsforliget er indgået med opbakning fra 90 % af Folketingets medlemmer, og skaber dermed en politisk stabil ramme for forsvarets udvikling i årene fremover.

Fremtidens forsvar skal dimensioneres i overensstemmelse med den generelle sikkerhedspolitiske udvikling, hvor truslen om en konventionel militær invasion fra Østeuropa er afløst af nye og asymmetriske trusler.

Derfor skal forsvaret for det første styrke evnen til at deltage i internationale operationer og for det andet styrke evnen til at imødegå terrorisme samt bidrage til at mindske eftervirkningerne af eventuelle terrorangreb.

Det har været et stærkt ønske fra regeringens side, at forsvarets kapacitet til internationale operationer øges. Ligeledes er det regeringens ønske, at forsvaret hurtigere og mere fleksibelt skal kunne udsende militære enheder.

Jeg er opmærksom på, at antallet af soldater ikke nødvendigvis er den bedste målestok, men det er målet, at Danmark fremover kontinuerligt

skal kunne udsende kapaciteter svarende til 2.000 mand i internationale operationer. Disse 2.000 soldater sammensættes af ca. 1.500 mand fra hæren og 500 mand fra søværnet og flyvevåbnet.

Vi har kunnet vælge mellem to veje for at skabe den ønskede udvikling. Enten kunne vi vælge et bruge flere penge på forsvaret, eller også kunne vi vælge at anvende allerede eksisterende ressourcer bedre. Regeringen har sammen med forligspartierne valgt den sidste vej.

Det betyder, at der har været behov for at prioritere ressourcerne, så de kapaciteter, som forsvaret opstiller, fortsat er relevante og helstøbte.

Konsekvensen er, at forsvaret, som vi kender det, skal omstilles.

Mobiliseringsforsvaret og de tilhørende strukturer nedlægges. Derfor skal værnepligten omlægges til en fire måneders totalforsvarsuddannelse – basisuddannelsen.

Vi slanker også støttestrukturen. For at kunne prioritere de operative enheder skal stabs- og støttestrukturen være netop tilstrækkelig til at støtte opgaveløsningen, men ikke større.

Det er derfor, at vi opretter de funktionelle tjenester, som på tværs af værnsgrenser skal varetage en række funktioner, der før i tiden var placeret hos de underlagte myndigheder som f.eks. Søværnets Operative Kommando.

Jeg er meget opmærksom på, at denne omstilling ikke sker uden ofre. Men lad mig understrege, at omstillingen er nødvendig for, at forsvaret også i fremtiden er et relevant og brugbart værktøj i regeringens sikkerhedspolitiske værktøjskasse.

Det er derfor afgørende, at alle arbejder for, at omstillingsprocessen gennemføres så hurtigt og effektivt som muligt.

I fremtiden vil der være flere professionelle soldater og færre civile ansatte. Denne forskydning i personelsammensætningen er nødvendig for at kunne skabe den nødvendige fleksibilitet i den operative struktur. Det er med opstillingen af flere stående enheder, at vi får skabt den nødvendige fleksibilitet til hurtig udsendelse af forskellige typer af militære kapaciteter.

Med den kapacitetsbaserede tilgang har vi også været nødt til at foretage nogle fravalg. I hæren forsvinder raketkasterne, i søværnet forsvinder ubådene og i flyvevåbnet forsvinder det jordbaserede luftforsvar.

Disse kapaciteter er ikke blevet fravalgt, fordi de er irrelevante eller forældede.

Kapaciteterne er fravalgt i konkurrence med de resterende kapaciteter, som bibeholdes og udbygges i forsvaret. Det har ikke været nemme fravalg, men beslutningen er truffet med udgangspunkt i den militærfaglige rådgivning.

For søværnet betyder forliget, at overfladekapaciteten styrkes, blandt andet gennem anskaffelsen af følgende materiel:

Tre patruljeskibe,

Radar og sensorpakke til patruljeskibene.

Fire maritime helikoptere til anvendelse på de fleksible støtteskibe og patruljeskibene.

Opdatering af Lynx helikopterne.

Indledende anskaffelse af luftforsvarsmissiler, missiler til anvendelse mod overflademål samt ildledelsesintegration til patruljeskibe.

Indsatsfartøjer samt andet specialmateriel til Frømandskorpset.

Marinehjemneværnet styrkes også til indsættelse i søværnets operative struktur, hvor det deltager i den nationale, maritime opgaveløsning, herunder farvandsovervågning, støtte til Told og Skat, politiet mv. Som led i det nye forsvarsforlig erstattes de sidste af marinehjemneværnets gamle MVH-90 klasse fartøjer med nye, der samtidigt udrustes med nyt miljømateriel.

Regeringen tror på, at prioriteringerne er rigtige, og at den kapacitetsbaserede tilgang er nødvendig. Verden forandrer sig – og det skal forsvaret også. Vi har valgt at være med til at påtage os det store ansvar det er at medvirke til opretholdelsen af fred og sikkerhed, og vi må derfor også sikre, at de soldater, vi uddanner til at løse disse vigtige opgaver, får de bedst mulige betingelser under forberedelserne og i selve opgaveløsningen. Det er vores ansvar.

DOKUMENTATION

Søværnet i forsvarsforligets tekst

Nedenstående bringes det afsnit i den politiske aftale om forsvaret for perioden 2005-2009, der primært indeholder teksten vedrørende Søværnets fremtidige forhold. Derudover indgår visse forhold vedrørende Søværnet også i forskellige værnssfælles sammenhænge.

Søværnet

Generelt fastholdes søværnets specialiserede kapaciteter til at gennemføre kystnære operationer, og den igangsatte udvikling vedrørende fleksible støtteskibe og patruljeskibe fortsættes. Evnen til deltagelse i NATO's stående flådestyrker, herunder deltagelse i NATO's Response Force, prioriteres, idet der skabes mulighed for at kunne bidrage med relevante enheder og taktisk stab samt den nødvendige kommandoplattform. Der anskaffes derfor tre patruljeskibe i perioden, mens der udfases fire Standard Flex 300 fartøjer.

Herudover fastholdes søværnets evne til at løse de hjemlige opgaver, herunder opgaverne i det nordatlantiske område.

En række nationale og internationale initiativer, der vedrører statens ansvar for sikkerheden til søs, foranstaltninger mod forurening af havmiljøet og sikring af skibsfarten mod terror medfører et stadigt større tilsyn med og overvågning af den civile skibstrafik i danske farvande med deraf følgende større ressourceforbrug. For at styrke den operative udførelse af redningstjenesten sammenlægges flyvevåbnets og søværnets redningscentraler ved Søværnets Operative Kommando.

Værnepligten i søværnet omlægges, således at værnepligtige i søværnet principielt gennemfører uddannelsen som anført for hærens værnepligtige, idet uddannelsen i søværnet tillige omfatter et antal sejldage med henblik på rekruttering til søværnets faste personel. Herudover indkaldes et antal værnepligtige i ni måneder med henblik på at indgå i besætningen på kongeskibet. Værnepligtige, der har forrettet tjeneste på kongeskibet, har ikke efterfølgende beredskabsforpligtelse som for øvrige værnepligtige.

Søværnet tilpasses i øvrigt således:

- Ubådsvåbnet nedlægges.
- Søværnets Taktiske Stab videreføres i Korsør og tilmeldes NATO på højt beredskab.
- "Maritime Assistance Service" (MAS) ved Søværnets Operative Kommando i Århus, der er i den indledende fase, udbygges.
- To fleksible støtteskibe med to besætninger og en vedligeholdelsesbesætning placeres under 2. eskadre i Frederikshavn. Et fleksibelt støtteskib med helikopter tilmeldes NATO på højt beredskab.
- Tre patruljeskibe med tre besætninger og en vedligeholdelsesbesætning placeres under 2. eskadre i Korsør. Tre korvetter udfases, i takt med at patruljeskibene bliver fuldt operative. Et patruljeskib eller en korvet tilmeldes NATO på højt beredskab.
- 10 patruljefartøjer (Standard Flex 300), herunder fire fartøjer i kamprollen med fire besætninger og en vedligeholdelsesbesætning placeres under 2. eskadre i Korsør. To fartøjer i overvågningsrollen med tre besætninger placeres under 1. eskadre i Korsør. Fire fartøjer i minerydningsrollen med fire besætninger og en vedligeholdelsesbesætning placeres under 2. eskadre i Frederikshavn. To fartøjer i kamprollen og to i minerydningsrollen tilmeldes NATO på højt beredskab. To minelæggere af LINDORMEN-klassen og en minelægger af FALSTER-klassen udfases.
- Chartring af yderligere et civilt skib til strategisk søtransport, således at den samlede kapacitet udgør to i henhold til NATO's kapacitetsinitiativer.
- Fire inspektionsskibe af THETIS-klassen med fire besætninger og en vedligeholdelsesbesætning samt to inspektionsfartøjer og en inspektionskutter af AGDLEK-klassen med i alt fem besætninger placeres under 1. eskadre i Frederikshavn.
- To skolefartøjer, et transportfartøj og tre isbrydere placeres under 1. eskadre i Frederikshavn.

- Seks enheder af MK II typen med seks besætninger og to miljøenheder placeres under 1. eskadre I Korsør. To miljøenheder under 1. eskadre forbliver i København. Otte kuttere af BARSØ-klassen udfases, i takt med at fartøjerne af MK II typen indfases.
- Frømandskorpset, der søges øget til ca. 90 specialuddannede soldater, og Minørtjenesten samles i Kongsøre.
- Der etableres operative logistiske funktioner i Korsør og Frederikshavn, der kan udskille den nødvendige logistik i forbindelse med indsættelse af søværnets enheder i internationale operationer.
- Søværnets Grundskole flyttes fra Auderød til Frederikshavn. Søværnets Sergent- og Grundskole oprettes i Frederikshavn. Auderød afhænder.
- Antallet af eskadrer reduceres til to, idet 3. og 5. eskadre nedlægges.

Det samlede antal fastansatte i søværnet fastsættes til ca. 3.400 og antallet af reaktionsstyrkekontrakter til ca. 50, hvortil der afsættes ca. 300 indkommanderingsdage om året. Forsvarsbudgettet bygger beregningsteknisk på et værnepligtsforbrug i søværnet på ca. 200 værnepligtige årsværk.

Der er ved placering af søværnets enheder og myndigheder lagt vægt på hensynet til en rationel udnyttelse af den nødvendige vedligeholdelseskapacitet, herunder faglige kompetencer mv., samt til en passende balance mellem flådestationer, idet den efterfølgende konsolidering af de enkelte tilpasninger kan medføre behov for ændringer.

Der anskaffes følgende materiel til søværnet:

- Tre patruljeskibe.
- Radar og sensorpakke til patruljeskibene.
- Fire maritime helikoptere til anvendelse på de fleksible støtteskibe og patruljeskibe.

- Opdatering af Lynx helikopterne.
- Indledende anskaffelse af luftforsvarsmissiler, missiler til anvendelse mod overflademål samt ildledelsesintegration til patruljeskibe.
- Indsatsfartøjer samt andet specialmateriel til Frømandskorpset.

SØVÆRNET OG DET NYE FORSVARSFORLIG

af Kontreadmiral Kurt Birger Jensen

I anledning af det nye forsvarsforlig redegør Chefen for Søværnets Operative Kommando, kontreadmiral K.B.Jensen for Søværnets rolle under det nye politiske forlig om forsvaret.

Torsdag den 10. juni 2004 indgik de politiske partier Venstre, Det konservative Folkeparti, Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre, Dansk Folkeparti og Kristendemokraterne forlig vedr. Forsvaret – Forsvarsforliget 2005 – 2009.

Forligets resultat var imødeset med spænding, dels på grund af forligsoplæggets oprindelse, og dels på grund af forligsforhandlingernes forløb. Som noget nyt leverede Forsvaret forud for starten af de politiske forligsforhandlinger forsvarschefens såkaldte militærfaglige oplæg. Det militærfaglige oplæg blev efterfølgende politisk bearbejdet, og i sin endelige form fremlagt som regeringens oplæg til forligsforhandlingerne med oppositionspartierne.

Den gennemgående linie i såvel forsvarschefens som regeringens oplæg var en kapacitetsmæssig tilgang til opbygningen af værnenes bidrag til Forsvarets samlede kapacitet. Forsvarets styrkeproduktion skulle nøje tilpasses de politisk definerede behov, og dette ville medføre en prioritering af kapaciteterne indenfor Forsvaret med den effekt, at prioriterede kapaciteter skulle optimeres. På den anden side ville en prioritering af visse kapaciteter medføre en nedprioritering af andre.

Denne politiske prioritering får ved forligets indgåelse betydning for alle tre værn, og i søværnet medfører det, at vi i den kommende periode desværre må sige farvel til ubådsvåbenet og den operative minelægningskapacitet. Historisk set har begge kapaciteter haft stor betydning - ikke bare for søværnet - men for Forsvaret som helhed, i form af udførelsen af opgaverne i forbindelse med invasionsforsvaret af Danmark. Hvor der på minelægningsområdet ses en sammenhæng med forskydningen mod de internationalt orienterede kapaciteter, må vi desværre konstatere, at afviklingen af ubådsvåbenet finder sted på trods af ubådenes demonstrerede egenskaber i den nye verdensorden, således som vi så det med ubå-

den SÆLENS historiske deltagelse i overvågningsoperationen i Middelhavet og efterfølgende i krigen mod Irak.

Den ressourcemæssige hovedlinie i forsvarsforliget er, at tilvejebringelsen af de nødvendige ressourcer til finansiering af styrkelsen af de operative kapaciteter skal komme fra omlægninger og slankning af de landbaserede strukturer. Forsvarsforliget omfatter dermed ikke kun udfasninger og indfasning af enhedstyper, men i høj grad også ændringer i den landbaserede struktur, ikke bare i søværnet men i Forsvaret som helhed. Etableringen af de værnssfælles funktionelle tjenester: Forsvarets Materieltjeneste, Forsvarets Personeltjeneste, Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste og Forsvarets Regnskabstjeneste er således tiltag, der iværksættes for at effektivisere disse områder i forhold til den eksisterende struktur. Etableringen af tjenesterne vil have væsentlig indflydelse på kommandostrukturen, og dermed også indflydelse på strukturen af de operative enheder.

Søværnets logistiske opbygning ændres, og i takt med etableringen af Forsvarets Materieltjeneste vil de eksisterende flådestationer underlagt Søværnets Materielkommando blive afløst af operative logistikcentre underlagt Søværnets Operative Kommando.

I løbet af forligningsperioden planlægges vægten mellem civilt og militært personel i Forsvaret ændret, således at en større del af personellet vil være militært. Baggrunden for denne ændring er, at give Forsvaret en større del af personel, der kan udsendes til internationale operationer. Dette forhold vil også gøre sig gældende for søværnet, idet det dog må bemærkes, at denne udvikling vil tage lang tid, da de pågældende militære personelgrupper i vid udstrækning skal ansættes og uddannes først. Det medfører, at vi forventeligt kun i meget begrænset omfang må sige farvel til personel i utide.

Der vil herudover også ske en forskydning af personel fra stabs- og støttestrukturer til de operative kapaciteter. Med andre ord: Vi flytter personel fra "land til sø".

Indgåelsen af forliget giver os et godt billede af det fremtidige søværns operative struktur til brug for international opgaveløsning, og herunder også den planlagte deltagelse i NATO Response Force. Fokus på de internationale operationer omfatter blandt andet disse kapaciteter:

- En styrket Søværnets Taktiske Stab som kan indsættes som et nationalt maritimt styrkebidrag eller som et multinationalt styrkebidrag til internationale operationer. Staben vil bl.a. kunne udsendes ombord på de fleksible støtteskibe og patruljeskibene.
- Støtteskibene af ABSALON-klassen inkl. helikoptere, der giver en forøget og fleksibel evne til deltagelse i internationale operationer. Skibene besidder en føringskapacitet og kommando- og kontrolsystemer til gennemførelse af multinationale og værnfælles operationer, herunder evnen til Net Centric Warfare. Muligheden for længerevarende udsendelser og tilstedeværelse i et givet operationsområde forbedres. Skibene kan endvidere understøtte landoperationer med maritimt artilleri og missiler, transportstøtte eller som hospitalsskib. Endelig kan skibene tjene som platforme for ledelse af operationer i forbindelse med katastrofer, evakuering af egne eller andres statsborgere mv.
- Patruljeskibe inkl. helikoptere, der giver en forøget evne til deltagelse i internationale operationer, herunder en væsentlig forbedret udholdenhed. Søværnets evne til deltagelse i såvel offensive som defensive operationer inden for alle de traditionelle maritime funktionsområder styrkes. Det gælder både egenbeskyttelse og luftforsvar til støtte for kystnære landoperationer, herunder evnen til forsvar mod ballistiske missiler.
- Patruljefartøjer af FLYVEFISKEN-klassen i kamprollen, der kan deltage i internationale operationer til varetagelse af antiubådsoperationer og overfladeoperationer, herunder embargo og eskorteopgaver i kystnære områder. Derudover vil enhederne kunne tjene som uddannelsesplatforme inden for de traditionelle maritime funktionsområder.
- Patruljefartøjer af FLYVEFISKEN-klassen i minerydningsrollen, der opretholder søværnets evne til at gennemføre ammunitionssopsamling, minerydning og sikring af andre maritime enheders operationsmuligheder i kystnære farvande.
- Fire maritime helikoptere til brug ombord på søværnets store enheder.
- Søværnets Frømandskorps bliver styrket såvel på personelsiden som på materielsiden, bl. a. ved tilførsel af hurtiggående indsatsfartøjer.

- Indchartrede RO-RO-skibe, som kernen i en maritim strategisk løftekapacitet, der udgør en bærende forudsætning for indsættelse af enheder fra hæren og flyvevåbnet. Kapaciteten er allerede nu til stede i form af skibene TOR ANGLIA og TOR FUTURA.

Søværnets hjemlige opgaver i forhold til Danmark, Færøerne og Grønland er ikke nedprioriterede i det nye forlig. Tilstedeværelsen ved Færøerne og Grønland er vigtig som altid, og i de syddanske farvande udvides opgaveporteføljen væsentligt i forbindelse med etableringen af Maritime Assistance Service samt Joint Rescue Coordination Center i regi af Søværnets Operative Kommando. De overvågningsmæssige opgaver opretholdes dermed – og forstærkes af opgaver relateret til den civile anvendelse af farvandene. To enheder af FLYVEFISKEN-klassen i overvågningsrollen samt tilgangen af de nye Standardfartøjer Mk I og Mk II samt nye inspektionsfartøjer er et symbol på, at overvågningen af danske farvande er vigtigere end nogen sinde.

Til at understøtte udførelsen af det nye udvidede opgavekompleks omlægges søværnets skolestruktur. Søværnets Officersskole opretholdes på Nyholm i København, men Søværnets Grundskole i Auderød nedlægges og sammenlægges med Sergent – og Reserveofficersskolen i Frederikshavn og bliver til Søværnets Sergent- og Grundskole. Specialskolerne sammenlægges i én struktur i Søværnets Specialskole. Samtidig nedlægges Taktik- og Våbenskolen og Teknikskolen med tilhørende Inspektørembeder, hvorefter disse embeder samles i ét under Søværnets Specialtjenesteinspektør, der placeres i staben ved Søværnets Operative Kommando.

Hvad er det, alle disse ændringer i realiteten skal muliggøre for søværnet?

Skiftet fra mindre enheder, der opererer i kystnære farvande tæt på Danmark, til større enheder, der kan operere fjernt fra Danmark gør, at danske styrker kan gøre en forskel internationalt set, i en tid hvor der ikke eksisterer en direkte trussel mod landet. På grund af vores størrelse, vil vi naturligvis aldrig kunne operere alene i en større sammenhæng, men søværnets hidtidige indsats i den Persiske Golf og i Middelhavet har vist, at selv mindre nationer kan gøre en forskel. Med implementeringen af Forsvarsforliget vil søværnet i endnu højere grad end til dato være i stand til at gøre en forskel internationalt set sammen med alliance- og koalitions partnere.

Som tidligere nævnt kan dette ikke ske uden omkostninger, og det har derfor fra politisk hold været nødvendigt at prioritere anvendelsen af Forsvarets ressourcer. Søværnet mister altså kapaciteter i forfølgelsen af, at kunne optimere indsatsen indenfor andre. Det er en omkostning vi bliver nødt til at bære.

Med det nye Forsvarsforlig for perioden 2005 – 2009 er rammerne for det fremtidige søværn lagt på plads. Dermed videreføres transformationen af søværnet, der blev iværksat med forsvarsaftalen 1995-1999 og videreført med indeværende forsvarsaftale 2000-2004.

Tilbage står den væsentlige opgave at implementere et forlig, der på afgørende vis ændrer vilkårene for mange medarbejdere i søværnet. Det vil kræve fleksibilitet og omstillingsparathed men vil med sit hovedsigte bringe os godt på vej fra den nuværende status af ”overgangsflåde” til en fleksibel og fremtidsorienteret flåde, der er optimeret til varetagelse af de opgavetyper, som omverdenen og landets politiske ledelse har defineret for os.

SØVÆRNETS MATERIELSITUATION EFTER FORSVARSFORLIGET

af kontreadmiral K. H. Winther

Forsvarsforliget vil medføre en række store forandringer inden for Søværnets materielsituation, herunder af organisatorisk karakter. Materieludviklingen inden for det sømilitære område afspejler dels de politiske intentioner med flåden dels den almindelige navale udvikling. Kontreadmiral K.H.Winther, der er tiltrådt som chef for Søværnets Materielkommando 1. januar 2004, giver her en omfattende redegørelse for Søværnets materielle status og forventet udvikling i den nu fastsatte forligsperiode 2005-2009.

Forsvarsforliget – aftale om forsvarets ordning fra 2005 – 2009 - fastlægger blandt andet målsætningen for værnenes struktur herunder deres materielindhold og for Søværnet tillige skibenes basering. Det angiver derudover hvilke større materielanskaffelser, der skal iværksættes i forligets femårs periode.

Al ting tager tid – og større materielprojekter tager lang tid fra politisk beslutning til materielmæssig realisering og operativ ibrugtagning. Det følger deraf, at den faktiske flåde derfor også aldrig er lig med en på dato for et forlig skitseret slutstruktur, men derimod altid er et eller andet sted imellem de struktur mål som to eller flere 3-4 eller 5-årige forlig har angivet rammerne for.

Hvorledes ser så Søværnets skibsmæssige sammensætning ud ved forligsperiodens start den 1. januar 2005? Hvorledes ser vi udviklingen over forligsperioden – og hvorledes ser flåden så ud ved forligets udløb ultimo 2009?

Ubådsvåbnet nedlægges og de eksisterende ubåde udfases i løbet af efteråret 2004. Tilsvarende udfases de tre resterende egentlige minelæggere, MØEN, LINDORMEN og LOSSEN før udgangen af 2004. 4 FLYVEFISKEN-Klasse (STANDARD FLEX) udfases trinvis, idet tidsfølgen endnu ikke er fastlagt. Tilsvarende er det endnu ikke afgjort i hvilket omfang "udfase" betyder salg til skrot, salg til civile formål eventuel donation eller anden afhændelse som for eksempel til museumsformål. I

en lidt snæver materielmæssig betragtning er målet med udfasning primært at nedbringe driftsudgifter til nul hurtigst muligt, sekundært hurtigst muligt at kunne indkassere de ganske vist beskedne indtægter ved et eventuelt salg.

Som det fremgår af den efterfølgende gennemgang, tilgår der i forligsperioden skibe og materiel, der anskaffelsesmæssigt er resultatet af den politiske aftale om forsvarets ordning 2000 – 2004, nemlig 2 støtteskibe af ABSALON-Klassen, 6 standardfartøjer MKI og 6 standardfartøjer MKII samt 2 inspektionsfartøjer, medens det første af de tre patruljeskibe, der er indeholdt i det nye forlig, kun måske lige netop vil være leveret ved forligsperiodens udløb i 2009.

- 1 januar 2005 vil flåden således bestå af:
- 4 inspektionsskibe af THETIS-Klassen,
- 3 inspektionskuttere af AGDLEK-Klassen,
- 1 + (næsten) 1 støtteskib af ABSALON-Klassen
- 3 korvetter af NIELS JUEL-Klassen,
- 10 enheder af FLYVEFISKEN-Klassen,
- 4 minerydningsdroner (MSF-type),
- 8 orlogskuttere af BARSØ-Klassen,
- 1 dykkerskib LÆSØ,
- 1 kongeskib,
- 1 transportfartøj, SLEIPNER,
- øvelsesfartøjer, stationsfartøjer, 4 miljøskibe og 3 isbrydere, og
- 8 LYNX-helikoptere.

I enheder og større materielsystemer ser udviklingen i summarisk form således ud:

SKIBE

ABSALON-Klassen

Ved forliget 2000-2004 allokeredes midler til konstruktion og bygning af to fleksible støtteskibe.

Byggeprogrammet er langt fremskredet og den første enhed ABSALON har gennemført første værftsprøvetur. De indledende erfaringer fra denne tur viser, at skibet er meget manøvreedygtigt og at den maksimale hastighed ligger højere end forudset.

Enhederne leveres i overensstemmelse med Søværnets hovedplan, men er forsinkede i forhold til værftets interne produktionsplaner. Første enhed af ABSALON-Klassen forventes at gennemføre afleveringskontrol i løbet af september 2004 med formel aflevering til Søværnet 30. september 2004. Enhed nummer 2 forventes afleveret til Søværnet ultimo marts 2005. Begge skibe forventes efter militær udrustning at være fuldt operative i perioden 2007-2008.

Hoveddata for ABSALON-Klassen er som følger: Længde 137m, bredde 19,5m, maksimal fart (udrustet) 23 knob Skibene udrustes med følgende større systemer:

- 127mm MK45 Mod4 Pjce.
- Fem FLEX containerpositioner. Fleksibel anvendelse, idet der indledningsvis planlægges med tre SEA SPARROW containere (op til 36 missiler) og to HARPOON containere (op til 16 missiler).
- To kortholdsartilleri pjecer. Typevalg under afsluttende overvejelse. Kontrakt forventes indgået i efteråret 2004 med levering af de første pjecer medio 2006.
- MU90 antiubådstorpedosystem.
- Positioner for 4 SaabTech CEROS 200 ildledelsesanlæg til missiler og artilleri. Indledningsvis installeres to anlæg pr. skib.
- Thales SMART-S MK2 varslingsradar.
- STN ATLAS SONAR-system
- Terma C-Flex C4I kommando- og kontrolsystem.
- To Storebro indsatsfartøjer "Stridsbåt 90".

Udover ovennævnte udrustes ABSALON-Klassen med moderne kommunikations- og LINK udstyr, et udvalg af varslings- og navigationsradarer, elektrooptiske sensorer samt batterier af STINGER og 12,7mm tungt maskingevær (op til 6 stk. af hver).

Patruljeskibe

Efter indledende projektering i indeværende forligsperiode er der ved forsvarsforlig 2005-2009 allokeret midler til konstruktion og bygning af tre patruljeskibe. Disse er tiltænkt indsat i egentlige kampopgaver og skal som sådan være "svært bevæbnede". Patruljeskibene planlægges således udrustet med sensorer og våben til udvidet områdeluftforsvar (Extended Area Defence) med rækninger over 100km. Dertil kommer "standardudrustning" svarende til ABSALON-Klassen. Patruljeskibene forberedes

også til mulig udrustning med andre langtrækkende våben som f.eks. Tactical Tomahawk, såfremt noget sådant måtte blive besluttet politisk.

Det foreløbige design er på plads. Konstruktion forventes at løbe i perioden oktober 2004 til juni 2006. Bygning vil finde sted fra medio 2007 til 2011, hvorefter skibene vil blive militært udrustet. Patruljeskibene forventes fuldt operative 2010 - 2012.

Styrende for projektet er størst mulig designfællesskab med ABSALON-Klassen. Af væsentlige designforhold kan nævnes:

- Skroglængden forventes øget til 137m mod de oprindelige planlagte 125m.
- Topfarten forventes, på baggrund af genbrug af den vellykkede skrogform fra ABSALON-Klassen, at kunne øges fra planlagte 26kn til 28kn.
- Skibene planlægges udrustet med én Multi Missile Launcher (MML) med 32 celler til langtrækkende luftforsvarsmissiler. Samme launcher vil også kunne anvendes til langtrækkende "Strike" missiler.
- Til varsling samt styring af de langtrækkende luftforsvarsmissiler udrustes skibene med en avanceret Phased Array multifunktions radar.
- Udover MML planlægges skibene udrustet med 4 FLEX containerpositioner på våbendækket til ESSM og HARPOON missiler
- Skibene udrustes med 4 diesel hovedmotorer.
- Som konsekvens af den forøgede størrelse vil Patruljeskibene kunne medtage én helikopter af EH101 størrelse samt en LYNX helikopter eller en UAV gruppe bestående af to UAV'er.

Korvetter

De tre NIELS JUEL-Klasse korvetter forventes at fortsætte frem til 2010-12, hvor de forventes udfaset i takt med at de tre nye patruljeskibe bliver fuldt operative. Enhederne vil frem til da blive holdt operativt opdateret. Efter den nyligt gennemførte MLU er de i stand til at medbringe to FLEX containere agter, hvilket gør det muligt at medbringe 12 stk. ESSM missiler. Korvetterne vil dog ikke blive opgraderet med nyeste HARPOON Block II anlæg og de vil bibeholde de ældre 76mm M/71 pjecer.

FLYVEFISKEN-Klassen

Som følge af forliget reduceres antallet af FLYVEFISKEN-Klassen fra

14 til 10 enheder. Samtidig fravælges den oprindelige umiddelbare fleksibilitet, idet enhederne i højere grad specialiseres i et antal roller:

- 4 stk. Multirolle (SKADEN, VIBEN, RAVNEN, GLENTEN)
- 4 stk. MCM (HAVKATTEN, LAXEN, MAKRELEN, STØREN)
- 2 stk. farvandsovervågning (SØLØVEN og GRIBBEN)

De "overskydende" 4 enheder (FLYVEFISKEN, HAJEN, SVÆRDFISKEN, LOMMEN) udfases.

Multirolle

De fire multirolleenheder udrustes til at kunne varetage såvel overfladekampopgaver samt antiubådsopgaver (dog ikke samtidig). De er alle udrustet med TRS-3D radar samt Flex Fire med 1000W CWI belysning. I kamprollen udrustes de med 76mm M/85, Harpoon Block II samt ESSM eller SEA SPARROW RIM-7P.

I antiubådsrollen udrustes de med 76mm M/85, VDS, MU90 torpedoer samt ESSM eller RIM-7P.

MCM rolle

De fire MCM enheder optimeres som MCM enheder. Enhederne har udtaget gasturbinen og center skrueaksel for at give plads til minedykningssystemer. De udrustes med kontrolanlæg for fjernstyring af overfladedroner (MSF) samt undervandsdrone af typen Double Eagle med DAMDIC mineuskadeliggørelsesladning. Endvidere udrustes de med særlig lagercontainer for DAMDIC ladningerne samt STINGER luftforsvarsmissiler.

Farvandsovervågningsrolle

De to farvandsovervågningsenheder udrustes i princippet så lette som muligt. Al tung våben- og sensorudrustning afmonteres og skibene sejles med en reduceret besætning.

Ud over at virke som farvandsovervågningsenheder har disse to enheder også som formål, at virke som "reserveskrog" for de øvrige otte enheder.

Ubåde

Ved forliget 2005-2009 blev det besluttet at nedlægge ubådsvåbnet. Som konsekvens heraf forventes ubådsvåbnet nedlagt i løbet af 2004, efter følgende plan:

- KRONBORG tilbageleveres til Sverige i løbet af efteråret 2004.
- TUMLEREN udfases umiddelbart.
- SPRINGEREN forventes udfaset ultimo september 2004.
- SÆLEN forventes som sidste ubåd at stryge kommando ultimo november 2004.

Minelæggere

Det blev besluttet at udfase de sidste egentlige minelæggere af såvel FALSTER-Klassen som LINDORMEN-Klassen.:

- MØEN forventes at deltage som kommandoskib for Søværnets Taktiske Stab i DANEX, hvorefter, den planlægges at stryge kommando medio oktober 2004.
- LINDORMEN er pt. i nøglebemanding og påregnes afrigget og udfaset i løbet af efteråret.
- LOSSEN planlægges at fortsætte det planlagte sejlprogram frem til medio oktober 2004, hvorefter den påregnes at stryge kommando.

Inspektionsskibe

De fire enheder af THETIS-Klassen fortsætter. Som følge af besparelser i 2003 blev HVIDBJØRNEN afrigget og henlagt. HVIDBJØRNEN reaktiveres nu og er planlagt at undergå periodisk eftersyn til september 2005. I denne forbindelse vil den i lighed med de øvrige i klassen blive udrustet med missilvildledningsanlæg (Decoy Launching System) samt STINGER missilbatterier og 12,7mm tunge maskingeværer.

Efter afslutning af de seismiske opgaver i Nordatlanten er THETIS nu ombygget med stabs- og kommunikationsfaciliteter, således at den også kan fungere som kommandoskib for Søværnets Taktiske Stab.

Inspektionsfartøjer

Ved forliget 2000-2004 blev der afsat midler til projektering og anskaffelse af to inspektionsfartøjer til afløsning for BESKYTTEREN og to AGDLEK-Klassen. Projekteringen er nu så langt fremskreden, at fartøjerne står for at skulle i værftsudbud ultimo august 2004. De forventes at tilgå Søværnet i 2007-08.

Hoveddata: Længde: 70m, dybgang: 5m, fart: ca.18kn, isforstærket skrog, fire positioner for FLEX containere, helikopterdæk (ingen hangar) samt et Storebro indsatsfartøj.

Inspektionskuttere

De tre enheder af AGDLEK-Klassen fortsætter indtil videre, idet to stk. (AGDLEK og AGPA) udfases i takt med at de to inspektionsfartøjer bliver operative.

Standardfartøjer MK I og MK II

Ved forliget 2000-2004 blev der bevilget midler til anskaffelse af seks mindre fartøjer til afløsning for torpedoindbjærtningsfartøjerne, skolebådene samt som redundans for minerydningsdronerne samt seks større fartøjer som afløsere for BARSØ-Klassen. MK I fartøjerne blev før sommerferien ordret ved Danish Yacht i Skagen og der modtages tilbud fra de danske værfter på MK II medio august 2004. Fartøjerne forventes at tilgå Søværnet i 2006-08.

Hoveddata:

- MK I: Længde: 29m, fart: 12kn, én FLEX containerposition, besætning: 3 mand.
- MK II: Længde: 42m, fart: 18kn, én FLEX containerposition, besætning: 9 mand.

HELIKOPTERE

Opdatering af LYNX

I forliget 2005-2009 er afsat midler til opdatering af avionics og øvrigt udstyr til LYNX helikopterne. I tilknytning hertil undersøges p.t. muligheden for udrustning med 12,7 mm tungt maskingevær.

Maritime helikoptere

Det er besluttet at anskaffe 4 maritime helikoptere, idet midlerne hertil er planlagt disponeret allerede i 2006. Disse helikoptere er påtænkt at løse et bredt spektrum af maritime opgaver på de ABSALON-Klassen samt patruljeskibene. De påtænkes ikke at skulle løse opgaver i Nordatlanten. For nærværende synes fire typer, at kunne komme under overvejelse: EH101, NH90, MH-60 SEA HAWK samt "Future LYNX". Arbejdet med udarbejdelse af krav til disse helikoptere er netop påbegyndt.

FRØMANDSKORPSET

Fra at være en enhed under 5. Eskadre udskilles Frømandskorpset (FKP) som en selvstændig enhed og samplaceres med Minørtjenesten i Kongeøre.

FKP vil såvel personel- som materielmæssigt blive styrket. På personel-siden tilføres et større antal personelnormer, hvilket vil øge antallet af organisatoriske enheder. På materielsiden pågår pt. større anskaffelser af våben, kommunikation samt øvrigt udstyr for at opdatere eksisterende kapaciteter, støtte det større antal frømænd samt for at muliggøre fremtidig deltagelse i operationer under "extreme conditions".

Af større enkeltanskaffelser til FKP kan nævnes to stk. Long Range Insertion Craft (LRIC), der hver vil kunne fremføre en komplet patrulje over store afstande med høj fart. Disse fartøjer planlægges anskaffet allerede i 2005-2006 og det planlægges, at disse fartøjer vil kunne medføres af patruljeskibene eller ABSALON-Klassen.

Hoveddata: Længde ca. 18m, hastighed: 50kn+, rækning: 400 sømil

MATERIEL

HARPOON

En stor del af Søværnets beholdning af HARPOON missiler gennemgår pt. en opgradering til Block II funktionalitet. Denne opgradering giver en markant forbedret nøjagtighed ved anvendelse af GPS, samtidig med at missilet får en "land attack" kapacitet. De første missiler er blevet opgraderet og de resterende tilgår løbende.

Søværnet råder pt. over 10 containeriserede HARPOON launchere (der-til naturligvis de fast-monterede launchere på korvetterne). Disse udgøres af 4 launchere med det oprindelige kontrolsystem samt 6 launchere, der er under opgradering til den nye AHWCS version 2 (Advanced HARPOON Weapons Control System), der muliggør udnyttelse af alle Block II missilets funktionaliteter.

Danmark er sammen med Canada de første lande, der gennemfører denne opgradering. De første sæt er leveret og systemet forventes operativt i løbet af 2005.

SEA SPARROW / ESSM

Søværnets eksisterende luftforsvarsmissilsystem består for nærværende af SEA SPARROW RIM-7P. En forbedret version ESSM – Evolved SEA SPARROW Missile RIM-162 – er under indførelse og Søværnet har modtaget de første leverancer. Hvad angår hastighed, acceleration og rækning har disse nye missiler markant forbedrede egenskaber i forhold til de hidtidige RIM-7P missiler. Såvel NIELS JUEL-Klassen som FLYVEFISKEN-Klassen har gennemført "first-of-class firings" med ESSM.

Søværnet råder pt. over i alt tyve launchere til luftmålsmissiler, der alle er monteret i FLEX våbencontainere:

- 10 stk. 6-rørs MK48 launchere til RIM-7P.
- 10 stk. 12-rørs MK56 launchere til ESSM.

Udvidet områdeluftforsvar

Ved forliget 2005-2009 er der afsat midler til indledende anskaffelse af nødvendige komponenter til Patruljeskibene for udvidet områdeluftforsvar udover 100km (Extended Area Defence). Disse komponenter omfatter:

- Multi Missile Launcher, som f.eks. MK41VLS eller SYLVER A70 VLS.
- Varsling og styring af missilerne, som f.eks. SPY-1F(V), APAR eller EMPAR.
- Systemtilpasning til valgt missiltype, f.eks. Standard Missile familien (SM-2 Blk III, SM-3, SM-6) eller ASTER familien (ASTER 15, ASTER 30)

Da såvel launcher som styringssystem er af ganske betragtelige størrelser har de stor indflydelse på designet af Patruljeskibene. Søværnet er derfor pt. i gang med detaljerede overvejelser, der skal lede frem til et overordnet typevalg snarest.

ARTILLERI

127mm M/02

For at muliggøre hurtig og præcis ildstøtte til styrker i land udrustes ABSALON-Klassen med den amerikanske 127 mm MK45 Mod4 pjecce (Søværnets betegnelse: 127 mm M/02). Pjecen er en særligt forstærket

version af US Navy standard 127mm pjecce, idet den er optimeret til at kunne anvende en ny type langrækkende ammunition. Denne ammunitionstype kan ved anvendelse af en særlig kraftig drivladning samt et raketdrevet projektil opnå rækninger over 100 km samt ved GPS styring en præcision i målet bedre end 10m. To sådanne ammunitionstyper er under udvikling i USA: ERGM – Extended Range Guided Munition (fa. Raytheon) og BTERM – Ballistic Trajectory Extended Range Munition (fa. Alliance Tech.). Begge typer forventes at være færdigudviklede omkring 2010-11. OTO Melara har ligeledes en langtrækkende 127mm ammunitionstype benævnt VULCANO under udvikling. Denne forventes operativ i 2010. Den første pjecce er monteret i ABSALON og forventes afprøvet med standard ammunition i løbet af efteråret 2004.

76mm M/71 og M/85

Søværnet råder pt. over 19 stk. OTO Melara 76mm Super Rapido pjecer (76mm M/85). Disse pjecer er alle monteret i FLEX containere. De har en maksimal skudkadance på 120 skud pr. minut. Pjecerne anvendes i FLYVEFISKEN-kl, THETIS-kl og vil ligeledes kunne anvendes i såvel Patruljeskibene (alternativt til 127mm pjecer) som Inspektionsfartøjerne.

Udover 76mm M/85 anvender Søværnet stadig den ældre 76mm M/71 på NIELS JUEL-Klassen

Disse har en skudkadance på ca. 80 skud pr. minut. De tiloversblevne M/71 pjecer fra WILLEMOES-Klassen har indtil nu været konserveret og henlagte, men vil nu blive afhændet.

Søværnet opgraderer løbende beholdningen af ammunition til OTO Melara pjecerne, idet der anvendes samme ammunition til begge pjecetyper. Der er således anskaffet et parti SAPOMER ammunition (Semi Armour Piercing OTO Munition Extended Range), der udover den panserbrydende effekt opnår en rækning på ca. 20 km – mod standardammunitionens rækning på ca. 16km.

Derudover opgraderes et antal præfragmenterede granater med den nyeste "Type 5" radobrandrør. Denne brandrørstype har markant forbedret følsomhed og er resistent overfor falske ekkoer fra bølgetoppe og lign.

Kortholdsartilleri

Søværnet er i de afsluttende overvejelser omkring typevalg af små-/mellemkalibreret artilleri til ABSALON-Klassen samt Patruljeskibene. Pje-

cerne vil få som hovedopgaver at bekæmpe luftmål i det "inderste rum", dvs. tættere end 4000m, samt bekæmpe den asymmetriske trussel.

Et antal forskellige pjecesystemer er under overvejelse, idet et fælles træk er, at de alle anvender "smart" programmerbar ammunition. Kontrakt forventes indgået i løbet af efteråret 2004 med levering af de første pjecer medio 2006.

TORPEDOER

TP613

Som en konsekvens af udfasningen af undervandsbådene udfases Søværnets eksisterende beholdning af tunge torpedoer type TP613, ligesom arbejdet med den planlagte afløser TP62 (TP2000) ophører. Depot- og værkstedsfaciliteter til TP613 nedlægges.

MU90

Arbejdet med indførelsen af den nye antiubådstorpedo MU90 videreføres. Udover de fire MU90 anlæg til FLYVEFISKEN-Klassen (hver bestående af to dobbeltlaunchere) planlægges MU90 anlæg installeret i såvel ABSALON-Klassen som patruljeskibene. Søværnets beholdning af MU90 er derudover forberedt til at kunne kastes fra helikopter.

MINER

Med udfasning af den dedikerede minelægningskapacitet reduceres beredskabet af krigsklargjorte miner betragteligt. Overvejelser omkring videreførelse af de store minebeholdninger pågår pt.

MCM

Der pågår pt. arbejde med opdatering af Søværnets bestående minerydningsmateriel, herunder forbedring af fjernstyringsfunktionaliteten til minerydningsdronerne samt afstandstrykningskomponenterne.

Mekanisk strygning fra minerydningsdronerne har ikke kunne udvikles tilfredsstillende og denne funktionalitet opgives. Undersøgelser af alternative muligheder for at kunne imødegå og fjerne forankrede miner pågår pt.

KOMMANDO- OG KONTROLSYSTEMER

Søværnets eksisterende C3 anlæg har nået enden for deres udviklingspotentiale. Systemarkitekturen er efter nutidens standard uhensigtsmæssigt opbygget med et forældet programmerings-sprog. Dette medfører, at justeringer og opgraderinger er omstændelige og særdeles bekostelige. I samarbejde med Terma A/S er Søværnet derfor i gang med at udvikle fremtidens kommando- og kontrolsystem. Systemet er baseret på Terma's T-Core system, der er et moderne, åbent og skalerbart system. Det består i princippet af en "kerne" med operativsystem, database og fælles funktionaliteter. Til denne kerne kobles komponenter med systemspecifik software via et programinterface – ikke ulig driverinstallation ved tilkobling af enheder (f.eks. en printer) til en PC. Systemet stiller ikke krav om specifik hardware og det kan i princippet operere på almindelige kraftige standard PC'er. Systemet benævnes C-Flex og er pt. under afestning på LOMMEN. Baseret på erfaringer herfra vil systemet blive videreudviklet til brug på Søværnets fremtidige enheder, herunder ABSALON-Klassen, Patruljeskibene, Inspektionsfartøjerne og Standardfartøjerne.

ILDLEDELSE

Som det måtte være bekendt består Søværnets nuværende artilleri- og missilildledning på FLYVEFISKEN- og THETIS-Klassen af det SaabTech producerede Flex Fire system. Dette er dybt integreret i disse enheders C3 systemer. Til brug på Søværnets fremtidige enheder er valgt en moderne løsning bestående af SaabTech's CEROS 200 system. Dette er et selvstændigt system, der vil kunne interfaces til moderne åbne C4I systemer. På hardware siden er der en del systemsammenfald med de ældre Flex Fire anlæg og Søværnet har til ABSALON-Klassen valgt at ombygge et antal eksisterende anlæg til den nye version. De første af disse anlæg forventes monteret på ABSALON-Klassen i 2007.

SATELITKOMMUNIKATION

Den fremtidige fokus på internationale operationer har nødvendiggjort sikre og permanente kommunikationslinier. Søværnet har som konsekvens i en periode gennemført afprøvning af VSAT - Very Small Aperture Terminal. Dette system muliggør permanent satellitopkobling med dynamisk allokering af båndbredde. Systemet understøtter MCCIS, NSWAN, Mobil DeMars, Telefoni/Internet og STU II. Søværnet plan-

lægger i efteråret 2004 at anskaffe et antal systemer til brug for reaktionsstyrkeenheder samt enheder i Nord Atlanten.

VEDLIGEHOJDELSE OG GENFORSYNING

Spørgsmålet om vedligeholdelse og genforsyning er ikke en eksplicit del af den politiske aftale, men det ligger som del af det militærfaglige grundlag, at der skal være balance mellem mål og midler, og at de reduktioner, som forliget også er udtryk for, blandt andet har været nødvendige for at frigøre flere ressourcer til at drive og vedligeholde den resulterende struktur.

Udviklingen i forsvarets samlede økonomiske situation i 2000 – 2002 gjorde det som bekendt nødvendigt at foretage en meget kraftig opbremsning i løbet af 2003 med det mål at sikre økonomisk balance ved udløbet af forliget 2000 - 2004. Materielmæssigt har konsekvensen været den sædvanlige – udskydelse af eftersyn, udhuling af reservedelsbeholdninger og af øvrige forsyninger, flere kannibaliseringer af udstyr fra et skib for at bringe et andet i operativ stand og så videre. Opbremsningen virkede imidlertid og der er orden i økonomien. Derfor har det været muligt i løbet af 2004 at iværksætte prioriterede nyindkøb af reservedele og forsyninger og visse eftersyn er iværksat, mest markant ”genoplivning” af HVIDBJØRNEN. Situationen er derfor i bedring, men det tager tid at genopbygge og derfor også tid før effekten fuldt ud når brugerne – vores operative enheder.

Et mål i den nye forligsperiode er klart en samlet set bedre materieldriftssituation.

FLÅDEN VED UDGANGEN AF 2009

Om lidt over 5 år ved udgangen af december 2009 kan vi nu forvente at flåden vil bestå af:

- 4 inspektionsskibe af THETIS-Klassen (1991),
- 2 inspektionsfartøjer, nye, (2007/08) og 1 inspektionskutter af AGD-LEK-Klassen (1974/79),
- 2 støtteskibe af ABSALON-Klassen (2005),
- 3-2 korvetter af NIELS JUEL-Klassen (1980),
- 1 patruljeskib under indfasning, og 2 under bygning,

- 10 enheder af FLYVEFISKEN-Klassen (1990/96),
- 4 minerydningsdroner (MSF-type) (1998)
- 6 standardfartøjer MK I (2006/08),
- 6 standardfartøjer MK II (2006/08),
- 1 dykkerskib
(eventuelt ombygget AGDLEK-klasse som erstatning for LÆSØ),
- 1 kongeskib.
- 1 transportfartøj. SLEIPNER (1986), øvelsesfartøjer, stationsfartøjer,
4 miljøskibe (1980/81) og 3 isbrydere (1956/1981),
- 8 LYNX-helikoptere,
- 4 nye maritime helikoptere under indfasning.

Til den tid som altid en blanding af nyt, mindre nyt og nogle få ældre enheder. Kvalitetsmæssigt ikke så dårligt, men derimod velegnet til den brede vifte af opgaver, som det er ambitionen at kunne bidrage til. Men som altid også med behovet for allerede nu at tænke langt frem om flådens videre fornyelse og udvikling.

DEN MARITIME LOGISTIK

Om end uden for det specifikke emne skal det ikke forbigås, at forsvarsforliget også medfører en altomfattende ændring af forsvarets og dermed Søværnets logistiske organisation. Søværnets Materielkommandos og flådestationernes opgave – at vedligeholde, forsyne og forny Søværnets operative evne på det materielle og logistiske område – vil trinvis blive overtaget af den nye Forsvarets Materieltjeneste med underlagt værksteds, depot- og distributionsstruktur, og af de nyetablerede operative logistiske enheder "OPLOG" Nord i Frederikshavn og Syd i Korsør underlagt Søværnets Operative Kommando. Udfordringen i det næste par år er at få såvel de rigtige skibe som disse nye organisatoriske "skibe" sat godt i søen, så Søværnets Materielkommando kan lukke på Arsenaløen formentlig med udgangen af 2006 – ikke som en afvikling men som del af en udvikling.

NAVAL TEAM DENMARK ORGANISATION OG VIRKSOMHED

af kommandør Arne Stihøj Pedersen

En af dansk forsvarsindustris spydspidser er Naval Team Denmark, der står for samlede salgsfremstød af produkter fra denne industri, som er af særlig naval interesse. Direktøren, kommandør Arne Stihøj Pedersen giver her en opdateret redegørelse for Naval Team Denmarks virksomhed, der har eksisteret siden 1992.

I september 1983, på Royal Navy Equipment Exhibition (RNEE), der indtil 1985 afholdtes hvert andet år på Whale Island, Portsmouth, fortalte en repræsentant fra Søværnets Materielkommando en medarbejder ved det den gang eksisterende engelske månedstidsskrift Maritime Defence (MD) om de på dette tidspunkt gryende planer for Standard Flex (SF) konceptet og dets planlagte realisering i forbindelse med de under projektering værende SF 300 enheder.

Dette resulterede i en kort reference til disse planer i MDs december nummer samme år. Året efter, i 1984, fulgte MD, efter et interview med den daværende chef for Søværnets Materielkommando (SMK), kontre-admiral Mads Michelsen emnet op med en omfattende artikel om SF 300 projektet, og snart fulgte andre internationale forsvarstidsskrifter efter med lignende omtale. Også på anden vis blev det ret så epokegørende danske projekt gradvist kendt i maritime kredse over det meste af kloden. Derved vakte efterhånden en betragtelig international interesse for dansk maritim industri og dennes produkter.

Efter international målestok er de enkelte firmaerne inden for denne industri af beskeden størrelse. Skulle den vakte internationale interesse udmøntes i mulighed for eksport ordrer, måtte man stå sammen, og denne erkendelse førte i 1992 til etablering af Naval Team Denmark (NTD). NTD blev dannet som en organisation betegnet som en eksportklub af de interesserede firmaer inden for den maritime sektor af dansk forsvarsindustri. De tilsluttede firmaer vælger på en årlig generalforsamling en bestyrelse på tre - fem medlemmer, der konstituerer sig med en formand og en næstformand. For medlemskab, der er bindende for en 2-årig periode, betales et kontingent, hvis størrelse fastsættes af bestyrelsen og er

Standard Flex 1500, som Danyard var tæt på at få solgt til Malaysia.

afhængig af firmaets størrelse, idet der opereres med tre niveauer, store, mellemstore og mindre virksomheder. Midlerne fra disse kontingenter finansierer organisationens virksomhed og et permanent bemandet koordinationskontor med sæde i København.

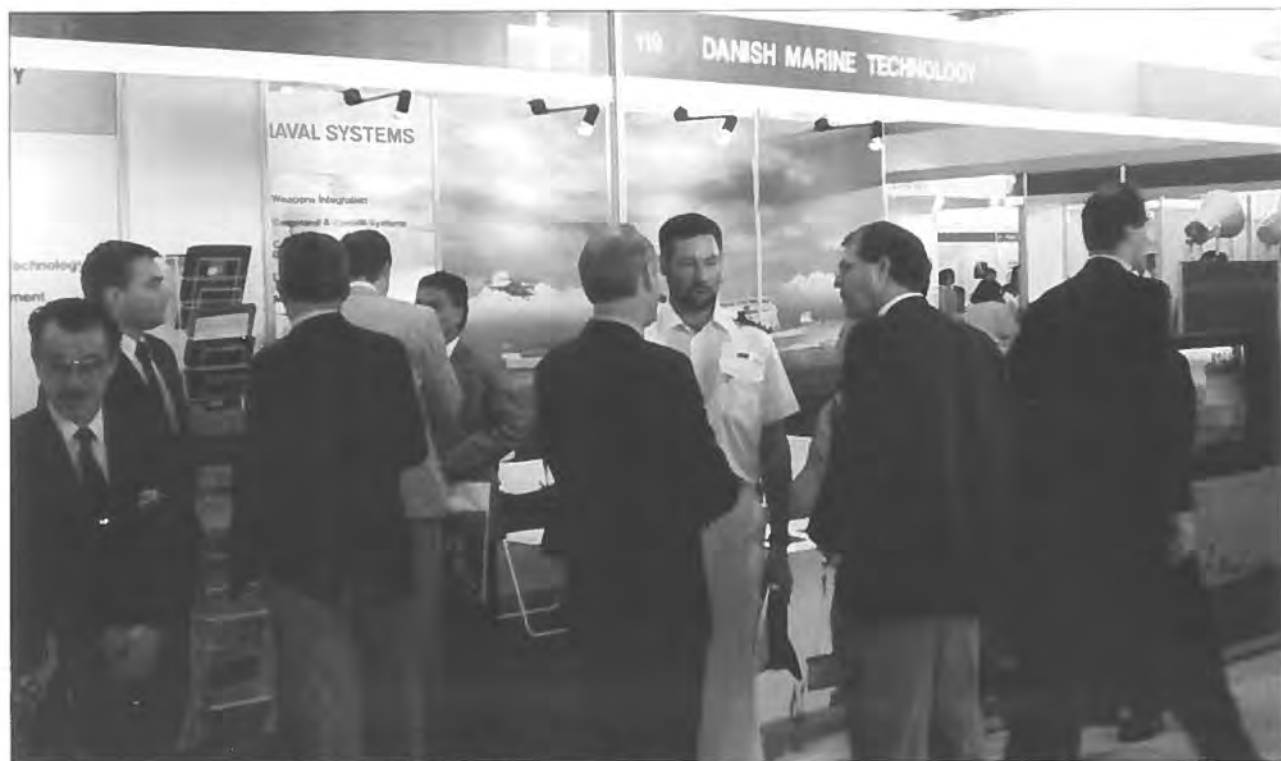
I vid udstrækning er den danske maritime industris produkter udviklet i et tæt samarbejde med Søværnet, specielt SMK. Derfor har også NTD til gensidig gavn et nært samvirke med Søværnet. NTDs direktør er således for en periode "udlån" kommandør, startende med kommandør J. F. Evald, efterfulgt af kommandørerne E. Rode og P. Grooss, der igen blev afløst af klubbens nuværende direktør, kommandør A. Stihøj Pedersen.

NTD har til dato kun haft to bestyrelsesformænd, den første TERMA's tidligere administrerende direktør Johannes Jacobsen, der blev afløst af Bent Kristensen, grundlæggeren af INFOCOM, det nuværende Mærsk Data Defence.

For nærværende er følgende firmaer medlemmer af NTD:

Odense Steel Shipyard Ltd. Lindø
TERMA A/S
Systematic Software Engineering A/S
RESON A/S
Logimatic Engineering A/S
EIVA A/S
HMK Gruppen
DANYARD AALBORG A/S
Mærsk Data Defence AS
Promecon as
Lyngsø Marine A/S
NORDIC DEFENCE INDUSTRIES A/S

Udover danske firmaer kan udenlandske virksomheder med maritim forsvarsproduktion efter ansøgning optages som affilierte medlemmer, såfremt de kan dokumentere et tidligere eller igangværende samarbejde med en eller flere af klubbens danske medlemmer eller har betydelige leverancer til Søværnet.

Den danske stand på udstillingen LIMA 93. Da en del civil-maritime firmaer og organisationer ved denne lejlighed var med i fremstødet blev standen, som det ses, betegnet Danish Maritime Technology og ikke som ellers Naval Team Denmark.

For nærværende omfatter kredsen af affilierede medlemmer følgende firmaer:

EADS Deutschland GmbH

ADI LIMITID

SAAB Bofors UNDERWATER SYSTEMS AB

De fleste af NTDs medlemmer har været med fra starten af klubben, men naturligvis har der også i løbet af NTDs eksistens været udskiftninger i medlemskredsen.

SYDØSTASIEN - MALAYSIA

En af NTDs første store opgaver var et fra 1993 gennemført generelt fremstød i Sydøstasien for dansk maritim forsvarsindustri produkter. I foråret 1993 var en delegation fra NTD med støtte fra SMK på sonderingsrejse til Malaysia, Singapore og Indonesien. I den forbindelse markedsførtes ikke blot SF konceptet, således som det var realiseret i SF 300 enhederne, men særlig vægt blev lagt på Danyards SF 1500 projekt, der bl.a. var blevet udarbejdet med henblik på den malaysiske marines New Generation Patrol Vessel (NGPV) program, og som værftet allerede tidligere selvstændigt havde præsenteret

SF 1500 projektet var baseret på NIELS JUEL- klassens stålskrog, med inkludering af SF konceptet bl.a. i form af fem container positioner og en overbygning af FRP sandwich konstruktion med kombineret operationsrum og lukket bro á la SF 300. Desuden var de af den malaysiske marine krævede helikopterfaciliteter tilgodeset ved inkorporering af det i inspektionsskibet BESKYTTEREN anvendte system.

Kontakten med Malaysia blev vedligeholdt gennem besøg i Danmark af en inviteret malaysisk delegation og sidst i august 1993 ved et besøg i Malaysia af en dansk delegation med den daværende industriminister Jan Trøjborg i spidsen.

Sidst på året i 1993 blev initiativet yderligere fulgt op med deltagelse i den omfattende forsvarsudstillingen LIMA 93 afholdt på Langkawi Island, der ligger ud for den nordvestlige kyst af Malaysia. I forbindelse med denne udstilling var arrangeret en international flåderevy, og med finansiering fra NTD sendtes inspektionsskibet VÆDDEREN af sted for bl.a. at deltage i denne revy og samtidigt med udstillingsmateriale ombord til at supplere udstillingen i land. Udover VÆDDEREN deltog orlogsskibe fra Australien, Bangladesh, Frankrig, Italien, Singapore,

Den malaysiske premierminister Datuk Seri Mohamed på besøg om bord på Vædderen. Til venstre ses Thermas daværende direktør Johannes Jacobsen, til højre for premierministeren, lidt i baggrunden den daværende CH SOK KA K. Borck og til højre for ham chefen for Vædderen, daværende OK N. E. Sørensen.

Storbritannien, Thailand, og USA i denne flåderevy samt naturligvis enheder af den kongelige malaysiske marine.

Ved udstillingens og flåderevyens afslutning fortsatte VÆDDEREN og repræsentanter fra NTD til Brunei, der i lighed med Malaysia havde kundgjort et behov for patruljeskibe af lignende størrelse som Danyards SF 1500 project, og fra Brunei fortsattes til Thailand med besøg i Bangkok, hvor der førtes forhandlinger med landets flådemyndigheder.

Besøgene i Brunei og Thailand førte ikke til videre realitetsforhandlinger. Efter langvarige kontraktforhandlinger indledt i 1995 fik BAe Systems (tidligere Yarrow) i Skotland kontrakt fra Brunei på tre 1500/2000 tons korvetter, og i Thailand var marinens budget tungt belastet af nyligt afgivne ordrer dels i Spanien på et 11.500 tons hangarskib, dels i Kina på to 3.000 tons fregatter. Et thailandsk behov for minerydningskapacitet, hvor SF 300 programmets specielle løsning på denne opgave kunne have været af interesse, måtte udskydes. Kontakten er dog blevet fulgt op, selv om behovet blev delvis dækket i 1996 ved hjælp af en beskeden ordre på GAETA-klasse minerydningsfartøjer fra Italien.

Anderledes tegnede det sig indledningsvis i Malaysia. Fra starten blev det hævdet, at NGPV-programmet over en årrække ville omfatte 27 enheder, hvorfor det naturligvis tiltrak sig interesse fra et overvældende antal skibsværfter fra mange lande. Faktisk viste 35 værfter fra næsten alle egne af jordkloden indledningsvis interesse for programmet og adskillige af disse var repræsenteret på udstillingen LIMA 93. Som det vil fremgå af det foregående var flere af disse bakket op af tilstedeværelsen af orlogsskibe fra de pågældende lande. Da der i det følgende år blev indkaldt til et klarifikationsmøde mødte stadig 22 værfter inkl. Danyard op. Af disse var der 14, fortsat med Danyard som deltager, der i begyndelsen af 1995 havde afgivet tilbud. I efteråret 1995 forlød det at Danyard var inkluderet i en "shortlist", der i øvrigt omfattede de tyske værfter Blohm+Voss og Lürssen, franske DCN International, Australske Transfield og engelske Vosper Thornycroft. På dette tidspunkt havde Danyard indgået visse aftaler med det svenske Kockums værft og Bath Iron Works i Amerika om samarbejde på områder som våben integration, udvikling af logistik systemer og teknologi overførsel. Derved støttede begge disse værfter, der indledningsvis selv havde været interesserede i projektet, det danske tilbud.

Flyvefisken med MRD 2 på side ved kaj i det gamle havneområde overfor Greenwich ved besøget i forbindelse med udstillingen IMDEX 95.

Malaysias hensigt med NGPV-programmet var fra starten baseret ikke blot på et maritimt behov for patruljeskibe men i lige så høj grad på et ønske om teknologioverførsel. Derfor stilledes der krav om, at skibene skulle bygges på lokalt værft med assistance fra det vindende værft. På denne baggrund etableredes sidst i 1996 kontakt mellem Danyard og det privatejede Penang Shipbuilding & Construction, således at Danyards tilbud kunne omfatte bygning af skibene på dette værft.

I foråret 1997 rapporteredes det, at den malaysiske shortlist var blevet halveret til kun at omfatte tyske Blohm+Voss, australske Transfield og Danyard., og noget senere forlød det, at valget stod mellem Blohm+Voss og Danyard. I oktober faldt så afgørelsen til fordel for det tyske værfts tilbud baseret på værftets MEKO 100 tegninger. Det var dog ikke førend i februar 1999 at der blev underskrevet en kontrakt på seks enheder med option på indtil yderligere 21 skibe. Det er dog kun de færreste, der tror, at denne option vil blive udnyttet tilnærmelsesvis fuldt ud. Kontrakten fastlægger, at skibene skal bygges på det af Malaysia foretrukne PSC Naval Dockyard Sdn Bhd, altså ikke på det værft Danyard havde forhandlet med. Vigtigt ved vurdering af tilbuddene har givetvis også været de tilknyttede finansieringsforhold. Hvad Danyard og Dansk Skibskreditfond kunne tilbyde stod næppe mål med hvad der fra tysk side kunne tilbydes, da direktøren for den tyske Bundesbank og den daværende tyske regeringschef Helmut Kohl under de afsluttende forhandlinger rejste til Malaysia.

Det vakte international opmærksomhed, at det danske tilbud var med til målstregen, selv om der naturligvis i sådan forbindelse ikke er gevinst til nummer to. Uafhængige iagttagere har imidlertid givet udtryk for, at Blohm+Voss næppe heller vil kunne spinde guld på den indgåede kontrakt.

SYDAFRIKA

De langvarige bestræbelser på at få Malaysia til at vælge SF 1500 til landets NGPV-program er her beskrevet ret så indgående som illustrerende eksempel på de vanskeligheder, der møder så at sige ethvert forsøg på at sælge noget så omfattende som en serie af orlogsskibe på det internationale marked. Det kan endog tilføjes, at adskillige enkeltheder i forløbet her er udeladt.

Allerede et par år efter at indsatsen i Sydøstasien var indledt, tegnede der sig en ny mulighed i forbindelse med et sydafrikansk fregat projekt

Den franske forsvarsminister og direktøren for Naval Team Denmark, ved Euronaval 2002.

omfattende fire enheder. I dette tilfælde var der krav om et noget større skib, et krav man fra dansk side mente kunne opfyldes med en modificeret udgave af THETIS- klassen, som i denne forbindelse blev betegnet SF 3000. VÆDDEREN besøgte Sydafrika i den anledning.

Historien om det sydafrikanske projekt skal gøres kort. Til trods for NTDs og direktøren for det daværende Svendborg Værfts energiske indsats nåede det danske tilbud denne gang ikke frem til slutrunden. Samme skæbne overgik i øvrigt et britisk tilbud, skønt Dronning Elizabeth II, på hvad der skulle blive den britiske Majestæts skib BRITANNIAS sidste togt, drog til Sydafrika for at støtte britisk maritim industri. I 1998 blev som i Malaysia den foretrukne leverandør Blohm+Voss, i dette tilfælde med en udgave af værftets MEKO A-200, og året efter blev den endelige kontrakt underskrevet.

VIDTSPÆNDENDE AKTIVITETER

Naturligvis er det ikke muligt at arrangere støtte i form af dansk flådebesøg i forbindelse med ethvert af NTDs målrettede fremstød. Som regel består markedsføringen i, at repræsentanter fra NTD, til tider med repræsentanter fra Søværnet, rejser til lande, hvor der formodes at være interesse for, hvad NTDs medlemsskare kan tilbyde, for der efter aftale at føre forhandlinger med de pågældende landes flådemyndigheder og/eller industrier. Tilsvarende formidles ofte invitation til repræsentanter fra sådanne lande til at besøge Danmark for at få demonstreret systemer, som anvendes i den danske flåde, og til om ønsket at aflægge besøg hos de af NTDs virksomheder, som måtte være relevant. Der er stor interesse for det modulære koncept, og mange har i årenes løb gæstet Flådestation Korsør.

Dertil kommer aktiv deltagelse i internationale forsvarsudstillinger og konferencer, i hvilken forbindelse NTD ligeledes nyder godt af samarbejdet med Søværnet. Således kan nævnes britiske IMDEX, der i 1995 startede som en maritim udstilling på et område ved Greenwich, men senere, da den britiske flådes tilknytning til Greenwich ophørte, blev til en treværns udstilling og under betegnelsen DSEi flyttede til de nye udstillings- og kongresfaciliteter i de tidligere havneområder på den modsatte side af Themsen. I forbindelse med dette arrangement, der afholdes hvert andet år, har en række af de deltagende landes flåder ladet sig repræsentere ved en eller flere enheder fortojet i det tilstødende havneområde. NTDs indsats er tit blevet understøttet af dansk tilstedeværelse

med en eller to SF 300 enheder i skiftende konfigurationer, idet bl. a. MCM rollen har været demonstreret. Det derved muliggjorte samspil mellem det på udstillingen præsenterede materiale og de konkrete systemer ombord på de besøgende skibe er af stor betydning, idet der for enhver, der besøger NTDs stand på udstillingen, om ønsket hurtigt kan arrangeres besøg ombord med nærmere redegørelse for og demonstration af de ombordværende systemer. Desuden er et besøgende orlogsskib en fortræffelig base for afholdelse af forretningsmæssigt vigtige PR-arrangementer.

Denne fordel er NTD af naturlige grunde afskåret fra i forbindelse med den normale deltagelse i en anden vigtig forsvarsudstilling, Euronaval i Paris, der ligeledes afholdes hvert andet år, i de modsatte år af DSEi. På denne udstilling vækkes også bred interesse for de produkter, som NTDs medlemmer kan tilbyde, etablerede kontakter vedligeholdes og nye skabes.

Fra tid til anden deltager NTD også i andre forsvarsudstillinger, især hvor disse afholdes i et område, hvor man på det pågældende tidspunkt måtte have særlige interesser. En betingelse for NTDs deltagelse i sådanne udstillinger er, at et vist antal af klubbens medlemmer slutter op om arrangementet. Er dette ikke tilfældet sker det, at enkelte medlemmer udstiller separat. I sådanne tilfælde er NTDs koordinations kontor om ønsket til assistance med forberedelser, og organisationens direktør møder ofte op på udstillingen for at give sin støtte.

RESULTATER OG FREMTIDSUDSIGTER

I det foregående er skrevet en del om de skibsprojekter, som ved NTDs medvirken har været markedsført internationalt, specielt SF 300, SF 1500 og SF 3000. Som allerede anført er det en yderst krævende proces at markedsføre noget så omfattende som en større eller mindre serie nutidige orlogsskibe. De tilfælde, hvor et behov opstår, er få, og når det sker, er der som regel mange om buddet. Udfærdigelse af tilbud er kostbart ligesom den nødvendige opfølgning. Krav om økonomiske kompensationsaftaler eller lokal produktion kan yderligere komplicere forhandlingerne, og spørgsmålet om finansiering kan ofte være mere afgørende end kvaliteten og selve prisen af det tilbudte produkt. Desuden sætter danske eksport restriktioner grænser for, til hvilke lande forsvarsmateriel kan eksporteres.

Det må derfor ikke undre, at NTDs hidtidige anstrengelse for at afsætte dansk konstruerede orlogsskibe endnu ikke har båret direkte frugt. Der er dog solgt et skib til Sverige. Dermed være ikke sagt, at disse anstrengelser har været forgæves. Tværtimod. Med skibsprojekterne som en art blikfang er det lykkedes at skabe bred international interesse for og anerkendelse af de mange systemer af høj international standard, som NTDs medlemmer hver især producerer. Dette har hidtil resulteret i en række eksportordrer på systemer inden for områder som radar, sonar, kommunikationsintegration, kommando- og kontrolsystemer, missilvildledningssystemer, minerydningssystemer og mineuskadeliggørelsessystemer.

Det er en kendt sag, at den teknologiske udvikling i dag sker med den største hastighed. Dette gælder ikke mindst for den militære teknologi. Systemer NTD startede med at markedsføre er i vid udstrækning blevet overhalet af udviklingen. Hvor dette er tilfældet har Søværnets imidlertid ved opgraderinger og udskiftninger tilsikret, at de i samarbejde med dansk industri udviklede og anvendte systemer, der til stadighed er på forkant af udviklingen. NTD's medlemmer kan derfor i dag tilbyde systemer, som er fuldt på højde med, hvad enhver konkurrent på det internationale marked kan tilbyde af tilsvarende systemer. Desuden bevirker kombinationen af Søværnets høje krav og dets begrænsede budget særdeles omkostningseffektive løsninger.

Hvad angår skibe sker en tilsvarende udvikling. I denne forbindelse er det dog ofte sådan, at vel ændres overbygning, indretning og udrustning, medens selve skroget i mange tilfælde er baseret på en i tidligere skibe gennemprøvet form. De danske skibstyper, som NTD hidtil har markedsført eller anvendt som blikfang har i dag ikke den samme tiltrækningskraft som tidligere. Heldigvis har Søværnet ej heller på dette område hvillet på sine laurbær. Ikke mindst har de nye støtteskibe allerede tiltrukket sig betragtelig international interesse, og dette vil givetvis også gælde de kommende patruljeskibe. Dertil kommer de mindre Standardfartøj Mk 1 og Standardfartøj Mk 2 samt de to nye Offshore Patrol Vessels (OPVs), der alle vil påkalde sig opmærksomhed og muligvis kan have eksportpotentiale.

Der er således en række nye produkter at fremvise og NTD har således gode muligheder for sit virke for den danske maritime industri en længere årrække fremover.

I dansk forsvarsindustri findes flere foreninger, FAD, JSF, C31 gruppen, FDAI samt NTD, en løsning og effektivisering kunne på længere sigt være at samle alle disse aktiviteter i en klub, måske under navnet Defence Team Denmark eller Danish Defence Industry. Der er således udviklingspotentialer, såfremt industrien måtte ønske det.

DELFINDRABET ELLER UBÅDSVÅBNETS NEDLÆGGELSE

af kontreadmiral Niels Mejdal.

Søværnet fik sin første undervandsbåd i 1909. Gennem 95 år har dette våben udgjort en væsentlig del af den danske flåde, og en solid know-how omkring ubådene er blevet opbygget. Ved det politiske forlig om forsvaret for perioden 2005-2009 blev det besluttet, at Søværnet ikke længere skulle besidde ubåde. Denne beslutning har vakt en vis undren på baggrund af, at ubåde klart var en integreret del af regeringens eget og første udkast til et forsvarsforlig. Beslutningen kommenteres her af kontreadmiral Niels Mejdal, der frem til december 2003 var chef for Søværnets Materielkommando.

Beslutningen

To ord. Ja, kun to ord, der for mig og mange andre gør den nye forsvars-aftale forkastelig. "Ubådsvåbnet nedlægges". Så kort siges det i aftalen af 10. juni 2004 om Forsvarets ordning fra 2005 – 2009! Ingen begrundelse, ingen konsekvensbeskrivelse, blot: "Ubådsvåbnet nedlægges".

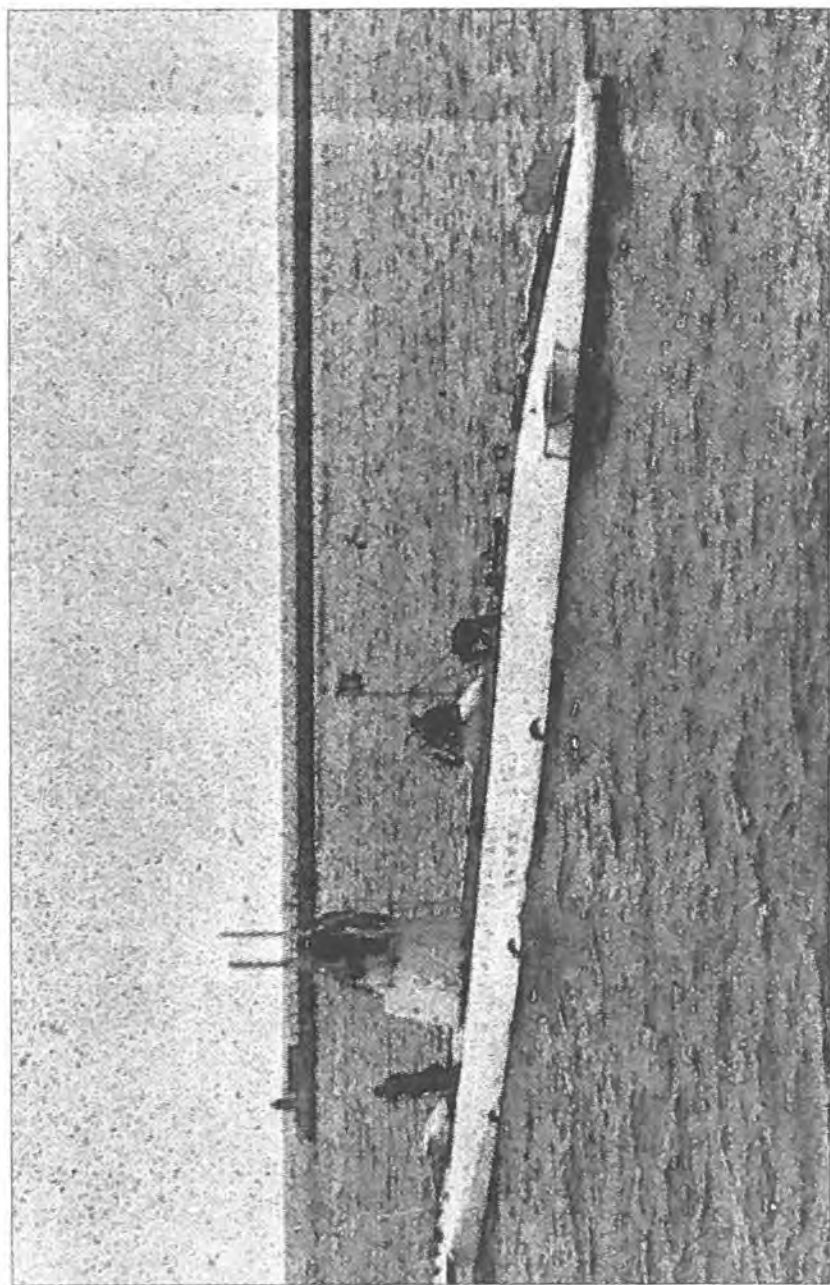
Hverken mere eller mindre skulle der til for at afslutte en næsten hundre-dårig epoke i søværnet.

Hvornår skiftede regeringen standpunkt – og hvorfor? Hvad gik galt i argumentationen? Hvor fejlede søværnet? Og hvad nu? Sådan kunne man blive ved med spørgsmålene, og svarene får vi tilsyneladende aldrig fra de ansvarlige.

Det efterfølgende er mit bud på nogle af svarene. Dokumentationen er nødvendigvis begrænset, men svarene er sammenstykket af en lang række observationer, udtalelser og notater mv. Måtte mine bud føre til, at en eller helst flere af de ansvarlige beslutningstagere reagerede, ville et af artiklens mål være nået.

Forløbet

Opstarten på forligsforhandlingerne sidste efterår var rodet. Forsvarschefen – general H.J.Helsø – ønskede at præge Forsvarets udvikling og præsenterede sit "Militærfaglige Oplæg" for offentligheden i november måned. Generalen havde tidligere fået kasseret sit første oplæg, fordi han ikke ønskede at anskaffe nye ubåde. Om igen, lød det fra forsvarsmini-

Danmarks første undervandsbåd DYKKEREN, 1909.

steren - S.Aa. Jensby. Ja, rygten siger, at forslaget gik retur længe før, ministeren så det, fordi det på ubådsområdet stred med det givne direktiv. Naturligvis skabte dette "surhed" i Forsvarskommandoen. Nu havde "man" lige fået overtalt forsvarschefen til at fravige sin egen seksårsplanlægning, sine mål, sine visioner, og hvad det nu alt sammen kaldes. Og så stak ministeren en kæp i hjulet!

Efter denne kontrovers blev regeringens oplæg præsenteret for offentligheden - og med forsvarschefens fulde opbakning. Hæren skulle markant ændres til noget behovsbestemt og tidssvarende. Søværnet skulle fortsætte den igangværende udvikling, og der skulle anskaffes tre Viking ubåde, idet udgifterne til hærens modernisering gjorde det nødvendigt at reducere fra fire til tre nye ubåde. Flyvevåbnet, der i indeværende forligsperiode havde gennemgået en betydelig fornyelse, måtte se frem til reduktioner - bl.a. nedlæggelse af det jordbaserede luftforsvar (DeHawk).

Og hvordan var reaktionerne så hos oppositionen? Naturligvis en del teatertorden, men diskussionspunkterne blev hurtigt kogt sammen til: værnepligt, hjemmeværn og ubåde. Den toneangivende socialdemokratiske forhandler - tidligere forsvarsminister Jan Trøjborg - havde svært ved at se, hvorledes der kunne blive råd til nye ubåde, når nu hæren skulle have så meget nyt isenkram. Men principielt havde han da ikke noget mod nye ubåde! Tavsheden lagde sig som en dyne over forhandlingerne, men på de indre linier arbejdedes hårdt. Notater og redegørelser blev lavet i en lind strøm, og Viking projektet blev vendt og drejet, uden at der tilsyneladende blev tilført nye argumenter for eller imod. Regeringen stod fast. Økonomien holdt, og der skulle anskaffes tre nye ubåde!

Foråret nærmede sig, og alle ventede på, at aftalen kunne falde på plads. Jensby kæmpede imidlertid på mange fronter, og han blev mere og mere presset. Til sidst var det nok. Den 24. april blev han afløst af Søren Gade - Venstres næstformand i forsvarsudvalget - en 41-årig reserveofficer i hæren med 37 års erfaring i Folketinget og bl.a. kendt for sin modstand mod nye ubåde. Nu blev det svært, men det skulle blive meget værre!

NATO's nye generalsekretær - hollænderen Jaap de Hoop Scheffer - besøgte Danmark 30. april og havde også drøftelser med statsminister Anders Fogh Rasmussen. Angivelig skulle Scheffer have frarådet statsministeren at anskaffe nye ubåde! Det må have overrasket. Så sent som i

oktober havde formanden for NATO's Militærkomite – den tyske general Harald Kujat – udtalt sig stærkt rosende om det danske ubådsbidrag, og om den store betydning det ville have for NATO, at Danmark anskaffede Viking ubåde. Den tidligere omtalte tvivl hos enkeltpersoner i NATO's politiske stab afviste han som misforståelser eller pleje af særinteresser. Den tyske general blev bakket op af den danske forsvarschef! Dette klare udsagn fra NATO's højeste militære organ og Danmarks forsvarschef lunede en kølig oktoberdag. Ikke at general Kujat's stærke støtte overraskede. En tilsvarende meget markant støtte var kort forinden givet af chefen for den amerikanske flåde – admiral Vern Clark – bl.a. på grundlag af ubåden SÆLENS deltagelse og helt særlige indsats i krigen mod Irak.

Efterfølgende kan man spekulere på, om NATO's politiske chef har udtrykt sig på samme måde over for regeringscheferne i Tyskland, Italien, Grækenland, Spanien og Portugal, der alle er i gang med at anskaffe ubåde? Næppe, men man kan vel ikke tro, at det betyder noget, at disse lande får ubådene leveret af tysk og fransk forsvarsindustri, mens Viking ubådene kunne blive et konkurrerende dansk/svensk industriprodukt. Europas mest kriseramte ubådsværft ligger i øvrigt i Holland og har næppe brug for endnu en konkurrent.

Og så lige pludselig gik det stærkt. Den 10. juni blev aftalen indgået. Regeringen fik bevaret sin værnepligt – endda forlænget lidt i forhold til sit eget udspil – og hjemmeværnet blev bevaret. Kun ubådene blev "solgt" på forligsalteret. Forsvarsministeren, forsvarschefen og oppositionen kunne glædes, mens de fleste i søværnet græmmede sig.

Konspirationsteorier er der mange af. Var det ministerskiftet den 24. april, eller var det udtalelsen fra NATO's generalsekretær den 30. april, der gjorde udslaget. Måske var det noget helt andet, således som rygter har gået på Christiansborg. En sammenkædning mellem to af forårets tunge sager – forsvaret og den kommunale struktur. I magtens korridorer afvises ikke muligheden af en underhåndsaftale med oppositionen om at få dennes accept af regeringens kommunale strukturforslag, hvis regeringen til gengæld ville give sig på forsvarsområdet – det vil sige opgive ubådene. I så fald har den mere kloge tilsyneladende snydt den mindre kloge!

Og så kort tilbage til økonomien, der jo var Trøjborgs væsentligste indvending. Med sletning af ubådsanskaffelsen frigjordes 3.878 mio. kr. Til

gengæld blev indarbejdet nyt materiel for 3.579 mio. kr. til et fjerde transportfly, et tredje patruljeskib, fire maritime helikoptere (udover de 14, der er under levering) samt yderligere tre hjemmeværnskuttere. Altså en besparelse på 299 mio., der imidlertid skal ses i lyset af markant øgede driftsomkostninger i forhold til regeringens oplæg med tre ubåde. Set over nogle få år har Trøjborg således opnået en forringet økonomi, uden at hæren har fået ekstra materiel.

Hvad så med NATO's manglende behov for danske kystubåde, således som dette skulle være sagt af generalsekretæren over for den danske statsminister? Hertil er blot at konstatere, at samme dag forsvarsaftalen blev underskrevet, indløb angiveligt en anmodning fra NATO om, at Danmark skulle stille ubåden SÆLEN til rådighed for NATO's anti-terroroperationer i Middelhavet! Mon det danske svar til NATO indeholdt en henvisning til det manglende militære behov for ubåde?

Argumentationen, der fejlede

Ved forhandlingerne som optakt til forsvarsforlig i 1984 og igen i 1999 kæmpede søværnets "ordførere" med ryggen mod muren. Med hiv og sving lykkedes det at bevare ubådsvåbnet. Dels ved at overtage de tre gamle norske ubåde af KOBLEN-klassen (TUMLEREN-klassen i Danmark) som erstatning for de fire ubåde af DELFINEN-klassen, dels ved at overtage ubåden NÄCKEN (KRONBORG i Danmark) fra Sverige som erstatning for de to ubåde i NARHVALEN-klassen og samtidig teknisk set helt unødvendigt udstrække projekteringen af Viking ubådene i yderligere 3-4 år.

Men denne gang skulle det være anderledes. Fortalerne stod så godt rustet som nogensinde. Der var stærk støtte til nye ubåde fra forsvarsministeren og regeringen. Søværnet stod meget samlet, forsvarschefen havde anskaffelsen med i sin planlægning, og aftalemæssigt var Danmark og Sverige tæt forbundne. Argumenterne, mente søværnet, var i orden, og der syntes bred opslutning bag behovet her og nu.

Og hvad drejede det sig så om?

Først og fremmest om, at de danske kystubåde og deres besætninger kan noget, som kun meget få andre kan. De danske ubåde har gennem årene opbygget en højt specialiseret ekspertise i kystnære operationer, som har vist sig meget anvendelig i tidens sikkerhedspolitiske miljø bl.a. i relati-

Ubåden NARHVALEN ophugges af firmaet Orlas Produktforretning, Bjerringbro, i Frederikshavn 2004.

on til efterretningsindhentning, krisestyring, selvstændig indsættelse eller beskyttelse af allierede enheder. Denne ekspertise har været stærkt efterspurgt i NATO og blandt vore andre allierede, men er også en ekspertise, der er flittigt udnyttet nationalt. NATO råder i dag således kun over 28 kystubåde, hvoraf de 22 er mere end 30 år gamle. Antallet forventes om ti år at være reduceret til under 20 operative kystubåde, og Viking ubådene ville have været i en klasse helt for sig til løsning af internationale opgaver.

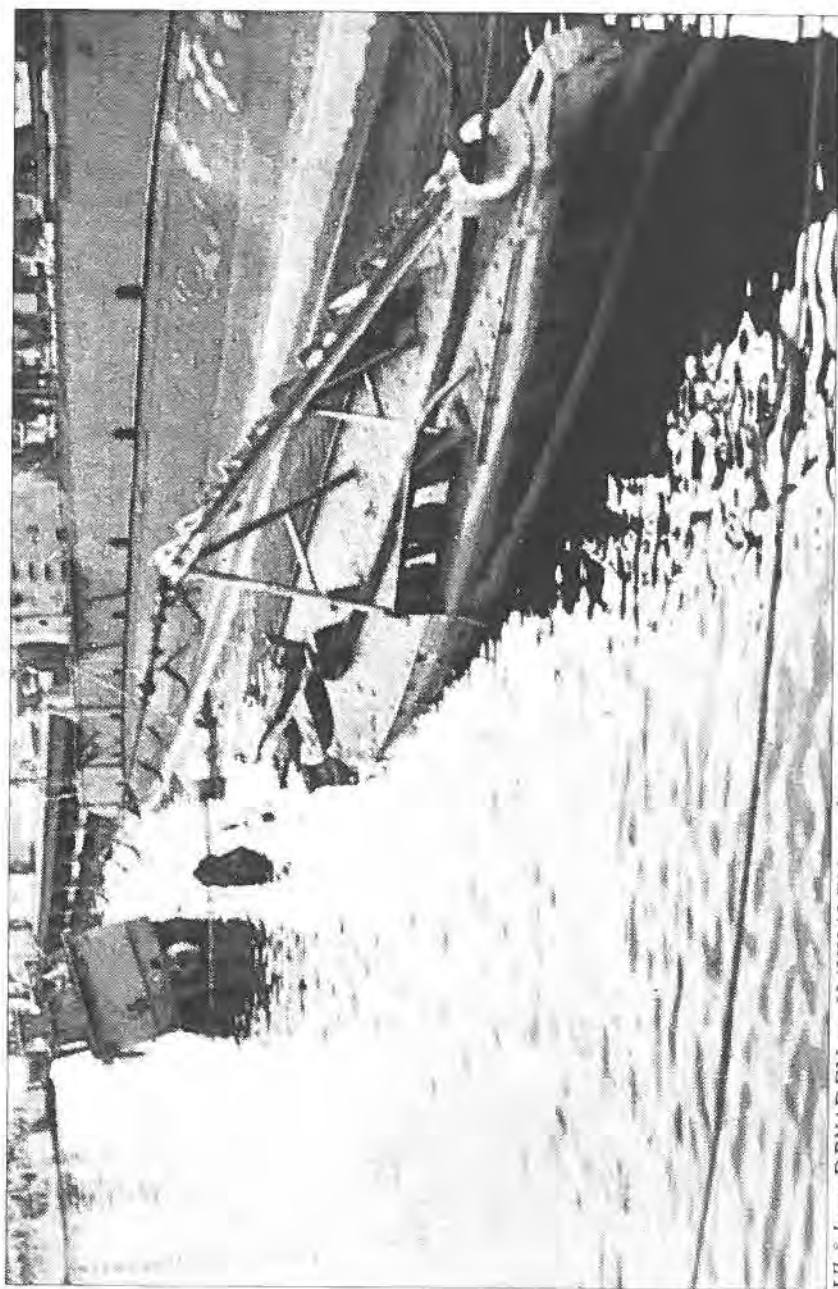
Den danske ubåd SÆLEN deltog i over 12 måneder med stor effekt i kampen mod den internationale terror i Middelhavet og mod det diktatoriske styre i Irak fra den Persiske Golf. Trods ubådens alder og nedslidning kunne dette lade sig gøre for en merudgift på blot omkring 20 mio. kr. Oplysninger om terrornetværk o.l. blev afsløret ved hjælp af avanceret lytteudstyr, og uden den danske ubåd måtte krigen mod terror have været ført på en anden, mere risikabel og ressourcekrævende måde. I den hjemlige kamp mod terror og grænseoverskridende kriminalitet er det også værd at erindre, at ubåde mange steder bruges som fremskudte lytteposter, der uset kan rapportere om skibes passage – hvad enten det drejer sig om smugling af narkotika, illegale flygtninge eller terrorangreb fra søen.

Krigslignende operationer er altid risikable for personellet, men netop kystubådens evne til at operere uopdaget i alle situationer og farvandsområder gør, at den næsten helt usårlig kan indsættes skjult i en krise, hvor åbenlys indsats måtte være politisk ubekvemt. En åben beslutning om indsættelse vil i andre situationer være et klart signal til omverden om, at tålmodigheden er opbrugt. Danske kystubåde kan således efter dansk politisk ønske anvendes med stor effekt i forbindelse med krisestyring uden nævneværdig risiko for besætningen.

Hertil kommer, at kun fra ubåde kan der helt skjult landsættes specialstyrker, ligesom ubåde er de mest velegnede til at evakuere isolerede specialstyrker.

Konsekvenser for et Danmark uden ubåde.

De operative konsekvenser af et søværn uden ubåde vil være markante på en række vigtige områder, og nok også alvorligere end det kunne forudses den 10. juni 2004.

Ubådene DRYADEN og HAVKALEN sænket af egne besætninger den 29. august 1943 på Holmen.

Danmark vil miste en væsentlig kilde til efterretningsindhentning, og vil ikke – i samme grad som hidtil – kunne trække på særlige oplysninger fra allierede med hvem, der er indgået en række højt klassificerede bilaterale samarbejder. Disse aftaler skyldes ikke mindst, at Danmark med sine ubåde har kunnet levere noget, ingen andre har kunnet.

Uden ubåde vil der også mangle en vigtig kapacitet i terrorbekæmpelsen – internationalt såvel som i de hjemlige farvande. I fremtiden vil der mangle evnen til uopdaget at afsløre, overvåge og nedkæmpe en terrortrussel fra havet, hvad enten der er tale om transport af våben, sprængstoffer, penge eller personer. Også evnen til indsættelse af specialoperationsstyrker i internationale operationer eller uvarslede anti-terror operationer til søs i hjemlige farvande vil blive væsentlig forringet

Regering og Folketing vil uden ubåde mangle et middel i krisestyring, som kan anvendes uden eskalering. Også militært vil der mangle en kapacitet, der relativt risikofrit og med stor udholdenhed kan indsættes tidligt i operationer, hvor der ikke er gennemført forberedelser for en væbnet indsats. Ubådenes tilstedeværelse vil – hvis den er kendt – binde fjendtlige ressourcer og derved give større manørefrihed for ankomne danske og allierede styrkebidrag.

Og så mistes en kapacitet, der kan præstere den mest alsidige våbenindsats; bekæmpelse af overfladeskibe og helikoptere, andre ubåde, udlægning af miner, minerydning og "land attack" med langtrækkende præcisionsmissiler.

Sidst men ikke mindst vil søværnet i stort omfang miste den netop erhvervede kompetence i ubådsbekæmpelse. Efter mere end 30 års bestræbelser er ubådsbekæmpelse (ASW) blevet en disciplin, som også danske overfladeenheder kan deltage i. Moderne sonarsystemer – både skrogmonterede og slæbesonar – indgår sammen med meget avancerede målsøgende torpedoer i indsatsen, men uden hyppig træning og kendskab til ubådsoperationer er Danmark tilbage i situationen i 1970'erne og 1980'erne, hvor dansk ubådsbekæmpelse var en pinlig oplevelse. Som en af flere konsekvenser vil Søværnets Taktiske Stab næppe komme i betragtning til ledelse af maritime operationer, hvori kan indgå ubådsoperationer. Alene opretholdelse af et vist ASW-niveau uden danske ubåde er af Søværnets Operative Kommando anslået at ville koste ekstra 50-60 mio. kr. årligt!

Beslutningen spredtes hurtigt i det internationale miljø, og allerede nu har NATO spurgt om, hvornår andre lande skal overtage rutning mv. af NATO ubåde gennem dansk område. Under havoverfladen er Danmark nu ved at afgive suverænitet!

Konsekvenserne for Sverige, ubådsnationerne i NATO eller for dansk industri ligger uden for denne artikel.

Alt dette for at spare 299 mio. kr.!

Afslutning.

Med de foreliggende oplysninger kan det kun undre, at det er besluttet at nedlægge en efterspurgt militær kapacitet, der kan indsættes uden urimelig risiko for personellet og som samtidig er meget billig i drift.

Beslutningen er imidlertid truffet, og med ubådsfolkets traditionelt høje moral og loyalitet vil den blive efterlevet trods en næsten ufattelig skuffelse og undren.

Ingen kan sætte en plet på ubådsvåbnets næsten 100-årige historie. Som neutralitetsvagt under Første Verdenskrig, hårdt "kæmpende" under 1930'ernes nedskæringspolitik, forment mulighederne under Anden Verdenskrig og spydspids i Østersøen under den kolde krigs invasionstrussel har ubådsvåbnet været en væsentlig del af Forsvarets virkemidler. Sidst er det med ubåden SÆLEN gennem mere end 12 måneder demonstreret, hvordan danske ubåde kunne have gjort en forskel i internationale operationer. Derfor er det vigtigt for alle nuværende og tidligere ubådsfolk og deres mange støtter, at Forsvaret sætter et værdigt og varigt minde for ubådsvåbnet.

Og alligevel består håbet om, at Danmarks ubådsvåben på et eller andet tidspunkt trods alt kan vækkes til live. Selv efter den totale udslettelse den 29. august 1943 kunne der jo skabes et genfødt ubådsvåben efter befrielsen.

MARINEFLYVERFORENINGENS OPRETTELSE OG FØRSTE DRIFTSÅR

af kommandørkaptajn K. P. Hansen.

Marineflyverforeningen blev stiftet den 20. Maj 2003 på Flyvestation Værløse. På daværende tidspunkt havde der fundet tjenstlig flyvning sted i regi af det danske Søværn i mere end 90 år. Uanset at der var en midlertidig og i øvrigt uhensigtsmæssig standsning af flyvning i marineregion fra 1950 og cirka 12 år frem, er den samlede luftoperative virksomhed i denne lange periode af så stort omfang, at det må undre, at foreningsdannelsen ikke er sket tidligere.

Nedenstående notits, som ingenlunde gør krav på at beskrive en skelsættende begivenhed i Flådens udvikling, er her udarbejdet til Tidsskrift for Søværnen, fordi dette i snart 180 år, har været en af kilderne til senere belysning af Søværnets historie og konstante udvikling.

For omtrent to år siden afholdt Søværnets Flyvetjeneste 40 års jubilæum for flyvning med helikoptere, og 25 års jubilæum som operativ enhed under Søværnets operative Kommando. Der blev under festlighederne på Flyvestation Værløse talt om, at det kunne være morsomt og fremmende for flyvetjenestens generelle virksomhed, hvis der dannedes en slags støtteforening.

Chefen for Søværnets Flyvetjeneste, daværende kommandørkaptajn K. Rasch Larsen påtog sig igangsætterens opgave og indkaldte den 18. september 2002 nuværende og tidligere ansatte, samt personer med særlig interesse for Søværnets Flyvetjeneste til en uformel sammenkomst i Søværnets Flyvetjenestes lokaler, d.v.s. i Hangar nr. 1 på flyvestationen.

Mødet fandt sted den 23. Oktober og var velbesøgt. Der blev hurtigt enighed om, at søge dannet den omtalte forening. Til dette formål nedsattes naturligvis en arbejdsgruppe, der blev pålagt at: "Udarbejde forslag til: Navn, formål, vedtægter og økonomi for foreningen således, at der senere kunne indkaldes til en stiftende generalforsamling".

Forfatteren blev valgt til formand for arbejdsgruppen, der tillige omfattede en sekretær, kaptajn i Flyvevåbnet G. Thalsø-Madsen samt 4 øvrige tjenestegørende og tidligere " flyvere."

Allerede på arbejdsgruppens første møde, den 9 december 2002 i Søværnets Flyvetjeneste, stod det klart, at nuværende og tidligere helikopterbesætningsmedlemmer syntes at de havde noget særligt at samles om. Fra arbejdsgruppens referater kan anføres følgende: "AG SVF undersøgte indledningsvis, hvorfor vi skulle samles:

Det anførtes bl.a.:

- SVF personels særlige livsstil.
- SVF personels særlige korpsånd, som arbejdsgruppen mener hidhører fra dette, at udrette noget særligt i nogle fjerne operationsområder, der byder på ganske barske vilkår såvel operativt som privat.

Disse forhold, fandt arbejdsgruppen, har igen nødvendiggjort og fremmet et professionelt og unikt besætningssamarbejde. Arbejdsgruppen vurderede, at dette specielle sammenhold formentlig ikke fandt sit sidestykke noget sted i dansk forsvar, måske med undtagelse af visse specialkorps, som f.eks. Frømandskorpset.

Yderligere motivering i den daværende truende flytnings- og nedlæggelsessituation var:

"Hertil kommer at AG SVF finder, at flytningen af enheden til Jylland tillige med den truende nedlæggelse af enheden og dermed af hele Søværnets flyvende struktur nødvendiggør et foreningsarbejde."

Hvorledes skulle man så samles:

"Det var AG SVF nuværende opfattelse, at de kommende medlemmer af Søværnets Flyvetjenestes nye forening, skal samles om et socialt arrangement suppleret med et fagligt arrangement af operativt eller historisk karakter.

Frekvensen af begge arrangementer skal nærmere undersøges på den stiftende generalforsamling".

Medlemskriterier:

"AG SVF finder, at der som medlemmer kan optages såvel aktive som passive luftfartøjsbesætninger, der har gjort tjeneste i Søværnets Flyvetjeneste, tillige med Søværnets Flyvetjenestes støttepersonel".

Bestyrelseskriterier:

"For at sikre en passende legitimitet over for såvel aktive som passive medlemmer, finder AG SVF, at bestyrelsen skal omfatte begge grupper i en tilnærmelsesvis ligelig fordeling. Formanden skal udvælges fra søofficerer med en passende høj militær grad. Typisk ældste flyveruddannede kommandør eller chefen for Søværnets Flyvetjeneste."

Disse principper, som blandt andet var inspireret af tilgæede informationer om, at kongeskibet DANNEBROG's personaleforening altid skal have den tjenestegørende jagtkaptajn som formand, havde naturligt inspireret for så vidt angik formandsvalget.

Alle de ovennævnte principielle betragtninger holdt herefter stand igennem det øvrige udvalgsarbejde og på den stiftende generalforsamling.

Den stiftende generalforsamling blev fastlagt til den 20. maj 2003 på lokaliteten Flyvestation Værløse, der i 40 år havde været Søværnets Flyvetjenestes helikopterbase. Under udsendelserne af mødeindkaldelserne var det lykkedes at spore de 90 helikopterpiloter og 9 navigatører, der havde tjenestegjort i flyvetjenesten, medens man ikke kunne spore alle de mere end 200 teknikere, som vi vurderede havde tjenestegjort i enheden.

Den stiftende generalforsamling vedtog - efter lange og indgående diskussioner - de fremlagte vedtægter og udsatte samtidigt evt. rettelser til den første ordinære generalforsamling. Der blev indmeldt 32 medlemmer. Som formand for Marineflyverforeningen valgtes chefen for Søværnets Flyvetjeneste, kommandørkaptajn Søren Tversted (STA).

I skrivende stund, godt eet år herefter, er dette medlemstal steget til 76 medlemmer.

Foreningens koncept for driften af samme bygger på stor åbenhed, og ved hjælp af E-mail systemet kan alle følge med i det periodiske bestyrelsesarbejde. Hjørnesteenene i foreningsdriften består af tre årlige "Samlinger", der alle skal have et både flyvefagligt/historisk indhold såvel som et selskabeligt sigte. Det er således besluttet, at een samling pr. år skal foregå på Flyvestation Karup, og to samlinger skal foregå i København, primært på Nyholm.

Det første arrangement fandt sted den 18. september 2003 med Flyvesik-

ringstjenestens foredrag om: "Uddannelse og træning af flyveledere i Danmark". Derpå fulgte et marineflyvehistorisk filmindslag ledsaget af en barsk statistik om marineflyvningens vilkår og resultater fra 1913 til 1940.

Den første almindelige generalforsamling fandt sted den 18. november 2003 på Flyvestation Værløse, hvorunder deltagerne fik lejlighed til at rette og konsolidere den unge forenings vedtægter.

Derpå beskrev orlogskaptajn Kristian Haumann fra Søværnets Materielkommando, de under bygning værende fleksible støtteskibe. Begge disse arrangementer blev efterfulgt af middage for de fremmødte.

Det første driftsårs tredje møde blev en virkelig træffer, delvis ved tilfældets indgriben.

Mødet form blev en to-dages samling på Flyvestation Karup i dagene den 23. og 24. april 2004. Herunder var medlemmerne inviteret til en betydelig messemiddag i den traditionsrige flyvermesse, Messe Nord. Arrangementet blev ved et gunstigt tilfælde sponsoreret af firmaet Danish Aero-tech, der også selv deltog heri.

Mødet begyndte i Søværnets Helikoptertjenestes nye mødelokaler med en orientering givet af den operative projektleder for indførelsen af helikopteren EH- 101 i Forsvaret. Man fik indtrykket af en særdeles kapabel helikopter, der indkøbes i et for dansk forsvar betydeligt antal.

Endvidere var det lykkedes bestyrelsen, at formå partiet Venstres forsvarspolitiske ordfører, Ulrik Kragh til at give et indlæg om forhandlingerne om det netop indgåede forsvarsforlig. Ulrik Kragh indgik herunder i en spændende udveksling af synspunkter med foreningens medlemmer. Under denne dialog ønskede Chefen for Søværnets Helikoptertjeneste sig fire yderligere flådehelikoptere.

Disse helikoptere har alle senere manifesteret sig i forsvarsforliget og foreningen kan godt lide at tænke på, at man måske skubbede processen i den rigtige retning ved denne lejlighed.

Samlingen afsluttedes den næste dag med morgenmad og morgenmøde i helikoptertjenesten. Denne form for møde har, som det forhåbentligt

fremgår af ovenstående, været endog meget givtigt og vil blive gentaget.

Bestyrelsen og medlemmerne mener hermed at have igangsat en spændende forening, som vil støtte marineflyvningen og dermed Søværnet i dets mangesidige operationer i Nordatlanten og i princippet globalt.

Næste møde foregår på Nyholm og er fastlagt til den 26. august 2004 med temaet: "Tenerife-ulykkens kommunikative baggrund".

OPRETTELSE AF DANSK UBÅDSFORENING

Som det fremgår andetsteds i dette nummer af tidsskriftet er det danske ubådsvåben ved en politisk beslutning afskaffet efter at have været en integreret del af den danske flåde igennem 95 år. NARHVALEN er nu under ophugning, KRONBORG leveres tilbage til den svenske marine og SÆLEN stryger kommando i november 2004 og udfases derefter. Dette har fået en kreds af såvel nuværende som tidligere ubådsofficerer som ubådsinteresserede til at danne Dansk Ubådsforening. Den stiftende generalforsamling blev afholdt på Marinestation København den 2. september 2004.

I formålsparagraffen hedder det, at

Foreningens formål er at virke for formidling af kendskabet til dansk ubådsvirksomhed samt at arbejde for etablering og opretholdelse af et dansk ubådsmuseum.

På den stiftende generalforsamling blev kontreadmiral Niels Mejdal valgt til formand.

Det vides, at man overvejer at overdrage SÆLEN til Tøjhusmuseet som museumsskib. Sker dette vil Dansk Ubådsforening virke som støtteforening for dette projekt. Derudover agter foreningen gennem sammenkomster, foredrag, publikationer og andre initiativer fortsat vedligeholde kendskabet til ubådsepoken i Danmark. Sammen med Tøjhusmuseet står foreningen således bag udgivelsen i 2005 af en bog om de danske ubåde, forfattet af Søren Nørby, samt at man i 2009 – i hundredåret for ubådens indførelse i Danmark – agter at udsende et større værk og det danske ubådsvæsen gennem tiderne.

Interesserede kan henvende sig til foreningens kasserer, direktør Jørn Hansen, på joern@hansen.mail.dk. Yderligere oplysninger kan hentes på foreningens hjemmeside www.ubaade.dk eller ved henvendelse til formanden, kontreadmiral Niels Mejdal, tlf. 43 90 39 91.

Hans Christian Bjerg

WHEN THE MONITORS CAME TO EUROPE: THE DANISH MONITOR ROLF KRAKE 1863

By Hans Christian Bjerg

"International Journal of Naval History" er verdens første it-baseret online marinehistoriske tidsskrift. Det kan findes på www.ijnhonline.org. Redaktøren af Tidsskrift for Søværnen, Hans Christian Bjerg, sidder i dette tidsskrifts redaktionskomité. Nedenstående indlæg findes i tidsskriftets volume 1 no. 2, og skønnes af have interesse for dette tidsskrifts læsere, selv om det i sin udformning er beregnet for et udenlandsk publikum.

It is well-known that the USS MONITOR made history at Hampton Roads on the 9th of March 1862, and that the name of the ship became the generic name for that class of vessels both in America and Europe. But it is lesser known that the first monitor commissioned in Europe was the Danish armoured gun vessel ROLF KRAKE of 1863. I intend here in short to present the Danish monitor in its context.

After the Crimean War the speed of the naval technological development increased. The classic duel between the armour and the gun became very serious. The conditions were beyond the steam power the invention and the implementation of the shell gun, the screw propeller and the ironclad ship, which emerged in the Crimean war. The period around 1860 was really a battle field for more or less realistic technical inventions in naval matters. For instance, several technicians on both sides of the Atlantic worked with pivoted plat forms for naval guns at that time.

As early as in 1854 the Swedish-born American engineer, John Ericsson, offered the French Emperor Napoleon III a project for an armoured low-freeboard vessel with a gun placed in a centrally pivoted cupola. But he was turned down. In 1855 the British naval officer and ship designer, Cowper Phipps Coles, designed a raft capable of bearing a 68-pounder gun on a centrally pivoted platform protected by a dish-cover-like shield that he called a cupola. This raft, LADY NANCY, was designed for being towed. After this construction Coles turned his hand to designing other shallow-draft vessels with protected artillery. From the construction used on the mentioned gun raft it was an easy step to the turret or cupola. In

1859 Coles designed a so-called cupola-ship which had ten pivoted turrets of which the eight were placed diametrically - a kind of dreadnought before H.M.S. DREADNOUGHT.

The Admiralty was not pleased with the construction as such, but accepted that one of the cupolas constructed by Coles was brought into action against one of the so-called Kinburn-Batteries in 1861 during the Crimean War. In the attacks on the Russian Coast Batteries the construction of the mentioned turret turned out to be a successful one, and the Admiralty decided to build a ship following Coles' cupola-design. The work began on the 29th of April 1862 more than a month after the event on Hampton Roads. However, for many reasons this cupola-ship did not become the first monitor in Europe.

The Danish military archives contain several examples of inventions, which French and British engineers tried to sell to European governments. Mr. Rennie, London, was such an inventor. He offered the Danish government a plan to an armoured vessel with a closed-turret in 1861. This project shows that it was not only John Ericsson and Coles who worked with the same concept at that time, but may be it is a surprise that Denmark became the first country in Europe to get a monitor.

In 1807 the Royal Navy confiscated the whole sailing Danish Navy. After the war 1807-14 the Danish Government was forced to build up a navy from scratch and was therefore more receptive to the new development in spite of small funds. As a matter of fact the Danish Navy got its first steam ship in 1824 and its first screw propeller warship in 1851. In 1855 Denmark began to build combined sailing and steam ships the so-called full-power-ships. These warships represented a modern design of its time, but the development during the Crimean War outdated them very quickly. An illustration of this fact is that the last of the Danish full-power-ships, the screw-frigate JYLLAND, which still exists as a museum ship, was built in 1860, the same year as the full-metal British H.M.S. WARRIOR, which also exists as a museum ship.

Beyond the receptive attitude it played a role that the Danish Government in the beginning of the 1860s had to face an upcoming political conflict with Prussia. The Prussian Navy was, as a matter of fact, very small, but the Prussian Army was very dangerous, and for the Danish strategy it was very important that Denmark could maintain the command of the sea

between the peninsula Jutland and the many islands especially Zealand where Copenhagen is placed.

The Danish Government was therefore at that time very anxious to get a few strong and effective armoured vessels suitable for use in the sheltered and shallow Danish Waters. The real push came with the news about the MONITOR and the events on Hampton Roads.

During the months of February and March 1862 the Danish Cabinet considered to ironclad the existing frigates or to build a new ironclad frigate. In the outstanding diary of the Danish politician and minister A.F. Krieger we have a good source to the mentioned considerations and discussions in the Cabinet on this matter.

On the 29th of March, just after the news about the MONITOR and the CSS VIRGINIA reached Copenhagen, the matter was again on the Cabinet's table. It is characteristic that the Secretary of the Navy, a naval officer by profession, was reserved in his attitude to the possible consequences of the event. However, some of the civilian ministers, on their side, could see the possibilities of such a kind of vessel in a Danish context, and they proposed that Denmark obtained a vessel like the MONITOR. In order to raise the necessary funds they proposed to reduce the appropriations for the Coastal Batteries in Denmark.

On a Cabinet Meeting, on the 2nd of April, the Secretary of the Navy had changed his Mind "due to influence of his naval colleagues" according to A.F. Krieger. Barely a month after Hampton Roads on a meeting on the 5th of April the Danish Cabinet agreed to get a monitor for the Danish Navy as soon as possible.

At the same time the Danish Minister in Washington D.C. W. Raasløff who was originally an officer, also saw the possibilities of the use of monitors in the Danish Defense, and without knowledge to the discussions going on in the Cabinet, he mailed home on the 26th of April several information about USS MONITOR.

On the 9th of May the Naval Staff instructed two officers and naval constructors to go to Great Britain and the United States of America to collect information and acquire knowledge about monitors and other similar armoured vessels. They went to London and Glasgow where they visi-

ted the Shipyard Napier & Sons, which worked with armoured vessels. In a report of 23rd of May the two officers wrote that they had received an offer both from Napier & Sons and Samuda & Brothers, London. Both constructions implied guns placed in cupolas after the Coles' system. The report recommended the construction of Napier & Sons even if it was the most expensive.

The Danish naval officers arrived to the U.S.A. in June and were on board the MONITOR on the James River on the 14th of June 1862 thanks to the contacts of the Danish Minister. The Navy Staff in Copenhagen got a report from the two officers, which contributed to the considerations about what type of armoured vessel the Navy should order.

In the meantime on the 24th of May, the Danish Minister in the United States received a specific offer from John Ericsson for a monitor to serve in the Danish Navy, which he mailed very quickly to Copenhagen. In the offer Ericsson described the ship in question as "a 200 feet length armorclad iron steam vessel of war with revolving turret on the monitor system". He also declared that he "agrees to finish the vessel completely ready for active service in all respects, except guns, ammunitions, coal, and stores for the sum of four hundred thousand dollars.. (he) further agrees to have the vessel ready to leave this port in six months from the day receiving orders from Your Government".

The technical discussions and research about the Danish Navy's new monitor took place in its so-called Construction Commission in June and July 1862. The commission had to choose between the American design and the English design. The two types did not differ essentially from each other, but the English had a higher freeboard, which didn't exist on the MONITOR. The systems of the turrets also differed. There were four options with plans, specifications and prices from respectively:

1. Napier & Son, Glasgow, which worked together with Coles and at that time already had some experiences in that matter;
2. Samuda & Brothers, London;
3. Baumgarten & Burmeister, Copenhagen, and
4. John Ericsson, New York.

Unfortunately the plans belonging to the first two options are not in the files today, but we know No. 3 and 4. The commission found the plans

and the project of Ericsson attractive of course. It had already showed its ability and effectiveness, but the commission was afraid that Ericsson's monitor had too little seaworthiness for the Nordic Waters. Another issue was that the communication with John Ericsson would take too long time. The Danish authorities were apparently in a hurry. In the end they decided to choose between the Danish project and the offer from Napier. The contract with the last mentioned shipyard was signed on the 28th of August 1862.

In the textbooks it is often mentioned that through the contract with Napier & Son Denmark chose the Coles' System in favour of the Ericsson System, but it is not entirely true.

In the end of September 1862 the Danish authorities doubted that Coles' cupolas were the most suitable for the ordered monitor. Therefore they asked one of the Naval officers, who had been in England and the U.S.A. to make a report about the advantages and the disadvantages of the cupolas after the Coles' System and the cylindrical turrets after the Ericsson System, respectively.

According to the report the Ericsson turrets were designed for muzzle-loaders and were heavily armoured. The turrets were turned by steam power and placed in its base directly on the deck. The Coles' conical cupolas were originally intended to be breechloaders, which made them smaller and more narrow compared with the Ericsson turrets. The cupolas were lighter armoured and were turned by manual power. The report mentioned that, in general, for small vessels John Ericsson recommended only single turrets, because it gave a better and more comprehensive use of the guns in such a case. The conclusion was that the Ericsson turrets had the advantages.

The Napier & Sons were also asked about the cupolas, and after having consulted Coles himself, they also recommended cylindrical turrets like in the MONITOR instead of the conical cupolas.

Compared with the plans Napier which they first offered the Construction Commission the final plans differ on several points following the Danish wishes. The Danish monitor was more a ship than the MONITOR but the Construction Commission stated that it as supplement was necessary with some masts, but not with sails as such. As a matter of fact the

Danish monitor got sails and used them occasionally, Therefore it is more correct to say that the Danish armoured battery was a go-between the American and the British System. In the general development of the monitors it represented a special type, which was imitated in the late 1860s. For instance, the monitor, which Coles himself designed in 1865 and which later became the Peruvian HUASCAR, was a type very close to the Danish design.

The Danish monitor or armoured battery got the name. of the ROLF KRAKE after a hero in the ancient history of Denmark. The construction of the ship in Glasgow was observed very closely by Danish naval officers and constructors. Just before the commission of the ROLF KRAKE the Danish authorities seemed to have had some difficulties because the British authorities suspected the Danes to be sympathetic to the Confederate States in America. But the guarantee was managed, and the monitor arrived to Copenhagen in July 1863. It displaced 1.350 tons, carried four 8-inches guns in two pivoted twin turrets. The armour was of solid plate 4 1/2 inches thick on the sides. The freeboard was about 3 feet. The machinery was of 700 hp. The length was 180 ft, the breadth 37 ft. and the depth 10 ft.

Due to a quick decision the Danish Government managed to have a very strong and modern naval unit when the war with Prussia, as expected, broke out in the beginning of 1864. The ROLF KRAKE played an important role during the war and contributed to maintain the command of the sea. After the war and until 1880 it was very often in use. It was finally phased out in 1907.

Sources

Unpublished:

Rigsarkivet (The Danish National Archives, Copenhagen)

1. Marineministeriet, Ind- og udgående skrivelser 1862-63
2. Søetaten, Konstruktionskommissionen, Protokoller 1862-63
3. Søetaten, Kort- og tegningssamling, Des. G
4. Statsrådets forhandlinger, 1862

Published:

De amerikanske monitorer,
Tidsskrift for Søvæsen 1863, 475-488

Steen Bille: Beskrivelse af en Reise i Nordamerika i Sommeren 1862,
Tidsskrift for Søvæsen 1863, 1-26, 159-177

Hans Chr. Bjerg (red.):
Flåde og Teknik 1739-1989. Søværnets tekniske tjeneste. 250 år.
Søværnets Materielkommando, Copenhagen, 1989

W. Hovgaard:
Modern History of Warships, New York, 1920

A.F. Krieger:
Dagbøger 1848-80, vol. I-VIII, Copenhagen, 1920-43

Pantserskibene og det nye Skyts,
Tidsskrift for Søvæsen 1862, s. 220-258

R. Steen Steensen:
Vore Panserskibe 1863-1943. Marinehistoriske Selskab. Copenhagen,
1968

H.W. Wilson: Battleships in Action, vol. I, undat.

@ Copyright 2001, International Journal of Naval History, All Rights Reserved

MARINENS BIBLIOTEK

*Henrik Gerners Plads
Bygning 37 – Nyholm
1439 København K
Telefon 32 54 73 82
Telefax 32 96 31 71
Åbningstider:
Hverdag 9-15 – tirsdag 9-18*

**ERHVERVELSER
MAJ/JUNI 2004**

ADMINISTRATION OG UNDERVISNING

Orlogsgasten 2004
Århus: Søværnets Operative Kommando, 2004. - 452 s. : ill.
(SOK PUB; 189-501)
Opstilling:
Undervisningsvæsen.B.1.

HISTORIE

Revue Internationale d'Histoire Militaire : International Review of Military Historie
Vedbæk: Forsvarskommandoen, 2004. - 181 s.: ill. kort
(Revue Internationale d'Histoire Militaire; 84)
Opstilling: Historie.C.1.a.

Deutsches Flottenbuch oder das Neue illustrierte Seemannsbuch : Fahrten und Abenteuer zur See in Krieg und Frieden

5. umgearb. Aufl.- Leipzig: Verlag von Otto Spamer, 1881. - 336 s. : ill.

Opstilling: Søtraditioner- KUN
TIL BRUG PÅ LÆSESAL

Patrick O'Brian's Navy: The Illustrated Companion to Jack Aubrey's World
London: Running Press, 2003. - 160 s.: ill.
Opstilling: Historie.C.2.

Billy Ruffian: The Bellerophon and the Downfall of Napoleon: The Biography of a Ship of the Line, 1789-1836
David Cordingley
London: Bloomsbury Pub., 2003. - 355 s.: ill.kort
Opstilling: Historie.C.2.

Men o'War: The Illustrated Story of Life in Nelson's Navy
Peter Goodwin
London: Carlton Books, 2003. - 128 s.: ill.kort
Opstilling: Historie.C.2.

KRIGSHISTORIE

Beretninger fra den danske Flaades Kamp og Sænkning den 29. August 1943
u.st., u.år. - 19 s.
Opstilling:
Krh.A.II d.2.F.3.UDKLIP

The Wolf Packs

London: Caxton Publishing Group, 2004. - 192 s.: ill. kort
(The Third Reich)
Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

Hitlers Ubåtskrig

Clay Blair

Stockholm: Hjalmarson & Högberg Bokförlag, 2004. - : Ill.kort

2.: Vargar på jakt 1940-1941.- 2004.-324 s.

3.: Vargar på jakt 1941-1943.- 2004.-493 s.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

Hitler's U-Boat Fortresses

Randolph Bradhan

London: Praeger, 2003. - 196 s.: ill. kort

Opstilling: Kystforsvar.B.

Spærringen af de danske Gennemsejlingsfarvande i August 1914

L. Dornonville de la Cour
Kbh., 1930. - 83 s.

Opstilling: Krh.A.II.b.2.B.Kanalen.- KUN TIL LÆSESAL

Crime and Punishment in the Royal Navy of the Seven Years War, 1755-1763

Marcus Eder

Aldershot: Ashgate, 2004. - 200 s.
Opstilling: Retsvæsen.C.

The U.S. Merchant Marine at War, 1775-1945

Bruce L. Felknor

Annapolis: Naval Institute Press, 1998. - 362 s.: ill. kort

Opstilling: Handel & Søfart.E.

Armada

Duff Hart-Davis

London : Bantam Press, 1988. - 256 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.a.1588

Die Deutsche Kriegsmarine im Kampf 1939-1945: Eine Dokumentation in Bildern

Bodo Herzog

Dorheim: Podzun-Verlag, 1969. - 245 s. : ill.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.H.

The Last Stand of the Tin Can Sailors: The Extraordinary World War II Story of the U.S. Navy's Finest Hour

James D. Hornfischer

New York: Bantam Books, 2004. - 499 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

Ark Royal: The Life on an Aircraft Carrier at War 1939-41

Sir William Jameson

Penzance: Periscope Publishing, 2004. - 371 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.A.

From Merciless Invaders: The Defeat of the Spanish Armada

Alexander McKee

2.ed. revised- London: Souvenir Press, 1987. - 288 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.a.1588

The Pacific War: The Story of the Bitter Struggle in the Pacific War Theatre of World War II

Bernard C. Nalty, ed.

London: Salamander Books, 1999.

- 272 s.: ill.

(Classic Conflicts)

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

Twenty-Three Minutes to Eternity: The Final Voyage of the Escort Carrier USS Liscome Bay

James L. Noles, Jr.

Tuscaloosa: University of Alabama Press, 2004. - 250 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

Task Force: Untold Stories of the Heroes of the Royal Navy

John Parker

London: Headline Book Publishing, 2003. - 376 s.: ill.

Opstilling: Historie.C.2.

World War II in the Pacific

Mark D. Roehrs

2.ed.- Armonk, New York : M.E. Sharpe, 2004. - 268 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

Japanese Pacific Island Defenses 1941-45

Gordon L. Rottman

Botley: Osprey Publishing, 2003. - 64 s.: ill. kort

(Osprey Fortress Series; 1)

Opstilling: Kystforsvar.B.

Hitlers Ubådsbaser

Jak P. Mallmann Showell

Værløse: Billesø & Baltzer, 2004.

- 158 s.: ill. kort

Opstilling: Kystforsvar.B.

Div. personelmæssige oplysninger findes kun i den engelsksprogede udg.

Extracts from the United States Strategic Bombing Survey of the German U-Boat Industry

Jak P. Mallmann Showell, ed.

Milton Keynes: The Military Press, 2003. - 84 s.

(U-Boat Archive Series; 5)

Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

Japan's War at Sea: Pearl Harbour to the Coral Sea

David A. Thomas

London: Andre Deutsch, 1978. - 222 s.: Ill.kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

Armada

Patrick Williams

Stroud: Tempus Publishing, 2000.

- 192 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.a.1588

PERSONALHISTORIE

'This Wonderful Volcano of Water': Sir Joseph Banks Explorer and Protector of Iceland 1772-1820

Anna Agnarsdóttir
 London: The Hakluyt Society,
 2004. - 31 s.: ill. kort
 (Hakluyt Society Annual Lecture;
 2003)
 Opstilling: Persh.b.BANKS,
 JOSEPH

Resolution: The Story of Captain
 Cook's Second Voyage of Discovery
 Peter Aughton
 London: Weidenfeld & Nicolson,
 2004. - 189 s.: ill. kort
 Opstilling: Sørejser.b.1772-75

The Memoirs of Admiral H. Kent
 Hewitt
 Evelyn M. Cherpak, ed.
 Newport: Naval War College
 Press, 2004. - 290 s.: ill.
 (Naval War College Historical
 Monograph Series; 15)
 Opstilling: Persh.b.HEWITT, H.
 KENT

Kidd: The Search for his Treasure
 George Edmunds
 Edinburgh: The Pentland Press,
 1996. - 290 s.: ill. kort
 Opstilling: Historie.E.

The Reader of Gentlemen's Mail:
 Herbert O. Yardley and the Birth of
 American Codebreaking
 David Kahn
 New Heaven: Yale University
 Press, 2004. - 318 s.: ill.
 Opstilling: Persh.b.YARDLEY,
 HERBERT O.

A Rage for Glory: The Life of
 Commodore Stephen Decatur
 James Tertius de Kay
 New York: Free Press, 2004. - 237
 s.
 Opstilling: Persh.b.DECATUR,
 STEPHEN

Defiant and Dismasted at Trafalgar
 Mary McGrigor
 Barnsley: Leo Cooper, 2004. - 192
 s.: ill.kort
 Opstilling: Persh.b.HARGOOD,
 WILLIAM

Slow Dance to Pearl Harbor : A Tin
 Can Ensign in Prewar America
 William Ruhe
 Washington: Brassey's, 1995. - 210
 s.
 Opstilling: Persh.b.RUHE, WIL-
 LIAM J.

Is ulykken i Frederikshavn 1.
 februar 1952
 Knud-Erik Sabroe
 Risskov, 2004. - 5 s.
 Opstilling: Persh.b.SABROE, K.-
 E.UDKLIP.

POLITIK OG EFTERRETNINGSVÆSEN (FORSVARSPROBLEMET)

NATO in the 21st century
 u.sted : Atlantsammenslutningen,
 2000. - 19 s.: ill.
 Opstilling: Politik.K.

Forsvarets opgaver i Nord- og Nor-
 døstgrønland

Vedbæk, 1978. - 27 s. : ill. kort
Opstilling: Grønland.V. BOKS-
KLAUSULERET - EJ TIL
UDLÅN

Russian Military Reform, 1992-
2002

Anne C. Aldis, ed., Roger N.
McDermott

London: Frank Cass, 2003. - 332 s.
(Cass Series on Soviet (Russian)
Military Institutions; 4)

Opstilling: Politik.B.8.

På sporet af europæisk sikkerhed?
Martin Ishøy, ed.

København: Atlantsammenslutnin-
gen, 2000. - 143 s.: ill.

Opstilling: Politik.N.

Aldrig mere en 9. april! : Genop-
bygningen af Danmarks forsvar
1945-1952 med særlig vægt på
søværnet

Søren Nørby

København: Københavns Univer-
sitet, Institut for Historie, 2004. -
123 s.:ill. kort

Opstilling: Forsvarsproblemet.B.5.

Globale udfordringer og danske
dilemmaer

Mikkel Vedby Rasmussen

København: Atlantsammenslutnin-
gen, 2004. - 15 s.: ill.

Opstilling: Politik.N.

Britain and the Baltic: Studies in
Commercial, Political and Cultural

Relations 1500-2000

Patrick Salmon, ed., Tony Barrow,
ed.

Sunderland: University of Sunder-
land Press, 2003. - 358 s.: Ill.kort

Opstilling: Politik.B.1.a.

The War in Business: The Interna-
tional Trade in Armaments

George Thayer

London: Weidenfeld and Nicolson,
1969. - 406 s.

Opstilling: Forsvarsproblemet.A.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

Sail Karlskrona

Karlskrona: Karlskrona Kommun,
1980. - 31 s.: ill. kort

Opstilling: Handel & Søfart.G.

Pansarbåten C

u.st., 1899. - 100 s.

Opstilling: Krh.A.I.a.1. SVERI-
GE- KUN TIL LÆSESAL

Encyclopedia of American Subma-
rines

Wilbur Cross, George W. Feise, Jr.
New York: Facts On file, Inc.,
2003. - 304 s.: ill. kort

(Facts on File Library of American
History)

Opstilling: Krh.A.I.a.3.

The End of an Era: The Memoirs
of a Naval Constructor

R.J. Daniel

Penzance: Periscope Publishing,

2004. - 370 s.

Opstilling: Historie.C.2.

Warship Modelling

Peter Hodges

Cambridge: Bar Hill, 1975. - 64 s.
: ill.

(Airfix magazine guide; 7)

Opstilling: Skibbygning.K.

Fighting Ships of the World: over
600 Carriers, Submarines &
Destroyers

Robert Jackson, Steve Crawford

Nr. Rochester: Grange Books,
2004. - 608 s.: ill.

Opstilling: Krh.A.I.b.

Roll On My Twelve: Lower Deck
Life on a Fleet Minesweeper 1943-
46

Albert H. Jones

Upton on Severn: Square One Pub-
lications, 2003. - 235 s.: ill.

Opstilling: Persh.b JONES,
ALBERT H.

German Light Cruisers of World
War II: Emden. Königsberg. Karls-
ruhe. Köln. Leipzig. Nürnberg.

Gerhard Koop, Klaus-Peter
Schmolke

London: Greenhill Books, 2002. -
223 s.: ill.

Opstilling: Krh.A.I.a.5.

A Short History of Naval and
Marine Engineering

Edgar C. Smith

Cambridge: The University Press,
1938. - 376 s.: Ill.

Opstilling: Maskinvæsen.A.

RN Frigates i Focus

Benjamin Warlow

Liskeard: Maritime Books, 2004. -
96 s.: ill.

Opstilling: Krh.A.I.a.2.

German Heavy Cruisers 1939-
1945

Gordon Williamson

Oxford: Osprey Publishing, 2003.
- 48 s.: ill.

(Osprey New Vanguard Series; 81)

Opstilling: Krh.A.I.a.5.

German Light Cruisers 1939-1945

Gordon Williamson

Oxford: Osprey Publishing, 2003.
- 48 s.: ill.

(Osprey New Vanguard Series; 84)

Opstilling: Krh.A.I.a.5.

BJÆRGNINGSVÆSEN OG DYKNING

Sabotage unter Wasser

Michael Jung

Hamburg: E.S. Mittler & Sohn
GmbH, 2004. - 156 s.: ill.

Opstilling: Dykning.B.

NORDPOLAROMRÅDET

The Noose of Laurels : Robert E.
Peary and the Race to the North
Pole

Wally Herbert

New York: Antheneum, 1989. -
395 s.: ill. kort

Opstilling: Nordpolen.B.b.1909

Commanding Communication

Mærsk Data Defence har været leverandør til Søværnet siden midten af 1980'erne. Også Søværnets nyeste enheder bliver forsynet med integrerede kommunikationsløsninger fra Mærsk Data Defence.

MÆRSK DATA DEFENCE

www.maerskdata-defence.dk

POWERHOUSE

– Styrke uden grænser

Hovedkontor:

Enmaco Motorer A/S
Øresundsvej 9
DK-6715 Esbjerg N
Tlf. +45 76 14 64 00
Fax +45 76 14 64 01
www.enmaco.dk

Enmaco Motorer A/S
Avedøreholmen 70
DK-2650 Hvidovre
Tlf. +45 36 88 01 00
Fax +45 36 88 01 01

Enmaco Motorer A/S
Vestre Strandvej 7
DK-9990 Skagen
Tlf. +45 96 79 05 05
Fax +45 96 79 05 04

Hos Enmaco Motorer A/S er god kvalitet mere end selve produktet.

Du får de bedste motorer og alle de originale reservedele – og du får mere end det. Enmacos POWERHOUSE rummer branchens bedst uddannede medarbejdere og værdifuld viden om installation, drift og servicering af Power Systems til alle formål.

Kontakt Enmaco POWERHOUSE – og hør mere om, hvordan du sparer **din tid...** og **dine penge.**

POWERHOUSE giver dig mulighed for at samle alle dine aktiviteter ét sted. Det er både nemmere, billigere og mere sikkert.

- Individuelle serviceaftaler
- Døgnservice
- Autoriseret el-afdeling
- Dag-til-dag levering af reservedele
- Worldwide forhandlernet
- Akkrediteret under DANAK

G enmaco motorer

Enmaco Motorer A/S er forhandler af CATERPILLAR og MaK diesel- og gasmotorer, som afsættes primært som skibs-, hoved- og hjælpemotorer. Endvidere er Enmaco Motorer A/S stærkt involveret i energisektoren med levering af komplette gas-/dieselgeneratoranlæg. Virksomheden beskæftiger i alt 130 medarbejdere og har til huse i egne lokaler med hovedkontor i Esbjerg samt kontorer i Hvidovre og Skagen.

PartnerShip...

PartnerShip in Safety Management and Ship Automation with Lyngsø Marine

*Lindøværftet glæder sig
over at bygge*

Fleksible Støtteskibe til Søværnet

Odense Lindø

Odense Staalskibsværft A/S

Postboks 176, DK-5100 Odense C

Tlf. 63 97 12 34 - Telex 59 849 verft dk - Fax 63 97 23 00

A.P. Møller - Mærsk Gruppen

Construction of Naval Vessels with Mission Modules

Naval
Team
Denmark

Members:

Odense Steel Shipyard Ltd.
DANYARD AALBORG A/S
Terma A/S
Maersk Data Defence AS
Systematic Software Engineering A/S
RESON A/S
Promecon as
DESMI A/S
Logimatic Engineering A/S
Lyngsø Marine A/S
CUBIC-Tavleproduktion A/S

NORDIC DEFENCE INDUSTRIES A/S
EIVA a/s
HMK GROUP
FORCE Technology

Affiliated Members:

ENMACO MOTORS/CATERPILLAR
EADS Deutschland GmbH
ADI LIMITED
SAAB Bofors UNDERWATER SYSTEMS AB

Naval Team Denmark

Coordination Office

Axeltorv 6, 4.

1609 Copenhagen V

Denmark

Tel.: +45 33 33 96 94

Fax: +45 33 33 96 54

navalteam@navalteam.dk

www.navalteam.dk

Suppliers to the Royal Danish Navy

uni-safe

- MOB and boarding boats
- Life-rafts
- Inflatable life-jackets
- Service stations
- General safety appliances
- GMDSS equipment
- COM/NAV equipment
- Salinometer

tel. 32 58 16 15

SAFETY AT SEA

A New Generation of Terma Naval C4I Systems

- Total Sensor and Weapon Integration
- Maximum Commercial-Off-the-Shelf Hardware
- LAN Distributed TV and Radar Video

Component-based Software Architecture providing:

- Configuration flexibility
- Reduced test requirements
- Reduced maintenance costs
- Open interface to third party software

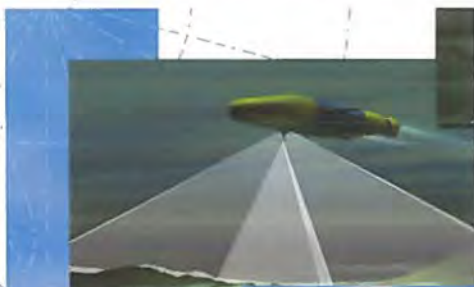
The C-Flex concept allows for continuous upgrade of ships with new equipment without major costs and waiting time for a new software release. A concept designed for a continuous improvement of the technology rather than mid-life upgrades.

www.terma.com

TERMA[®]

AUV Sonar Systems for MCM & Surveillance

- Integrated terrain navigation, tactical seafloor mapping
- Mission reconfigurable
- High resolution
- Smart power management

RESON

DENMARK

Tel: +45 47 38 00 22
E-mail: reson@reson.dk

UNITED KINGDOM

Tel: +44 1224 709 900
E-mail: sales@reson.co.uk

SOUTH AFRICA

Tel: +27 21 78 63 420
E-mail: reson@reson.co.za

THE NETHERLANDS

Tel: +31 10 245 1
E-mail: info@reson.nl

UNITED STATES

Tel: +1 (805) 964 6260
E-mail: sales@reson.com

GERMANY

Tel: +49 431 720 7180
E-mail: reson@reson-gmbh.de

SINGAPORE

Tel: +65 6 872 0863
E-mail: sales@telenav.com

ITALY

Tel: +39 051 57 2
E-mail: info@reson.it

www.reson.com

Dampskibsselskabet A/S

NORDEN

Rederidrift siden 1871

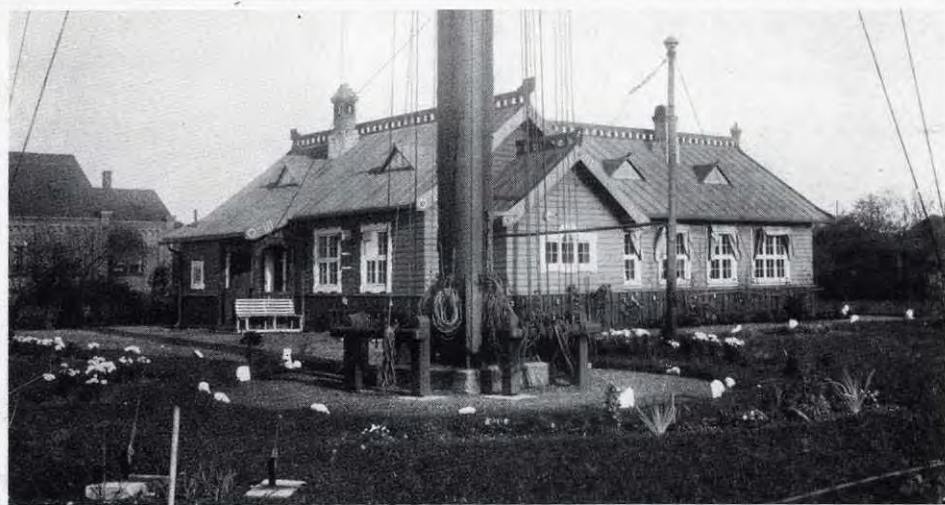

Dampskibsselskabet "NORDEN" A/S, Amaliegade 49, 1256 København K
Telefon 33150451 Hjemmeside www.ds-norden.com

Tidsskrift for Søvæsen

Nr. 5 · 2004 · 175. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Tidsskrift for Søværnen

2004/5 * 175. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg og Klaus Bolving

INDHOLD

Meddelelse fra redaktionen	275
Flådernes rolle under den kolde krig <i>af N. Borck</i>	276
Danmarks ældste kystradiostation <i>af Poul Schriver</i>	306
Meddelelser fra Søe-Lieutenant-Selskabet <i>ved Niels Mathiesen</i>	319
<i>Boganmeldelser</i>	
Martin van Creveld: Krig og krigsteori <i>af Klaus Bolving</i>	325
Dan H Andersen: Mandsmod og kogekunst. En biografi om P.W. Tordenskjold <i>af Per Jacobsen</i>	330
Svend E. Thiede: Dansk søartilleri 1860-2004 <i>af Hans Harboe-Hansen</i>	334
Marinens Bibliotek Erhvervelser juli/august 2004	339
Annoncer	346

Redaktionen sluttet 5. november 2004

Forsiden: Danmarks ældste kystradiostation, bygget 1908,
nu opstillet på Nyholm

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN

2004/5

Vi befinder os i dag 15 år fra afslutningen af den kolde krig, den spændingssituation, der siden 2. verdenskrig eksisterede mellem de vestlige magter under ledelse af USA og de østlige magter under ledelse af Sovjetunionen. I adskillige år er der på Søværnets Officersskole blevet udnævnt søofficerer, for hvem den kolde krig er historie og noget fjernt, som man læser om eller hører de ældre kolleger fortælle om.

Det skønnes væsentligt, at Søværnets rolle og dagligdag under den her nævnte periode ikke går i glemmebogen, men indgår i vort erindringsstof, fordi den på mange måder kan illustrere, hvad flåder kan anvendes til, og hvilken rolle de ofte har i strategisk sammenhæng.

Især med henblik på de yngre søofficerer er det med stor glæde, at redaktionen i dette nummer kan bringe flotilleadmiral Niels Borcks meget personligt præget skildring af flådernes især den danske flådes rolle under den kolde krig. En sejlads øst for Bornholm en grå efterårsdag i slutningen af 1970'erne, hvorunder man mødte østmagtsskibe, der med en meget uvenlig attitude i nogle timer sejlede parallelkurs, tror jeg stadig står prinet i hukommelsen for dem, der har oplevet det.

Den 25. november 2004 ophører det danske ubådsvåben ved 5. eskadres kommandostrygning. De danske ubåde spillede en særlig rolle for beredskabet i Østersøen under den kolde krig. Artiklen om flådernes rolle under den kolde krig sætter utvivlsomt denne kommandostrygning i et særligt perspektiv.

I indeværende nummer har det været muligt at publicere flere af de boganmeldelser, som har måttet udskydes på grund af andet presserende stof. Redaktionen takker i øvrigt for de mange henvendelser og tilbud om indlæg og artikler, som tilgår denne. Redaktionen har 70 sider til rådighed i hvert nummer. Der er tale om et puslespil, der skal "gå op" i dette antal sider. Derfor er det meget vigtigt, at redaktionen til stadighed har meget forskelligartet stof af forskellige længder at operere med.

Hans Christian Bjerg

FLÅDERNES ROLLE UNDER DEN KOLDE KRIG

af Flotilleadmiral Niels Borck

Den 5. april 2001 fejrede Marinehistorisk Selskab sit 50 års jubilæum. Jubilæumsarrangementet fandt sted på Søværnets Officersskole. Den ene af festforelæserne blev holdt af kommandør Niels Borck, som velvilligt har stillet sit manuskript til rådighed for Tidsskrift for Søvæsen. Den kolde krig ophørte som tilstand og begreb for snart 15 år siden. I de 40 år den kolde krig eksisterede, prægede det Søværnets dagligdag. Nu er har den internationale situation ændret sig, og dagsordenen for Søværnets ledelse og personel er en anden, men det er værd at rekapitulere flådernes rolle under den kolde krig. I 2001 gjorde kommandør Borck tjeneste ved Søværnets Materielkommando, nu gør han tjeneste som flotilleadmiral i Strategic Allied Command Transformation (det tidligere SACLANT) i Norfolk, USA. Han er her Director of Management og har bl.a. ansvaret for den strategiske planlægning og gennemførelsen af den årlige management plan.

Indledning

Det fortælles, at den socialdemokratiske statsminister Hans Hedtoft en tidlig morgen i marts 1948 vågnede på godset Gjorslev. Han havde sved på panden. Han hørte motorstøj fra tunge køretøjer og frygtede, at der var tale om sovjetiske kampvogne, landsat fra luften. Det viste sig at være nogle traktorer, der skulle ud at pløje. Frygten for en sovjetisk invasion havde allerede så kort tid efter afslutningen af 2. verdenskrig sat sig i hele befolkningen, selv på det allerhøjeste niveau.

Begrebet den kolde krig

Begrebet kold krig blev formodentlig første gang anvendt af Bernard Baruch – rådgiver for præsident Truman i atomspørgsmål – i en tale han holdt den 16 april 1947. Udtrykket blev taget op af den kendte avisskribent Walter Lippmann, og kom i løbet af meget kort tid i almindelig brug som en karakteristisk af forholdet mellem øst- og vestmagterne efter 2. verdenskrig.

Optakten til den "kolde krig" var det sovjetisk inspireret kommunistiske kup i Prag i 1948, som skabte frygt for en kædereaktion i Vesteuropa. Den efterfølgende Berlin-krise, hvor Stalin beordrede de sovjetiske besættelsesstyrker til at blokere tilførselsvejene over land i et forsøg på at presse de vestallierede ud af Berlin, blev, som bekendt, afværget gennem den berømte "Luftbro". Disse begivenheder i Centraleuropa skærpede forhold

det mellem Øst og Vest og førte på vestlig side til oprettelsen af den politiske og militære forsvarsalliance – Atlantpagten – i 1949. NATOs princip var "Een for Alle, og Alle for Een".

I Danmark huskes især "Påskekrisen" i 1948, hvor det endnu svage danske forsvar blev sat i højeste alarmberedskab, fordi man frygtede, at Stalin ville give ordre til at lynbesætte Danmark. Regeringen ønskede ikke

Nøglepersonen i den sovjetiske flådeekspansion under den kolde krig, admiral S.G.Gorshkov besøgte i 1974 København, hvor den kolde krig stod på sit højeste. Han ses her under besøget på Søværnets Officersskole på Holmen. I højre side af billedet ses skolens næstkommanderende, kommandørkaptajn Erik Harder og skoleofficeren orlogskaptajn N.M.Moesgaard Nielsen.

på ny at blive overrasket militært, men situationen faldt igen til ro. Krisen var medvirkende til den danske beslutning om at tiltræde Atlanttpagten, dog først efter ihærdige, men forgæves bestræbelser på at få etableret en skandinavisk forsvarsunion.

For at afgrænse behandlingen af emnet vil jeg i hovedsagen holde mig til situationen i det atlantiske område og naturligvis også komme ind på de helt specielle omstændigheder, som gjorde sig gældende i vort nærområde, Østersøen, stræderne og Nordsøen. Allerførst vil jeg gennem en kronologisk oversigt kort se på en række markante forhold i udviklingen fra tiden kort efter den 2. verdenskrig og frem til slutningen af 80'erne.

Det første årti

Det første årti af "den kolde krig" manifesterede sig som en konfrontations- og oprustningsperiode, både hvad angår konventionelle og nukleare våben med deres tilhørende fremføringsmidler.

Sovjetunionens flåde var i stærkt forfald og ganske umoderne efter 2. verdenskrig, men en markant genopbygning blev påbegyndt omfattende bl.a. 10 moderne krydsere, 20 destroyere og et stort antal enheder af mindre krigsskibe. Ubådsvåbnet blev efter krigen suppleret med ex-tysk materiel, ligesom tysk ubådsviden og -strategi fik stor indflydelse i Sovjet. Det var vel egentlig ikke mærkeligt, da det stadig var kampen om Atlanten, der skulle gennemføres, og der iværksattes et meget stort ubådsbyggeprogram foreløbig med konventionelt maskineri.

I disse år indførte Sovjetunionen arbitrært et søterritorium på 12 sømil, og udover at afvise vestlige krigsskibe fra denne zone, begyndte Sovjetunionen at opbringe vestlige fiskefartøjer. De blev betragtet som spionskibe. Nogen negligerede dog zonen, bl.a. således en britisk flådestyrke, som ved et besøg i Leningrad kun respekterede 3 sømil grænsen – uden det medførte protest.

Perioden omkring 60'erne

Dette årti kan især karakteriseres ved atomoprustning med et højt beredskab i begge lejre. Ud over strategiske bombefly og raketter blev der nu indført taktiske atomvåben. I NATO især ved de amerikanske styrker i Vesttyskland. I den sovjetisk dominerede Warschawa-Pagt (WP) forbedtes atomvåben fortsat de sovjetiske styrker.

Perioden var i øvrigt markant ved en voksende tiltro hos de sovjetiske politiske og militære ledere til, at de i en atomkrig ville være i stand til at slå USA og NATO ud. Også den sovjetiske Østersøflåde fik tildelt atomvåben i form af torpedoer, antiubådsvåben og raketter med nukleare ladninger.

På det flådemæssige område i WP fortsatte nybygningen af skibe. I Sovjetunionen fortrinsvis et stort antal ubåde, et byggeprogram, som kun har sit lige i Nazitysklands ubådsbygning under 2. verdenskrig. De nybyggede ubåde tildeltes fortrinsvis til Nordflåden, men også til Middelhavet (hvor man bl.a. havde en base i Albanien).

Et andet markant træk var påbegyndelse af bygning af et større antal egentlige landgangsfartøjer, fortrinsvis bygget på polske skibsværfter. Polen fik en særlig rolle, hvad angår WP sø- og luftlandsætninger i Østersøområdet. Det kan formodes, at man anså de polske styrker for at have særlige foudsætninger herfor, eftersom polske faldskærmstropper og polske krigsskibe havde taget del i tilsvarende britiske operationer under 2. verdenskrig.

Vesttyskland var ved at komme godt i gang med sit flådebygningsprogram, hvad der betød for NATO, at forsvaret af den vestlige Østersø og dermed også af Store- og Lillebælt blev styrket, samtidig med at nye ubåde og fly – sammen med tilsvarende danske enheder – gav offensive muligheder i den egentlige Østersø, om end kun med konventionelle våben. Vesttyskland etablerede et særligt flådeluftvåben, beregnet til invasionsforsvar i Østersøen.

Den danske flåde styrkedes ved et stort nybygningsprogram med støtte fra USA. Udover to moderne fregatter og et antal torpedobåde med gasturbinemaskinerier omfattede det bl.a. fire store minelæggere, som i løbet af kort tid ville være i stand til at udlægge dybe minefelter i Sund og Bælter. Den danske flåde kunne nu bidrage mere til invasionsforsvaret af de danske øer.

For NATO infrastrukturmidler var der blevet bygget 2 nye flåde- og 5 nye flyvebaser i Danmark/Slesvig-Holsten for at sprede faciliteterne. I Århus og Flensborg byggedes nye underjordiske kommandocentre for henholdsvis den danske og vesttyske flåde. Et fælles NATO hovedkvarter for de danske og vesttyske forsvarsstyrker etableredes i en tidligere tysk bunker i Midtjylland, hvor også det danske flyvevåben havde sit kommandocenter.

Årlige større flådeøvelser for Nordkommandoens motortorpedobåde, mineskibe/minestrygere, ubåde, fregatter og eskortefartøjer – altid med stor deltagelse af fly – udførtes i danske farvande og i Østersøen vest for Bornholm. Og danske og tyske enheder udførte jævnlige patruljesejladser og -flyvninger i hele den sydlige del af Østersøen, uden at krænke WP territorialfarvand.

Fra WP side udstationerede man nu faste vagtskibe ud for Femern og Møen og lejlighedsvis også i Skagerrak, ligesom WP "spionskibe" fra både Sovjetunionen, Polen og Østtyskland jævnligt optrådte i vesttyske og danske farvande helt frem til Kielerkanalen og Københavns Red. Det polske skib BALTYK, der udførte observationer af egnede landgangsstrande, var en ofte set kending omkring de sjællandske kyster. Dets "militære" aktiviteter kunne ikke stoppes henset til strædernes internationale karakter.

"Spionskibe" fra WP fulgte også danske og vesttyske flådeøvelser på nærmeste hold – undertiden ved at "slutte helt op i formationen". Udover at disse skibe gjorde sig visuelle iagttagelser, var de udstyret med en stak antenner til aflytning af NATO styrkernes taktiske radionet i deres forsøg på at afsløre NATOs koder og signalprocedurer. Da man fra dansk side var klar over, hvad der i så henseende foregik, sendte man ofte signaler til "fjenden" på det taktiske signalnet, dels for at vildlede og dels for at tilkendegive, at man var klar over, hvad "spionskibene" foretog sig. Disse var imidlertid meget pågående og fulgte gerne med helt til territorialgrænsen.

Perioden omkring 70'erne

Denne periode var præget af yderligere oprustning og sofistikering af såvel nukleare som konventionelle våbensystemer. På det nukleare område blev den gensidige afskrækkelse mellem pagternes hovedmodstandere – USA og Sovjetunionen – baseret på interkontinentale raketter opstillet i faste underjordiske siloer. Disse raketter blev efterhånden forsynet med styrbare, forud programmerede multi-sprængladninger beregnet til at slå flere mål ud i samme "strike". Det var en udvikling, som var startet tidligere, men nu først slog rigtig igennem.

Fra Sovjetunionens side blev doktrinen "strike first" lanceret for at kunne slå modstanderens silobaserede raketter ud, før de kunne gengælde et angreb. Dette førte på NATO side til udvikling af ballistiske nukleare

raketter affyret fra neddykkede ubåde, som ville være vanskelige at lokalisere og slå ud i et "first strike".

Sovjetunionen fik hurtigt udviklet tilsvarende søbaserede våbensystemer, og da disse raketter oprindeligt havde kortere rækkevidde, oprettedes permanente patruljer med neddykkede atomubåde nær USA's kyster. Tilsvarende patruljer i det østlige Atlanterhav blev udført af amerikanske og britiske "strategiske" ubåde.

USA's forsvarsdoktrin havde tidligere talt om "total gengældelse" i tilfælde af et atomangreb fra sovjetisk side. Men man var i Vesten klar over, at en total atomkrig ville blive et "ragnarok", som verdenscivilisationen næppe ville overleve.

I NATO regi modificerede man derfor den fælles forsvarsdoktrin og talte nu om "forward defence" og "flexible response", hvilket betød, at intet NATO territorium i tilfælde af angreb fra WP side ville blive opgivet på forhånd. NATOs svar ville i øvrigt afhænge af angrebets karakter. Hvis WP støttede sit angreb på atom- og andre masseødelæggelsesvåben, ville NATO svare igen med samme mønt.

Sømilitært så nye våbensystemer dagens lys i form af "sea skimming" langtrækkende sømålsmissiler, som var vanskelige at opdage og bekæmpe i tide. Sådanne missiler kunne fremføres af selv mindre krigsskibe, benævnt missilbåde. Til luftforsvar i land og til søs anskaffedes luftforsvarsmissiler til supplement af jagerflyene. Også de ældre våbensystemer såsom artilleri, torpedoer, miner og antiubådsvåben forbedredes. For torpedoernes vedkommende indførtes trådstyring og målsøgningsudstyr. For minernes vedkommende udvikledes affyringssensorer, der gjorde dem vanskeligere at stryge på konventionel måde. Antiubådssraketter forsynet med målsøgende torpedoer blev indført både i øst og i vest.

Indførelse af atomfremdrivningsmaskinerier i hovedmodstandernes større krigsskibe betød, at disse kunne holde søen i hidtil ukendt lang tid. Tilsvarende for de atomdrevne ubåde, som nu kunne optræde fuldt neddykket hele tiden, når de var på togt, i modsætning til konventionelt fremdrevne ubåde, som måtte snorkle for luftfornyelse og opladning af deres batterier, som drev de elektromotorer, som benyttedes under neddykket sejlads.

På sovjetisk side fortsatte udbygning af Nordflåden på bekostning af Østersøflåden. Det mest bemærkelsesværdige i Østersøen var tilkomsten af et større antal WP landgangsfartøjer, der blev suppleret med luftpudefartøjer og helikoptere til landsætningsformål. WP afholdt stadig større fælles sovjetiske, polske og østtyske landgangsøvelser tættere og tættere på danske kyster.

Admiral Gorshkov, den sovjetiske flådechef, fremhævede fortsat betydningen af at kunne erobre de danske øer og trænge igennem strædeområdet, og han anså WP for at være NATO overlegen styrkemæssigt i Østersøen på det flådemæssige område i forholdet 2 til 1. Han fremhævede især WPs overlegenhed i missilbærende skibe og fly. Luftstyrkemæssigt anså man dog styrkeforholdet som 1 til 1. Invasion af Danmark og Slesvig-Holsten skulle derfor fortsat støttes af talrige atomangreb både fra luften, søen og fra kystbatterier. At brugen af sådanne våben i stor udstrækning ville skabe meget store forureningsproblemer syntes ikke at afskrække WP ledelsen. Jeg skal senere vende tilbage til de sovjetiske planer.

Og som et modtræk mod WPs landgangsøvelser sendte NATO en større flådestyrke til Østersøen med landgangsfartøjer, der satte tropper i land på den sjællandske øgruppe for at træne invasionsforsvaret under så realistiske forhold som muligt.

Set i perspektiv må det siges, at konfrontationen mellem de to pagter i Østersøregionen nåede sit højdepunkt i slutningen af 70'erne. WPs fælles styrker foretog bl.a. en større landgangsdemonstration på den polske kyst i den hensigt at gøre indtryk både inden for WP og over for NATO. På landgangsstranden var bygget en balkon, hvorfra WPs toppolitikere og -militære kunne iagttage de nye enheders teknik og landgangsstyrkernes dedikation. Og som allerede nævnt demonstrerede man på NATO siden konceptet om "forward defence" i Østersøen og på den sjællandske øgruppe, hvilket sammen med tilsvarende øvelser i Slesvig-Holsten udadtil var med til at give indtrykket af et stærkere forsvar.

Perioden omkring 80'erne

På det nukleare område var det mest iøjnefaldende Sovjetunionens udvikling og opstilling af et stort antal mobile mellemdistance raketbatterier, der truede hele Vesteuropa. (I NATO kaldet "Intermediate Nuclear Forces" (INF)). Det var et forsøg fra sovjetisk side på at sikre sig imod, at

dets arsenal af atomvåben rettet mod Vesteuropa hurtigt kunne slå ud i et "first strike".

NATO svar herpå var opstilling i Europa af tilsvarende INF våbensystemer (PERSHING II og CRUISE MISSILES) ved den såkaldte dobbeltbeslutning, der samtidig tilbød Sovjetunionen og WP en gensidig nedrustning på såvel det nukleare som det konventionelle våbenområde.

På NATOs side markerede begyndelsen af 80'erne fastere planer for forstærkninger fra USA til Vesteuropa, herunder ikke mindst til Nordkommandoen. Lufttransport af tropper i en krisesituation i forbindelse med forhåndsoplagring af materiel til disse forstærkninger betød mulighed for væsentlig hurtigere fremførelse af forstærkninger i en krisesituation, men det er værd at bemærke sig, at forstærkningsplanerne til vort område alene bestod af tropper og fly – der var ikke forudset maritime forstærkninger bortset fra hvad de stående maritime styrker kunne dække – og der var mange om budet for at netop deres område skulle tilgodeses.

På det maritime område medførte indførelsen af interkontinentale raketter i Sovjetunionens strategiske ubåde, at disse nu kunne koncentreres i såkaldte "bastioner" i Ishavet, hvor de ville være vanskeligere at lokalisere og bekæmpe end på det åbne hav. Fra USA proklameredes i præsident Reagans tid en mere offensiv maritim strategi, bl.a. hvad angår anvendelsen af NATO "Strikefleet" og jagtubåde specielt til at holde Sovjetunionens Nordflåde i skak, også for at støtte forsvaret af østersøudløbene. USA var nu mere sikker end tidligere på at kunne optræde både defensivt og offensivt med sine hangarskibsstyrker i Norskehavet og i den nordlige del af Nordsøen, selvom man i krigstilfælde måtte regne med indledende tab primært fra angribende sovjetiske missilbærende fly.

Vesttyske og danske flådeenheder havde i 70'erne fået en missil-, kanon- og torpedobevæbning, der var jævnbyrdig med eller overgik tilsvarende sovjetiske systemer i rækning, træfsikkerhed og våbeneffekt, når der ses bort fra WP mulige anvendelse af atomladninger i sådanne våbensystemer. Og at det danske hjemmeforsvar ikke var nogen ubetydende faktor, viste den efterretningsmæssige aktivitet, som WP viede denne del af det samlede NATO forsvaret.

Efter at den svenske flåde i de senere år var blevet væsentlig reduceret, og man nu her baserede sit invasionsforsvar på fly, ubåde og missilubåde i tilknytning til et udbygget kystforsvar, regnede man i WP ikke mere Sveri-

ge som en potentiel trussel i Østersøen og havde formentlig heller ingen konkrete planer om invasion i Sverige i tilfælde af krig med NATO. Sovjetunionen undså sig dog ikke for at krænke svensk territorialfarvand ved ubådsindtrængning i skærgården, hvilket bekræftedes ved den såkaldte "Whisky on the Rocks" affære ved Karlskronabasen i 1981. Her blev det i øvrigt fastslået, at Sovjetunionens ubåde medførte torpedoer med atomsprænghoveder i fredstid.

Det allermest markante ved udviklingen i 80'erne var imidlertid, at WP toppolitikere og de øverste militære chefer var begyndt at sætte spørgsmålstegn ved en krigsførelse støttet på atomvåben. Denne nye holdning var især affødt af NATO dobbeltbeslutning om opstilling af INF våben i Europa og det samtidige tilbud om gensidige nedrustninger. Alvoren ved en atomkrig og de ringe chancer for, at den menneskelige civilisation i det hele taget kunne overleve en sådan krig, gik dog nok først op for sovjetlederne efter Tjernobyl ulykken i 1986.

Især i periodens sidste halvdel iværksattes fra sovjetisk side en række aktiviteter med det formål at inddrage flådestyrker i de generelle overvejelser om rustningskontrol og tillidsskabende foranstaltninger. Formålet var naturligvis at påvirke balancen mellem øst- og vestflåderne til sovjetisk fordel. Jeg skal senere gennemgå, hvorledes dette ret så spegede område blev håndteret fra vestlig side, ihukommende at NATO var – og fremdeles er – en maritim alliance, hvorimod WP var en kontinentalt orienteret alliance.

Jeg vil herefter gå over til en behandling af flådernes rolle i den bipolarere verden, som kendetegnede situationen under den kolde krig.

Den bipolarere verden

Det bipolarere verdensbillede, som kendetegnede perioden under den kolde krig, kan umiddelbart benyttes som en overordnet ramme for en beskrivelse af flådernes betydning i den periode. Det internationale system var i realiteten meget enkelt. Det var præget af de to supermagter USA og Sovjetunionen med hvert deres alliancesystem. De var i en permanent og lejlighedsvis intens konfrontation af såvel økonomisk som militær karakter. Øst-vest konflikten overskyggede alle andre konflikter og var mere eller mindre synlig i næsten alle lokale konflikter. Tænk på Koreakrigen, Vietnamkrigen og i vores nærområde, kriserne i Europa.

Forenklet kan man sige, at der til hver af de to alliancer var knyttet et militært magtapparat, som i praksis skulle understøtte de to modstående politiske systemer: Det vestlige system, der forsvarsmæssigt var forankret i NATO, og det østlige system med total sovjetisk dominans og samlet militært i WP.

Den maritime scene

På grund af den eksisterende geografiske spredning af de vestligt orienterede nationer, adskilt af Det Nordatlantiske Ocean, udgjorde det maritime aspekt ligesom under 2. verdenskrig et centralt element for vestmagterne. I storværket "The Second World War" Volume IV skrev Sir Winston Churchill: "Shipping was at once the stranglehold and sole foundation of our war strategy", og det udsagn anser jeg også for dækkende under den kolde krig.

Uden kontrol over Atlanterhavet kunne en krig i Europa ikke vindes, man var fortsat – som under 2. verdenskrig – afhængig af søherredømmet uden hvilket de livsvigtige forsyningslinier over Atlanten uvilkårligt ville blive afbrudt. Ikke overraskende udviklede Sovjetunionen derfor en strategi, som skulle gøre vestmagterne rangen stridig for så vidt angår kontrollen over de vidtstrakte havområder. Man ønskede at bestride de vestlige flåders søherredømme.

Jeg vil tage udgangspunkt i denne scene og beskrive aktørerne – flåderne – og deres betydning i en bipolar verden. Jeg vil komme ind på flådernes betydning for den globale magtbalance og omtale den sovjetiske flådeekspansion. For at krydre min forelæsning vil jeg komme med sideblik til den danske flådes placering i denne sammenhæng og i enkelte personligt oplevede indtryk prøve at give tilhørerne et indtryk af hvordan besætningerne i vores skibe oplevede den til tider meget varme – kolde krig i Østersøen og stræderne

Nordatlantens betydning

For NATO flåderne var betydningen af det nordatlantiske område som nævnt ikke ny og blev modsvaret af sovjetisk fokus på ubådsvåbnet. Under 2. verdenskrig udkæmpedes Slaget om Atlanten, og der var i sandhed tale om en eksistenskamp for England og Europa. Parallellen til omstændighederne under den kolde krig forekommer efter min opfattelse oplagt og jeg vil derfor tage udgangspunkt i den tese, at uden de vestlige flåder ville den kolde krig formentlig have fået et andet forløb.

De vestlige flåder

De strategiske overvejelser vedrørende NATO muligheder for heldigt at gennemføre forstærkning af Vesteuropa fra det nordamerikanske kontinent betød implicit en hovedopgave for de vestlige flåder. Det var den almindelige antagelse, at en forudsætning for et heldigt forsvar af Vesteuropa var afhængig af, at NATO forstærkningsplaner kunne gennemføres. Ligeegyldig hvordan man forestiller sig en krig i Vesteuropa mellem de 2 blokke skulle udvikle sig, så var det klart, at Vesteuropa i løbet af kort tid ville have behov for forsyninger af ammunition, våben, drivmidler mv. i meget stor målestok. Ikke alene kampen i Centraleuropa ville stille sådanne krav, også flankgeområderne, f.eks. Nordnorge ville kræve store forsyninger fremført. Truslen mod transportlinierne over havet (SLOC) udvikledes til i hovedsagen at bestå af sovjetiske ubåde af TANGO- og FOXTORT-klassen samt langtrækkende bombefly af typerne BAGDER og BEAR, der opererede ud af Kolakomplekset udstyret med missiler og elektroniske modmidler rette mod vestlige overfladeenheder.

Det kan ikke udelukkes, at også ubåde fra Østersøen ville blive indsat, så de vestlige flåder stod overfor i givet fald at skulle lokalisere og nedkæmpe betydelige ubådsstyrker. Deployering af de sovjetiske ubådsstyrker var derfor en central indikator på eventuelle ændringer i normalbilledet. Derfor blev der fra vestlig side udfoldet endog meget store anstrengelser for at følge hver eneste østmagtubåd. Det skete fra luften med fly og satellitter, på havet fra overfladeskibe og under overfladen fra vestlige ubåde og sensorsystemer baseret på den dybe havbund. Strategien var, at de fjendtlige ubåde skulle nedkæmpes tidligt i en konflikt under udnyttelse af den vestlige overlegenhed i luften og ved fremskudt deployering i GIUK gap. Vestlige ubådsstyrker har formentligt også forudset operationer nær de sovjetiske baser, her i vort område Murmansk og i Østersøen. Det afgørende moment i denne strategi var mulighederne for en tidlig deployering inden krigsudbrud. Det var de samlede allierede flåder, der skulle indsættes koordineret. Derfor var det rutinemæssige øvelsessamarbejde helt afgørende for at man i praksis kunne arbejde sammen. For Danmarks vedkommende deltog flåden rutinemæssigt i de stående flådestyrker, STANAVFORLANT og STANAVFORCHAN og hentede derfra vital viden og kompetence. De europæiske flåders bidrag ville uden tvivl have spillet en afgørende rolle primært i Nordatlanten, men de danske, norske og vesttyske flåder ville i al væsentlighed have været bundet til regionale opgaver i egne farvande. Samlet kunne NATO inkl. franske flådestyrker dog indsætte en betydelig styrke til at nedkæmpe sovjetiske ubåde med det

formål at opretholde forbindelseslinierne over Atlanten. Men, såfremt andre områder på globalt plan blev inddraget i krigshandlinger, ville der opstå problemer med at dække samtlige områder, f.eks. Sydatlanten og det Indiske Ocean hvorigennem olieforsyninger til den vestlige verden skulle fremføres. Dermed var kampagnen i Nordatlanten blevet en del af et globalt omspændende engagement med de vestlige flåder som vigtige strategiske skakbrikker.

Hovedopgaverne

Hovedopgaverne, der under den kolde krig tildeltes henholdsvis WP og NATO flådestyrker, så således ud:

Strategisk afskrækkelse
Projektion af sømagt
Søherredømme
Tilstedeværelse.

Situationen i Østersøen

Lad os fokusere på Østersøen et øjeblik, og se på hvorledes parterne hver for sig kunne løse de 4 hovedopgaver.

Til *strategisk afskrækkelse* rådede ingen af parterne over sømilitære kapaciteter. Derimod havde WP koncentreret helt afgørende styrker til projektion af sømagt. Heroverfor stod NATO med relativt ubetydelige midler. For så vidt angår søherredømmet, så havde WP betydelige midler til at opretholde søherredømmet og til at nægte NATO søherredømmet. Heroverfor lagde NATO i hovedsagen vægt på at råde over midler, som kunne bestride søherredømmet i Østersøen og til at opretholde det lokalt i stræderne. Her kommer den danske flåde og flyvevåbnet sammen med de vesttyske styrker ind, og man ser hvilken central rolle, vi spillede i dette perspektiv. Til at løse opgaven *tilstedeværelse* havde begge parter i stort omfang midlerne til rådighed. For at sætte denne situation i perspektiv kan man – med retten til nogen forenkling – konkludere, at som Sovjetunionen i maritim sammenhæng forholdt sig til USA i global sammenhæng, således forholdt Østersøens NATO lande sig til de litorale WP lande i en regional sammenhæng.

Krisestyring

Under den kolde krig udnyttede vestmagterne deres flåder til en række formål, blandt hvilke jeg vil fremhæve krisestyring. Netop flådernes alsi-

dighed og evne til at dække store områder med enheder i højt beredskab gjorde de vestlige flåder til uundværlige redskaber. Tilstedeværelsen af flådeenheder var et klart signal til modparten, der kunne gradueres og række lige fra en enkelt fregat til en fuldt udbygget hangarskibsslagstyrke med mange tusinde søfolk, ubåde, fregatter, fly og forsyningsfartøjer. Man vil huske, hvordan amerikanerne anvendte flåden under Cuba-krisen, og det gennemgående tema under den kolde krig var året rundt maritim tilstedeværelse, rutinemæssig besejling af det åbne hav, fastholdelse af retten til fredelig passage og retten til at gennemføre maritime øvelser overalt. Gradueringen, indholdet, geografien og temaerne, der lå til grund for de årlige store NATO øvelser var klare signaler til Sovjetunionen om evne og beslutsomhed, og i vores regionale område spillede den danske flåde sammen med især de vesttyske flådeenheder en tilsvarende vital rolle. I forbindelse med maritim tilstedeværelse indsamledes efterretningsinformationer dækkende modstanderens taktik, beredskab, effektivitet, kommunikation og procedurer. Herved blev vestmagterne i stand til at etablere det såkaldte normalbillede og kunne ved afvigelser herfra umiddelbart fastslå karakteren og eventuelle hensigter blev analyseret. Når man siger at vi i vesten vandt den kolde krig, så skyldes det ikke mindst det efterretningsarbejde, som vore flåder gennemførte, åbenlyst og skjult.

Et kort udsagn om de vestlige flåders betydning kan efter min opfattelse bestå i en konstatering af, at de gav NATO forstærkningspolitik troværdighed, at de bidrog væsentligt til informationsindhentning og at de løbende balancerede østmagt tilstedeværelse ud med numerisk og teknologisk overlegne styrker.

Den røde flåde og sovjetisk strategi

Sovjetunionen var indledningsvis – som det gamle Rusland – en landmilitær magt, hvor flåden, indtil den sovjetiske flådechef admiral Sergei Gorshkov trådte ind på scenen, måtte se sig henvist til at spille rollen som sekundær partner til den røde hær. Opgaven var i de tidlige år at støtte hærens fremrykninger ved at forsvare kystflankerne. Tilsvarende var de militære doktriner indtil 1960'erne domineret af hæren med den deraf følgende betoning af de landmilitære operationers afgørende betydning for den væbnede kamp- selv under nukleare forhold.

Dette var stadig hovedindholdet og den grundlæggende linie i den autoritative beskrivelse som Marskal Sokolovskij fremlagde i sin bog "Krigsstrategien" som udkom i 3 oplag. I den sidste udgave fra 1968 spores en

erkendelse af at den røde flåde havde erhvervet sig en ny betydelig kapacitet gennem opbygning af SSBN-styrken, ligesom det fortsatte behov for at kunne bekæmpe fjendens hangarskibe blev fremhævet.

I 1971 blev den røde flåde rangeret som nr. 5 ud af 7 forsvarsgrene, som de væbnede styrker opdeltes i. Samtidig erkendtes det igen, at SSBN styrken var afgørende, og man indså hvilke opgaver en alsidig sammensat flåde kunne løse. Til trods for den mere positive placering i Forsvarsminister Grevskos bog "På vagt for freden" var den røde flådes personel ikke tilfreds med den rolle, der var tiltænkt den, og gennem flådeledelsen udsendtes forskellige signaler herom. I perioden 1972 til 1976 udsendte den sovjetiske flådechef, admiral Gorshkov derfor en række artikler og bøger. Det har antageligt været hensigten at skabe det rette perspektiv for en forståelse af den voksende sovjetiske maritime magt og muligheder. Det skete i perspektiv af de nye opgaver, som partiet stillede, samt på baggrund af en beskrivelse af de vestlige flåders muligheder. Debatten i Sovjetunionen var dog principielt fokuseret på spørgsmålet om flådens betydning set i lyset af de langtrækkende missilers tidsalder.

Den sovjetiske flådes nybygninger i begyndelsen af 1980'erne kan efter min opfattelse tages som et udsagn om, at det lykkedes at placere den røde flåde centralt som et attraktivt magtinstrument. Byggeprogrammerne omfattede nye klasser af ubåde, krydsere og destroyere, ligesom der blev taget beslutning om at bygge hangarskibe.

Gorshkov opregnede opgaverne i krigstid for den røde flåde således:

At bidrage til "strategiske slag".

At forhindre fjenden i at rette strategiske slag.

Deltage i operationer ledet af landstyrker på de kontinentale krigsskuepladser.

Især den sidste opgave medførte at den røde flåde skulle forudse operationer i globale rammer. Gorshkov fremhævede begrebet søherredømme og dokumenterede dermed en grundlæggende forståelse for de vestlige flåders primære opgave. Til at løse opgaven krævedes en afbalanceret flåde. Gorshkov formulerede det på denne måde: "... med en afbalanceret flåde mener vi en flåde, som både i sammensætning og udrustning er i stand til at udføre de missioner, den får pålagt, såvel i en kernevåbenkrig som i en krig uden kernevåben, ligesom den også skal kunne sikre statens interesser på havet i fredstid".

Også i Sovjetunionen drøftedes de store overfladeenheders sårbarhed. Gorshkov anførte, at teknologien havde medført meget forbedrede muligheder for at forsvare sådanne enheder. Han pegede endvidere på nødvendigheden af at støtte ubådene med store overfladeenheder, og han understregede, at overfladeskibene forblev det vigtigste og til en vis grad eneste kampmiddel, der kunne sikre ubådene – flådens primære slagstyrke – den fornødne operationsfrihed. I sine tanker afslørede Gorshkov på den ene side en kritik af den efter hans opfattelse ensidige landmilitære strategi og de dertil knyttede begrænsede opgaver til flåden og på den anden side hans redegørelser for den røde flådes opgaver i en kamp flåde mod flåde. Her kommer han ret tæt på traditionel vestlig strategisk litteratur, og man aner nogle præferencer i form af udbyggede opgaver for flåden.

Flådetilstedeværelse

Den røde flåde blev siden slutningen 1950'erne indsat uden for egne farvande i en række opgaver, der – med stigende risikoinddragelse – strakte sig fra simple navigationstogter gennem udvalgte farvande, til aflæggelse af flådebesøg, hvormed sovjetisk prestige og indflydelse blev fremhævet, og endelig til egentlig fremskudt deployering i kriseområder, hvormed den lokale situation blev søgt påvirket i en retning, som tjente sovjetiske interesser. Fra slutningen af 1960'erne trådte Sovjetunionen ind på den globale maritime scene og en forstærket selvtillid overfor den anden supermagt blev afspejlet i den røde flådes operationsmønster. Samtidig var det sovjetiske nukleare kapacitet forøget og balancerede eller overgik de vestlige kapaciteter i mængde og sprængkraft. Den røde flåde skulle nu i forøget omfang understøtte sovjetstatens interesser på havene uden at opgaverne dog blev betegnet som vitale. Der var dermed tale om et sæt graderede opgaver, der ikke nødvendigvis vedrørte statens territoriale eksistens, men nok snarere skal opfattes som udtryk for en bred, mere fremskudt definition af sovjetiske interesser.

Fra defensive til offensive operationer

Indtil midten af 1960'erne var den sovjetiske flådes operationsmønster i hovedsagen defensiv – i det mindste på de åbne oceaner. På den anden side skulle de vestlige hangarskibe nedkæmpes og de vestlige SSBN uskadiggøres endnu inden de kunne nå at affyre deres våben. Men med de nye ubåde af YANKIE-klassen, som blev søsat fra 1968 og fremefter, blev missionen ændret. Disse nye ubåde kunne affyre kernevåbenladninger mod USA fra en afstand på 2800 km og kapaciteten blev yderligere udbygget med DELTA-ubådene, der på afstande mellem 6500 og 9000

km kunne true USA storbyer fra baser nær fædrelandet. Det var med disse typer ubåde, at den røde flåde udviklede bastion koncepten, hvor bl.a. isen over nordpolen blev benytte som skjul for de vestlige flåder og satellitter.

Den nye flåde strategi gav samtidig fra begyndelsen af 1970'erne prioritet til forsvaret af de omtalte "søbastioner". De større overflade enheder fik som hovedopgave at forsvare de omtalte områder, men dertil krævedes store og sødygtige skibe. Det var på denne baggrund, at den røde flåde nu blev udstyret med store krydser- og destroyer-typer med det formål at løse denne opgave. Det fremgår, at i modsætning til de vestlige flåder, så skulle de sovjetiske overfladeenheder forsvare SSBN'erne. Imidlertid rejser en sådan udlægning den tanke, at i en eventuel konflikt eller krig, kunne den iboende dynamik meget vel tilsige, at også andre opgaver kunne varetages af en stor, alsidig og moderne flåde.

Søherredømme

Den klassiske opgave for den russiske flåde var forsvar af adgangsvejene til fædrelandet. Under den kolde krig blev denne opgave revideret i takt med det voksende flådepotentiel og de strategiske opfattelser. I vor terminologi kan udtrykket lagdelt områdeforsvar give mening. Derved forstås en strategi, hvor en indtrængende fjende udsættes for stadig mere og mere intense angreb, jo længere han trænger ind i området. Herved udnyttes dybden i forsvaret og vi kan i NATO planer for forsvaret af den vestlige del af Østersøen uden videre genkende dette koncept. Man skelnede mellem en indre og en ydre zone. Især den ydre zone blev over tid udvidet med det formål at imødegå truslen fra de amerikanske hangarskibe og SSBN. Farvandene mellem Grønland, Island og UK – også kendt som the GIUK gap – var under den sidste del af den kolde krig frontlinien mellem de vestlige flåder og den røde flåde. Det var her slaget skulle slås, og begge parter øvede rutinemæssigt de nødvendige planer i storstilede øvelser.

Fra sovjetisk side ofrede man store anstrengelser for at gøre vestmagterne bevidste om, at SLOC ikke ville være uberørte, og at man ikke skulle regne med uhindret at kunne overføre forsyninger til Europa. På den anden side må de sovjetiske flådestrateger have vidst, at netop GIUK gap var et farvandsområde, hvor de vestlige flåder ubarmhertigt ville slå til mod ubådsstyrker, der søgte syd over mod skibsruterne. Dette kunne medføre betydelige tab af enheder, som Sovjetunionen senere ville få brug for i den indre zone. Også spørgsmålet om luftherredømme spillede

en stor rolle og den røde flåde måtte indse, at uden både sø- og luftherredømme over de centrale dele af Nordatlanten, ja så ville en ubådskrig mod SLOC være utænkkelig i længere perioder.

Styrkeprojektion mod land

I et globalt perspektiv var Sovjetunionens kapacitet begrænset set i perspektiv af hvad de vestlige flåder kunne præstere. Specielt USA evne til styrkeprojektion var overvældende og det lykkedes aldrig den røde flåde at tilvejebringe en robust skibsbaseret flykapacitet i form af en egentlige hangarskibe. Det sovjetiske marineinfanteri blev genindført i 1963, men udgjorde med sine 15-18.000 mand en langt mindre styrke end det tilsvarende USMC.

I modsætning til det globale perspektiv, må det noteres, at Sovjetunionen i regional sammenhæng, og her ikke mindst i Østersøen, rådede over betydelige styrker. Hertil kom de amfibietrænede styrker fra de øvrige WP-lande. Sammenfattende må det konstateres, at WP i Østersøen besad en betragtelig evne til styrkeprojektion. Blandt de hyppigst nævnte eksempler på mulige amfibieoperationer mod vesten var landsætninger i Danmark, Forbundsrepublikken Tyskland, Nordnorge og Sverige.

Lad os nu for et øjeblik dvæle ved situationen som den så ud i den danske flåde.

Den danske flåde under den kolde krig

Det er de færreste forundt at have fulgt WP forberedelser til angreb på nærmeste hold, men det gjorde besætningerne i Søværnets enheder på patrulje i vore farvande op gennem halvfjerdserne og firserne. Det var en verden som ikke mange kendte til, men vi, der rutinemæssigt satte kursen østover for at opklare og rapportere, hvilke landgangsstyrker WP sendte på havet med kurs mod de danske strande, vi kan godt huske den særlige fornemmelse i maven, når man kom rigtig tæt på. Vi vidste godt, at kanoerne var ladt med skarp ammunition, og vagtmandens kalasnikov på agterdækket af WP skibene, var heller ikke til pynt.

Bekymring i Søværnet

I Søværnet havde vi med betydelig bekymring set udviklingen gennem 1960'erne og 1970'erne, hvor især den sovjetiske flåde under ledelse af admiral S. Gorshkov var udbygget og moderniseret. På kort hold havde vi fulgt de mange øvelser og minutløb, i tekst, billeder og ved sekund til

sekund elektronisk optagelser beskrevet hvad der forgik lige uden for vores dør. Imødegåelse af invasionsstyrker kommende østfra var en af vores hovedopgaver og den opgave blev øvet igen og igen under de store øvelser, hvadenten de var forestået af NATO eller foregik i en ren national ramme.

I mere end 25 år øvede WP rutinemæssigt angreb mod dansk og nordtysk område. Angrebet skulle indledes med massive luftangreb for at stække de danske og allierede flystyrker i området. Koordineret hermed skulle et lynangreb sættes ind op igennem Jylland samtidig med at landsætning af tropper skulle finde sted på øerne, både fra luften og over havet i en stor samordnet operation. Anvendelse af atomvåben og formentlig også biologiske og kemiske våben skulle svække befolkningens kampvilje og var bl.a. forudset mod militære og civile mål f.eks. i Køge Bugt området. Planerne omfattede udbredt brug af atomvåben, og det har chokeret vesten som nu ved, at anvendelse af sådanne våben var en naturlig overbygning i effekt på de konventionelle våben, som WP rådede over i kolossale mængder.

Stasiarkiverne

Det var sådanne planer de østtyske militære arkiver afslørede, da de blev åbnet efter DDR var gået i opløsning i 1990. Planerne er samtidig et udtryk for den voksende forståelse for sømagt, som blev udviklet i Sovjetunionen op gennem 60'erne og 70'erne og personificeret af admiral S. Gorshkov, som var Sovjetunionens øverste flådechef i perioden. Han forstod betydningen af de mange muligheder, der knytter sig til en stærk flåde, ikke kun regionalt, men også på globalt plan. Resultaterne af hans overvejelser så vi på tæt hold i Østersøen og de danske stræder.

Flådeøvelse BALTIK

Under kodenavnet BALTIK gennemførte WP en meget omfattende flådeøvelse i august måned 1970. Det var kulminationen på en stribe flådeøvelser i tiden siden 1963, der alle tog sigte på at øve en invasion af Danmark. I øvelsen indgik koordination af den række af samtidige angreb, som skulle indsættes mod dansk område om morgenen på dag to i en stor-krig mellem øst og vest. Atomvåben skulle bruges til at sikre fremdriften i WAPA moderne udgave af Hitlers "Blitz Krieg", og de havde samtidig til formål at sætte strategiske forsvarsanlæg ud af spillet. Landgangen skulle indledes med et atomangreb på Køge Bugt området, og ved at sætte NIKE-AJAX jord-til-luft raketteriet i Karlebo i samme område ud af spillet, skulle der banes vej for opfølgende luftlandeoperationer støttet

af store flystyrker. Havde WP angrebet med atomvåben, havde vi ikke klaret den. NATO havde måske nok, men Danmark var faldet. Marineøvelserne omfattede som hovedregel landsætning af tropper, ofte på strandområder, der til forveksling lignede forholdene på de mulige landsætningsstrande på Bornholm, Møen, Falster, Lolland, Faxe- og Køge bugt, og de teknokratiske WP militære chefer og politikere forudså uden videre tab af menneskeliv i millionstørrelsen.

Jeg vil godt minde om, at i tilfælde af en konflikt kunne WP indsætte¹ op til 8 landdivisioner² mod dansk område suppleret med marineinfanteri og luftlandetropper. Til støtte for denne styrke stod mere end 500 kampfly og helikoptere umiddelbart til rådighed. Den amfibieske løftekapacitet oversteg 5000 marineinfanterister i hver vending og landgangsfartøjerne blev støttet af flere hundrede krigsskibe. Lufttransportkapaciteten var ikke mindre skræmmende, og hvad der svarer til adskillige divisioners styrke kunne kastes ind i kampen til opfølgning af første angreb. Hertil kom de sovjetiske Spetznas³ enheder og polske marineinfanterister. De sidstnævnte var trænet i at tale dansk og udstyret med danske militære uniformer. Sådanne styrker skulle i samarbejde med 5. kolonne i Danmark bl.a. dræbe særligt udpegede politikere og ledende officerer i dansk forsvar og dermed nedbryde moralen blandt tropperne og befolkningen. At også skibscheferne i Søværnet var opført på WP "hitliste" er hævet over enhver tvivl.

WP militære mål var kontrol over flyvestationerne i Jylland med det formål at danne udgangspunkt for angreb mod andre NATO områder, såsom Storbritanien, Sydnorge, Forbundsrepublikken Tyskland og Benelux-landene. Samtidig skulle NATO og dermed også kontrol- og varslingsfunktioner placeret i Danmark slås ud i krigens tidligste aktioner. En kampagne mod forsvaret af de danske stræder var forudset som del af den overordnede offensiv, det vil sige man fra WP side ville forsøge at rydde de store farvandsminefelter og anti-invasionsfelterne ud for de truede kyststrækninger. Herved ville kontrollen over adgangsvejene til Nordsøen være sikret, og der kunne skabes forbindelse til Nordflåden i Kola-området. Hertil kom WP behov også for at sikre kontrollen over de danske landområder med det formål at råde over det vigtige nordlige flankeområde hvorfra kampen om Centraleuropa kunne afgøres. Endelig skulle

1 Allied Command Baltic Approaches – a Survey, Bjarne Fr. Lindhart 1987

2 Divisionsstyrke: 20.000 mand

3 Specialstyrker til indsættelse bag linierne og i samarbejde med 5. kolonne

kontrollen over Østersøen sikres således at dette havområde kunne udnyttes til transport af opfølgende styrker til indsættelse for støtte til operationerne i Centraleuropa.

Dette var scenariet og vilkårene for dansk forsvar, dette var virkeligheden for besætningerne i søværnets enheder. Danmark lå lige i skudlinien og de danske stræder var afgørende for den store sovjetiske Østersøflåde, fordi kontrollen med de farvandsområder var en forudsætning for at få adgang til Nordsøen og Nordatlanten fra Østersøen.

I 1983 afholdt WP endnu en stor øvelse; et overraskelsesangreb med atommissiler skulle ødelægge de vigtige NATO baser i Vesttyskland. Herefter skulle 1 million soldater fra Sovjetunionen, Polen og DDR rulle over grænsen mod vest i 12.000 kampvogne og 25.000 pansrede mandskabsvogne. På 3 dage ville Tyskland være genforenet. På 14 dage ville Danmark og Beneluxlandene været erobret. Mellem dag 30 og 35 skulle Biscayen og Pyrenæerne være nået, og dermed ville den første strategiske operation være ovre.

Invasion af de danske øer kunne finde sted på forskellige måder, men under alle omstændigheder var der planlagt en koordineret aktion med deltagelse af Sovjetiske, Polske og Østtyske styrker. Det står nu klart, at WP ikke anså det for muligt at indsætte et overraskelsesangreb over Østersøen. De mange flådefartøjer – i størrelsesordenen 50-100 – der skulle sætte 25.000 mand i land eller flere – ville blive opdaget af danske og vesttyske flåde- og flystyrker og avancerede lytteposter blandt andet på Bornholm og Fehmarn.

Et angreb ville derfor blive indledt med at WP skulle "slå døren ind" med overvældende magt i Øresundsområdet, herunder ville anvendelse af atomvåben være en kendsgerning. Det østtyske frømandskorps var udset til at erobre Gedser færgehavn så den senere kunne modtage troppetransporter fra DDR. Det er godt gjort, at danske statsborgere spionerede til fordel for DDR også i relation til disse planer. Særlige besættelsespenge var trykt og vi ved, at der var fremstillet gadeskilte til fremtidige besættelsesområder bl.a. i Vesttyskland og Belgien.

Den 15. april 1983 kunne læserne af avisen Moskovskie Novosti se, hvordan den sikkerhedspolitiske ordfører for Danmarks største parti vurderede forholdet mellem Danmark og Sovjetunionen: "Folk i Danmark tror

ikke på en sovjetisk trussel ... Der er ingen særlige problemer i de dansk-sovjetiske relationer.”⁴

Det var scenariet for Danmarks forsvar og de omstændigheder flåden havde at arbejde under. Modsat Lasse Budtz og socialdemokratisk opfattelse var situationen den, at afspændingen havde yderst trange kår, og opsætningen af de sovjetiske SS 20 raketter fik NATO til at opstille 562 mellemdistanceraketter i Europa i den såkaldte dobbeltbeslutning. Dokumenter, der blev tilgængelige efter DDR fald, viser, at man i WP betragtede Danmark som det svageste led i NATO, og det fremgår hvordan dette kunne udnyttes til en strategisk militær fordel i Østersøområdet. Kort efter Lasse Budtz' udtalelse kunne det officielle sovjetiske nyhedsbureau TASS den 5. juli 1983, efter en seks dages land- og flådeøvelse i den sovjetiske del af Østersøen, stolt meddele, at WP-styrker nu var blevet bedre end nogensinde til en hurtig landgang på udvalgte kyster i Østersøen. Og der var næppe tale om egne kyster.

Moralen i flåden

Moralen i Søværnet var trods de truende omstændigheder og den mærkelige sikkerhedspolitiske holdning i socialdemokratiet alligevel god, og vi var fast besluttet på at give igen, hvis angrebet skulle komme. Det skulle bestemt ikke være gratis, og de ældre søofficerer, der havde oplevet 9. april, vidste hvad der skulle gøres. I den henseende var den Kongelige Forholdsordre for Forsvaret ved et angreb på Danmark fra 1951/3, og en god portion erfaring fra besættelsen en ganske udmærket ledetråd.

Vores planer

Som ung skibschef i perioden fra 1973 til 1981 kan jeg mindes det indtryk det gav at læse de hemmelige planer til forsvar af The Baltic Approaches, som området hed i NATO terminologi. Det var klare, og vel gennemarbejdede ordrer. De lå klar i forseglede kuverter om bord, og vi kendte vores opgaver. Det er dog nok et spørgsmål om vi gjorde os helt klart, hvad det var vi var oppe imod. Det var jo rutine, normalbilledet var slemt, og vi vidste godt at "de andre" havde skumle planer. Jeg tror på en måde, at det var meget godt, at vi ikke hver for sig granskede for dybt i "worst case", men stædigt kæmpede for at lige præcis vores skib og division skulle fungere godt og effektivt, alene og sammen med de andre eskadrer i Søværnet og vore allierede. Men den politiske virkelighed var

⁴ Lasse Budtz, omtalt i *Berlingske Tidende* 23. februar 1997.

ofte forvirrende for forsvarets personel. Vi var mange, der nok mente, at forskellige politikere udtalte sig mod bedre vidende, og vi kunne for dødt og pine ikke forstå hvorfor.

Kun skibschefen måtte åbne planen og læse hvorledes hans enhed skulle indgå i den overordnede sammenhæng. Det var både med intensiv spænding og bekymring at disse ordrer blev læst. De skulle imødegå de hensigter vi bl.a. kendte fra de talrige WP øvelser. Det kan nu konstateres, at vores planer næsten til fuldkommenhed forudså WP handlemuligheder og vores øvelser tog sigte på at indøve forsvar i så henseende. De nu offentligt tilgængelige planer fra de østtyske arkiver viser, at vi var godt forberedt. Den kyniske planlægning for brug af atomvåben i et angreb mod NATO nordflanke har dog rystet alle og selv om vi godt vidste at "de andre" rådede over sådanne våben, havde ingen i sin vildeste fantasi forudset at de ville blive brugt, endsige planlagt anvendt i det omfang vi nu har fået kendskab til.

Polenkrisen

Som et godt eksempel på forsvarets vilkår under den kolde krig, kan tiden omkring 1980 fremhæves, og jeg mindes min tid i Torpedobådseskadren. I 1981 var situationen i sandhed farlig. WP-landet Polen havde udfordret de mægtige magthavere i Moskva, og stod overfor en alvorlig afklapsning. Den danske efterretningstjeneste kunne oplyse om sovjetiske troppebevægelser mod Polen, og WP udfoldede idet hele taget intensiv øvelsesvirksomhed i områderne øst og syd for Polen. På et tidspunkt blev der beordret et særligt beredskab og vores både blev klargjort til kamp. Skibscheferne blev hjemkaldt fra eventuelle tjenesterejser eller ferie, og der herskede intens aktivitet overalt i Torpedobådseskadren og selvfølgelig også i resten af Søværnet. Vi var især bekymrede over den mulighed, hvor polske flådestyrker skulle søge ly på dansk territorialfarvand ved Bornholm.

Spørgsmålet var, om vi i den forbindelse kunne komme i kamp med WP flådestyrker. Det kunne ikke udelukkes, og vi analyserede de muligheder vi havde for at imødegå en sådan krænkelse af territoriet og folkeretten. Skulle og kunne vi lægge os i mellem og besvare ilden og beskytte de polske enheder? Vende ryggen til kunne og ville vi dødt og pine ikke.

I tiden op til Polenkrisen var antallet af WP-landgangstyrker blevet kraftigt forøget i løbet af nogle få år, og i en sjældent alvorlig og klar advarsel

udtalte chefen for Fregateskadren på Holmen, at de fjendtlige øvelser tog sigte på en invasion fra Østersøen, og at Danmarks kyster ville være det mest oplagte mål.

“Det er vores vurdering, at WP-pagtens styrker i Østersøen efterhånden har nået et sådant omfang, at der klart er tale om en offensiv styrke. Og når man ser på operationsområdet, så er NATOs nordflanke med de danske øer tydeligt det område, der vil blive aktuelt i en krigssituation”. Chefen for Fregateskadren, Kommandør Jørgen Bork, var – og er stadig – kendt for klar tale og hans advarsel gav genlyd.

Måske som reaktion på kommandørens advarsel, udtalte Professor dr. phil. Bent Jensen, at der sikkert ikke var ret mange danskere, der gik og spekulerede over de her ting. Det var Bent Jensens opfattelse, at dette selvfølgelig kunne ses som et sundhedstegn, men at det også var et udtryk for en virkelighedsfornægtelse, når danskerne nu levede i en ubehagelig virkelighed.

Flådens dagligdag omfattede jævnlige konfrontationer med WP flådestyrker i Østersøen og de danske stæder. Det var daglig kost at se en WP enhed rette sin kanon mod et NATO skib og tilmed kunne vi registrere når de låste – det vil sige måludpegede med radarsigter – det kunne vi høre i vores elektroniske lytteudstyr. Der er mange episoder, men det vil føre for vidt at nævne dem alle.

Retten til fri sejlads

Begge parter hævdede retten til at besejle de internationale farvande og der kunne til tider være trangt i Østersøen, hvor territorialfarvandene satte skarpe grænser for hvor man legalt måtte være. Det gjaldt om at være til stede, at vise flaget og ikke lade sig moppe ud af området. Døgnet rundt, alle årets dage rapporteredes om bl.a. WP tilstedeværelse og beredskab og flåden hævdede sammen med jagerberedskabet fra flyvevåbnet nationens suverænitet og fastholdt normalbilledet af den sikkerhedspolitiske arena i Østersøen og de tilstødende farvande. Også i farvandene omkring Færøerne og Grønland fastholdt flådens skibe suveræniteten i snævert samarbejde med allierede flåder i områderne.

Marking

Når mindre hurtige enheder mødtes på havet under øvelser kom man ofte tæt på hinanden. De såkaldte “marking” opgaver bestod i at sejle tæt på

den anden part og holde øje med hvad der skete. De sovjetiske OSA-klasse missilbåde var udstyret med et sindrigt maskineri bestående af 4 store flymotorer med cylindrene i stjerneform og koblet til hver sin skrue. Ganske opsigtsvækkende fremdrivningsmaskineri, der ikke krævede megen plads ombord, men det var sårbart og vanskeligt at reparere ombord.

Der var altså ikke tale om egentlige marinemotorer, men de havde en masse hestekræfter, og der var motorer til rådighed i rigelige mængder. Hvor vi gennemførte hovedeftersyn og reparerede igen og igen på vores maskineri, blev motorerne i WP missilbåde kasseret efter ganske få tusind timers drift. En noget anden opfattelse af vedligeholdelse og logistik kan man konstatere. På havet kunne disse højtydende motorer sætte gevaldig fart i OSA'erne, men de blev varme og kunne ikke gå fra høj fart til lav fart uden videre. Den viden benyttede vi i WILLEMOES-bådene, som med gasturbinerne kunne køre op og ned i fart uden problemer. Når en OSA-skibschef var blevet tvunget til hurtige fartændringer et par gange, måtte han "luske" hjem med overophedede motorer, og vi kunne i ro og mag og med et lille smil på læben koncentrere os om andre opgaver.

Sømilitær rustningskontrol

En redegørelse for flådernes betydning under den kolde krig ville ikke være komplet uden at også spørgsmålet om sømilitær rustningskontrol blev omtalt. Jeg var så heldig i efteråret 1989 af daværende chef for forsvarsstaben, viceadmiral Hans Garde, at få til opdrag at forfatte en redegørelse, som via SNU skulle forelægges regeringen. Min afhandling findes i Tidsskrift for Søvesen, nr. 1 1990, 169 årgang. Det er i denne forbindelse værd at bemærke, at de vestlige positioner var resultatet af en historisk udnyttelse af havene, og man fandt grundlæggende, at de oprindelige principper om kyststatens suverænitet over de indre farvande – det indre territorialfarvand – det vil sige et smalt farvandsafsnit med særlige rettigheder og et tilhørende princip om såkaldt udskadelig gennemfart – havde vist som et dueligt princip. Dette regime er som bekendt i dag udvidet med eksklusive økonomiske zoner, hvor særlige rettigheder for kyststaten er gældende. Denne status skal ses i lyset af udviklingen efter 2. verdenskrig hvor især udvinding af olie- og gasforekomster i havbunden, men også fiskeinteresser og miljøhensyn, har skærpet interessen for kontrol med farvandene. Fra vestlig side fremlagde man synspunkter, der talte mod en forøget national jurisdiktion over de vidtstrakte havområder, og

det var opfattelsen, at en sådan udvikling kunne indebære alvorlige sikkerhedspolitiske følger. Man frygtede, at kyststaterne ville kunne forhindre eller besværliggøre f.eks. sømilitære øvelser i det vi ellers omtaler som *mare liberum*.

I Østersøen ville en sådan udvikling i realiteten umuliggøre vestlig flådeaktivitet i alle andre dele af Østersøen end de danske og vesttyske zoner. Det ville i praksis betyde, at Østersøens status som "lukket hav" ville være en realitet. En sådan udvikling ville i Østersøen alene tjene sovjetiske interesser, men ikke på globalt plan. Derfor var de to blokke da også enige om at afvise – især tredje verdens lande krav i så henseende. Men samtidig fortsatte Sovjetunionen bestræbelserne på at begrænse adgangen til Østersøen så meget som muligt.

Fra sovjetisk side fremkom forslag om såkaldte begrænsningszoner for sømilitære styrker i internationale stræder og tilstødende farvande – bl.a. for antal og typer af flådefartøjer. I realiteten ville konsekvensen af sådanne forslag være, at hele det nordiske område blev en maritim zone domineret af Sovjetunionen med begrænsninger for flådeaktiviteter. Tilsvarende forslag fremkom for Atlanterhavet. Efter sovjetisk opfattelse skulle der oprettes aftalte zoner i Nord- og vestatlanten hvor det skulle være forbudt for alliancernes ubådsstyrker at operere. Dette er et usædvanligt godt eksempel på hvor vel koordineret de sovjetiske udspil var. Sagen var jo nemlig, at på grund af sovjetisk besiddelse af de store TYPHOON-ubåde, der i givet fald skulle operere tilbagetrukket fra sådanne zoner, så havde Sovjetunionen indledningsvis interesse i at holde vestlige styrker ude som kunne være en trussel mod bastionerne, hvorfra TYPHOON-både opererede. Især i de sidste år i den kolde krig, hvor sovjetstaten under Gorbatsjov kæmpede med stadig større økonomiske problemer, ville en sådan udvikling kunne bevare en relativ sovjetisk flådekapacitet, fordi forslagene alene var til ugunst for vesten.

Derfor blev sådanne tanker da også afvist fra vestlig side. De gav kun ensidige fordele for Sovjetunionen, og man betragtede de sovjetiske forsøg på at isolere de nordiske lande i maritime zone arrangementer med største alvor. Holdningen var, at man på det maritime område skulle træde yderst varsomt, og at man først ville se konkrete resultater på landjorden, før de maritime spørgsmål om rustningskontrol kunne drøftes i en større sammenhæng.

FN-studien af 1985

På svensk foranledning blev mulige foranstaltninger på flådeområdet behandlet i en større studie, "Study on the Naval Arms Race", New York, 26. juli 1985. Studien peger bl.a. på den militære asymmetri mellem de to blokke og de traditionelle maritime aktiviteter og deres implikationer for udnyttelse af havene gennemgås. Det fastslås i studien, at foranstaltninger på det sømilitære område ikke må true nogen stats sikkerhed, og ekspertgruppen identificerede mål for fremtidige bestræbelser: Mere konkret gav studien forslag til en række mulige foranstaltninger, der omfattede:

Kvantitative begrænsninger.

Kvalitative eller teknologiske begrænsninger.

Geografisk eller missionsbegrænsende.

Tillidsskabende foranstaltninger.

For de kvantitative begrænsninger var det især problemerne med verifikation, der trængte sig på. Men også de to alliansers forskellige afhængighed af maritime styrker medførte, at sådanne forslag ikke havde gang på jord.

Tilsvarende problemer gjorde sig gældende for kvalitative eller teknologiske begrænsninger. Hvordan kontrollerer man f.eks. et missil, der sidder i en kanister ombord på et sovjetisk skib i Barentshavet i en brandstorm en kold januar dag. Man foreslog også fra sovjetisk side fælles brug, reduktion eller fjernelse af overvågningssystemer på havbunden ... *man merkt die absicht ...* og kan i øvrigt trække en interessant parallel til den aktuelle debat om missilskjold.

For de geografiske begrænsninger gjorde der sig tilsvarende bekymringer gældende. Hvorledes skulle man f.eks. kontrollere om en sovjetisk ubåd overholdt evt. pålagte geografiske begrænsninger? For så vidt angår missionsbegrænsninger, så man i den sidste del af den kolde krig – for eksempel i Østersøen, at parterne opnåede en stabiliserende effekt ved selv pålagte begrænsninger.

På området tillidsskabende foranstaltninger så var det således, at USA i begyndelsen af 60'erne rejste tanken om sådanne særlige aftaler. I forslagene indgik såkaldt notifikation inden større øvelser, gensidige inspektioner samt forbedrede muligheder for militære konsultationer og kommu-

nikation. Der var tale om et sæt mere eller mindre psykologiske signaler med det sigte at skabe større åbenhed og gennemsigtighed. Det er min opfattelse, at sådanne tanker i realiteten medførte til afspænding på det maritime område uden at der egentlig var tale om at nogen af parterne opgav vitale interesser.

Bilaterale "Incidents at Sea" aftaler

Jeg husker endnu admiral Gardes holdning til dette område: "Niels, vi har søvejsreglerne, og de er gode nok". Man ønskede fra dansk side ikke at gå i bilateral dialog med Sovjetunionen. På den anden side kunne vi konstatere, at den første aftale om forebyggelse af "Incidents at Sea" blev indgået mellem USA og Sovjetunionen i 1972. I 1986 indgik Storbritannien en tilsvarende aftale og så sent som i 1988 indgik forbundsrepublikken en IaS aftale med Sovjetunionen. Aftalerne dækkede "The high Sea" og altså ikke strædeområder som de danske. Som nævnt byggede aftalerne på de internationale søvejsregler samt begrebet "godt sømandsskab". "Det kan vi godt selv klare ... sagde admiral Garde, det behøver vi ikke at indgå aftaler om". De seneste aftaler medtog en signaltabel til udveksling af meddelelser ved møde til søs og visse aftaler omfattede bestemmelser om årlige konsultationer. I min redegørelse til regeringen skrev jeg blandt andet om disse IaS aftaler:

"Danske flådeenheder besejler sædvanemæssigt Østersøen og de danske stræder og møder og observerer rutinemæssigt enheder fra andre nationer under ud- eller indpassage. Sikkerheden til søs hviler i de internationale søvejsregler samt i skibschefens erfaring. Fra dansk sømilitær side forekommer der ingen ønsker eller argumenter for indgåelse af aftaler bilateralt med Sovjetunionen. Under fremmede orlogsfartøjers passage af de danske stræder holdes de rutinemæssigt under observation som et led i farvandsovervågningen, herunder tilgodeses miljøberedskabet, eksempelvis i forbindelse med passage af nukleart fremdrevne skibe. Under sådanne opgaver efterlever danske orlogsskibe søvejsreglerne og udsætter ikke andre skibe for unødige gene. Som hovedregel er de danske skibe, der følger andre, langt mindre end disse, og de kan næppe anses som nogen trussel for den anden part".

Sammenfattende var den danske holdning, at mulighederne for maritim våbenkontrol ikke var alt for gunstige, hvorimod tillidsskabende foranstaltninger fortsat kunne udbygges, primært mellem styrkemæssigt ligeværdige parter. Det fremgik endvidere af vores overvejelser, at den føren-

de vestlige sømagt, USA, næppe ville ændre holdning inden for en overskuelig fremtid. USA havde om nogen – og har stadig – væsentlige geopolitiske hensyn at tage, herunder en betydelig afhængighed af skibsfart og dertil knyttet handel. Tilsvarende gør sig gældende for resten af den vestlige verden. Nøglen – pegede vi på – til at forsvare sådanne vitale interesser var og er fortsat ultimativt de vestlige flåder. Derfor afviste vesten en udvikling hvor flådernes handlemuligheder og dermed sikkerheden blev reduceret.

Afslutning

For de vestlige flåder var opgaven under den kolde at sikre retten til fri besejling, og dermed at hævde princippet om havenes frihed. Opfattelsen var, at enhver indskrænkning af denne ret ville reducere mulighederne for at reagere i en krise og operere i overensstemmelse med den vestlige flådestrategi.

Den vestlige alliance var i krise og krig med WP afhængig af, at kunne tilføre Vesteuropa nødvendige forstærkninger og forsyninger over Nordatlanten fra USA .

På den anden side stod WP, hvor landene ikke på samme måde var afhængige af en robust maritim strategi, men tværtimod så det som en fordel at reducere og begrænse det maritime område. WP kunne fremføre sine styrker mod alliancens indre grænser – bogstavelig talt bag koldkrigens jerntæppe – ad sikre indre ruter. NATO var afhængig af transport over lange og sårbare luft- og søveje. Tilsvarende forløb de indre handelsveje i WP over land, hvor den vestlige verden var helt afhængig af transport af råstoffer og forarbejdede handelsvarer over oceanerne. Som følge af Sovjetunionens globale status var den røde flåde – ligesom US NAVY spredt over hele kloden, hvorimod de europæiske flåder generelt opererede i mere lokale mønstre.

Man kan sige, at NATO afhængighed af transporter over havet i fred såvel som krig havde samme vitale betydning for de vestlige nationer som jernbane og vejforbindelserne havde for WP landene, hvor 75% procent af forstærkningerne til den europæiske krigsskueplads var forudset fremført med jernbane. NATO skulle påregne at flytte ca. 90% af samtlige forstærkninger over havet og skulle i givet fald beskytte 700-800 skibsladninger om måneden. Totalt skulle der overføres mere end 16 millioner tons udrustning – vægtmæssigt svarende til 267.000 leopardkampvogne

– fra USA til Europa indenfor de første 180 dage af en konflikt. Endvidere kom luftbåren overførsel af 1.5 millioner soldater til hurtigt forstærkning af Europa.

Disse store tal og de rå kendsgerninger understreger bedst hvor forskellige de to alliancers flådemissioner var. De omfattende transportopgaver medførte, at de vestlige flåder skulle operere i et område, der var 20 gange større end Europa. Derfor var kapaciteten og antal skibe så afgørende for de vestlige flåders evne til at løse de foreliggende opgaver.

Set i det perspektiv, var den danske debat om de såkaldt "store skibe" og udfasningen af fregatterne rent ud sagt hovedløs og åbenbarede en rystende mangel på forståelse for den kolde krigs grundlæggende strategiske og herunder navnlig maritime præmisser.

Jeg nævnte indledningsvis, at for NATO flåderne var betydningen af det nordatlantiske område ikke ny. Under 2. verdenskrig udkæmpedes Slaget om Atlanten. Der var tale om en eksistenskamp. Parallellen til omstændighederne under den kolde krig synes at godskrive min tese om, at uden de vestlige flåder ville den kolde krig formentlig have fået et andet og for vesten mindre gunstigt forløb.

Post-den kolde krig

Og hvor står vi så nu efter den kolde krig? Der er næppe megen diskussion om, at fokus er skiftet. Fra de store operationer på de åbne have til støtte for NATO forsvarsplaner er de maritime opgaver i dag rettet mod de såkaldte "littoral missions" til støtte for landoperationer. Jeg kan blot nævne Golfkrigen og de efterfølgende operationer i Adriaterhavet. Afledt af denne udvikling, rettes der stadig større opmærksomhed mod de såkaldte "joint" eller flerværns operationer. Joint operationer i kystnære områder udgør et komplekst mix af muligheder og udfordringer. På den anden side må skiftet til fokus på kystnære operationer ikke foranledige nogen til at tro, at betydningen af at kunne udføre opgaver på det åbne ocean kan overses. Ubådstruslen er ændret, men den er absolut ikke forsvundet.

Det er også værd at bemærke den usædvanlige "koldsindighed", der fra politisk side udvist under den kolde krig – ikke mindst set i lyset af vores kendskab til WP planer:

*Forsvarets fredsstyrke blev i perioden fra 1965 til 1987 reduceret med 40%
Hærens kampunderafdelinger blev reduceret med 47%
Søværnets sejlgende enheder blev reduceret med 18% og
Antallet af kampfly blev reduceret med ca. 34%*

Man må sige, at fredsdividenden blev udbetalt tidligt. At udbetalingerne synes at fortsætte beviser, at politik absolut ikke behøver at forholde sig til kendsgerninger.

For den danske flåde er tilpasning til de nye omstændigheder nu sat i fokus. Vi har omkring år 2000 ofret hjerteblod i form af de 10 enheder af WILLEMOES-klassen, vi har ofret 2 ud af 4 store minelæggere, vi har foræret BESKYTTEREN væk og vi har solgt de trofaste gamle tankskibe.

Vi må nu kæmpe for, at erstatningerne for det vi allerede har udfaset, i form af de nye store Fleksible støtteskibe, og derefter patruljeskibene både kvalitativt, men så sandelig også kvantitativt vil sætte Danmark i stand til at møde de mange udfordringer, som en øjensynligt stedse ufredelig verden og en dertil hørende moderne maritim strategi. Hertil kommer behovet for at bevare det danske ubåds våben. Heldigvis synes der at være bred forståelse for betydningen af at Søværnet fortsat levere en balanceret kapacitet, ligesom betydningen af moderne ubåde fremhæves fra mange sider.

Jeg håber min korte forelæsning har genopfrisket erindringen om flådernes betydning under den kolde krig og givet inspiration til fortsat argumentation for, at orlogsflaget også i de kommende år skal veje fra et tilstrækkeligt antal moderne og velbemandede orlogsskibe. Den kolde krig viste, at den vestlige verden ikke kan undvære robuste flådestyrker. Intet tyder på, at fremtiden i så henseende skulle tegne sig anderledes.

DANMARKS ÆLDSTE KYSTRADIOSTATION

af kontreadmiral Poul Schriver

Radioens pionértid

Da nyhederne og de tekniske detaljer om italieneren Marconis anvendelse af elektromagnetiske bølger til trådløs telegrafi i årene 1896-97 nåede Danmark, gik to statsinstitutioner i gang med at foretage forsøg med dette nye meddelelsesmiddel, nemlig Telegrafvæsenet og Marinen. De første forsøg med trådløs telegrafi i Marinen blev indledt i 1899 under ledelse af Søminekorpset, som var ansvarlig for elektrisk og elektromagnetisk materiel i Marinen. Forsøgene blev – med en blanding af indkøbt apparatur og selv fremstillede materieldele – udført på grundlag af de ret detaljerede beretninger, der forelå fra tilsvarende forsøg i England, Tyskland og Italien. Resultaterne, som er beskrevet af underminør L.E. Larsen i *Radiotelegrafiens udvikling i den danske marine* var noget svingende, men lovende nok til at Søminekorpset i 1902 hos Siemens-Halske i Tyskland indkøbte to komplette radioanlæg til installation i kystforsvarsskibene HELGOLAND og HERLUF TROLLE. Med disse apparater opnåedes en rækkevidde på op til 22 sømil. Året efter købtes endnu et anlæg, men af en nyere type, og ved en modifikation af de to nævnte, komplette anlæg opnåedes rækkevidder på op til 38 sømil. Sikker forbindelse etableredes dog kun over noget kortere afstande.

I 1905 installeres den første radiostation på land i en af Søminekorpsets bygninger på Nyholm, og med den kunne man holde forbindelse til de af Flådens skibe, som var udstyret med radioapparatur. Senderen, som var en gnistsender af mærket Telefunken, havde en effekt på 0,75 kW, og modtageren var udstyret med både en skrivemodtager og en telefon til høremodtagning. Stationen omtales efterfølgende i såvel offentlig korrespondance som i litteratur som "Orlogsværftets radiostation på Holmen".

På grundlag af Marinens første forsøg med gnisttelegrafering blev der ved Marineministeriets foranstaltning etableret trådløs kommunikation mellem Blåvandshuk fyr og fyrskibet Vyl i 1901 og med Horns Rev fyrskib i 1902.

Internationale radiokonferencer

Uden for Danmark gik det stærkt. I 1903 havde skibsfartens anvendelse af trådløs telegrafi allerede antaget et sådant omfang, at der opstod behov for at indgå internationale aftaler om benyttelse af bølgelængder og metoder for den trådløse trafiks afvikling mm. Trådløs telegrafi havde endvidere i flere tilfælde været afgørende for en heldig gennemførelse af redningsaktioner ved søulykker, og en yderligere forøgelse af sikkerheden på verdenshavende ville kun kunne opnås ved internationale aftaler. På den baggrund indbød Tyskland til afholdelse af en international radio-konference i Berlin i sommeren 1903. På konferencen diskuteredes bøl-gelængder for maritim korrespondance, internationalt nødsignal mm., men det vigtigste punkt, nemlig retten til fri korrespondance mellem skibs-stationer og kyststationer uafhængig af stationstype og fabrikat kunne man ikke blive enige om, bl.a. fordi Italien og Storbritannien var bundet af mangeårige aftaler med Marconi-Selskabet om driften af respektive landes kystradiostationer. Konferencen sluttede uden vedtagelse af en konvention.

Efter flere udsættelser indbød den tyske regering igen til afholdelse af en international radiokonference i Berlin i efteråret 1906, og denne gang lykkedes det at få vedtaget en radiokonvention, som skulle træde i kraft den 1. juli 1908. Konventionen indeholdt aftaler om at oprette og drive kystradiostationer til rådighed for skibsfarten og at udveksle trafik uden hensyn til stationstype og fabrikat, bølgelængder til anvendelse af de maritime tjenester, enighed om anvendelse af SOS som internationalt nødsignal, krav til telegrafister mm.

Den første danske radiolov

Berliner-konventionen blev ratificeret af Danmark, og i april 1907 udstedes den første danske radiolov. Udover konventionens aftaler indeholder loven en vigtig bestemmelse om, at staten på dansk land- og søterritorium har eneret til anlæg og drift af trådløse telegrafer, og at skibe under dansk flag skal have tilladelse fra Ministeriet for Offentlige Arbejder til at oprette og drive telegrafstationer.

Nedsættelse af en radiodelegation

Umiddelbart efter lovens vedtagelse nedsattes en "Delegation til en Behandling af Spørgsmaalet om Anlæg af Landstationer for Radiotele-grafering". Delegationen afgav en betænkning, hvori der henvises til Ministeriet for Offentlige Arbejders skrivelse af 7. juni 1907,

... ifølge hvilken nævnte Ministerium kunne tiltræde, at lade Spørgsmålet om Anlæg og Drift af Landstationer for Radiotelegrafering behandle af Delegerede fra de tre nærmeste interesserede Ministerier, nemlig Krigsministeriet, Marineministeriet og Ministeriet for Offentlige Arbejder, således at der af de pågældende Delegerede udarbejdes Forslag til denne Sags Ordning i sine Hovedtræk.

I betænkningens indledning opsummeres telegrafstationer på land eller i fastliggende skibe som følger:

1. Ingeniør (Valdemar) Poulsens forsøgsstationer i Lyngby,
2. Marinens station på Orlogsværftet,
3. Statsbanernes stationer på Gedser jernbanestation og trådløse telegraf på Gedser fyrskib og
4. Stationerne "Horns Rev" og "Vyl" samt ved Blåvandshuk fyr.

Det oplyses, at ingen af de nævnte stationer er eller har været åbne for offentlig telegrafkorrespondance, idet det dog bemærkes, at Det Forenede Dampskibs-Selskab og Det Østasiatiske Kompagni – og ved en enkelt lejlighed et tysk dampskibsselskab – mod at afholde de dermed forbundne udgifter har haft tilladelse til at afvikle deres trafik via "den militære station på Orlogsværftet".

Til brug for betænkningen forelå der fra Marineministeriet et længere notat, hvori der bl.a. stilles forslag om, at oprettelse og drift af de fremtidige kystradiostationer bliver henlagt under Marinen, idet Marinen har den nødvendige sagkundskab og erfaring både med hensyn til radioanlæg og til alle andre forhold vedrørende skibsfarten. Telegrafvæsenet var meget imod den af Marineministeriet foreslåede ordning og fremførte i et skriftligt indlæg til delegationen bl.a., "at denne nye form for telegrambefordring naturligt måtte foregå inden for Telegrafvæsenet og ikke henlægges under et andet ministerium."

Betænkningen blev i det store og hele et kompromis mellem Marineministeriets og Telegrafvæsenets synspunkter. På grundlag af de erfaringer, der allerede er indhøstet med Marinens radiostation på Holmen og med Valdemar Poulsens station i Lyngby, og i lyset af de opgaver, der skal løses i fred såvel som i krig samt under hensyntagen til økonomiske faktorer, anbefales i betænkningen anlæg af en større station i Jylland samt en udvidelse af Marinens station på Nyholm. Man var nødt til at enes om én station i københavnsområdet, da to stationer ville forstyrre hinanden.

Anbefalingen omfatter endvidere udvidelse af Marinens station på Nyholm til en sendereffekt på 2,5 kW, åbning af stationen for offentlig korrespondance med handelsskibe samt etablering af en telegraflinie til hovedtelegrafstationen. Radiostationen skulle bemannes udelukkende med Marinens egne telegrafister og for fremtiden være både offentlig kyststation og flåderadio for Marinens egen trafik. "Under hensyn til, at det såvel civilt som militært må betragtes som påtrængende nødvendigt, at de pågældende Arbejder allerede nu bringes til udførelse" indstilles, at en bevilling søges ved ændringsforslag til finanslovforslag 1908/09 med henblik på at sikre udvidelsen. Fremtidige driftsudgifter skulle deles lige-
ligt mellem Marineministeriet og Ministeriet for Offentlige arbejder.

Betænkningen var også visionær. Det erkendtes, at kun få danske – og et minimum af udenlandske – koffardiskibe endnu førte trådløse telegrafapparater med sig, men at "den tid formentlig ikke ligger langt ud i fremtiden, da dette forhold er forandret". Ved gennemførelse af nævnte anbefaling ville den danske stat derfor stå fuldt rustet til at møde de krav, der ville blive stillet fra såvel indland som udland med hensyn til radiokommunikation – og Danmark ville hermed kunne opfylde de krav, der ifølge Berliner-konventionen af 1907 skulle træde i kraft i 1908.

Etablering af en radiostation på Frederiksholm

Den 4. februar 1908 tiltrådte Finansudvalget en bevilling på kr. 25.000,00 til udvidelse af Orlogsværftets radiostation, og i en håndskrevet skrivelse fra Marineministeriet til Chefen for Orlogsværftet dateret 4. april 1908 meddeles det bl.a.: *"Endvidere bifalder Ministeriet, at Orlogsværftets Radiotelegrafstation, samtidig med at den udvides til at kunne benyttes til offentlig korrespondance, flyttes til Eksercerpladsen på Frederiksholm."* *"Dette meddeles tjenstligt Orlogsværftet til Efterretning og videre foranstaltning"*

Nu skulle det gå stærkt, da konventionen trådte i kraft 1. juli samme år. Orlogsværftets arkitekt Olaf Schmidth tegnede bygningen, som i træ blev opført på Frederiksholm i den sydlige del af det område, som senere blev til Holmens Idrætsanlæg, idag et civilt boligkompleks benævnt *Schifters Kvarter*. Den 31. august 1908 kunne Marineministeriet meddele Ministeriet for Offentlige Arbejder, at den nye station kunne tages i brug fra 1. september samme år. Telegrafvæsenet erklærer sig indforstået hermed og svarer, at den officielle åbning af stationen for offentlig korrespondance for skibe af alle nationaliteter først kan finde sted, når nødvendige oplys-

Radiostationen på Frederiksholm før flytning. Opstillet 1908.

ninger om stationen er tilgået *Den Internationale Telegraf Unions* kontor i Bern (oprettet i 1865). Stationen, som fik navnet *København Radio* med kaldesignalet *GRA*, tages i brug som flåderadio den 1. september, men den officielle åbning som offentlig kystradiostation udskydes til april 1909.

Radiostationen etableres med en ny 2,5 kW gnistsender af mærket Telefunken samt en modtager indrettet for såvel skrive- som høremodtagning. Den første antenne er en paraply-antenne med en midtermast fra kryds-erfregatten *Fyen* på 75 meter. Da det viser sig, at denne antenne ikke kan arbejde på den maritime bølgelængde 300 meter, opsættes umiddelbart herefter en antenne beregnet herfor. Efter en international radiokonference i London i 1912 fik København Radio i 1913 tildelt kaldesignalet OXA.

Udvidelse af København Radio

Søminekorpsset varetog den løbende vedligeholdelse af eksisterende materiel og tilsikrede løbende moderniseringer ved tilgang af nye sendere og modtagere. Planer om at supplere telegrafforbindelserne via søkabler til Færøerne og Island med trådløs telegrafi – med København Radio som reserve – førte i 1915 til en udbygning af stationen og anskaffelse af nyt radiomateriel.

København Radio under første verdenskrig

Ved udlægning af minespærringer i vore gennemsejlingsfarvande i august 1914 lykkedes det som bekendt Danmark at holde sig neutral under første verdenskrig. Forsøg på gennemsejling blev anset for at være en neutralitetskrænkelse, og det krævede en betydelig indsats af Flåden at bevogte spærringerne. Ved krigsudbruddet i 1914 var al offentlig korrespondance blevet centraliseret gennem København Radio, men Marineministeriet forlangte, at denne korrespondance blev indstillet. Dette blev tiltrådt af Ministeriet for Offentlige Arbejder.

Efterhånden som krigen udviklede sig, fandt Telegrafvæsenet det imidlertid ikke nødvendigt, fortsat at holde København Radio lukket for offentlig trafik. Begrundelsen herfor var bl.a., at flere andre neutrale stater, herunder Norge og Sverige, afviklede offentlig trafik via deres kystradiostationer. Marineministeriet og Flådens Overkommando var ganske uenige med Telegrafvæsenet. Danmark var som neutral stat i henhold til de da gældende konventioner for krig forpligtiget til at hindre neutrali-

tetskrænkelser, og da flere sådanne krænkelser var forsøgt, var begrundelsen for fortsat lukning for offentlig korrespondance gældende. Det var nødvendigt for Flådens Overkommando løbende at kunne modtage efterretninger via København Radio som flåderadio for på grundlag heraf at kunne disponere Flådens skibe til områder, hvor forsøg på eventuelle neutralitetskrænkelser måtte blive observeret.

Forholdet mellem Marineministeriet og Flådens Overkommando på den ene side og Ministeriet for Offentlige Arbejder og Telegrafvæsenet på den anden var på det tidspunkt ikke det bedste. Flådens Overkommando gik så vidt at foreslå samarbejdet mellem Marineministeriet og Ministeriet for Offentlige Arbejder ophævet og afviklet, såfremt Telegrafvæsenet fremturede. Overkommandoen kunne dog – afhængig af situationen – gå med til en delvis genåbning af København Radio for offentlig korrespondance, men på den betingelse, at det efter Overkommandoen vurdering skulle være muligt med øjeblikkeligt varsel at lukke for offentlig korrespondance. Som et eksempel på det dårlige klima kan nævnes, at Telegrafvæsenet som en af sine begrundelser for at åbne for offentlig trafik anførte, at der ikke i forhold til Flådens korrespondance blev afviklet så mange telegrammer til civile skibe, hvilket i en skrivelse fremføres som *“...denne Overkommandoes opfattelse må sikkert bero på, at den ikke er bekendt med omfanget af stationernes almindelige trafik med fremmede skibe”*. Hvilket vanskeligt kunne opfattes som andet end en fornærmelse.

Stationen blev i 1916 delvis åbnet for offentlig trafik til civile skibe, men Flådens Overkommando fandt behov for at placere en officer på vagt i radiostationen for at sikre, at Flådens korrespondance fik prioritet over anden trafik. En 5 sider lang vejledning benævnt *“Officerers berettigelse på Orlogsværfters Radiostation”* skulle bidrage til at tilsikre dette.

København Radio i mellemkrigsårene og under anden verdenskrig

Ved etableringen af København Radio på Frederiksholm i 1908 var sende- og modtagefunktionerne samplaceret, men i 1934 flyttedes modtagefunktionen til Strickers Batteri på Amager for at undgå forstyrrelser fra egne radiosendere. Senderne på Holmen blev herefter fjernstyret fra Strickers Batteri. Ved krigsudbruddet den 9. april 1940 fortsatte København Radio som såvel offentlig kystradiostation som flåderadio, men under kontrol af den tyske besættelsesmagt. Den 29. august 1943 overtog tyskerne København Radio, som – fortsat under tysk kontrol – fortsatte

som offentlig kystradiostation indtil omkring september samme år, da funktionen som offentlig kystradiostation blev overtaget af Lyngby Radio. Herefter anvendte tyskerne stationen til radiokommunikation med egne enheder. Under krigen blev sendere installeret på Strickers batteri og modtagefunktionen blev flyttet til Kløvermarken på Amager.

København Radio i efterkrigsårene

Om tiden umiddelbart efter den tyske kapitulation beretter Materielmeister I H.F.M.Hansen, Søminevæsenets Radiosektion, følgende:

Paa selve Kapitulationsdagen Lørdag den 5. Maj 1945 installerede det Radiopersonel, der var udsat til Radiostationer i Københavns Omegn, Radiostation i Marineministeriet. Radiostationen havde i lang Tid været opmagasineret imellem Provianten i Christiansborg Slots Proviantkælder. Ved Hjælp af Frihedskæmpere blev Station og Materiel hentet frem og transporteret til Marineministeriets Rådium, hvor den blev installeret og aabnet for Drift som en Slags Flaaderadio, samme Dag Kl. ca. 13.00. Marineministeriet var hermed i Radioforbindelse med øvrige i Landet etablerede Radiostationer.

Mandag den 7. Maj blev Flaaderadio (Strickers Batteri) og en af Tyskerne etableret Radiostation på Kløvermarken forladt af Tyskerne. Tirsdag den 8. Maj paabegyndte Radiopersonellet at undersøge ovennævnte Stationer. Det viste sig, at Tyskerne havde anbragt Sprængpatroner i de forskellige Sendere. Ingen af disse var bragt til Eksplosion, og de blev alle fjernet af Søminevæsenets Sprængstofmester. Tyskerne havde installeret Radiomodtagerstation paa Kløvermarken. Radiosenderne var installeret paa Strickers Batteri, og betjentes ved Fjernstyring fra Modtagerstationen paa Kløvermarken. I løbet af Dagen blev Senderne undersøgt og bragt i Orden saaledes at Flaaderadio kunde gænaabne Kl. 17.30 og den midlertidige Radiostation i Marineministeriet kunde lukkes."

Modtagefunktionen forblev på Kløvermarken, men senere blev sendefunktionen retableret i stationen på Frederiksholm. København Radios funktion som offentlig kystradiostation blev dog ikke genoptaget efter krigen. Stationen fortsatte som flåderadio og indgik i Søværnets flåderadionet indtil omkring midten af 1960'erne. Senderne blev i den sidste del af stationens operative periode fjernbetjent fra Søværnets operative Kommando i Århus. I 1948 fik den nyoprettede Søværnets Sonarskole til huse i en del af den lille træbygning, men dette værtskab holdt ikke i længden. For når senderne gik i gang, var det ganske umuligt at benytte andet elek-

tronisk udstyr i nærheden. Sonarskolen blev derfor i 1958 flyttet til Nyholm til den sydlige ende af Østre Takkeladshus. Efter indstilling af flåderadiofunktionen førte den lille træbygning en ret upåagtet tilværelse og blev indtil udflytningen fra Holmen anvendt til omklædningsrum for idætsudøvere, mødevirksomhed og sociale arrangementer.

Flådens udflytning fra Holmen

Efter politisk beslutning i 1991 om Flådens udflytning fra Holmen og nedlæggelse af Flådestation København, blev Frederiksholm afhændet til brug for institutioner fra statslige styrelser samt udnyttelse til erhvervsformål og boliger. I Søværnets Materielkommando drøftedes muligheden for at bevare den bygning, som havde fungeret som Danmarks første kystradiostation, for eftertiden, men et egentligt bevaringsprojekt måtte opgives på grund af de dermed forbundne udgifter. Bygningen var ikke fredet, men den blev af Planstyrelsen betegnet som "uundværlig i dansk bygningskultur", ligesom den i bydelskortet for Christianshavn havde fået karakteristikken "høj bevaringsværdi". Alligevel blev bygningen dømt til nedrivning eller afhændelse for at give plads til nybyggeri.

Foreningen til bevarelse af Danmarks ældste radiostation

En lille gruppe personer med interesse for radioens udvikling og historisk teknologi blev i 2000 opmærksom på den skæbne, der var tiltænkt den lille træbygning, og med det erklærede formål at bevare bygningen ved fredning eller flytning og genopførelse et andet sted dannede gruppen *Foreningen til bevarelse af Danmarks ældste Radiostation*. Foreningen fik råderet over bygningen, og ved en ihærdig indsats lykkedes det at opnå forsvarrets tilladelse og støtte til flytning af bygningen fra Frederiksholm til Nyholm. Den blev adskilt i to dele, og flytning til midlertidig placering ved siden af Planbygningen gennemførtes i efteråret 2001. Med hjælp fra forsvarrets myndigheder lykkedes det herefter foreningen at opnå relevante myndigheders tilladelse til at genopstille bygningen på A. H. Vedels Plads på Nyholm. Og med velvillig støtte fra forsvarret og 1,6 mio. kr. fra *A. P. Møller og Hustru Chastine McKinney Møllers Fond til almene Formål* samt støtte fra flere interesserede virksomheder blev genopførelse og renovering færdiggjort i oktober 2003.

Foreningens formål

Foreningens primære formål er at bevare den arkitektonisk unikke bygning for eftertiden. Dette formål er nu opfyldt. I forbindelse med arbejdet med genetablering af bygningen blev foreningens bestyrelse imidlertid

Flytning af radiostationen i december 2001.

Rasdiostationen manøvreres på plads (december 2001).

Danmarks ældste kystradiostation, nu flyttet til og opstillet på Nyholm, hvor den efterhånden skal indrettes til museum.

opmærksom på Søværnets magasiner med gammelt radioudstyr, herunder udstyr fra København Radios tidligste periode, som anses for at være helt enestående. Af interesse for sagen tilbød bestyrelsens medlemmer, som alle er radioamatører eller -teknikere, at renovere dette udstyr. I forbindelse hermed opstod tanken om efter genetablering at indrette bygningen til museum for radiomateriel fra radioens pionértid omfattende såvel Søværnets udstyr som udstyr, foreningen selv anskaffede. Marinestation København har accepteret idéen, og vil stille Søværnets udfasede radio-udstyr til rådighed til formålet.

Bygningen som museum

Der vil blive lagt vægt på, at museet også benyttes til undervisning og praktiske demonstrationer af radiokommunikationsudstyr anvendt af kystradiostationer og skibsradiostationer, og der vil blive mulighed for at tilbyde særarrangementer til skoleklasser og kurser m.fl. omfattende orientering om og demonstration af datidens radioudstyr. I demonstrationer af kystradiostationens radioudstyr vil skibsradiostationen om bord i den på Nyholm henlagte museumsfregat PEDER SKRAM deltage. Bygningen er indtil sommeren 2005 udlånt til søværnet, hvorefter det er planen

at indrette den til museum. Driften vil blive forestået af *Foreningen til bevarelse af Danmarks ældste Radiostation*. Medlemmer af foreningen og af foreninger for radioamatører og radiohistorikere vil varetage tilsyn og forestå rundvisninger og demonstrationer af det udstillede apparatur.

Fredning af bygningen

Før Foreningen til bevarelse af Danmarks ældste Radiostation kom ind i billedet, havde der været gjort forgæves forsøg på at frede den lille træbygning, som havde rummet Danmarks første kystradiostation, og som muligvis er den ældst bevarede kystradiostation i verden. Det lykkedes heller ikke den nystiftede forening at få gennemført en fredning, thi inden et svar herpå forelå, fik den pittoreske lille bygning, som anses for at være et vidnesbyrd om og et enestående monument for den trådløse kommunikations pionértid, med velvillig assistance fra alle implicerede personer og myndigheder sin blivende placering på Nyholm, i fornemt selskab med Mastekranen, Under Kronen og Rigets Flag.

Kilder:

FLÅDEN – administration, teknik og civile opgaver,
Martins Forlag, København 1962,

Barmslev, Gunnar:

Radioens udvikling 1898 – 1933
Post- og Telegrafvæsenet 1982

Hansen, H.F.M.. materielmester I:

Oversigt over Radiopersonellet og dets Uddannelse fra Gnisttelegrafens Indførelse i Marinen samt nogle nævneværdige Data vedrørende Materiellet
Udarbejdet ved Søminevæsenets Radiosektion 1949

Jespersen, Hannibal, søminemester:

Telegrafering uden Traadforbindelse,
Tidsskrift for Søvæsen, Bd.34, april 1899

Larsen, L.E., underminør:

Radiotelegrafiens udvikling i Den danske Marine,
Statens Teletjeneste 1989,

Larsen, L.E., løjtnant:

Kystradiostation "København Radio" OXA,
Radio Maanedts Magasin den 5. April 1924

Materiale fra Søminevæsenets arkiver.

MEDDELELSE FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

FORMANDENS ÅRSBERETNING FOR DET 220. FORSAMLINGSÅR

Mødeaktivitet i det 220. forsamlingsår

Det 220. forsamlingsår var igen et godt år for Søe-Lieutenant-Selskabet, med god tilslutning til afholdte arrangementer, fortsat stabil drift af selskabet og en stabil økonomi. Implementeringen af Søe-Lieutenant-Selskabets Hæderslegat til en nyudnævnt PL ved SOS samt implementeringen af H.C. Sneedorff-prisen til en nyudnævnt KL ved SOS er nu tilendebragt. Indtil videre finansieres uddelingen direkte af selskabets driftsmidler.

Alle planlagte møder i forsamlingsåret blev gennemført efter planen. Emnerne for de afholdte møder var koncentreret omkring de udfordringer som vore allieredes flåder står overfor i de 21. århundrede, de *live* operationer Søværnet har deltaget i samt det kommende forsvarsforlig.

Der har ikke været afholdt møder i Frederikshavn i det forgangne mødeår.

Det gennemsnitlige antal deltagere til møderne var 25, hvilket må betegnes som værende tilfredsstillende.

Prisspørgsmål

Der blev ikke fremsat noget prisspørgsmål i det 220. forsamlingsår.

Andre arrangementer

I forbindelse med højtideligholdelsen af Slaget ved Sjællands Odde den 22. marts nedlagde næstformanden en krans ved Peter Willemoes' mindesmærke på Odden Kirkegård. Dette arrangement var tillige en markering af den afsluttede renovering af mindestøtten og gravstenen, som alene blev gennemført med økonomisk støtte fra A.P. MØLLER OG HUSTRU CHASTINE MC KINNEY MØLLERs FOND TIL ALMENE FORMÅL. Det var et meget flot arrangement med deltagelse af 2 repræsentanter fra A.P. MØLLER-fonden. Mindestøtten og gravstenen fremstår flotte og imponerende med den ære, som søhelten fortjener.

I 2002 blandede SLS sig i debatten omkring placeringen af NIELS JUEL statuen, som tidligere orienteret. Efter ca. 2 års sagsbehandling ved diverse myndigheder er det nu blevet besluttet, at statuen skal blive stående på den nuværende placering – nøjagtigt som selskabet plæderede for.

Den 2. april – på 201-årsdagen for Slaget på Reden – deltog et bestyrelsesmedlem i kransenedlæggelsen ved mindesmærket på Holmens kirkegård sammen med sekretæren, en repræsentant fra Marineforeningen, og Søværnet, Chefen for Marinstation København. Efterfølgende nedlagdes en krans ved Olfert Fischers gravmonument ved den Tysk Reformerte Kirke i Gothersgade i København. Til stede ved den lejlighed var tillige repræsentanter for kirke og menighed samt en fjern slægting til Olfert Fischer.

Den 16. december deltog et bestyrelsesmedlem i udnævnelsen af KL ved Søværnets Officersskole. Ved denne lejlighed uddeltes det modificerede pris-spørgsmål for bedste individuelle hovedopgave. Modtageren var KL Rasmus Moll Jakobsen, som belønnedes med 2.000 kr.

Den 17. juni deltog næstformanden i udnævnelsen af KL ved Søværnets Officersskole. Ved denne lejlighed uddeltes for første gang H.C. Sneedorff-prisen for bedste individuelle hovedopgave. Modtageren var KL Jack Brandt Jørgensen, som belønnedes med 2.000 kr. Afhandlingen publiceres senere i Tidsskrift for Søværnen.

Den 22. juni afholdtes i Søofficersforeningens lokaler et introduktionsarrangement for afgangsklassen ved Søværnets Officersskole i fællesskab med Søofficersforeningen. Arrangementet afstedkom 9 indmeldelser i Søe-Lieutenant-Selskabet. Efterfølgende har flere dog meldt sig ind – mere om det senere.

Den 24. juni deltog næstformanden i udnævnelsen af afgangsklasserne fra Søværnets Officersskole. Ved denne lejlighed uddeltes Søe-Lieutenant-Selskabets Hæderslegat. Modtageren af legatet var PL Brian Hvilshøj Andersen, som belønnedes med to år gratis medlemskab af selskabet samt "en ekstra dagsration rom".

Driften af selskabet

Selskabets drift har i det 220. forsamlingsår været præget af stabilitet og kontinuitet. webmaster-funktionen og annonceredaktør-funktionen har på forsøgsbasis ligget under sekretærens arbejdsområde. Denne organisation af selskabets funktioner har fungeret hensigtsmæssigt og er nu endeligt implementeret.

Selskabets økonomi

Ved afslutningen af det forrige (219.) forsamlingsår udviste regnskabet et underskud på ca. kr. 8.000. Vi har i bestyrelsen vedtaget en lille ændring i udarbejdelsen af regnskabet, således at annonceindtægterne og udgifterne følger udgivelserne af Tidsskriftet, og dermed udviser et mere reelt bilde af driften. Regnskabet for det 219. forsamlingsår udviser således et overskud på 5.000 kr. mod det tidligere nævnte underskud på 8.000 kr.

Regnskabet for det 220. forsamlingsår udviser et lille overskud på ca. kr. 3.000 kr. på driftsregnskabet. Resultatet anses som meget tilfredsstillende under hensyntagen til de uforudsete portoudgifter på ca. 40.000kr., som selskabet fik da regeringen fjernede portotilskuddet. Det opnåede positive resultat skyldes alene øgede annonceindtægter, som selskabet i større grad er blevet afhængig af på grund af de øgede portoudgifter.

I det 220. forsamlingsår havde selskabet finansielle indtægter på 32.000 kr. Hovedstolen på selskabets fonde er ved udgangen af det 220. forsamlingsår øget til ca. 630.000 kr.. Bestyrelsen agter at fortsætte bestræbelserne i at øge hovedstolen på selskabets fonde for på sigt at opnå økonomisk uafhængighed. I den forbindelse skal det understreges, at denne bestræbelse naturligvis ikke bliver på bekostning af selskabets aktiviteter.

Af- og tilgang af medlemmer

I det forgangne år er flg. medlemmer afgang ved døden:

KA Mads Ejner Michelsen
OK C. Carsted

6 har meldt sig ud og 21 har meldt sig ind.

Således er antallet af medlemmer pr. 30. september 2004: 524.
En nettotilgang på 13 medlemmer.

Den nye bestyrelses sammensætning

Ved det sidste møde i det 220. forsamlingsår valgtes ny bestyrelse for det 221. forsamlingsår. Bestyrelsen således følgende sammensætning:

Formand: Kaptajnløjtnant Niels Mathiesen (indtil 1-1-2005)

Næstformand: Premierløjtnant Nicholas Karlsen (formand fra 1-1-2005)

Regnskabsfører: Premierløjtnant Christian Meinertz

Suppleant: Premierløjtnant Michael G. Landmark

Suppleant: Kaptajnløjtnant Bo Flemming Overgård (næstformand fra 1-1-2005)

Suppleant: Premierløjtnant Henrik K. Schjoldager (fra 1-1-2005)

De forskellige udvalg tilknyttet selskabet kommer i det 221. forsamlingsår ser således ud:

Det stående udvalg:

VA T. S. Jørgensen

KA N. Mejdal

KD P. Cortes

Voldgiftsrådet:

SLS siddende formand

FA L. R. Christophersen

KK J. C. Hansen

Revisorer:

KK P. Starklint

OK P. Christensen

Suppleant:

KK S. Kastberg

Redaktionsudvalg:

KK T. Ø. Jørgensen

KK G. Lang

OK T. Mikkelsen

Bedømmelsesudvalget:

KD H. Muusfeldt

KD B. Fabricius

KD O. B. Andersen

Ved indgangen af det 219. forsamlingsår indsatte selskabet – indledningsvis i en 3-årig periode – overarkivar Hans Christian Bjerg som redaktør for Tidsskrift for Søværnen, med OK Klaus Bolving som ansvarshavende redaktør. Denne konstellation fortsætter uden ændringer, og det er mit håb, at forsøgsordningen ophører efter de 3 år som planlagt, og at Hans Christian Bjerg derefter fortsætter, som redaktør af tidsskriftet, uden en søofficer som ansvarshavende redaktør.

Jeg gerne have lov til at udtrykke min store tilfredshed med Tidsskrift for Søvæsen. Selskabet modtager fortsat mange positive tilkendegivelser på fornyselsen af tidsskriftet, som vi selvfølgelig er meget glade for.

Møderne i det kommende forsamlingsår

Den resterende møderække for efteråret ser således ud:

DATO	EMNE	FOREDRAGSHOLDER
Tirsdag 19. okt.	§32-mødet.	1. Formanden afholder beretning om selskabets drift og aktiviteter i det 220. forsamlingsår. 2. Selskabet er vært for middagen. Medlemmer, der ønsker at deltage, skal blot tilmelde sig efter standard procedure.
Tirsdag 16. nov.	Mine erfaringer som COM MCMFORNORTH	1. Ved tidligere COM MCMFORNORTH, KK M. Flagstad.
Torsdag 25. nov.	Det netop indgåede forsvarsforlig	1. Ved forsvarsminister Søren Gade. 2. Dette møde afholdes på Søværnets Officersskole (SOS). Skafning foregår også på SOS efter standard tidsplan. Tilmelding til sekretæren.
Torsdag 9. dec.	Søværnet efter det indgåede forlig	1. Ved chefen for Søværnets Operative Kommando, KA K. B. Jensen.

Nye tiltag

Som nævnt den sidste formandens beretning ville bestyrelsen påbegynde arbejdet med det register over Tidsskrift for Søværnen, som bliver udgivet hvert 25. år. Dette arbejde er nu i fuld gang, og registeret forventes færdigt ved årets udgang. Indekset udkommer i "standard bogform" og som en søgedatabase, der bliver lagt på selskabets hjemmeside.

Selskabet har indgået et samarbejde med Nyboders Boghandel (NB), som de fleste nok har bemærket. Dette indebærer, at bogtilbud fra Nyboders Boghandel bliver sendt ud med mødeindkaldelserne, mod at denne betaler halvdelen af selskabets portoudgifter i forbindelse med udsendelse af mødeindkaldelser.

Endvidere har bestyrelsen arbejdet på et forslag til vedtægtsændringer, som skal fremlægges og diskuteres senere i aften.

Dette afsluttet min beretning for den 220. forsamlingsår og mit sidste år som formand – det har været et spændende år med store udfordringer. Efter nytår overdrager jeg formandskabet til den nuværende næstformand Nicholas Karlsen, som ved endt VUT I/L er klar til at tage udfordringen op.

Jeg skal i denne forbindelse takke alle, som i det 220. forsamlingsår har støttet selskabet. En særlig tak skal rettes til CH SMK for aldrig svigtede støtte. Endvidere tak til selskabets udvalg for arbejdet i året der gik og en særlig tak til bedømmelsesudvalget for det udførte arbejde i forbindelse med bedømmelse af hovedopgaver for uddeling af H.C. Sneedorff-prisen på Søværnets Officersskole.

Hermed afslutter jeg min beretning.

NIELS MATHIESEN
Formand

BOGANMELDELSER

KRIG OG KRIGSTEORI

Martin van Creveld: 'Krig og Krigsteori', på dansk ved Hans Christian Bjerg. 228 s., 299,-kr, Gyldendal 2003. Original titel: History of Warfare: Art Of War: War and Military Thought".

Martin van Creveld blev født i Holland i 1946, men har boet i Israel siden 1950. Han er Ph.D. i international historie ved London School of Economics. De seneste godt 30 år har Creveld beskæftiget sig med og opnået international anerkendelse og ekspertstatus inden for militærhistorie. Han har udgivet næsten 20 bøger gennem årene og har samtidig fungeret som rådgiver for flere landes forsvarsministerier og væbnede styrker, bl.a. i USA, Canada og Sverige. Han har forelæst mange steder rundt om i verden om strategiske og militære emner, herunder også i Danmark. Bl.a. i 2002 i Dansk Udenrigspolitisk Institut (DUPI, nu DIIS). Forfatteren er således en overordentlig velanskrevet militærhistorisk kapacitet, hvis ord bør tillægges stor værdi, og "Krig og krigsteori" er kort og godt fremragende underholdning.

Af bogens titelblad fremgår det, at den er oversat og bearbejdet af Hans Christian Bjerg. Det fremgår dog ikke, hvad bearbejdningen omfatter udover den egentlige oversættelse.

Hans Christian Bjergs forord er appetitvækkende for læseren og sætter på god vis scenen for den videre læsning. I sit eget forord bemærker han, at "*krigsteori synes at være gledet de militære forfattere af hænde og overladt til forskere inden for 'political science'*". Det udsagn skal ikke modsiges og ironisk nok kan det da også konstateres, at selv oversættelsen af Crevelds bog her er blevet overladt til en ikke-militær. Historikeren Hans Christian Bjerg klarer imidlertid denne opgave med sikker hånd, om end man undervejs støder på en del retskrivningsmæssige og militær-terminologiske unøjagtigheder, særligt ved bogens mange illustrationer og øvrige grafik. Måske kunne man have ydet bogens originaltitel større retfærdighed ved simpelthen at benævne den "Krigskunsten", som er en mere præcis oversættelse af Crevelds originaltitel, som repræsenterer en association til en af Crevelds foretrukne klassiske krigsteoretikere, Sun Tzu's, berømte værk "Krigskunsten". Med denne titel-association har

Creveld antageligt bevidst søgt at placere sin egen bog i et nyhistorisk relief.

Martin van Crevelts formål med bogen er at tage udgangspunkt i tidligere forfattere og tænkeres systematiske forsøg på at forstå krigens natur og de måder, krigen burde udkæmpes på. Med dette udgangspunkt vil Creveld give en kort oversigt over udviklingen i den militære tankegang fra dens oprindelse til nutiden. Af pladshensyn fravælger Creveld dog stort set det omstridte spørgsmål om, hvorvidt og hvordan teorierne har haft indflydelse på historiens militære operationer. Oversigten over udviklingen i den militære tankegang vælger Creveld at gøre mere bred end dybtgående, da hans formål med bogen ikke er at analysere nogle få store tænkere, men derimod at analysere et mere vidtfavnende billede, der frem for alt skal vise kontinuiteten i den militære tankemåde gennem historien. Creveld har inden for dette område valgt at koncentrere sig om et mindre udvalg af de tænkere, der har beskæftiget sig med studiet af krig.

Creveld har for så vidt ingen klart formuleret tese eller påstand, som han søger at underbygge eller konkludere ud fra i bogen. Derimod kan man fornemme, at Creveld betragter sit emne og sin ekspertise – militær historie – som det fag, der bør gives fortrinsret, når krigens natur og førelse skal forstås. Det gælder såvel historisk som i et fremtidsperspektiv, idet krig jo underforstået må siges at være en voldelig mellemfolkelig praksis, der er kommet for at blive. Måske med henblik på at sætte denne ikke klart formulerede påstand i relief, henviser Creveld til en toneangivende bog om japansk kultur, skrevet i 1943-44 af antropologen Ruth Benedict. Denne bog blev, ifølge Creveld, *"... solgt i mange hundrede tusinder eksemplarer (og) kom (derved) til at påvirke Vestens og især amerikanernes opfattelse af Japan i højere grad end nogen anden bog både før og siden, til trods for, at Ruth Benedict, da hun skrev bogen, hverken havde været i Japan eller kunne japansk."* Med denne historiske kontrast til Crevelts virke sætter Creveld sig selv og militærhistorien i fokus og hævder derved indirekte, at militærhistorien, med ham selv som en af de vigtigste formidlere, bør gives primat i relation til andre samfundsvidenskaber. En sådan påstand lader sig naturligvis ikke kontrollere objektivt i selve bogen, og det må være op til den enkelte læser subjektivt at vurdere, om Creveld har ret eller uret.

Creveld opdeler sin bog på en overskuelig og velorganiseret facon. Den "røde tråd" udgøres af en kronologisk orden med skiftende emner over

bogens otte kapitler. Kap. 1 omhandler kinesisk militær tankegang med tekster af bl.a. Sun Tzu fra ca. 400 f.v.t. Kap. 2 omhandler perioden fra antikken til middelalderen med bl.a. skrifter om krigshistorie og krigskunst. Kap. 3 omhandler perioden 1500-1763 med bl.a. Machiavelli og Frederik den Stores idéer. Kap. 4 omhandler den efterfølgende periode fra Guibert til Clausewitz med opfindelsen af den moderne strategi. Kap. 5 omhandler perioden efter Clausewitz, dvs. 1800-tallet og frem til 1. verdenskrig, med bl.a. Helmuth von Moltke og den teknologiske revolution inden for krigsførelse. Kap. 6 er helt helliget krigen til søs med fokus på Mahan og Corbett, herunder Corbetts tilpasning af Clausewitz' teorier til søkrigsbegrebet. Kap. 7 analyserer tiden mellem de to verdenskrige med bl.a. Douhet og Liddle-Hart, samt de muligheder, den militærteknologiske udvikling medførte for bl.a. luftkrig og mobil panserkrig. I kap. 8 behandles udviklingen efter 1945 med bl.a. nuklear strategi og terrorbalance, samt guerilla- og terrorkrig.

I tidligere bøger har Creveld nogle gange tilkendegivet kontroversielle holdninger til de emner, han behandler. Fx i "Men, Women & War: Do Women Belong in the Front Line?" fra 2002. I den bog trækker Creveld en noget provokerende konklusion: *"Jo mindre en stat tror, at den bliver nødt til at kæmpe i en meningsfuld konflikt, desto mere accepterer den kvinder i dens væbnede styrker ..."*. Lignende provokerende udsagn og konklusioner forekommer ikke i "Krig og krigsteori", hvor Creveld mere neutralt og objektivt præsenterer og analyserer de mange historiske emner, og derved på en lang tidslinie får dokumenteret og konkluderet, hvorledes den militære tankegang har udviklet sig gennem historien.

Det ikke overraskende, at Creveld behersker hele det tilgængelige spektrum af litteratur om emnet. Undervejs henviser han til relevante krigshistorikere og -teoretikere, ligesom han kommenterer deres værker grundigt, uden på nogen måde at miste læseren undervejs. Tværtimod medvirker Crevelts anvendelse af kilder til kraftigt at understøtte hans pointer undervejs. Brugen af og reference til de mange kilder synes vel afpasset efter en bog af denne karakter, der må formodes at have en bred læserskare.

Det lykkes Creveld på en meget overbevisende facon at præsentere kontinuiteten i udviklingen af den militære tankemåde gennem militærhistorien ved hjælp af en omfattende og nødvendig empiri. At han har foretaget visse fravalg af pladsmæssige hensyn, er ikke noget problem for den-

ne bog. Tværtimod, idet bogen dermed på relativt få tekstsider formår at opfylde sit formål.

Creveld behandler på sin egen forsigtige og lidt selvhøjtidelige facon loyalt de klassiske militærtænkere undervejs. Han demonstrer overordentlig stor indsigt og vækker derved en interesse hos læseren for at fordybe sig i en række militærteoretiske og -historiske enkeltemner, som ikke har kunnet behandles færdig undervejs som følge af Crevelts forståelige prioritering.

På s. 26 i kap. 1 fremgår det ganske tydeligt, at Creveld ikke tilhører den skole, som mener, at tidens aktuelle teknologibaserede udvikling har medført en egentlig historisk "revolution i militære forhold/Revolution in Military Affairs (RMA)". Creveld underkender i en sarkastisk tone "... *vore dages omfattende diskussioner om den såkaldte 'militære revolution', som er baseret på den formodning, at nøglen til krigsførelse er teknologi*". Crevelts underkendelse af nutidens RMA underbygges efterfølgende med historiske "beviser". Om det lykkes Creveld at overbevise læseren med sine historiske argumenter, må komme på læsernes individuelle vurdering. Det lykkes dog ikke Creveld at overbevise anmelderen. Ikke helt overraskende tillægger Creveld historien vel rigelig autoritet og universalitet med sin påstand om, at "*Alle de tekster, der omtales her, foregår i en legendarisk fortid og formodes dermed at være evigt gyldige og at være nutiden overlegen.*"

I kap. 2 gennemgår Creveld en række militærtekniske detaljer fra antikken, som giver ham anledning til at ironisere voldsomt over den tids forfatteres tekniske detaljeringsgrad. Crevelts gennemgang af disse tekster er ganske fornøjelig uden at virke alt for skadefro og bedrevidende.

I kap. 3, s. 78, introducerer Creveld de tre sammenhængende såkaldte niveauer for krigsførelse, nemlig det strategiske, operative og taktiske niveau. Her kunne en forklarende kommentar, evt. i en note, havde været på sin plads, da bogen i sin form og indhold henvender sig til en bred læserskare. Bogens kap. 4 er særdeles fremragende. Creveld bevæger sig her konkret historisk og filosofisk rundt i bl.a. Clausewitz' tænkning på en velargumenteret og overbevisende facon uden hverken at nedgøre eller stille de omtalte teoretikere op på en piedestal, hvad der ellers er gængs praksis for nogle militærhistorikere, fx John Keegan. Det samme gælder, når Creveld på s. 119 analyserer den klassiske kinesisk tænkning præget

af en humanistisk opfattelse i relation til den mere kontante europæiske Clausewitz-prægede tænkning om den nødvendige og kyniske anvendelse af vold som konfliktløsningsværktøj. Som Creveld konkluderer, anbefaler Clausewitz brugen af maksimal magt, mens kineserne, og her mener han nok især Sun Tzu, anbefaler brug af minimal magt. Ud fra sin analyse af de gamle krigsteoretikere trækker Creveld en særdeles interessant konklusion, som i allerhøjeste grad må siges at være relevant i forhold til nutidens diskussion af folkeret og legitimitet i anvendelse i væbnet magt: *"Af dette kan man lære, at nødvendighed bryder alle love"*. En tilsyneladende banal, men skarp og højaktuel pointe, som vel kan tilskrives en universalitet, der også gælder verdens aktuelle konflikter.

Også kap. 5 er interessant og fører frem til det kapitel, som umiddelbart må interessere nutidens søofficerer mest, nemlig kap. 6, som på sine blot seks velskrevne og koncentrerede tekstsider indeholder essensen af den sømilitære historie og teori. Et meget flot kapitel, hvor de talrige illustrationer er med til at fortælle en særdeles spændende historie om krigen til søs. At Creveld med få ord ganske præcist formår at formidle, hvorledes Corbett transformerede Clausewitz' teorier til maritimt brug, er en skarp pointe i kapitlet.

Det efterfølgende kap. 7 indeholder ligeledes en god præsentation og analyse af mellemkrigsårenes militærhistorie med mange referencer til begge verdenskrige. Kapitlet sætter fokus på udviklingen inden for den militære teknologi og de militære doktriner, særligt luft- og landdoktriner, hvorved kapitlet naturligt leder frem til det afsluttende kap. 8 om tiden efter 1945 og frem til nutidens terrorisme. På sin vis forekommer kap. 8 mere nærværende, da de fleste læsere på forhånd angiveligt har god indsigt og formodentlig stærke oplevelser fra den beskrevne periode. Tænk blot på Den kolde krig og terrorbalancen samt frygten for en alt udslettende nuklear udveksling mellem Øst og Vest. Tænk på Korea-krigen, Vietnam-krigen, Mellemøsten-krigene og de blodige konflikter og krigene på Balkan. Imidlertid synes der at mangle en klar og anerkendt militærteoretisk tænkning, som kan forklare udviklingen siden 2. verdenskrig, herunder de nævnte krige og konflikter. Creveld bemærker det tørt s. 204: *"Siden Clausewitz' værk i 1832 er der, med undtagelse af Ludendorff, ikke fremkommet betydningsfulde grundrids til en krigsteori."* Lad denne pointe over nutidens manglende militærteoretiske udvikling stå som en skarp kontrast til de overbevisende analyser, Creveld foretager i bogens første syv kapitler på baggrund af

mange hundrede års dybsindig militærtænkning foretaget af de gamle teoretikere.

Allerede i bogens introduktion, s. 17, bemærker Creveld: "*Jeg er helt klar over, at der findes mange fremragende værker om søkrigshistorie, men området har ikke produceret mange tænkere*".

Med "Krig og krigsteori" har Creveld gjort sit til, at der stadig må herske interesse for at komme i dybden med den teoretiske forståelse af krige. "Krig og krigsteori" er i hvert fald et godt afsæt for de, der har ambitioner om bidrage til denne udvikling, såvel civile som (sø)militære tænkere.

Klaus Bolving (2072)
Kommandørkaptajn

MANDSMOD OG KONGEGUNST

Dan H. Andersen: Mandsmod og Kongegunst. En biografi om Peter Wessel Tordenskiold. Aschehoug 2004. 389 s. ill. 349,00 kr.

Den danske Tordenskiold litteratur er i 2004 blevet, om ikke beriget, så forøget med Dan H. Andersens bog. Bogen, der af forfatteren er tilegnet de 2 store Tordenskiold biografer, Casper Peter Rothe og Olav Bergersen, bygger i det store hele på oplysningerne i disse 2 biografier, idet forfatteren dog følger Bergersen i tilsidesættelsen af alle de af Rothe skabte myter om søhelten.

Bogen, der er skrevet i et klart og let læseligt sprog, består ud over forordet af 18 kapitler, et appendix, der indeholder et afsnit om behandlingen af Tordenskiolds dødsbo, en liste over de vigtigste begivenheder under Store Nordiske Krig, maritim ordforklaring, diverse kort, noter, litteraturfortegnelse og register.

I I. kapitel, der dækker perioden 1690 – 1704, skildres barndommen og teenage årene i Trondhjem. Da der ikke findes dokumentation for begivenheder i forbindelse med søheltens opvækst, konkluderer forfatteren meget rimeligt, at "konturerne af barnet og drengen Peter Wessel må tegnes ved at udfylde hans baggrund og omgivelser, frem for alt familien og

byen". Desværre nøjes forfatteren, der af fag er historiker, ikke med det, men begynder allerede i dette kapitel uden nogen form for dokumentation at drage slutninger om, hvad Peter Wessel har tænkt og forestillet sig. En tendens der fortsætter i resten af bogen for såvel bogens helt som andre aktører. Et grotesk eksempel findes på side 16, hvor forfatteren i forbindelse med statsfangeren Griffenfelds løsladelse fra Munkholm i 1698 kommer med postulerer følgende:

"Kan man tro andet, end at da den fængselsblege og dødssyge fange slap ud af sit fængsel den 28. september 1698 til nogle få måneders smertefuldt sygeleje, stod Peter og de andre drenge med næsen presset mod ruden i magister Ramus' enkes hus for at fange et glimt af ham? Læren var åbenbar for alle ambitiøse mænd – og beregnet på at være det: Selv en ikke-adelig kunne med udsædvanlig energi og hensynsløshed fange kongens blik og hæves til de højeste poster; men hvis han overtrådte grænserne for sin magt, havde kongen magt og vilje til at støde ham fra magtens og berømmelsens tinde. Det glemte Peter aldrig ..."

Det må have været en ualmindelig fremmelig 8-årig, der har suget denne lærdom om samfundets magtpositioner til sig. Denne ulyksalige trang hos forfatteren til at dyrke den psykologiske videnskab uden fornøden baggrund skæmmes helhedsindtrykket af bogen.

Dette kapitel indeholder i øvrigt også en pudsighed. På side 14 konstaterer forfatteren, at alle Peter Wessels søskende, bortset fra ham selv og den yngre broder Casper, endte i en lavere social position end forældrene. Alt er naturligvis relativt, men 3 af Peter Wessels søstre blev gift med købmænd i Trondhjem og 1 blev præstekone. 4 brødre blev teologer (1 af dem senere købmand), 1 blev godsejer, 1 blev kaptajn i Flåden og senere overlods i Norge, 1 blev kommandør i den russiske flåde, og 1 blev, som Peter Wessel selv, viceadmiral i Flåden.

I kapitel 2 skildres udviklingen fra hans ankomst til København til hans start som elev på Søkadetakademiet. I dette kapitel postulerer forfatteren, at Admiral Sehesteds modvilje mod optagelse af Wessel på akademiet var et led i admiralens kamp for styre akademiet uden kongens indblanding. En sådan kamp synes at have formodningen imod sig, når det tages i betragtning, at Frederik IV var særdeles enevældig. Den tanke, at Sehested måske ikke har anset Wessel for tilstrækkeligt kvalificeret, synes ikke at have strejfet forfatteren. I øvrigt synes Dan Andersen at undervurdere den

indflydelse, som Wessels beskytter, Peter Jespersen, den kgl. konfessionarius, givet har haft hos den stærkt religiøse konge. I dette kapitel støder man også for første gang på forfatterens idé om, at Wessel ikke altid holdt sig til sandheden., jf. således pag. 24, hvor det om Wessels henvisning i en ansøgning til et løfte fra kongen om antagelse som kadet hedder:

"Man skal dog ikke afvise den mulighed, at der hverken var et mundtligt løfte eller for den sags skyld et møde med kongen. Peter Wessel kan have brugt det fra militæret og andre autoritære organisationer velkendte trick at henvise til et møde og et løfte afgivet for længe siden, vel vidende at den fortravlede overordnede, der har mødt tusindvis af mennesker siden da, intet kan huske om et møde, eller hvad han er kommet til at love."

Hvor forfatteren har fået opfattelsen af, at der her er tale om et almindeligt trick i militæret, får stå hen i det uvisse. Beskrivelsen af Wessels togter til Afrika, Vestindien og Ostindien er levende og malende, men skildringen af skibsdrengen Peters pligter med hensyn til tømning af natpotter og slavernes latrintønder måske lidt overflødige.

Kapitel 3 indeholder en udmærket skildring af tiden fra Karl XIs tronbestigelse i 1697 til slaget i Køge Bugt i 1710. Forfatterens interesse for psykologien kommer frem i en lidt overflødig analyse af Karl XIs psyke. Kapitel 4 skildrer tiden på Søkadetakademiet og den første udkommando med fregatten *Postillon*. Her behandles også Wessels ansøgning om at måtte blive eksamineret og udnævnt til chef for en fregat. Når forfatteren her benytter lejligheden til igen at beskæftige sig med den postulerede strid mellem Sehested og Kongen forekommer det overflødigt. Wessels ansøgning vidner om en høj grad af umodenhed, og det er faktisk de, Sehested har pligt til at fortælle kongen. Det er en undervurdering af Kong Frederiks begavelse, at tro, at han kunne forledes til at risikere en af sine fregatter ved at betro den til en uprøvet kadet. I de næste 2 kapitler skildres tiden som chef først for snauen *Ormen* og siden for den lette fregat *Løvendals Galley* indtil februar 1713.

I kapitel 7 fortsættes skildringen af tiden som chef for *Løvendals Galley* indtil udnævnelsen til kaptajn i december 1714. I dette kapitel er også skildret kampen mod den svenske kaperfregat *de Olbing Galley* og den heraf følgende krigsretssag mod Wessel. Forfatteren undrer sig over, at dommen ikke tager stilling til det, der måske kunne anses som egentlig pligtforsømmelse, nemlig at han havde forladt sit patruljeområde, hvor

han skulle beskytte handelsskibe. Der er ingen grund til denne forundring. Tiltalen var rejst af kongen og omfattede ikke denne forseelse. Det var derfor helt i overensstemmelse med almindelige retsplejepprincipper, at overkrisretten afviser dette anklagepunkt. Se i øvrigt en juridisk analyse af dommen i min artikel i *Marinehistorisk Tidsskrift* 1998 pag. 3 ff.

I kapitlerne 8, 9 og 10 behandles tiden fra december 1714 til juni 1715, herunder Wessels deltagelse i slagene på Kolberger Heide og ved Jasmund, herunder erobringen af fregatten *Hvita Örn*, som han nu blev chef for, samt hans adling.

I kapitel 11 behandles operationen i Dynekilen. Forfatteren er her parat til at give admiral Gabel andel i beslutningen om et angreb i Dynekilen, men mener ikke, at Tordenskiold har konfereret med Gabel umiddelbart før angrebet. Han nævner ikke i den forbindelse den kendsgerning, at Gabel var til stede i Dynekilen under en del af operationen. I kapitel 12 skildres perioden som chef for det norske søforsvar, herunder de mislykkede angreb på Gøteborg og Strömstad, til han blev afløst i august af admiral Rosenpalm.

I kapitel 13 opstiller forfatteren et "psykologisk portræt" af Tordenskiold, hvor han hævder, at Tordenskiold manglede lederevner. Det er givet, at Tordenskiolds personalebehandling ikke ville blive tolereret i vore dage, heller ikke i Søværnet. Man bør imidlertid være opmærksom på, at det, som forfatteren også flere steder påpeger, var en anden tid, hvor vold i højere grad blev tolereret. Sammenligningen med den britiske Captain Bligh fra *Bounty* er næppe holdbar, idet udsagnene om Bligh ikke er særlig godt dokumenteret. Bligh havde i øvrigt senere en udmærket karriere i den britiske flåde (deltog bl.a. i slaget på Rheden som skibschef). Man kan være enig med forfatteren i, at Tordenskiold kunne være hensynsløs og brutal, men hans resultater tyder på, at der også må have været egentlige lederegenskaber.

I kapitel 14 skildres tiden efter Strömstad, hvor Tordenskiold igen blev taget til nåde, og gjorde tjeneste som linieskibschef, indtil han som budbringer om den svenske konges død blev udnævnt til schoutbynacht. I kapitel 15 skildres erobringen af Marstrand og det mislykkede angreb på Ny Elfsborg og hans sidste bedrift ved ødelæggelsen af den resterende svenske flåde i Gøteborg. Kapitel 16 skildrer tiden efter fredsslutningen og Tordenskiolds private liv i København.

I kapitel 17 skildres Tordenskiolds afsluttende rejse og den fatale duel i Gleidingen. Forfatteren gør meget ud af at påvise, at duellen øjensynligt var reel og blev udkæmpet efter de gældende regler, og det har han utvivlsomt ret i. Når forfatteren side 324 anfører, at "*man næppe skal tro, at Tordenskiold var helt uøvet i brug af kårder*" med den begrundelse, at Søkadetakademiets fægtemester var den højst betalte af alle lærerne, og at eleverne var til fægteundervisning 3 gange om ugen, skal anmelderen hævde, at disse kendsgerninger ikke nødvendigvis skaber gode fægttere. Anmelderen har f.eks. et tg i fægtning på sit afgangsbrev fra Søværnets Officersskole.

I øvrigt er det fortjenstfuldt af forfatteren, at han i dette kapitel overbevisende tilintetgør alle Olav Bergersens betragtninger om eksistensen af et komplot mod Tordenskiold med admiral Gabel som hovedmand. Anmelderen er enig i, at Tordenskiolds begravelse var særdeles ærefuld, når de eksisterende regler tages i betragtning, og anmelderen er også enig i, at der ikke er noget som helst, der tyder på uvilje mod Tordenskiold fra Gabels side, tværtimod.

I øvrigt skal det til slut anføres, at en af bogens kvaliteter er, at den giver en ganske god og fyldestgørende fremstilling af begivenhederne under den Store Nordiske Krig. Bogen bør, uanset dens utvivlsomme svagheder, læses af enhver, der interesserer sig for vor og Norges store søhelt.

Per Jacobsen
Marinehistoriker, lic.jur.

DANSK SØARTILLERI 1860-2004

Admiral Sven Egil Thiede: Dansk Søartilleri 1860-2004 Udgivet af Tøjhusmuseet 2004, 2 bind, i alt 844 sider inklusiv 40 sider noter, 8 sider litteratur- og kildehenvisninger, 3 bilag på i alt 10 sider og et register på 16 sider. Rigt illustreret, indbundet, samlet pris kr. 500,-

Gammel kærlighed rusten ikke, siger man, og det samme gælder sikkert også for gamle interesser. I hvert fald må Sven Thiede have været besjælet af både kærlighed til og interesse for emnet for at have kunnet engagere sig i og gennemføre det kæmpemæssige arbejde, der givetvis ligger til grund for 2-binds værket Dansk Søartilleri 1860 – 2004.

I 1949 blev forfatteren som nyudnævnt søløjtnant I "indfanget" af den daværende, yderst energiske direktør for den ældste og vel nok ledende af Søværnets tekniske institutioner Søartilleriet, kommandør Hans Jørgen Rasmussen, der til stadighed var på udkig efter unge talenter, som kunne spores ind på en karriere inden for artilleritjenesten i Søværnet. I de følgende nær ved en halv snes år gjorde Sven Thiede således skiftende tjeneste ved Søartilleriet og som sejlende artilleriofficer samt gennemgik artillerikurser i England og USA. Den dybe indsigt, han derved erhvervede inden for en væsentlig del af Søværnets aktivitet, er uden tvivl baggrunden for den grundighed og det krav om andres grundighed, der siden kendetegnede hans karriere som seniorofficer op gennem graderne til forsvarets højeste post. Den samme grundighed demonstreres med al ønskelig tydelighed i det foreliggende værk.

Som seniorofficer på chefsposter, hvor ansvarsområdet vokser, i Sven Thiedes tilfælde til sluttelig at omfatte det ganske forsvar, er det naturligvis ikke længere ens opgave og ej heller muligt personligt at besidde nogen form for opdateret specialviden. Opgaven bliver i mulig ustrækning at udvikle og udvælge sagsbehandlere med sådan viden inden for alle relevante områder og at vurdere og koordinere deres bidrag til en i hvert enkelt tilfælde samlet, afbalanceret løsning.

Få officerer har som Sven Thiede haft energi og evne til efter en lang glørværdig chefskarriere da som pensionist på ny at kaste sig over sagsbehandlerens dybtgående detailarbejde, og næppe andre end ham ville have kunnet påtage sig en så omfattende og tidskrævende opgave som indgående at beskrive dansk søartilleris udvikling fra indførelsen af riflet skyts og indtil nu.

Da forfatteren gik i gang med opgaven og over for enkelte berettede om, hvorledes han i sin research opstøvede og endevendte enhver form for relevant arkivmateriale for at fastslå data for hver eneste af søværnets pjecer inden for det omhandlede tidsrum, var der nok nogle der tænkte, at resultatet formentlig måtte blive et tørt, videnskabeligt opslagsværk af interesse for kun yderst få.

De, hvis tanker gik i sådanne baner, har ved syn og læsning af resultatet måttet erkende, hvor grundigt de tog fejl. Vel er den historisk-videnskabelige del af opgaven løst til fulde, umiddelbart demonstreret ved værkets 40 sider noter og 8 sider litteratur- og kildehenvisninger. Samtidigt har Sven Thiede imidlertid formået at gøre skildringen, til trods for dens omfang og de for opgaven nødvendige detaljer, interessant og yderst læseværdig som en helhed for en langt videre kreds af læsere.

Når dette er tilfældet, skyldes det, at det videnskabelige "skelet" er ble-

vet ikklædt "kød og blod" ved, at hele den teknologiske udvikling i Danmark på dette område er beskrevet i sammenhæng med den tilsvarende internationale udvikling, hvorfra impulserne naturligvis blev hentet. Men ikke nok med det; udviklingen af det maritime artilleri er sat i relation til den øvrige teknologiske udvikling inden for de førende internationale flåder og denne udviklings afspejling i de skibstyper, der gennem den 144-års periode er blevet anskaffet til den danske flåde. Desuden har forfatteren formået at give et godt indtryk af, hvorledes det til stadighed stærkt begrænset antal personer, der i Danmark har været engageret inden for det behandlede område, formåede at holde kontakt med denne udvikling og udnytte de i forskellige lande indhøstede erfaringer og resultater, således at man på det hjemlige plan til stadighed kunne søge at udnytte de til formålet begrænsede ressourcer på den mest effektive måde.

Medtaget er også de grundlæggende muligheder og begrænsninger, som skiftende love for Søværnets og senere Forsvarets ordning har skabt. I den forbindelse refereres ikke blot til de politisk bestemte økonomiske rammer, men tillige til det forhold, at ledende politikere til tider har haft specifikke synspunkter, divergerende fra den faglige ekspertise, på sammensætningen af flådens enheder. Et godt eksempel er den beskrevne, i årevis herskende politiske modstand mod panserskibe, hvilket medførte, at panserskibene HERLUF TROLLE og OLFERT FISCHER, søsat i henholdsvis 1899 og 1903, udgik uden erstatning efter 1932, at PEDER SKRAM søsat i 1905 kun fik lov at fortsætte i reserven, og at det i 1914 køllagte panserskib NIELS IUEL i 1923 måtte færdiggøres som et misfoster af et orlogsskib, hverken panserskib, krydser eller noget som helst andet. Tanken ledes naturligt hen på den nyere tids politiske modstand mod undervandsbåde, der senest mod sagkundskabens indstilling har medført en afskaffelse af det alsidigt anvendelige danske ubådsvåben.

Det foreliggende værk, som indgår i Tøjhusmuseets række af større værker om dansk artilleri, beskriver den tekniske udvikling fra man indledningsvis forsynede eksisterende, glatløbede forladekanoner med rifelgange for at kunne anvende såkaldte spidsprojektiler i stedet for kugler og derved opnå længere rækkevidde og større effekt af hver enkelt træffer. Samtidigt måtte man acceptere, at skudhastigheden grundet den noget vanskeligere ladningsproces reduceredes en del, og at den hidtil med kanonkuglerne anvendte rikochetskydning måtte opgives. Man følger derpå, hvorledes skudhastigheden øges ved indførelsen af bagladeskyts, og hvorledes sortkrudt, trods udvikling af nyere, mere effektive typer gradvist afløses både som drivmiddel og som sprængladning i projektilerne af nyere og mere effektive typer af eksplosivstof.

Videre beskrives, hvorledes skytsets øgede rækning nødvendiggjorde forbedrede sigtemidler samt ildledelsesanlæg med afstandsmålere og mekaniske apparater til udregning af, hvorledes hvert enkelt kanonrørs kernelinie skulle rettes i forhold til sigtelinien. Nogle af disse tidlige apparater leder i dag utvivlsomt tanken hen på vor store landsmand Storm P's opfindelser. Et interessant eksempel er det i trediveerne i NIELS IUEL installerede ildledelsesanlæg. Selv om retningen ved hver enkelt pjese stadigt var baseret på lokalt sigte, var der mulighed for central affyring, og en foretrukken affyringsmåde var ved hjælp af et pusterør. Baggrunden var det synspunkt, at impulser fra synet og hjernen nok når hurtigere frem til lunger og mund end til de i legemet fjernereliggende hænderne, hvorfor metoden ansås at give kortere reaktionstid!

Udviklingen følges videre gennem dens skiftende faser frem til nutidens ubemandede, automatiske kanonpjecer, fjernstyret fra fjernbetjente centralsigter med radarsystemer og alternative laser og elektro-optiske systemer til kontinuerlig etablering af sigtelinie og afstand til målet under alle belysnings- og vejrforhold.

Ligeledes er medtaget beskrivelse af Søartilleriets arbejde med at finde de bedst mulige løsninger med hensyn til introduktion af de mest egnede luftforsvars- og sømålsmissiler. Anskaffelsen i 1959 af et antal af det franske trådstyrede, korttrækkende SS 11 missil må nok betegnes som en lidt forhastet beslutning. Forsøg viste hurtigt, at dette missil, der var konstrueret til brug af skytter på land eller i helikoptere mod pansrede køretøjer, i den givne konfiguration var ganske uegnet til brug fra skib mod skib, selv inden for missilets begrænsede rækning. De fleste af de indkøbte SS 11 missiler overførtes derfor til Hæren.

Erfaringerne med SS 11 var imidlertid medvirkende til, at Søartilleriet gik så grundigt til værks som beskrevet i forberedelserne til valg af både fremtidige sømåls- og luftmålsmissiler. Derfor var artilleriarmeringen i WILLEMOES-klassen i første omgang alene det nye 76mm kanonsystem. Det fik et vittigt hoved i torpedobådseskadren til spydigt at bemærke, at projektet mindede mere om ASO (Artilleriskole Sjællands Odde) end om OSA, Sovjet Unionens daværende missilbåde armeret med STYX sømålsmissiler.

Som det fremgår af værkets beretning om dette forhold, medførte Søartilleriets politik på dette område med hensyn til dybtgående og dermed langvarige undersøgelser og analyser af de foreliggende muligheder, før valg kunne træffes, at de endeligt valgte systemer, Sea Sparrow til brug mod luftmål og Harpoon mod sømål, indført i 1970'erne, endnu den dag i dag i opgraderede udgaver udgør Søværnets hovedarmering af denne art.

På vej gennem beskrivelsen af den tekniske udvikling inden for området møder man, hvad for sikkert mange er overraskende oplysninger om f. eks den hektiske aktivitet, de ansvarlige inden for dette område udviste umiddelbart før og under den 2. Slesvigske Krig, tilsvarende op til 1. Verdenskrig og senere, i slutningen af 1930'erne i årene før 2. Verdenskrig og den følgende tyske besættelse af Danmark.

Interessant er også værkets beskrivelse af det samarbejde, der gennem hele den omhandlede periode har været mellem Søartilleriet og dansk industri. Allerede, da problemet var rifling af glatløbende forladekanoner, var der danske industriforetagender, der påtog sig denne opgave. Senere er beskrevet samarbejdet med Dansk Industri Syndikat, ikke blot i forbindelse med bl.a. syndikatets 20mm skyts, men man får også en så overraskende en oplysning som den, at man i 1937 solgte 8 stk. udgåede 57mm L/30 kanoner til syndikatet for videresalg til Irak. Dog viste det sig senere, at pjecerne var endt i Estland.

Den interesserede læser vil kunne finde talrige tilsvarende interessante detaljer. I betragtning af forfatterens vidtspændende behandling af emnet og værkets deraf følgende omfang, forstår man godt, at han har følt det nødvendigt afstå fra at inddrage udviklingen inden for kystartilleriet i sin fremstilling, bortset fra sporadiske henvisninger til denne del af Søartilleriets virke. På dette felt ligger en opgave for en kommende Tøjhusmuseums publikation, der kan supplere og med fordel knytte sig til den foreliggende.

Naturligvis er det uundgåeligt, at man ved kritisk gennemlæsning af et så omfangsrigt værk som Dansk Søartilleri 1860 – 2004 kan finde enkelte trykfejl og unøjagtigheder. Da disse fejl imidlertid er få og i det væsentlige ikke virker meningsforstyrrende, ville det være urimeligt her at ofre dem nærmere omtale.

En anmeldelse ville ikke være fuldkommen uden en fremhævelse af det righoldige illustrationsmateriale, hvoraf en del endog er udarbejdet specielt til værket. Ligeledes bør fremhæves, at forfatteren i vid udstrækning har forklaret de artilleristiske fagbetegnelser, så også uindviede læsere vil kunne forstå fremstillingen. Alt i alt kan Dansk Søartilleri 1860 – 2004 anbefales til alle med interesse ikke alene for søartilleriets udvikling men blot for Søværnet eller for dansk historie generelt.

*Hans Harboe-Hansen
Naval Editor, kommandørkaptajn*

MARINENS BIBLIOTEK

*Henrik Gerners Plads
Bygning 37 – Nyholm
1439 København K
Telefon 32 54 73 82
Telefax 32 96 31 71
Åbningstider:
Hverdag 9-15 – tirsdag 9-18*

ERHVERVELSER JULI/AUGUST 2004

HISTORIE

Søværnet 1960-1964: Diverse
udklip: Ill.
Opstilling: Håndbog.L.- EJ TIL
UDLÅN
Løse sider i ringbind

The RCN in Retrospect, 1910-1968
James A. Boutilier, ed.
Cancouer: The University of British
Columbia Press, 1983. – 373
s. Ill kort
Opstilling: Historie.C.10.

History of the Royal Naval
Reserve
Frank C Bowen
London: The Corporation of
LLoyd's, 1926. – 172 s.
Opstilling: Historie.C.2.

Piracy in the West Indies and its
Suppression
Francis B.C Bradlee

Reprint of 1923 edition- New
York: Library Editions Ltd., 1970.
– 220 s. Ill. kort
(American Maritime History)
Opstilling: Historie.E.

KRIGSHISTORIE

Irakkriget: Perspektiv på Politik
och Krigföring
Bengt Anderberg, red., Anders
Cedergren, red., Stefan Ring, red.,
Jan Ångström, red.
Stockholm: Försvarshögskolan,
2004. – 427 s. Ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.e.10.

Strike from the Sea: The Royal
Navy & US Navy at War in the
Middel East
Iain Ballantyne
Barnsley: Pen & Sword Maritime,
2004. – 256 s.Ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.e.5.

Hitler's Naval War: New York
Cajus Bekker
Kensington Publ. Group: Gerhard
Stalling, 1974. – 400 s. Ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.A.

Hitlers Ubåtskrig
Clay Blair
Stockholm: Hjalmarson &
Högberg Bokförlag, 2004 s. Ill.
kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

4: Vargar på flykt 1943. 1996.
509 s.

5: Vargar på flykt 1943-1945. –
1996 – 584 s.

Anden Verdenskrig: Leksikon
Claus Bundgård Christensen, red.
København: Aschehoug Dansk
Forlag A/S, 2004. – 494 s.: kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.A.

Napoleonic Naval Armaments
1792-1815
Chris Henry
Oxford: Osprey Publishing, 2004.
– 48 s. Ill.
(Osprey New Vanguard Series;
90)
Opstilling: Artilleri.H.

Städernes försvar. En vandring
bland Beredskapstidens försvars-
ansträngningar i södra Sveriges
städer: I Per-Albinlinjens fotspår
Leif Högberg, Jörgen Sjöblom
Skurup: Fort & Bunker. -: Ill. kort
Opstilling: Kystforsvar.B.
1: Ystad med omnejd och Simris-
hamn. - 2002. - 47 s.
2: Sydvästra Skåne (Malmö, Trel-
leborg, Falsterbokanalen och
Klagshamn) 2003. - 191 s.

Blekinge: Det hemliga landskapet
Leif Högberg, Jörgen Sjöblom
Karlskrona: Fort & Bunker, 2004.
-: Ill.kort
Opstilling: Kystforsvar.B.
1:- 2004. - 240 s.

Slaget ved Helgoland
– en sejr for begge parter?
Allan Jørgensen
Roskilde: Roskilde Universitets-
center, 2004. – 32 s.: Ill.kort
(Småskrifter fra CØNK; 13)
Opstilling: Krh.A.II.a.1864

Sjöslaget vid Öland: Vittnesmål
– dokument 1676-1677
Kurt Lundgren
Öland: Lingstad Bok & Bild,
2001. – 251 s.: Ill.
Opstilling: Krh.A.II.a.1675-79

Gulfkriget som jag upplevde det
Fredrik N:son Lünings
Stockholm: Probus, 1994.
– 80 s.: Ill.
(Meddelanden från Militärhisto-
risk afdelingen vid Militärhög-
skolan; 7)
Opstilling: Krh.A.II.e.5

Årets største begivenheder i
billeder: Den danske kamp
Carl Næsh-Hendriksen
Fruens Bøge: A/S Bogforlaget
Dana, 1966. -: Ill.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.H.
1: 1940-43. - 240 s.
2: 1943-45. - 256 s.

Anzio
Wynford Vaughan-Thomas
3. impression- London: Lon-
gmans, Green and Co. Ltd..
– 243 s.: Ill. kort.
Opstilling:
Krh.A.II.d.2.B.Middelhavet

Løst kort indlagt foran i bogen

The D Day Landings: The Daily
Telegraph

Philip Warner

Barnsley: Pen & Sword Books,
2004. – 309 s. Ill. kort

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Kanalen &
Nordsøen

Bismarck: Kampen om Atlanten
Niklas Zetterling, Michael

Tameler

Stockholm: Norstedts, 2004.
– 310 s. Ill.kort.

(Andra Världskriget)

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Atlanterhavet

PERSONALHISTORIE

Mandsmod og kongegunst

– en biografi om Peter Wessel
Tordenskiold

Dan H. Andersen

1. udgave 1. oplag – København:

Aschehoug Dansk Forlag A/S,
2004. – 388 s. Ill. kort

Opstilling:

Persh.b.TORDENSKIOLD

Old Loves Return: An Anthology
of Hopes, Fun and Despair

SirLouis Le Bailly

Bishop Auckland, Durham: The
Pentland Press Ltd., 1993. – 298
s. Ill.

Opstilling: Persh.b.BAILLY, L.Le

Captain Vancouver: North West
Navigator

E.C. Coleman

Whitby: Caedmon of Whitby,

2000. – 152 s.: Ill. kort

Opstilling: Persh.b.VANCOUVER

First into Action: A Dramatic
Personal Account of Life in the
SBS, Duncan Falconer

London: Warner Books, 2001. –
431 s.

Opstilling: Persh.b.FALCONER

Sir Henry Morgan: Pirate &
Pioneer

Rosita Forbes

London: Cassell & Co., 1958. –
296 s. Ill.kort

Opstilling: Persh.b.MORGAN, H.

En belgisk-skandinavisk historia:

Om Adrien de Gerlache de

Gomery

Lars Lundberg

u.st.: AB Copie, 2002. – 173 s. Ill.
kort

Opstilling: Pers.b.GERLACHE

Of Frigates and Fillies

Charles Poynder

u.st.: Nautical Publications, 1994.
– 203 s Ill.

Opstilling:

Persh.b.POYNTER, CHARLES

Dr. Kane's Voyage to the Polar
Lands

Oscar M. Villarejo

Philadelphia: University of

Pensylvania Press, 1965. – 220 s
Ill. kort

Opstilling:

Persh.KANE, ELISHA KENT

Aces of the Reich

Gordon Williamson

London: Arms and Armour Press,
1989. – 219 s.Ill.

Opstilling: Persh.a.5.

POLITIK OG EFTERRETNINGSVÆSEN (FORSVARSPROBLEMET)

Rusland i Europa – russiske
perspektiver på europæisk
sikkerhed: i fire artikler
København: Forsvarsakademiet,
2004. – 28 s.

(Forum for Forsvarsstudier)

Opstilling: Politik.B.8.- Under
anskaffelse

Aftale om forsvarets ordning
2005-2009: Tekst nedtaget fra
HOK's hjemmeside

Kbh., 2004. – upag.

Opstilling: Forsvarsproblemet.D.

Decommissioned Russian Nuclear
Submarines and International
Cooperation

Charles Krupnick

Jefferson, North Carolina:

McFarland & Company, 2001.
– 260 s. Ill. kort

Opstilling: Ubådsvæsen.D.

Hemliga Makter: Svensk militär
underrättelsetjänst från unionskri-

sen till det kalla kriget

Jan Ottosen, Lars Magnusson

Ny udgave- Stockholm: Prisma,
2004. – 213 s.: Ill.Kort.

Opstilling: Efterretningsvæse.A.

Dansk Udenrigspolitik Historie

Nikolaj Petersen

København: Danmarks National-
leksikon, 2004. Ill. kort

Opstilling: Historie.B.1.a.

6: Europæisk og globalt engage-
ment: 1973-2003 .- 2004 .- 661 s.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

British Cruisers in World War One
R.A. Burt

Poole: Arms and Armour Press,
1987. – 64 s. Ill.

(: Warships Illustrated; 12)

Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Schnellboot in action

Garth Connelly, David L. Krakow
Carrollton: Squadron/Signal Publ.,
2003. – 57 s. Ill.

(Warships; 18)

Opstilling: Krh.A.I.a.5.

HMS Carlskrona: 20 år på världs-
haven under örlogsflagg

Carl Gustav Fransén, Red.

u.st.: Mediablocket AB, 2004. –
179 s. Ill. kort

Opstilling: Krh.A.I.a.1.SVERIGE

Minnen III: I den svenska
sjöfartsnärings tjänst

Hugo Hammar

Göteborg: Tre Böcker Förlag AB,

1994. – 153 s.: Ill.

Opstilling:

Persh.b.HAMMAR, HUGO

Modellkammaren: Ett marin-
museums födelse

Emma Having, red.

Karlskrona: Marinmuseum

Karlskrona, 2004. – 138 s.: Ill.

Opstilling: Museer

Det svenska ubåtsvapnet
1904-2004

Roderick Klintebo, red.

Stockholm: Literatim, 2004.

– 310 s.: ill. kort

(Forum Navales skriftserie; 9)

Opstilling: Krh.A.I.a.1. SVERIGE

U 3503: Dokumentation

Lindberg

Stockholm: Marinlitteraturföre-

ningen, 2001. – 159 s. Ill. kort

(Marinlitteraturföreningen; 87)

Opstilling: Ubådsvæsen.A.III.

Expendable Glory: A Russian
Battleship in the Baltic,
1915-1917

George M. Nekrasov

Boulder: Columbia Univ. Press,

2004. – 138 s.+kort og ill. Ill. kort

(East European Monographs; 636)

Opstilling: Krh.A.I.a.8.

Escape of the Amethyst

C.E. Lucas Phillips

London: William Heinemann Ltd.,

1957. – 274 s. Ill. kort

Opstilling: Historie.C.2.

Before the Bells have Faded:

The Sinking of HMS Formidable

Mark Potts, Tony Marks

Nantwich, Cheshire: Wonde-

works Studios Limited, 2004.

– 127 s. Ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.b.2.L.

Silver, Brons, Mässing, Tenn:

Bruksföremål från örlogsfartyget

Vasa

Hans Soop

Lund: Signum, 2001. – 87 s: Ill.

Opstilling: Krh.A.I.a.1. SVERIGE

Royal Navy Trawlers

Gerald Toghil

Liskeard: Maritime Books, 2004.

– 584 s. Ill.

Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Part Two: Requisitioned Trawlers

Submarines of World War II

John Ward

London: Grange Books, 2001.

– 96 s. Ill.

Opstilling: Ubådsvæsen.A.X.

USS Ticonderoga

CV/CVA/CVS-14

Steve Wiper

Tucson: Classic Warships

Publishing, 2004. – 72 s. Ill.

(Warship Pictorial; 22)

Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Imperial Japanese Navy Yamato
Class Battleships
Steve Wiper
Tucson: Classic Warships Publishing, 2004. – 64 s. Ill.
(Warship Pictorial; 25)
Opstilling: Krh.A.I.a.7.

BJÆRGNINGSVÆSEN OG DYKNING

Collision with History: The
Search for John F. Kennedy's PT
109
Robert D Ballard, Michael
Hamilton Morgan
Washington: National geographic,
2002. – 191 s. Ill. kort
Opstilling:
Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

Grey Widow Maker: The True
Story of Twenty-Four Disasters at
Sea
Bernard Edwards
London: Futura Publications, 1995.
– 192 s. Ill.
Opstilling: Bjærgningsvæsen.C.

Goldfinder: The True Story of
One Man's Discovery of the
Ocean's Richest Secrets
Keith Jessop
London: Simon & Schuster, 1998.
– 419 s. Ill. kort
Opstilling: Bjærgningsvæsen.B.

No Greater Glory: The Four
Immortal Chaplains and the
Sinking of the Dorchester in
World War II

Dan Kurzman
New York: Random House, 2004.
– 250 s. Ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.L.

GRØNLAND

Dagbog fra min tid som adjutant
ved Grønlands Kommando
John Arentoft
u.pag.
Opstilling: Journaler.B.BOKS-
EJ TIL UDLÅN
1952
1953

DIVERSE

What would Nelson do?
Hannen Swaffer
London: Victor Gollancz Ltd.,
1946. – 135 s.
Opstilling: Historie.G.

STRATEGI & TAKTIK

The Evolution of the U.S. Navy's
Maritime Strategy, 1977-1986
John B. Hattendorf
Newport: Naval War College,
2004. – 334 s. Ill. kort
Opstilling: Krigskunst.C.

Network Centric Warfare
– en foreløbig vurdering af
NCW-konceptet set i lyset
af Forsvarets fremtidige opgaver
Viggo Lemche
København: Forsvarets Forsknings-
tjeneste, 2003. – 21 s.
(FOFT Rapport; M-17/2003)
Opstilling: Krigskunst.D.1.

VÅBENTEKNISKE- og a.**HÅNDBØGER m.v.**

Nautiska Antikivitetet: Kulturhistorisk handbok för samlare

Jean Randier

Malmö: Allhems Förlag, 1975. – 221 s.: Ill.

Opstilling: Skibbygning.A.IV.

Kustartilleriets luftvärn i

Stockholms Skärgård 1933-1945

Urban Sobéus

Bohus: Militärhistoriska förlaget, 2003. – 151 s.: Ill.kort

Opstilling: Kystforsvar.B.

Dansk Søartilleri 1860-2004

S. E Thiede

København: Tøjhusmuseet, 2004. –: ill.

(Tøjhusmuseets skrifter; 18)

Opstilling: Artilleri.H.

I:- 432 s.

II:- s. 434-844

ROMANER

Strike from the Sea

Douglas Reeman

London: Arrow Books, 1988. – 255 s.

Opstilling: Krh.B.II.d.

A Ship Must Die

Douglas Reeman

London: Arrow Books, 1984. – 284 s.

Opstilling: Krh.B.II.d.

Path of the Storm

Douglas Reeman

Ny udgave 2. oplag- London: Arrow Books, 1974. – 319 s.

Opstilling: Krh.B.II.e.

The White Guns

Douglas Reeman

London: Pan Books, 1990. – 325 s.

Opstilling: Krh.B.II.d.

**TIDSSKRIFTER
& PERIODICA**

Jane's Fighting Ships 2004-2005

Coulsdon: Jane's Information Group, 2004. – 947 s. Ill.

Opstilling: Periodika-

I GF-Forsikringsklub Forsvaret høster medlemmerne selv frugterne

Lave præmier

Forsikring til kostpris

Medindflydelse

Overskud retur

Klubben tilbagebetalte 1.000.000 kr. i 2003

Bilforsikring uden Bonustab

Ansvars- og kaskoforsikring for alm. personbiler.
Mindst 8 års skadefri kørsel. Selvrisiko kr. 3.330.
Der er ingen selvrisiko ved reparation af frontruder.
Helårlig præmie

Fra kr. 3.902

Bygningsforsikring

Parcelhus indtil 125 m² i 1 plan med/uden kælder.
Fuld bygningskasko inkl. svamp/insekt
samt skjult rørskade. Selvrisiko kr. 1.280.
Helårlig præmie

Fra kr. 2.633

Familiens Basisforsikring

Forsikringssum kr. 666.000.
Omfatter: Indbo, el-skadeforsikring, privatansvar, rejsegods
og retshjælp. Selvrisiko kr. 1.660.
Helårlig præmie

Fra kr. 1.205

Studie-/Uddannelsesforsikring

Omfatter: Indbo inkl. cykler, pc-udstyr, el-skadeforsikring,
ansvarsforsikring for husstanden og ulykkesforsikring med
kr. 609.000 ved invaliditet samt tandskader for forsikringstageren.
Selvrisiko kr. 700. Helårlig præmie

Fra kr. 1.094

Ungdomsforsikring

Kan tegnes af personer under 35 år, der bor alene.
Omfatter: Indboforsikring kr. 230.000 og ansvarsforsikring.
Selvrisiko kr. 500. El-skadeforsikring kan tilvælges.
Ulykkesforsikring kr. 30.000 ved død og kr. 448.000
ved invaliditet samt tandskadedækning. Helårlig præmie

Fra kr. 964

Samlerabat

Hvis du eller din husstand tegner mindst 3 forsikringer – ud over bilforsikringen – får du 10% rabat på de fleste forsikringer. Hos os er rabatten ikke en skjult selvrisiko – du får nemlig rabat hvert år, også selv om du har haft skader. Ved nye forsikringer fratrækkes rabatten med det samme – du skal altså ikke vente et helt år med at få dine egne penge tilbage.

GF FORSIKRING

GF-Forsikringsklub Forsvaret

FAABORG VÆRFT A/S

FAABORG VÆRFT A/S

Søværnets trofaste
samarbejdspartner

Godkendt af Søfartsstyrelsen
Kvalitetsstyring i henhold
til ISO 9001:2000

Nybygninger - Ombygninger - Vedligeholdelse
Udføres i glasfiber i henhold til
klasseselskabernes godkendelser:
Lloyds Register, Germanischer Lloyd samt DNV.

FAABORG VÆRFT A/S
VÆRFTSVEJ 7
DK-5600 FAABORG

TEL: +45 62 61 21 10

FAX: +45 62 61 03 30

MAIL: fv@faaborg-vaerft.dk

WWW.FAABORG-VAERFT.DK

PartnerShip...

PartnerShip in Safety Management and Ship Automation with Lyngsø Marine

*Lindøværftet glæder sig
over at bygge*

Fleksible Støtteskibe til Søværnet

Odense Lindo

Odense Staalskibsværft A/S

Postboks 176, DK-5100 Odense C

Tlf. 63 97 12 34 - Telex 59 849 verft dk - Fax 63 97 23 00

A.P. Møller - Mærsk Gruppen

Construction of Naval Vessels with Mission Modules

Naval
Team
Denmark

Members:

Odense Steel Shipyard Ltd.
DANYARD AALBORG A/S
Terma A/S
Maersk Data Defence AS
Systematic Software Engineering A/S
RESON A/S
Promecon as
DESMI A/S
Logimatic Engineering A/S
Lyngsø Marine A/S
CUBIC-Tavleproduktion A/S

NORDIC DEFENCE INDUSTRIES A/S
EIVA a/s
HMK GROUP
FORCE Technology

Affiliated Members:

ENMACO MOTORS/CATERPILLAR
EADS Deutschland GmbH
ADI LIMITED
SAAB Bofors UNDERWATER SYSTEMS AB

Naval Team Denmark

Coordination Office

Axeltorv 6, 4.

1609 Copenhagen V

Denmark

Tel.: +45 33 33 96 94

Fax: +45 33 33 96 54

navalteam@navalteam.dk

www.navalteam.dk

Suppliers to the Royal Danish Navy

uni-safe

- MOB and boarding boats
- Life-rafts
- Inflatable life-jackets
- Service stations
- General safety appliances
- GMDSS equipment
- COM/NAV equipment
- Salinometer

Elf. 32 58 16 15

SAFETY AT SEA

CFlex

A New Generation of Terma Naval C4I Systems

- Total Sensor and Weapon Integration
- Maximum Commercial-Off-the-Shelf Hardware
- LAN Distributed TV and Radar Video

Component-based Software Architecture providing:

- Configuration flexibility
- Reduced test requirements
- Reduced maintenance costs
- Open interface to third party software

The C-Flex concept allows for continuous upgrade of ships with new equipment without major costs and waiting time for a new software release. A concept designed for a continuous improvement of the technology rather than mid-life upgrades.

www.terma.com

TERMA[®]

AUV Sonar Systems for MCM & Surveillance

- Integrated terrain navigation, tactical seafloor mapping
- Mission reconfigurable
- High resolution
- Smart power management

RESON

DENMARK

Tel: +45 47 38 00 22
E-mail: reson@reson.dk

UNITED KINGDOM

Tel: +44 1224 709 900
E-mail: sales@reson.co.uk

SOUTH AFRICA

Tel: +27 21 78 63 420
E-mail: reson@reson.co.za

THE NETHERLANDS

Tel: +31 10 245
E-mail: info@re

UNITED STATES

Tel: +1 (800) 964 6260
E-mail: sales@reson.com

GERMANY

Tel: +49 431 720 7180
E-mail: reson@reson-gmbh.de

SINGAPORE

Tel: +65 6 872 0863
E-mail: sales@telenav.com

ITALY

Tel: +39 051 57
E-mail: info@re

www.reson.com

Dampskibsselskabet A/S

NORDEN

Rederidrift siden 1871

Dampskibsselskabet "NORDEN" A/S, Amaliegade 49, 1256 København K
Telefon 33150451 Hjemmeside www.ds-norden.com

Tidsskrift for Søværnen
oprettet 1827
udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg
og Kommandørkaptajn Klaus Bolving
(ansv.)

Artikler, indlæg, der ønskes
optaget i tidsskriftet, samt bøger,
der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søværnen
Hans Chr. Bjerg
Møllevej 4
2970 Hørsholm
email: hcbjerg@post.tele.dk

Manuskripter bedes fremsendt
i word pr. email eller på diskette.
Evt. illustrationer fremsendes
særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul
Søe-lieutenant-Selskabet
Overgaden oven Vandet 62 B
1415 København K
Tlf.: 32 95 99 54
Fax: 32 95 99 53
Giro: 2 04 77 64
Email: sls@post9.tele.dk

Abonnement tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Trykkeri

Nørrebro Bogtryk
www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at
publicere artikler og indlæg
vedrørende maritime forhold
i almindelighed og Søværnet i
særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827
som Archiv for Søværnet og
udsendes 6 gange om året.

Eftertryk er tilladt med tydelig
kildeangivelse

Søe-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab
af søofficerer, oprettet 1784.

Selskabets hjemmeside:
www.sls.svn.dk

Annoncer tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Søe-Lieutenant-Selskabet
Overgaden oven Vandet 62 B
1415 København K

B

POST

PP

DANMARK

91382 KHC 830 000
MARINENS BIBLIOTEK
HENRIK GERNERS PLADS 1
1439 KØBENHAVN K 0810 0709/29

0000486

Returneres ved varig adresseændring

THALES

THALES Underwater System

THALES Communication

THALES Nederland B.V.

THALES Optronics B.V.

THALES SAFARE

EuroTorp

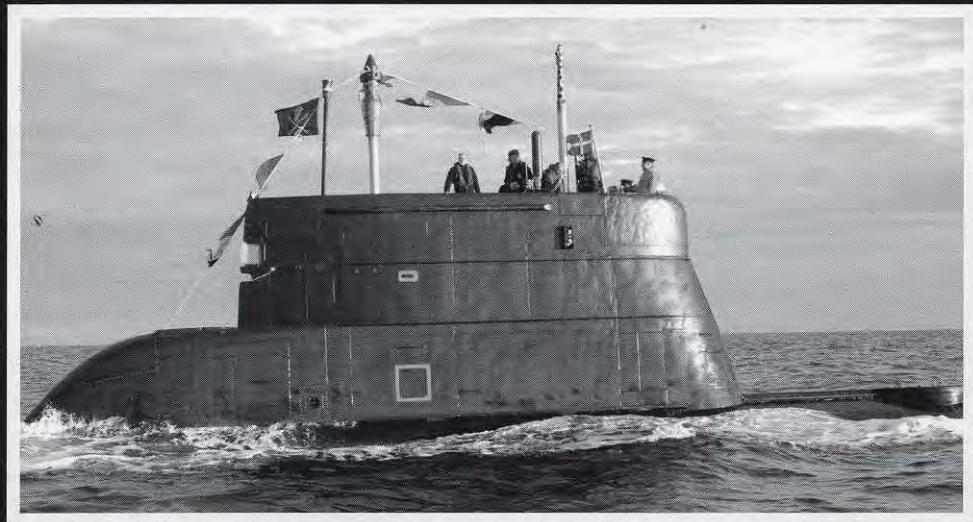
Marinaval

Knapholm 7 · 2730 Herlev
Telefon 4494 5406 · Fax 4494 5482

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 6 · 2004 · 175. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Tidsskrift for Søværnen

2004/6 * 175. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg og Klaus Bolving

INDHOLD

Meddelelse fra redaktionen	347
Dansk forsvar i mødet med fremmede kulturer <i>af Jack Brandt Jørgensen</i>	348
Eskadrechefens tale ved 5. eskadres kommandostrygning <i>af Steen Petersen</i>	385
Undervandsbåden SÆLENS deltagelse i Joint Maritime Course <i>af Jan Olav Skogøy</i>	388
Sømilitære noter (HCB)	398
<i>Boganmeldelser</i>	
Patrick Salmon & Tony Barrow (ed.) Britain and the Baltic 1500-2000 <i>af Arvid Sørensen</i>	399
Jens Kusk Jensen: Navigationens Udvikling – og lidt om hans liv <i>af Peter Hansen</i>	402
Marinens Bibliotek Erhvervelser september/oktober 2004	405
Annoncer	419

Redaktionen sluttet 5. december 2004

Forsiden: Danmarks sidste ubåd SÆLEN
fotograferet under Joint Maritime Course 2004

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN

2004/6

Den 25. november 2004 nedlagdes ubådsvåbnet i Danmark efter i 95 år at have udgjort en væsentlig del af flådens egentlige kampkraft. Det skete i forbindelse med kommandostrygningen på de to sidste danske ubåde. Nedlæggelsen af ubådsvåbnet er den beslutning i det nyligt indgået forsvarsforlig, der har de største konsekvenser fordi den er så ultimativ. Fremtidens danske flåde blive uden ubådskapacitet, selv om man kan konstatere i international sammenhæng at der fortsat bygges ubåde i stor stil. Tidsskriftet markerer denne kendsgerning ved at gengive den tale, som chefen for 5. eskadre holdt ved kommandostrygningen. Endvidere redegør chefen for SÆLEN for denne ubåds sidste succesrige virke i Joint Maritime Course. Det må under alle omstændigheder slås fast, at ubådsvåbnet i dag ikke er en overflødig kapacitet i forbindelse med den anvendelse, der sker af de sømilitære styrker. Det er tankevækkende, at U.S.Navy har lejet svenske ubåde og ubådsbesætninger fremover, således at amerikanerne kan træne ASW i kystnære områder.

De internationale operationer, hvori de militære styrker anvendes, medfører ikke alene behov for krigsmæssigt know-how og parathed, men også behov for tillidsskabende adfærd. Midlet til dette er at de soldater, der sendes ud, har en form for minimal forståelse for fremmede kulturer og dissers særpræg i forhold vor egen. På officerssskolerne er man derfor gået i gang med at undervise i faget kulturforståelse. I dette nummer af tidsskriftet gengives kaptajn-løjtnant-R Jack Brandt Jørgensens afhandling om dette emne i en lettere redigeret udgave. Den er udarbejdet i forbindelse med gennemførelsen af den videregående officersuddannelse på Søværnets Officerssskole. Afhandlingen er af Søe-lieutenant-Selskabet præmieret med H.C.Sneedorff-prisen. Denne pris er opkaldt efter søofficeren Hans Christian Sneedorff (1759-1824), der var med til at stifte Søe-lieutenant-Selskabet i 1784 og fra 1797 og til sin død var en markant chef for Søkadetakademiet. Med rette har Søværnets Officerssskole i dag adressen H.C.Sneedorffs Allé.

Med dette nummer afsluttes den 175. årgang af Tidsskrift for Søvæsen.

Hans Christian Bjerg

DANSK FORSVAR I MØDET MED FREMMEDE KULTURER

Af Kaptajnløjtnant-R Jack Brandt Jørgensen

Engagementet i internationale konflikter har på mange måder ændret krigsførelsen og dens forudsætninger. Først og fremmest er der naturligvis fortsat tale om militær kapacitet, men anvendelsen af de væbnede styrker har derudover fået en ny dimension. I USA ses den omtalt som "culture-centric warfare", der kan karakteriseres med ordene: "It is more important to understand motivation, intent, method and culture than to have a few more meters of precision, knots of speed, or bits of bandwidth" (U.S. Naval Proceedings Oct. 2004 p.32). Dette forhold er også blevet erkendt i Danmark i forbindelse med engagementet i internationale operationer, og har bl.a. nu givet sig udslag i at man på den videregående officersuddannelse på Søværnets Officersskole underviser i faget "Kulturforståelse". Målet for undervisningen er, at officeren efter denne skal (1) have forståelse af egen og andre kulturer gennem viden om værdigrundlaget i disse som grundlag for deltagelse i internationale operationer, hvor dansk deltagelse kan forventes, og (2) kunne anvende den tilgængelige viden og således være i stand til at identificere og sammenligne kulturelle værdier og normer med henblik på en konstruktiv dialog og samarbejde, hvor kulturer mødes (interkulturel kompetence).

Med baggrund i dette fag afleverede KL-R Jack Brandt Jørgensen i april 2004 på VUT I/L opgaven "Dansk forsvar i mødet med fremmede kulturer – Kulturforståelse". I forbindelse med udnævnelsen til kaptajnløjtnant blev denne besvarelse af Søe-lieutenant-Selskabet præmieret med H.C.Sneedorff-Prisen, der indebærer tilbud om offentliggørelse af opgaven i Tidsskrift for Søværnen. Efter en lettere bearbejdning publiceres opgaven hermed i tidsskriftet. Jack Brandt Jørgensen er født i 1963 og efter at have været styrmandsaspirant hos A.P.Møller blev han uddannet som reserveofficer i Søværnet og udnævnt til løjtnant-R i 1987. Han har 1993-95 gjort tjeneste som FN militær observatør både i Bosnien, Makedonien og Koatien. Han gør nu tjeneste ved Havmiljøsektionen i Søværnets Operative Kommando.

1. INDLEDNING

Danmark har en lang tradition for internationalt militært samarbejde, og siden de første styrker blev sendt ud i 1948, har mere end 50.000 danske soldater gjort tjeneste rundt omkring i verdens brændpunkter - hovedsageligt i FN-regi.

Frem til afslutningen af den Kolde Krig var de internationale operationer udelukkende af en fredsbevarende karakter. Efter murens fald fulgte en ny udvikling i den sikkerhedspolitiske situation i såvel Europa som resten af verden, hvor gamle interne konflikter og etniske opgør så dagens lys og krævede fornyet internationalt engagement med såvel fredsbevarende som fredsskabende indsatser.

Med terrorangrebene på World Trade Center og Pentagon den 11. september 2001 fulgte afgørende ændringer i den omverden og det trusselsbillede, som dansk sikkerhedspolitik skal forholde sig til. Som det skildres i Bruun rapporten¹, der er udarbejdet som optakt til de igangværende forhandlinger om et nyt forsvarsforlig fra 2005, er der behov for opbygning af de internationale deployerbare militære kapaciteter, idet det understreges, at fremtidens trusler ikke primært vil udspringe fra Danmarks geografiske nærområde. Den sikkerhedspolitiske vægt må i fremtiden ligge på at imødegå truslerne dér, hvor de opstår, og danske bidrag til løsning af internationale opgaver vil fremover i endnu højere grad være en hovedprioritet i dansk sikkerheds- og forsvarspolitik.

Der er ikke længere tale om et statisk trusselsbillede som under den Kolde Krig. Truslerne i det 21. århundrede er dynamiske, asymmetriske og uforudsigelige. Dansk forsvar må således i fremtiden være forberedt på mangeartede trusler i stadig forandring. Den sårbarhed, der i den henseende følger med globaliseringen af det internationale samfund, kombineret med den høje grad af uforudsigelighed gør, at dansk forsvar i fremtiden ikke alene vil skulle varetage fredsbevarende og fredsskabende operationer, men tillige forholde sig til nødvendigheden af forebyggende indsatser, som det er tilfældet i Irak og Afghanistan med bl.a. "nation building", herunder CIMIC, samt til den kendsgerning, at man ikke alene skal vinde krigen, men også freden.

Med den nye situation følger nye krav til kompetencer og færdigheder blandt Forsvarets personel. Det gælder særligt for de officerer og dermed ledere, der skal indgå i international tjeneste, og som ofte vil befinde sig i sammenhænge med fremmede kulturelle værdier og normer, hvor de ikke alene skal varetage traditionelle fredsskabende og fredsbevarende opgaver i samarbejde med andre nationer, men politilignende opgaver, herunder indgå i dialog og samarbejde om løsning af lokale religiøse, etniske, sociale og politiske konflikter, der er rodfæstet i helt andre værdinormer og traditioner end de danske. Danske officerer skal med andre

ord besidde en vis kulturforståelse for derigennem at være bedst muligt rustet til at samarbejde, forstå og tolke signaler og motiver, og ikke mindst være i stand til at vurdere trusler i det fremme miljø.

Oberstløjtnant Birger Mejlholm har på baggrund af egne erfaringer bl.a. som Chef for det 3. Danske Kontingent ved International Security Assistance Force (ISAF) i Kabul, Afghanistan, udtrykt følgende: "Forståelse af kulturen i det område en enhed indsættes i, er en meget væsentlig del af grundlaget for forståelsen af den aktuelle konflikt. Uden denne kulturforståelse vil det ofte være svært at forstå baggrunden for de daglige hændelser i form af f.eks. krav, provokationer, trusler m.v. såvel mellem parterne, som mellem en af parterne og den indsatte enhed. Kort sagt skal man kende parternes kultur for at kunne se, hvad de forsøger at opnå med deres gerninger"².

Problemstilling

I Forsvarets publikation "Pædagogiske Principper for Forsvaret" fastslås det, at opgaver i områder uden for Danmarks grænser ofte vil være præget af andre kulturer, traditioner og værdier – forhold som dansk forsvar således også må beskæftige sig med i hverdagen³. På baggrund af de internationale opgavers karakter og internationale forum synes der således ikke at være tvivl om, at kulturforståelse er relevant også i forsvaret. Spørgsmålet er, hvad dette betyder for dansk forsvar – dvs. hvilken betydning det har og bør have for den uddannelse og missionsforberedelse, der tilbydes danske officerer. Gennem arbejdet med denne opgave har det da også vist sig, at samtlige tre værn allerede beskæftiger sig med kulturforståelse i en eller anden udstrækning eller har konkrete planer herom.

Opgaveformulering

Denne opgave vil belyse begrebet kulturforståelse i en forsvarssammenhæng. På baggrund af en kort beskrivelse af forsvarets internationale opgaver, gennemgås begrebet kulturforståelse. Herefter følger en præsentation af to forskellige kulturanalysemodeller, der kan anvendes som redskab til at konkretisere et abstrakt vidensområde.

Herunder søges besvarelse af følgende spørgsmål:

1. Hvad ligger der konkret i begrebet kulturforståelse?
2. Hvilke elementer af kulturforståelse er særlig væsentlige i Forsvarets sammenhæng?
3. Hvilke instrumenter og redskaber kan den teoretiske kulturforståelse

bidrage med?

4. I hvilken udstrækning tilbydes den relevant uddannelse og missionsforberedelse allerede i forsvaret?
5. Findes der relevante erfaringer som forsvaret kan drage nytte af?

Hensigten med opgaven er således, at konkretisere og operationalisere begrebet kulturforståelse for derigennem at søge en vurdering af, hvilken redskaber der egner sig til uddannelsen af danske officerer i relation til kulturforståelse, samt se på principperne for den overordnede planlægning heraf.

Motivation

Ud over den aktuelle debat om den øgede internationale orientering af fremtidens danske forsvar, kombineret med de aktuelle begivenheder i hhv. Irak og Afghanistan, kan motivationen bag mit valg af kulturforståelse, ses i forlængelse af mine egne erfaringer. Således har jeg været udsendt som FN militærobserverator to gange i en sammenlagt periode på mere end to år, ligesom jeg har boet på Mauritius og i New York i 3 år i forbindelse med min ægtefælles arbejde for FN. I disse sammenhænge har jeg ved flere lejligheder befundet mig i situationer, hvor jeg har haft brug for kulturforståelse, men også observeret en lang række episoder, hvor kulturforståelse har spillet en ikke ubetydelig rolle.

Inspiration til inddragelse af Politiet fik jeg efter at have læst artiklen "It's Time for Extreme Peacekeeping" i det amerikanske magasin Time. Heri diskuteres spørgsmålet om, hvilken slags soldater det amerikanske forsvar i fremtiden vil have brug for til "Nation building"-opgaver som dem, der for tiden foregår i Irak. Det konstateres, at de nødvendige kompetencer, bl.a. omfatter kulturforståelse, diplomatiske færdigheder, sprog m.m., og det anbefales at se på den eksisterende uddannelse inden for det amerikanske politi, hvor man har lang og solid erfaring med uddannelse af personel med netop disse kompetencer.

Forudsætninger og kendsgerninger

Der gælder den grundlæggende opfattelse, at danske soldater generelt er godt uddannede og velforberedte, når de udsendes til international tjeneste, også i sammenligning med andre landes soldater.

Det skal fastslås, at det ikke er hensigten at diskutere eller vurdere, om kulturforståelse er relevant eller ej, idet det antages, at der er generel enig-

hed om, at en vis kulturforståelse er fordelagtig.

Opgavestruktur og metode

Opgavens første del er baseret på generelt materiale om Forsvarets internationale opgaver, kombineret med konkrete eksempler på de arbejdsopgaver, danske soldater varetager i henholdsvis Afghanistan og Irak, indhentet via bl.a. missions- og ugerapporter, samt kontakt til tidligere udsendte officerer. Herved understreges behovet for kulturforståelse i mødet med det fremmede.

Anden del tager udgangspunkt i en teoretisk fremstilling af, hvad begrebet kulturforståelse dækker over. Her søges en teoretisk forståelsesramme for såvel kulturbegrebet generelt, som for de interkulturelle kompetencer, som kulturmødet fordrer.

I tredje del søges det teoretiske begrebsapparat yderligere konkretiseret ved inddragelse af to centrale kulturanalysemodeller:

1. Hans Gullestrups komplekse teoretiske kulturanalysemodel søger at indfange et fuldstændigt billede af en given kultur. I denne sammenhæng inddrages modellen ud fra betragtningen om, at den er nyttig som en mental abstraktion, der kan hjælpe den enkelte med at systematisere kulturiagttagelser i det praktiske kulturmøde.
2. Geert Hofstedes empirisk baserede kulturanalysemodel danner grundlag for en komparativ kulturanalyse – en sammenligning af forhold i den arabiske verden sammenholdt med forhold i Skandinavien.

Metodekritik og afgrænsning

Der fokuseres i opgaven udelukkende på uddannelse og træning af officerer i Forsvaret. Således tages der i opgaven f.eks. ikke stilling til mulige fordele ved at iværksætte uddannelse og træning i kulturforståelse allerede et tidligere tidspunkt – f.eks. på sergent niveau.

Opgavens berettigelse kunne have været uddybet yderligere ved brug af kvalitative eller for dens sags skyld kvantitative interviews med tidligere udsendt personel. Men ved at etablere den forudsætning, at der generelt er enighed om, at en vis kulturforståelse er fordelagtig for Forsvarets styrker i internationale operationer, er dette valgt fra.

Indsatsen indenfor kulturforståelse i andre lande kunne tillige have været en kilde til inspiration. Ikke desto mindre har jeg i stedet valgt et teoretisk fokus på kulturforståelse for derigennem at vurdere, i hvilket omfang den teoretiske kulturforståelse kan konkretiseres og bringes i anvendelse i Forsvaret.

Endeligt har jeg valgt at inddrage Politiets erfaringer, grundet de faktiske politilignede opgaver som danske soldater varetager i forbindelse med internationale operationer. Her kunne jeg tillige have inddraget oplysninger om, hvorledes andre – f.eks. udenrigsministeriet og private virksomheder, forbereder deres ansatte til internationale opgaver. Men med den begrænsede sammenlignelighed med de opgaver Forsvaret varetager, er dette også valgt fra.

2. FORSVARETS INTERNATIONALE OPGAVER

”Det er en ny tid” – Dansk forsvars opgaver før og nu

I de tidligere år handlede fredsbevarelse bogstaveligt talt om at bevare en bestemt fred. Denne fred var normalt resultat af international mægling i en væbnet konflikt, hvor de stridende parter havde underskrevet en våbenhvileaftale og ønskede, at den skulle vare ved, men hvor de ikke havde tiltro til, at den anden part opfyldte sit løfte. Sikkerhedstænkningen under den Kolde Krig drejede sig om stabilitet – det bedste, man kunne håbe på, var status quo. I stedet for status quo er nøgleordene nu transition, udvidelse og integration. Den klassiske opgave med at tjene som ”neutral” buffer mellem enige parter har udviklet sig til operationer, som er rettet mod at håndtere politisk, økonomisk og social forandring, hvilket ofte sker under vanskelige omstændigheder og som konsekvens af, at moderne fredsbevarende operationer er svar på konflikter mellem parter i en stat, snarere end mellem stater.

I mange tilfælde er det hverken muligt eller ønskværdigt at forsøge at genoprette situationen i et land, som det eksisterede forud for konflikten. I stedet må partnerne bidrage til at opbygge et nyt samfund. Det er ofte svært at finde pålidelige partnere, der har virkelig kontrol over deres egne styrker. Ofte kompliceres situationen at, at der er krigsherrer og konfliktentreprenører, som anvender myter til at opildne til vold for at tage eller bevare magten. Politiske og økonomiske motiver er sammenfaldende og slører forskelle mellem politik og organiseret kriminalitet.

IFOR i Bosnien betragtes som starten på de nye tider. Således var man i begyndelsen af IFOR optaget af at undgå opgaveforskydning – ”mission creep” – eller tendensen til, at en styrke påtog sig opgaver, som blev betragtet som civile. Det blev dog efterhånden klart, at man ikke isoleret kunne opnå en militær succes.

Hvis den overordnede indsats for at genopbygge fred ikke førte til stabilitet og varig fred, var der risiko for, at det også ville blive betragtet som et nederlag for såvel de militære indsatser – NATO – som for de civile organisationer. Det førte til oprettelsen af tætte forbindelser mellem de fredsbevarende styrker og de mange civile samarbejdspartnere. Da KFOR blev indsat i 1999 havde man lært denne lektie, hvilket afspejlede sig i det brede mandat, som styrken havde fra starten og i det gode og fleksible forhold mellem KFOR og FNs overgangsadministration i Kosovo.

Med andre ord er det almindeligt accepteret, at det er nødvendigt med militære styrker for at kontrollere voldelig konflikter, men at deres succes afhænger af, at de støttes og suppleres af, samt koordineres med civile instrumenter. Det var ikke indlysende for ti eller endda fem år siden, da denne forestilling var i modstrid med både militære og humanitær tænkning. Dengang skulle soldater ikke udføre civile opgaver, og mange NGO'er ønskede ikke at få snavsede hænder ved at samarbejde med militæret⁴. Men i dag gælder tillige det faktum, at når freden først er skabt har opgaverne flere fællestræk med politiets end med soldatens. Men det er i vid udstrækning soldaten der må udføre opgaven⁵.

Erfaringerne fra Irak tyder på, at de styrker, som kun udføre fredsbevarende opgaver, ikke respekteres af de mennesker, som de skal fungere sammen med. De mest effektive styrker er de, som er trænet og udstyret som professionelle soldater, men som ikke desto mindre tillige formår at indgå i et samspil med lokalbefolkningen. De amerikanske styrker med deres store vægt på styrkebeskyttelse og truende adfærd, synes ofte at gå for langt i den anden grøft, og deres afstand til de lokale kan mindske effektiviteten af deres indsats⁶. Netop denne situation synes særlig tydelig i Irak.

Dansk forsvar i Irak og Afghanistan

Involveringen af dansk Forsvar i Afghanistan og Irak fremstår som yderst relevante eksempler i denne sammenhæng, når såvel de fremmedartede samfund og dermed kulturer samt opgavernes karakter tages i betragtning.

Med udgangspunkt i ugerapporter fra de udsendte danske styrker i Irak og Afghanistan på HOKs hjemmeside beskrives de danske styrkers arbejdsområder i hhv. Afghanistan og Irak, ligesom man i diverse TV-udsendelser og artikler om de danske styrker, finder mange episoder fra hverdagen i de to operationsområder, som illustrerer værdien af kulturforståelse i det daglige arbejde.

Arbejdet i Afghanistan

ISAF opgave i Afghanistan er, at bistå den midlertidige regering med at opretholde sikre rammer for administrationens virke i Kabul-området, indtil der er afholdt et demokratisk valg og en permanent regering i Afghanistan er etableret⁷.

Det er i Afghanistan fortrinsvis den danske forbindelsesdeling, der indgår i den multinationale forbindelsesenhed, der har den største berøringsflade med den lokale befolkning og den lokale administration, og dermed også den lokale kultur. Forbindelsesholdene har tre opgaver. Et hold tager sig af forbindelsen til finansministeriet for at følge de økonomiske forholds indflydelse på stabiliteten og sikkerhedssituationen. Et andet forbindelseshold varetager al forbindelsesvirksomhed mellem de multinationale styrker og det lokale politi. Det sidste hold følger uddannelsen og den vanskelige transformationsproces frem mod en national afghansk hær. Alle tre opgaver har stor betydning for situationen i almindelighed og det sikkerhedsmæssige aspekt i særdeleshed⁸.

Ud over den nævnte forbindelsesenhed består det danske element af en kommandodeling, en militærpolitigruppe, et kommunikationscenter, samt et sanitetselement. De danske bidrag har fået stor anerkendelse og respekt på grund af den professionelle holdning, den gode situationsforståelse, fleksibilitet og det karakteristiske initiativ, der ikke på samme måde kendetegner alle de deltagende nationer⁹. OL Mejlholm kommer i artiklen ligeledes ind på, at det ved en fredsstøttende operation som den i Afghanistan, hvor flagwaving (demonstrere synlighed og tilstedeværelse) og tillid er centralt, er det vigtigt, at de deltagende tropper kan optræde forstående og tillidsskabende.

”Nothing in this country is as it seems to be at the first glance”. Citat af Brigadegeneral Werner Freers, Chef for Kabul Multinational Brigade 3.

Sådan indleder OL Mejlholm sit indlæg om Forsvarets engagement i Afghanistan, der blev bragt i Militært Tidsskrift i juni 2003¹⁰. I indlægget

kommer OL Mejlholm i øvrigt med flere eksempler fra Afghanistan på, at der under overfladen findes en anden verden.

F.eks. udkommanderer en lokal kommandant en gruppe soldater til at rydde et mineområde, ved at sætte dem til at sparke mere eller mindre systematisk i jorden for at afdække eventuelle miner. En ISAF projektledere forsøger, at forklare denne uforståelige form for "minerydning" til den lokale kommandant, der uforstående svarede "You have a strange attitude to life"...

Et andet eksempel er i forbindelse med affyring af raketter mod ISAF lejre. Flere gange fandt de lokale myndigheder tilsyneladende skudklare raketter, hvorved de åbenlyst afværgede angreb på ISAF. Raketterne viste sig imidlertid ikke at være funktionsdygtige, eller reelt ikke at være klargjort til affyring. Efterhånden blev det klart, at disse iscenesættelser skulle understrege det aktuelle politidistrikts store effektivitet, og dermed forbedre distriktets fremtidsmuligheder i form af fortsat beståen, reel mæssig løn eller bedre og mere materiel¹¹. Mejlholm kommentere dette eksempel ved at fremhæve, at forståelsen for den bagvedliggende kultur var en forudsætning for at forstå baggrund og handling. Samtidig gav det en mulighed for fremover at skelne mellem reelle trusler og iscenesættelser, og dermed i højere grad være i stand til at bruge ressourcer på de reelle trusler, og derved forhåbentlig redde liv.

Arbejdet i Irak

Danmark har deltaget i den amerikansk ledet koalition siden krigens begyndelse i 2003, og fremstår i dag som en aktiv partner i genopbygningen af landet. Det danske kontingent, hvor af de fleste er placeret i Camp Eden uden for byen Al Qurnah i det sydlige Irak, udgøres af i alt 550 soldater, bestående af stab- og logistikkompani, spejdereskadron, Panserinfanterikompani, militærpoliti samt et nationalt støtteelement. Opgaverne er meget forskelligartede - fra overvågning, bevogtning og efterretningsarbejde, til afholdelse af kurser for irakiske civile forsvarsgrupper, politikfolk og vagtværn, og egentligt CIMIC-arbejde¹².

Det generelle indtryk er, at der har været en positiv udvikling i regionen, og at den hidtidige danske indsats er blevet vel modtaget. Der findes da også flere eksempler på, at den danske indsats har været meget velovervejet og professionel. F.eks. blev der af Forsvarsakademiets Psyops-gruppe, der beskæftiger sig med psykologiske operationer, allerede forud for

den danske styrkeindsættelse i Irak, produceret en informationskampagne på arabisk med det formål, at gøde jorden for den fredsbevarende styrke. På løbesedler og i radioudsendelser blev det, overfor lokalbefolkningen, understreget, at danskerne ikke kom som en besættelsesmagt, men at de var i Irak for at sikre freden og skabe orden. Den arabiske tekst blev udarbejdet af Forsvarets eksperter i arabisk kulturforståelse, så man ikke uforvarende kom til fornærme nogen, og man sikrede sig at budskabet var målrettet. Denne slags kampagner har vist sig at være en effektiv og nyttig måde at få folks positive opmærksomhed og påvirke mulige negative holdning og dermed handlemønstre¹³.

Meget er tillige gjort for at lette den store og ressourcekrævende opgave med at fungere som politi over for civilbefolkningen i Al Basrah regionen, som er det danske ansvarsområde. Således har man fra dansk side presset på for at oprette en lokal afdeling af "Iraqi Civil Defense Corps" (ICDC) - en mobil politistyrke, der skal støtte og supplere det arbejde, som udføres af det lokale politi. Man har ved udvælgelsen fra dansk side lagt vægt på at finde de rigtige folk. De lokale byråd har indstillet personer fra de forskellige stammer, og man sørger fra dansk side for, at der også er folk med fra de forskellige politiske partier, så korpset afspejler befolkningen, der dermed forhåbentlig vil få opbakning fra alle. ICDC er på denne måde sammensat bredt for at undgå, at medlemmerne plejer egne interesser frem for samfundets, da irakerne traditionelt er mere orienteret mod deres stamme end mod samfundet i almindelighed. Den danske chef vurderer, at man ved at være åbensindede og vise respekt for irakiske vaner og værdier, har fået stor opbakning til den nye politistyrke fra lokale præster, sheiker og politikere¹⁴.

Den politiske proces i det danske ansvarsområde tegner også positivt, og man er forholdsvis langt fremme med forberedelsen af overgangen til civilt irakisk styre. Man har fra dansk side finansieret udgifter til lønninger og drift af regionalråd og byråd, og således hjulpet til med bestræbelserne på at lade det iranske folk få stadig større kontrol over udviklingen i deres eget land. Repræsentanterne i rådene er udpeget af koalitionsstyrkerne, og i det danske område er formanden for regionalrådet den siddende borgmester fra byen tæt ved den danske lejr¹⁵.

Også i forbindelse med samarbejdet mellem de militære styrker og det civile samfund (CIMIC), har man fra dansk side ydet en solid indsats. Således startede man ud med at identificere de lokale behov og derefter

ydet støtte til selvhjælp. I de tilfælde, hvor hjælpeorganisationerne er på plads, arbejdes der målbevidst på at få det militære og civile samarbejde til at fungere. Et arbejde der kræver indsigt, vilje, tålmodighed og gensidig respekt.

Som det fremgår kræves stor berøringsflade med den civile befolkning, lokale ledere og andre samarbejdspartnere mv. Nødvendigheden af at have en grundig viden om civile forhold, samt evne og vilje til at forstå, vurdere og tolke disse synes åbenlys. Formålet er naturligvis at hjælpe den civile befolkning, men også at opnå støtte fra det civile samfund på forskellig vis. Et godt samarbejde med gensidig forståelse – kulturfors-
tæelse kan også være med til at øge sikkerheden for den enkelte soldat.

Betydningen af kulturfors-
tæelse bliver særlig fremtrædende med følgende tragiske hændelse: I byen Tikrit i Irak skød og dræbte amerikanske soldater en ung mand, der var passager i en bil. Amerikanerne havde den opfattelse, at manden skød efter dem fra den forbipasserende bil. Det viste sig, at de ikke skød efter de amerikanske soldater, men blot fejrede en bryllupsfest ved at affyre deres AK-47 maskingeværer op i luften¹⁶.

Praktiske betragtninger om betydningen af kulturfors- tæelse

At velvilje og imødekommenhed ikke altid er nok, kan understreges med flere generelle betragtninger fra OL Mejlholms erfaringer. Således udtrykker han, at i mange fremmede kulturer er det helt normalt og accepteret konstant at prøve grænser af i forhold til en modpart, men også at forsøge at tage modparten ved næsen. Desuden er den vestlige opfat-
telse af en "aftale" ofte helt anderledes end i fremmede kulturer, hvor en aftale brydes uden større moralske skrupler. Endvidere er der i mange fremmede kulturer en ærekærlighed, som vi i vesten har svært ved at sætte os ind i – de kendte æresdrab er blot et eksempel herpå. Endelige nævner Mejlholm, at man skal forstå, at det værste man som fremmede kan gøre i disse dele af verden (Afghanistan og Irak), er i en forhandlingssituation at trænge en modpart op i en krog, hvor der ingen udvej er. Uanset hvor uenig man er, og hvor sikker man er på sin ret, skal man lade en "dør stå åben", så modparten kan slippe ud med æren i behold. Mejlholm under-
streger, at sådanne kulturforskelle kan blive kritiske og i yderste konsekvens have betydning for liv og død, hvis man ikke forstår dem. Ved-
rørende samarbejdet i multinationale stabe/enheder gælder noget tilsvarende. Uden kulturfors-
tæelse kan der opstå misforståelser og eventuelt uvenskab, der igen kan føre til dårligt samarbejde og eventuelt dårligt

planlægning, henholdsvis føring i kritiske situationer. I yderste konsekvens kan det også her handle om liv og død. Med indsigt og kulturforståelse, vil man være i stand til at komme med hensigtsmæssige svar og eller iværksætte hensigtsmæssige modforholdsregler, operationer mv ¹⁷.

Sammenfattende diskussion

At der er behov for kulturforståelse i internationale operationer synes åbenlyst – et behov der bliver endnu mere tydeliggjort, når indsatsen finder sted i så fremmede miljøer som Irak og Afghanistan. Dette behov vil ikke blive mindre, hvis det besluttet, at danske soldater skal deltage i en eventuel FN operation i Sudan.

Der stilles mange nye krav til danske officerer i internationale operationer. De skal således ikke alene varetage almindelige militære fredsbevarende og fredsskabende opgaver i samarbejde med skiftende alliancer, men tillige samvirke med lokalbefolkningen i missionsområdet. Her tænkes ikke bare på den almindelige omgang med lokale, men også på bl.a. de politiske opgaver og politiopgaver. Hertil kommer endvidere CIMIC, som i dag anses som en central og uundværlig del af fredsbevarende og fredsskabende operationer, og involverer både lokale, samt militært og civilt personel fra det lokale miljø og fra andre nationer.

Det er her påvist, at Danmark og danske styrker gør en god indsats, og nyder stor international anerkendelse, herunder også for arbejdet i Afghanistan og Irak. Psyops involvering forud for styrkeindsættelsen i Irak er et godt eksempel på, at der allerede findes en høj grad af kulturforståelse i det danske forsvar.

På trods heraf, og som Mejlholms generelle eksempler på potentielle problemstillinger i kulturmødet viser, kalder karakteren af de opgaver, som danske officerer varetager i internationale operationer i dag, samt de meget fremmedartede miljøer, hvor konflikterne foregår på, stor indsigt og kompetence til at forholde sig til det fremmede.

3. KULTURFORSTÅELSE

Når man møder så fremmede kulturer, som tilfældet er i Irak og Afghanistan, er det naturligt at spørge: "Hvorfor tænker de, som de gør, og hvorfor gør de, som de gør?" Selv om vi gerne vil forstå andre, kan det være vanskeligt at finde ind til en sådan forståelse – for hvordan skal vi

håndtere det uforståelige og gøre det konkret og begribeligt?

Formålet med nærværende afsnit er beskrive og konkretisere kulturbegrebet og herigennem søge at indkredse de kernekompetencer bag kulturbegrebet som danske officerer med fordel kunne være i besiddelse af, og dermed videreudvikle de allerede tilstedeværende kompetencer der kendetegner Danmark og danskere i internationale operationer.

Kulturbegrebet

Begrebsdannelse omkring kultur er meget kompleks og vanskeligt håndterbar. Der findes således mange forskellige definitioner på kultur.

Edward Tylor definerede allerede i 1871 kulturbegrebet som en kompleks helhed, der bestå af viden, trosretninger, kunst, ret og sædvaner, foruden alle de øvrige færdigheder og vaner, et menneske tilegner sig som medlem af et samfund. Hylland præciserer denne definition ved at definere et samfund som et system af roller, pligter og relationer mellem mennesker, som er omfattende nok til, at de fleste indbyggere får de fleste af deres behov tilfredsstillet der¹⁸.

Iflg. Gillis Herlitz betegner de nyeste og mest udbredte definitioner kultur som: "En form for fælles livsform. Mennesker med fælles kultur har nogenlunde samme syn på deres omverden. De stræber efter de sammenheng og opfører sig stort set på samme måde. De har med andre ord i høj grad et fælles verdensopfattelse – dvs. en forholdsvis ensartet opfattelse af hvordan ting er og bør være"¹⁹.

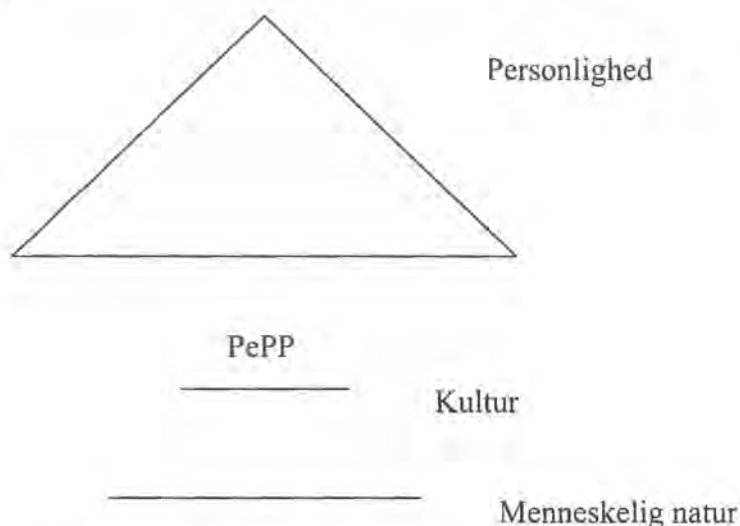
Kultur er med andre ord de tanker, kundskaber og færdigheder, mennesker har tilegnet sig som medlemmer af et samfund, og kan betragtes som en mental matrice for handling, som udgøres af summen af alle de erfaringer, kundskaber og værdier vi bærer i os, og som vi handler på grundlag af.

Den menneskelige mentale programmering

Hollænderen Professor Geert Hofstede, der er kendt for sine teorier om kulturer og organisationer, samt for sin empiriske analysemodel, der også anvendes senere her i opgaven (jf. afsnit 4.2.1.), tilbyder en nyttig abstraktion til at tydeliggøre baggrunden for at mennesker handler forskelligt i tilsyneladende ens situationer. Herved indkredses centrale karakteristika ved kulturbegrebet, som er nyttige i den samlede forståelse.

Når mennesker samvirker over længere tid, vil de enkelte personers adfærd ikke være ganske tilfældig, men i en eller anden udstrækning forudsigelig – der ses en form for mønster eller program. Man kan således sige, at individet handler efter en slags mentalt program.

Indholdet af en persons mentale program er delvist sammenfaldende med andre personers program, delvist særegent for de enkelte individer. Hofstede skelner mellem et 3-delt program: Det individuelle program, det kollektive program og det universelle program, som illustreret i modellen nedenfor.

Det personlige eller individuelle program udgøres af den del af det mentale program, som er unikt for det enkelte individ. Ikke to mennesker er ens, selvom de er vokset op i samme familie og i samme kultur. Således er den samlede "programmering" styret af naturgivende forhold – generiske og biologiske forhold, samt af noget tillært. Der skelnes således mellem natur og kultur.

Det universelle er stort set fælles for alle mennesker. Iflg. Hofstede er det det program, der sørger for, at det menneskelige legeme biologisk kan fortsætte med at eksistere²⁰.

I denne sammenhæng er det naturligvis det kollektive program, der er i

fokus. Selv om kulturforståelsen lægger vægt på det kollektive, kan man i praksis ikke tillade sig at se bort fra det individuelle²¹.

Kulturens relative karakter

Det enkelte menneske vil til enhver tid være medlem af en række forskellige kulturer – eller subkulturer, som med forskellig styrke præger det pågældende menneske og omgivelsernes opfattelse af personen. Denne mangfoldighed kan ifølge Gullestrup systematiseres ved et hierarkisk mønster (f.eks. jysk kultur, dansk kultur, skandinavisk kultur, nordeuropæisk kultur osv.) samt i et kategorimønster (f.eks. den sociale, uddannelsesmæssige eller den professionelle kulturkategori eller andre interessefællesskaber m.v.).

Ingen kultur lader sig empirisk afgrænse med klart definerede og entydige grænser. Der er med andre ord en flydende overgang fra en kultur til en anden, og alle mennesker er del af flere subkulturer. Ganske rigtigt bliver kultur som et "tavst sprog", for det meste taget for givet, og er dermed usynlig for dem, der lever med den. Samtidig er enhver kultur under stadig forandring og dermed dynamisk. Små og store begivenheder skaber konstant forandringer²².

Kulturens centrale elementer

Kulturforskelle manifesterer sig på forskellige måder. Hofstede anvender fire begreber: symboler, helte, ritualer og værdier, som tilsammen indfanger den samlede kultur. Begrebernes indbyrdes hierarki kan opfattes som løgringe, med symboler som det yderste lag, efter fulgt af helte, ritualer og med værdier som kernen²³.

Symboler er ord, gestus, billeder og genstande, herunder klædedragter, statussymboler mv. der har en særlig betydning, og som kun erkendes af dem, der er fælles om kulturen. Nye symboler opstår let og gamle forsvinder. Helte er personer, levende eller døde, virkelige eller imaginære, der besidder karaktertræk som værdsættes højt, og som tjener som adfærdsmodeller. Ritualer er kollektive aktiviteter, der tekniske set er overflødige, men som betragtes som socialt nødvendige inden for en kultur – måder at hilse på, vise andre respekt, sociale og religiøse ceremonier. Forretningsmøder eller politiske møder arrangeret af rationelle grunde, tjener ofte hovedsagligt rituelle formål – f.eks. at give ledere mulighed for at gøre sig gældende.

Symboler, helte og ritualer kan indordnes under betegnelsen sædvaner, og som sådan er de synlige for den udenforstående tilskuer. Deres kulturelle betydning er derimod, iflg. Hofstede usynlig og ligger i, hvorledes de indforståede tolker dem.

Værdier udgør som sagt kulturens inderste kerne, og udgøres af brede tendenser til at foretrække visse forhold frem for andre. Værdier er følelser og omfatter f.eks. opfattelsen af godt og ondt, rent og urent, smukt og grimt, rationelt og irrationelt mv. Da værdier erhverves i en tidlig alder, forbliver mange af dem ubevidste. Derfor kan de ikke diskuteres og ikke iagttages direkte af udenforstående.

Kultur og religion

Religion som fænomen er en del af en kultur. Religion giver den troende den endegyldige forklaring på, hvorfor omverdenen ser ud som den gør, og hvorfor vi er nødt til at opføre os, som vi gør. Men religion har forskellige plads og vægt i forskellige samfund.

I det danske samfund er det muligt at være ateist, og dermed ikke tro på gud. Vores definition af begrebet religion gør det muligt, idet religionen stort set er adskilt fra samfundsmoralen i øvrigt. Den ligger dog stadig til grund for mange af vores holdninger, men de har ikke længere religiøst fortegn²⁴.

En sådan isolering af religionen er utænkelig i store dele af verden, herunder i mellemøsten. I samfund, hvor religionen også er samfundsmoralen, er det meget logisk, at den også styrer statsapparatet. Den fælles tro danner grundlag for det menneskelige samvær; giver svar på hvad der er rigtigt, og hvad der er forkert, godt og ondt. Religionen giver rettesnoren. Holder alle sig til den, får vi en god verden. De fælles manifestationer af religiøsitet, såsom faste, pilgrimsfærd til Mekka, bøn, almisser og trodsbekendelse, er alle med til at styrke fællesskabet²⁵.

Således lader religion sig vanskeligt adskille fra den grundlæggende verdensopfattelse, der ifølge Gullestrup²⁶ udgør selve kernekulturen i et samfund (jf. endvidere 4.1.1. om Gullestrup analysemodel)

Kultur mødet

Det er overordentligt vanskeligt at trænge ind og forstå en fremmed kultur fuldstændigt, og i denne sammenhæng ej heller hensigten. I alle tilfælde må man se sig tilfreds med at forstå en del heraf, og bare det kræver

en ægte interesse og en oprigtig vilje til at forstå.

Der er ikke noget mærkeligt eller menneskeligt tvivlsomt ved at leve med en overbevisning om, at det ens egen kultur står for er ret og rigtigt. Det er i allerhøjeste grad naturligt, og det er det for alle mennesker i verden. Man har egentlig ikke andet valg end at tage udgangspunkt i sin egen baggrund, når man reflekterer over en anden kultur, idet vores begrebsapparat kun omfatter ting vi kender. Problemer opstår først, når overvejelserne begynder at indeholde vurderinger om godt og dårligt, rigtigt og forkert²⁷.

Om dansk kultur siger danskere gerne, at vi er hyggelige, tolerante, joviale, præget af jantelov og sund skepsis. Som regel er der en vis sandhed i sådanne betragtninger, men det er et åbent spørgsmål, om de virkelig fanger det særprægede ved en kultur. Meget af det, der opfattes som typisk dansk, kunne ligeså godt betragtes som typisk svensk, norsk eller nord-europæisk²⁸.

I forsøget på at opnå indsigt i andre kulturer vil man typisk mere eller mindre bevidst generalisere og systematisere de indtryk, man får. I den sammenhæng kommer man let til at stereotypisere for at finde en logik og sammenhæng, man kan forholde sig til. Herved er fare for at udvikle fordomme og overfortolke andres opførsel og normer - der er dovne og flittige, ærlige og uærlige, gode og onde inden for alle kulturer og samfund. Det er forholdsvis nemt "på afstand" at indtage en åben og forsående holdning, men først når man konfronteres med virkeligheden, får man afprøvet sin indsigt og accept af den kendsgerning, at andre mennesker i andre kulturer lever på en måde, som ikke bare er anderledes end ens egen, men også lige så "rigtig"²⁹.

Etnocentrisme versus kulturrelativisme

Etnocentrisme og kulturrelativisme er væsentlige begreber at gøre sig bekendt med som radikale yderpunkter for, hvorledes andre kulturer opfattes.

At vurdere fremmede skikke og værdier ud fra egen kultur kaldes normalt for etnocentrisme. Den rendyrkede etnocentriker er ude af stand til at forstå andre kulturer. De ser kun gode eller mindre gode efterligninger af deres egen kultur. Kulturrelativisten har derimod det modsatte synspunkt. Her gælder den opfattelse at kulturer er relative og kun kan forstås ud fra

dem selv. Det vil sige, at så godt som alle handlinger kan retfærdiggøres i kulturrelativismen navn, så længe de er meningsfyldte for dem der udføre dem. Men i realiteten behøver man naturligvis hverken at blive som dem eller at acceptere alt for at forstå dem³⁰.

Også etnocentrismen har en pointe. For hvis man ikke skal vurdere andre ud fra egne værdier og synsvinkler, hvad skal man så vurdere dem ud fra? Svaret på dette spørgsmål er naturligvis, at det er nødvendigt at vurdere andre ud fra egne værdier, og at det er muligt, at man ville ændre opfattelse, hvis man forstod, hvordan de andre opfatter en situation. Det burde altså være et krav, at man forstå et fremmed kulturelt fænomen i sin fulde kontekst før man fordømmer den. Det er kort sagt nødvendigt at vide, hvad man taler om.

Det at trænge ind i og forstå en fremmed kultur kan sammenlignes med det at forstå en vittighed. Man må kende vittighedens kontekst, og man må have en intuitiv forståelse for den kulturelle helhed vittigheden er placeret i. Således må man også forstå den brede sammenhæng for at kunne forstå baggrunden for så fremmedartede fænomener, som f.eks. tvangssægteskaber og nepotisme³¹.

Betydningen af egen kulturelle baggrund

*"Kend dig selv og du vil vinde alle slag."
- Sun Tzu (Kinesisk krigsherre)*

Som nævnt er alle individer del af en kultur eller bærere af samme. En person, der søger indsigt i en anden kultur vil altid være præget af vedkommendes egen kulturelle baggrund. Med andre ord, så vil observationer af en anden kultur altid blive oplevet gennem aktørens "egne kulturbriller", eller gennem hans kulturberedskab. En vis indsigt i ens egen kulturelle baggrund er derfor en nødvendighed for at kunne opnå indsigt i og forståelse for andre kulturer³².

Mennesker betragter ofte deres egen kultur nærmest som en rettesnor for, hvad der er menneskeligt – et forhold, der gør sig gældende for alle kulturer i alle samfund – og det er det, der så at sige er selve kulturens væsen³³. Således har mange mennesker i dag et selvbevidst forhold til deres kultur og forsøger at definere og beskrive den. Men de kulturtræk de fleste mennesker er sig bevidste om, er ikke nødvendigvis de vigtigste eller

mest typiske. Reglen er iflg. Hylland snarere den, at de sædvaner, skikke og forestillinger, som de fleste tager for givet – som mere eller mindre naturlige – udgør kernen i kulturen og er ofte ubevidste. ”Sådan skal det gøres” eller ”sådan er det” er udtryk for en kulturel indlæring, der går dybere end det bevidste reflekterende plan³⁴.

På det intellektuelle plan er det nok muligt at gennemskue vore egne kulturelle fordomme, men der skal ofte noget stærkere til for at forandre dem. I flerkulturelle situationer vil det derfor være vigtigt, at begge parter forsøger at være sig bevidste om både egne og modpartens ”usynlige” kulturelle værdier. Det er ikke kun fornuften, der siger fra, når nogle af de kulturelle værdier bliver brudt. Kroppen og følelseslivet deltager på måder, som vi ikke altid er opmærksomme på³⁵.

Interkulturel kommunikation

Det er oplagt, at kulturforskelle ofte er en vigtig årsag til kommunikationsproblemer, misforståelse og konflikter. Den typiske situation er da også den, at hverken én selv eller den fremmede er bevidst om, på hvilken måde de hver især er præget af deres kulturelle baggrund. I sådanne situationer er begge i høj grad præget af etnocentrisme³⁶.

For at en tværkulturel kommunikation kan være mulig, må man nødvendigvis vide noget om de andre og fremstå med et forholdsvis åbent kulturrelativt sind, uden dog nødvendigvis at acceptere hvad som helst. Men hvordan skal man f.eks. hilse, hvad skal man have på, hvordan overholder man aftalte tider, hvordan beder man om ordet ved et møde, og hvordan kontakter man andre mennesker o.s.v. – den slags udgør den daglige kultur, der styres af en række fælles uskrevne regler for, hvad der er rigtigt, og hvad der er forkert – godt og skidt. Ved et møde vil skandinaver f.eks. typisk opfatte det som uhøfligt når franskmænd eller amerikanere afbryder den foregående taler ved at råber højere, og dermed overtage initiativet. For franskmænd og amerikanere opfattes sådan en adfærd som en finesse, især hvis man deler den foregående talers synspunkt, mens skandinaverne oftest vil opfatte det om en fornærmelse. I andre dele af verden er det derimod os nordboer, der bliver betragtet som ubehøvede. Vi har ikke for vane at indlede vores indlæg med at rose værten for velordnede mødeforhold, komplimentere de forudgående talere for deres kloge synspunkter osv. Vi er vant til at gå lige til sagen for at være effektive og spare tid. Det er ikke en selvfølge i alle dele af verden. Mange steder findes der ikke noget udtryk for det vi kalder ”tom snak”. Man tillægger alle samtaler kvalitet og værdi³⁷.

Hertil kommer non-verbale kommunikationsformer, der i visse samfund spiller en langt større rolle end i Danmark, samt grundlæggende forskelle i argumentationsformer. Regler på disse områder udgøres oftest af ubevidste selvfølgeligheder der først bliver tydelige, når en udefrakommen afviger fra normen.

Non-verbal kommunikation

Non-verbal kommunikation lader sig indfange af bl.a. den afstand eller fysiske distance, hvormed vi foretrækker at føre en samtale med en anden. I Skandinavien holder vi ofte en afstand på 60-80 cm, mens man i latinske lande er vant til en betydelig kortere afstand. Den måde, hvorpå den ene part trækker sig lidt tilbage, mens den anden søger tættere på, betegnes undertiden "the silent tango". Berøring er et andet område der er værd at bemærke. I Skandinavien er det meget usædvanligt, at to mænd rører ved hinanden, hvorimod den slags berøring er almindelig i f.eks. mellemøsten. Det tredje område der her skal inddrages drejer sig om påklædning. Påklædningsnormer varierer meget – hvad der er korrekt i et land, er direkte anstødeligt i et andet. Klæder betyder en del for det første indtryk, og det første indtryk er ofte det blivende. Af konkrete eksempler kan nævnes det at bære slips i Iran i dag. Det opfattes som et amerikanske påfund, og er derfor ikke velset. Et andet og måske mere kendt fænomen fra de muslimske lande er kvinders påklædning. Her anses det for passende at kvinder klæder sig i fodlangt tøj, med lange ærmer. Princippet er at kvinden skal vise så lidt af sin krop som muligt. Nordiske kvinder i almindelige sommertøj, vil derfor blive opfattet som yderst anstødelige i sådanne miljøer. Endelig skal gestus på banen, som et betydningsfuldt aspekt af den non-verbale kommunikation, der ofte opfattes og benyttes så naturligt, at vi er tilbøjelige til at tro at de er alment menneskelige. Men det er ikke tilfældet. F.eks. kan krydset fingre for nogen betyde at alt er godt – eller held og lykke, mens andre tolker det som, at venskabet er brudt⁹⁸.

Kommunikationsstil

Problemer i den interkulturelle kommunikation kan endvidere ofte have rod i forskellige kommunikationsformer. Helle Lykke Nielsen⁹⁹ sammenholder den konfrontative kommunikationsstil vi kender i vesten – vi taler lige ud af posen og konfronterer diverse problemer direkte – med det, man i den arabiske verden kalder Musayara – der betyder at tilpasse sig eller at indrette sig.

Musayara er en kommunikationsstil, der lægger vægt på harmoni i stedet for konflikt, på social stratifikation i stedet for neutral tiltale og på vægtning af samtalepartnerens selvopfattelse frem for sin egen. Derved kommer Musayara til at stå i klar modsætning til den konfrontative kommunikationsstil, vi har i vesten.

Også dybereliggende kulturforskelle skaber barrierer i kommunikationen. Som mennesker har vi, ligegyldig vores kulturelle baggrund, en række kommunikative strategier – de kan være verbale eller non-verbale, nogle gange bruges logik, andre gange anvendes historier, følelser eller trusler m.v. Sprogforskere er enige om at langt de fleste strategier er universelle, men brugen af strategierne kan derimod være forskellige – dvs. argumentationsstilen varierer. Der tales om tre typer af strategier:

1. Peudologisk overtalelsesstrategi - en formel logik vi kender fra matematikken.
2. Fremførende strategi er baseret på den opfattelse, at man kan overtale mennesker ved at berører dem følelsesmæssigt.
3. Brugen af analogier – bygger på talerens evne til at fremkalde traditionel viden – f.eks. i form af historier fra gamle dage, fabler mv.

Det påvises, at danskere og andre vesterlændinge oftest synes at bruge peudologiske overtalelsesstrategier, mens arabisk- og persisktalende ofte bruger præsentationelle og analoge strategier. Faktisk bruges samtlige strategier i både mellemøsten og i vesten om end i forskellige sammenhæng.

Værd at bemærke er endvidere, at kommunikation ofte rummer en slags magtkamp – hvem der sætter retningslinjerne og bestemmer præmisserne for samtalen, kombineret med de kulturelle forskelle. Derved bliver interkulturel kommunikation ikke blot afhængig af den kultur, der har præget aktørerne, men også af den underliggende manifestation af magt, der ligger indbygget i enhver relation mellem mennesker – et forhold, der også kun lader sig opbløde ved at være så bevidst som muligt, om de kræfter, der er på spil.

Delkonklusion

Med ovenstående gennemgang af kulturbegrebet og kulturens basale karakteristika fremstår det tydeligt, at det at være bevidst om kulturens betydning for egen og andres verdensopfattelse og handlemønstre, giver

de bedste forudsætninger for at kunne indgå interkulturelle relationer og mestre den interkulturelle kommunikation.

Det er således væsentligt at synliggøre den "naturlige" tendens til etnocentrisme og fremme kulturel empati, for derved at skabe grundlag for et kulturberedskab og dermed for en højere grad af kulturforståelse i det praktiske kulturmøde.

Kulturens komplekse og relative karakter samt menneskets sammensatte natur vanskeliggør håndteringen af kulturmødet. De bedste forudsætninger opnås ved at være bevidst om sin egen kulturelle baggrund, være opmærksom på andre kan have en helt anden virkelighedsopfattelse, som kan være lige så "rigtig", kende til betydningen af forskellige verbale og non-verbale kommunikationsstilarter og magtrelationer.

De relevante kompetencer lader sig sammenfatte som følger:

- Indsigt og evne til at kunne forstå den kulturelle kompleksitet
- Indsigt og evne til nuanceret at kunne forstå egen kulturelle placering og rolle i denne kompleksitet
- Indsigt og evne til, i et vist omfang, at kunne forstå og acceptere mennesker tilhørende andre kulturer samt disses egenopfattelse – uden dog at acceptere hvad som helst
- Indsigt og evne til at kunne kommunikere og gøre sig forståelig i samvær med mennesker tilhørende en anden kultur.

4. KULTURANALYSEMODELLER

Systematisering af kulturiagttagelser

I det følgende inddrages to forskellige kulturanalysemodeller, der kan bidrage til strukturering af kulturiagttagelser, således at man bliver i stand til at gå om bag de synlige kulturelle udtryk og gennemskue årsagssammenhænge. Hensigten er at introducere etablerede analysemodeller og indkredse deres praktiske anvendelighed.

Der inddrages to centrale kulturanalysemodeller:

1. Hans Gullestrup⁴⁰ har udviklet en kompleks teoretisk kulturanalysemodel, der tager sigte på, at indfange et fuldstændigt billede af en

given kultur. I denne sammenhæng argumenteres for at dette komplekse værktøj er nyttigt som en mental abstraktion for den enkelte til systematisering af egne iagttagelser ved mødet med det fremmede. Endvidere tydeliggør modellen betydningen af verdensopfattelsen for det, Gullestrup kalder kernekulturen.

2. Hollænderen Prof. Geert Hofstede⁴¹ er kendt på tværs af faggrænser indenfor organisationsteori. Hofstede beskriver nationale kulturforskelle på baggrund af et omfattende empirisk studie af, hvorledes kultur har indflydelse på værdier på arbejdspladsen. I denne sammenhæng inddrages en sammenligning mellem de data, der findes om den arabiske verden og Skandinavien ud fra deisen om, at det er nyttigt at være sig sin egen kulturelle baggrund bevidst, og idet kulturelle forskelle tydeliggøres i et komparativt perspektiv.

Hans Gullestrup: Den horisontale og vertikale kulturanalysemodel

Set i forhold til Hofstede har Gullestrups en mere kompleks ambition som sit udgangspunkt. Gullestrup sigter mod en teoretisk totalmodel, idet kulturen iflg. Gullestrup på det teoretiske plan udgør en helhed. Formålet med modellen er bl.a. at fremsætte en nødvendig forståelsesramme til at udvikle metoder og teknikker til i praksis at kunne registrere, sortere og bringe mening i de iagttagelser og indtryk som modtages om en anden kultur for derigennem bedre at kunne fortolke og forstå den pågældende kultur⁴².

Selve kulturmodellen består af tre dimensioner: En horisontal kulturdimension, en vertikal kulturdimension og en tidsmæssige kulturdimension. Den horisontale kulturdimension består af otte kultursegmenter, der principielt kan genfindes i enhver kultur. De otte segmenter udgør således de karakteristika, som i praksis adskiller de enkelte kulturer fra hinanden. De otte segmenter er listet neden for.

Den horisontale dimension:

1. Hvordan man bearbejder naturen: Teknologi
2. Hvordan man fordeler resultaterne heraf: Økonomiske institutioner.
3. Hvordan man lever sammen: Sociale institutioner

4. Hvem der bestemmer over hvad over hvem: Politiske institutioner:
5. Hvordan man formidler viden, ideer, og holdninger til hinanden: sprog og kommunikation i videste forstand
6. Hvordan man integrerer, vedligeholder og videreudvikler den enkelte og helheden: reproduktion, socialisation, sundheds og uddannelsesinstitutioner.
7. Hvordan man skaber og opretholder en fælles identitet: Ideologi.
8. Hvordan man manifesterer opfattelsen af forholdet mellem liv og død: religion. manifestation:

Den horisontale kulturdimension udgør de mere umiddelbare og "synlige" karakteristika ved en given kultur. Dog udgør de ikke nødvendigvis de mest betydningsfulde. Således må mange umiddelbart synlige karakteristika ved den betragtede kultur iflg. Gullestrup opfattes som symptomer på nogle dybereliggende og "skjulte" karakteristika. Kulturmodellens vertikale dimension søger at indfange den lagdelte kompleksitet i kulturforståelse, og omfatter således seks forskellige kulturlag:

Den vertikale dimension:

- a. Det umiddelbart observerbare symptomlag: Det man kan se og høre - adfærd, materielle og immaterielle frembringelser.
- b. Det vanskeligt observerbare strukturlag: sociale, økonomiske og politiske strukturerer, samt sprog og kommunikationsformer.
- c. Det styrende moral og regellag: Traditioner og sædvaner, herunder bl.a. arbejds- og kønsmoral, uformel social kontrol som f.eks. religiøst begrundet egenkontrol mv.
- d. De partielt legitimerende værdier: Udgøres af de følelser og holdninger i individets mentale program som for den pågældende afgør eller legitimerer hvilken adfærd, struktur og moral der er bedre end andre - hvad der er godt og ondt, hæder og skam, sundt og sygt.

- e. De alment accepterede højeste værdier: Ansvarsbevidsthed overfor naturen og kommende generationer, æresbegreber, tabuer mv.
- f. Den grundlæggende verdensopfattelse: Mennesket i forhold til naturen, tid og rum, liv og død mv.

De tre øverste af disse vertikale kulturlag tilhører kulturens mere synlige del, som af Gullestrup benævnes den manifeste kultur, mens de tre nederste lag udgør den mere skjulte, men også mere fundamentale kernekultur. Tilsammen udgør den horisontale og den vertikale kulturdimension en statisk kulturmodel, der giver et øjebliksbillede af en given kultur. En mere kompleks og udbygget model inddrager tillige den tidsmæssige kulturdimension, hvilket omfatter de processer der til stadighed er tilstede i enhver kultur.

Tilsammen udgør de tre dimensioner en dynamisk kulturanalysemodel.

Selvom Gullestrup model kun vanskeligt lader sig praktisere i sin fulde form, tilbyder den en teoretisk forståelsesramme af en kulturs samlede elementer, der gør den til en værdifuld mental abstraktion, der vil være et nyttigt redskab for den enkelte til at strukturere og finde mening i egne iagttagelser i forbindelse med det praktiske kulturmøde.

En væsentlig pointe fra modellen er endvidere, at de observationer, man umiddelbart kan gøre sig, ofte vil være udtryk for forhold, der har rod i dybere og dermed mindre synlige strukturlag. Således finder man først forklaringer på observationer i den manifeste kultur, når man er i stand til at gennemskue de dybereliggende årsagssammenhænge i kernekulturen. Gullestrups tilgang kan således også anskues som en advarsel mod at lade sig fastlåse og "nøjes" med indtryk, der tilbyder sig i de manifeste kulturlag, således at man ikke søger den dybere sammenhænge og dermed den fulde kulturforståelse.

Betydningen af kernekulturen og verdensopfattelsen

Gullestrup tillægger det nederste lag i den vertikale kulturdimension stor betydning – dvs. verdensopfattelsen. Den i enhver kultur eksisterende grundlæggende verdensopfattelse er af afgørende betydning for dannelsen af de bagvedliggende værdier, og dermed for de overliggende kulturlag. De forskellige verdensopfattelser er væsentlige alene af den grund, men også fordi de til enhver tid, og i enhver kultur, betragtes som det sande og indiskutable kulturgrundlag. De fremstår derfor som den afgøren-

de kerne i kulturen og derfor også som målet for den endelige forståelse af en given kultur⁴³.

En komparativ kulturanalyse

Geert Hofstede: De fire dimensioner

Hofstedes empirisk baserede model er udviklet med udgangspunkt i professionelle miljøer og anvendes da også oftest i forbindelse med fag som organisation og ledelse⁴⁴.

Hofstede har gennem en årrække indsamlet og analyseret data fra mere end 50 forskellige lande, og på den baggrund udviklet en model, der differentierer kulturer på fire dimensioner:

Magtdistance (PDI – Power Distance Indeks) fokuserer på graden af lighed og ulighed mellem mennesker i det pågældende samfund.

Kollektivism versus individualisme (IDV) fokuserer på graden, hvormed samfundet understøtter det individuelle i forhold til det kollektive.

Maskulinitet (MAS) fokuserer på graden, hvormed samfundet forstærker eller ikke forstærker den traditionelle maskuline rollemode – mandlige præstationer, kontrol og magt.

Usikkerhedsundvigelse (UAI – Uncertainty Avoidance Indeks) fokuserer på graden af tolerance for usikkerhed og flertydighed i samfundet.

I en senere udgave har Hofstede tilføjet endnu en dimension til sin analysemodel; Kort- versus langsigtet orientering. Denne dimension siger noget om i hvilken udstrækning samfundet støtter langsigtet hengivelse til fremadrettet værdier. Da denne dimension ikke er behandlet i det empiriske data der anvendes nedenfor, er den udeladt.

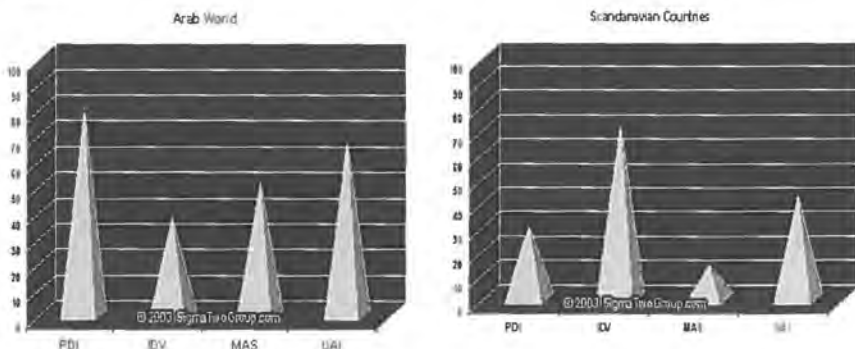
De fire dimensioner, der her inddrages, giver et billede af centrale forhold der bl.a. omfatter familieliv, arbejdsliv, organisation, stat og idéudvikling.

Den Arabiske verden versus Skandinavien

Nedenfor følger sammenligningen af Hofstedes data for den arabiske verden⁴⁵ og for Skandinavien⁴⁶ for at indkredse overordnede forskelle mellem de to regioner, og dermed teste og illustrere anvendeligheden af Hofste-

des model og data. Der inddrages udvalgte eksempler på konsekvenserne af de fire dimensioner.

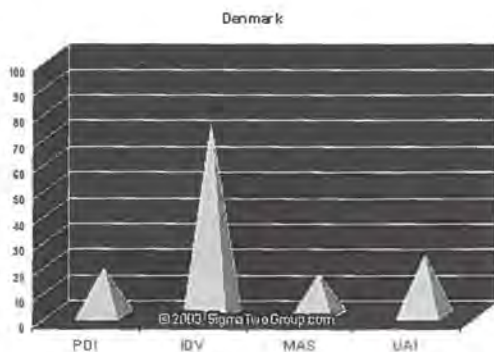
Hofstedes analyse af den arabiske verden inkluderer Egypten, Irak, Kuwait, Libanon, Libyen, Saudi Arabien, og det Forenede Arabiske Emirater.

Kilde: – www.geert-hofstede.com

Magtdistance:

En høj magtdistance, som gør sig gældende for den arabiske verden, indikerer at magt og velstand er ulige fordelt i samfundet, og at der er en lav grad af social mobilitet mellem etablerede sociale klasser. Befolkningerne forventer og accepterer, at landets magthavere vil distancere sig selv fra det øvrige samfund. Det opleves således ikke nødvendigvis som undergravende for samfundet, men som en accepteret del af den kulturelle arv.

Kilde:
www.geert-hofstede.com

En lav magtdistance, der kendetegner de skandinaviske lande, herunder ikke mindst Danmark Jvf. Figuren nedenfor, indikerer at samfundet søger at udligne magt og velstand og der lægges vægt på lighed for alle.

Således er det kendetegnede for de arabiske lande, at uligheder mellem mennesker både forventes og accepteres, og de mindre magtfulde bør være afhængige af de mere magtfulde. I Skandinavien derimod søger man at reducere uligheder til et minimum, og det anses for nødvendigt, at der er en vis afhængighed mellem de magtfulde og de mindre magtfulde. Denne pointe underbygges af det forhold at højere uddannede er mindre autoritetstro i Skandinavien end lavere uddannede, mens både højere og lavere uddannede i den arabiske verden udviser næsten samme autoritetstro.

I den arabiske verden er centralisering udbredt. Der er store lønforskelle mellem organisationens top og bund. Underordnede forventer at få at vide, hvad de skal gøre, og den ideelle chef er en velvillig autokrat eller en god "far", ligesom privilegier og statussymboler forventes og er udbredt. I modsætning hertil er decentralisering udbredt i Skandinavien. Der er forholdsvis små lønforskelle mellem organisationens top og bund. Underordnede forventes at blive taget med på råd, den ideelle chef er en snarrådig demokrat, og privilegier og status symboler er ikke velset.

Individualisme.

Individualisme er den dimension, der rangere lavest I den arabiske verden (38), sammenlignet med Skandinavien, der ligger i nærheden af 75, og Danmark endda en anelse højere. For den arabiske verden antyder det et samfund baseret på kollektive snarere end individuelle værdier, hvilket manifesterer sig ved tætte relationer og langsigtet forpligtelser over for medlemmer af "gruppen" – familien, storfamilien eller andre relationer. Loyalitet er helt centralt i en kollektiv kultur og overgår de fleste andre sociale regler.

En høj grad af individualisme, som findes i Skandinavien, indikerer derimod at individet og individuelle rettigheder er afgørende i samfundet, hvor man har tendens til at indgå i et større antal løse relationer.

Det betyder, at man i den arabiske verden fødes ind i udvidede familier, der fortsat beskytter den enkelte mod loyalitet til gengæld. Identiteten har basis i det sociale netværk, man tilhører, og man tænker i "vi-form". Harmoni bør altid opretholdes, og direkte konfrontationer undgås. Overtræ-

delse af etablerede regler og normer fører til skamfølelse, og at man selv og gruppen taber ansigt. I Skandinavien opdrages alle til kun at sørge for sig selv og sin nærmeste (kerne-) familie. Identiteten har basis i den enkelte og man tænker i "jeg-form". Det at sige sin mening opfattes som kendetegnende for et ærligt menneske. Overtrædelse af regler og normer fører til skyldfølelse og tab af selvrespekt.

Maskulinitet

I den arabiske verden ses en ikke uventet høj grad af maskulinitet, hvilket signalerer samfund med høj grad af kønsdifferentiering. I sådanne kulturer dominerer mænd størstedelen af samfundet og magtstrukturene, hvor kvinder kontrolleres af den mandlige dominans. I Skandinavien ses en lav maskulinitet, hvilket signalerer den begrænsede forskel og diskriminering mellem kønnene. Her behandles kvinder på lige fod med mænd.

I den arabiske verden betyder den høje grad af maskulinitet tillige, at mænd forventes at være selvhævdende, ambitiøse og hårde, mens kvinder forventes at være bløde og tage sig af de medmenneskelige forhold. Denne opdeling ses ikke i Skandinavien, hvor kønnes roller er mere sammenfaldende.

I lande med en høj grad af maskulinitet lever man for at arbejde. Ledere forventes at være beslutsomme og selvhævdende, og konflikter løses ved, at man kæmper dem igennem. I Skandinavien gælder det modsatte på disse parametre; Man arbejder for at leve, og konflikter løses ved kompromis og forhandlinger.

Usikkerhedsundvigelse

En høj grad af usikkerhedsundvigelse indikerer samfund med en lav tolerance over for usikkerhed og flertydighed. Det skaber et regelorienteret samfund, der gennem love, regler og kontrol reducerer graden af usikkerhed. Lande, hvor stor magtdistance og stor usikkerhedsundvigelse ses samtidig, som det er tilfældet for den arabiske verden, er ofte kendetegnet, ved at ledere har ubegrænset autoritet og magt. Love og regler understøtter de etablerede magthavere og deres kontrol, og det er ikke usædvanligt, at disse ledere er kommet til magten ved magt snarere end gennem diplomati og demokratiske processer. Det ultimative mål er at kontrollere alting for at undgå det uventede. Som konsekvens heraf er disse samfund kendetegnet ved at foretrække det bestående, være modvillige mod forandring og således ikke særlig risikovillige

En forholdsvis lav usikkerhedsundvigelse, der gør sig gældende for Skandinavien, men er særlig udtalt for Danmark, indikerer samfund med mindre bekymring og med større tolerance for andre holdninger og meninger. Dette ses i samfund som er mindre regel-orienteret og mere forandringsvillige, og som tager flere og større risici.

På den baggrund kan man sige, at i de arabiske lande opfattes usikkerhed som en stadig trussel, der skal bekæmpes. Man accepterer kendte risici, men frygter tvetydige situationer og ukendte risici. Det, der er anderledes, er farligt. Aggressioner og følelser kan komme til udtryk på rette tid og sted, og der ses en generel undertrykkelse af afvigende ideer og adfærd – dvs. modstand mod fornyelse.

I lande med lav usikkerhedsundvigelse som de Skandinaviske opfattes usikkerhed som et normalt træk – man tager dagen, som den kommer, og er veltilpas i tvetydige situationer og ved ukendte risici. Det, der er anderledes er sjovt, og der er stor tolerance over for afvigende og nyskabende ideer og adfærd, men aggressioner og følelser bør ikke vises.

Sammenfatning og delkonklusion

Såvel Hofstede som Gullestrup synes på foreliggende grundlag at udgøre relevante kulturanalysemodeller, hver med sit særpræg og sine begrænsninger.

Hofstede giver således mulighed for at indfange konkrete, interessante og nyttige empiriske observationer om forskellige kulturer og sammenholde disse på tværs af lande og regionen, hvorved det kulturelle særpræg i det enkelte land, eller det enkelte område træder tydeligt frem. I Gullestrups terminologi befinder langt de fleste af Hofstedes observationer sig inden for den manifeste kultur. Således giver Hofstede ikke adgang til de dybereliggende årsagssammenhænge i hans empiriske analyse metode.

Det skal dog siges, at Hofstede også kommer ind på det hierarkiske forhold mellem synlige og usynlige aspekter af kulturen – jf. afsnit 3.1.3, hvor Hofstedes "løg-model" med de fire niveauer: symboler, helte, ritualer og værdier præsenteres. Sidstnævnte – værdier – er sammenlignelig med Gullestrups kernekultur og verdensopfattelse. Hofstede har imidlertid et andet udgangspunkt for sin analysemodel, nemlig den empiriske dataindsamling.

Gullestrup tilbyder en holistisk teoretisk model til anskueliggørelse af samtlige elementer indeholdt i en given kultur. Med sin omfattende teoretiske ambition synes Gullestrups model imidlertid meget kompleks og vanskelig at operationalisere i sin fulde form. Det synes imidlertid heller ikke at have været Gullestrup højeste prioritet, som derimod synes at være det teoretiske totalbillede af kulturen. I denne sammenhæng synes Gullestrup derfor først og fremmest anvendelig som en mental abstraktion til at forstå kultur og dens væsen, og som et nyttigt mentalt redskab for den enkelte til at observere og systematisere praktiske kulturiagttagelser.

5. KONKLUSION

Det skal her slås fast, at danske officerer naturligvis ikke skal være kulturanropologer eller sociologer. Derimod skal fremtidens danske officerer være veludstyret og professionelle soldater, der kan handle beslutsomt og resolut, når situationen byder det. Samtidig skal danske officerer besidde en tillidsskabende adfærd, og formå at begå sig blandt lokalbefolkninger, såvel som blandt lokale samt vekslende internationale samarbejdspartnere og alliancer. Hertil kommer f.eks. CIMIC samarbejdet, hvor man skal kunne samarbejde med aktører, for hvem samarbejdet med militæret fortsat kan være præget af fordomme og berøringsangst. Dansk officerer skal således ikke længere blot være professionelle krigere, men tillige kunne indgå i dialog og deltage i løsning af konflikter på forskellige niveauer af såvel social, økonomisk, politisk, etnisk og religiøs karakter, ligesom de skal kunne udvise stor fleksibilitet og tolerance i samarbejde med forskelligartede aktører.

Erfaringerne fra såvel Irak som Afghanistan, tydeliggør behovet for kompetencer til at kunne begå sig i samfund med meget fremmedartede traditioner og værdier. Selvom den hidtidige danske indsats, også i disse to lande, nyder stor anerkendelse, måske netop fordi de danske styrker formår at udvise tillidsvækkende adfærd, argumenteres der i denne opgave for, at en mere bevidst og formaliseret indsats til yderligere at fremme et bevidst kulturberedskab vil være fordelagtigt for dansk forsvar nu og i fremtiden.

Med udgangspunkt i det teoretiske begrebsapparat om kulturforståelse, er betydningen af en bevidst forståelse for kulturens indflydelse på såvel egen som på andres adfærd pointeret. De mest centrale kompetencer af betydning i forsvarssammenhæng, som er udledt af opgavens behandling

af kulturbegrebet, udgøres af følgende:

- Indsigt og evne til at kunne forstå den kulturelle kompleksitet
- Indsigt og evne til nuanceret at kunne forstå egen kulturelle placering og rolle i denne kompleksitet
- Indsigt og evne til, i et vist omfang, at kunne forstå og acceptere mennesker tilhørende andre kulturer samt disses egenopfattelse - uden dog at acceptere hvad som helst
- Indsigt og evne til at kunne tolke adfærd, kommunikere og gøre sig forståelig i samvær med mennesker tilhørende en anden kultur.

De to kulturanalysemodeller, der er indeholdt i denne opgave, har begge vist sig relevante som redskaber; der med fordel kan anvendes i Forsvaret. Med hver deres udgangspunkt og ambition, udgør de nyttige redskaber i såvel undervisningen i kulturforståelse, som for den enkeltes mentale beredskab. Hofstede således som empiriske databank, med mange nyttige og let tilgængelige informationer, der muliggør komparative studier, der netop i kultursammenhæng er meget nyttig, idet sammenligninger tydeliggøre forskellene kulturerne imellem. Gullestrups komplekse teoretiske model er anvendelig som en mental abstraktion til at forstå kulturens samlede elementer, og kan tjene som et nyttigt mentalt redskab til at systematisere kulturiagttagelser.

Undersøgelse af den etablerede uddannelse og forberedelse af danske officerer til internationale operationer viser, at kulturforståelse som formaliseret undervisning er godt på vej ind i det danske forsvar. Således har såvel Søværnet som Flyvevåbnet for nylig taget initiativ til indførelse af kulturforståelse som selvstændigt fag. Begge værn synes at satse på at vække en kulturel bevidsthed og dermed nysgerrighed som grundlag for det mere konkrete og missionsbestemte kulturberedskab, som den enkelte således vil være bedre rustet til at engagere sig i.

For Hærens vedkommende er situationen noget anderledes. Flere forhold peger her på, at man allerede har internaliseret kompetencer til kulturforståelse, mens den formaliserede undervisning forekommer mere begrænset, ikke mindst set i forhold til Hærens store berøringsflade med andre kulturer, sammenlignet med de to øvrige værn. Således tilbydes kulturforståelse ikke som selvstændigt fag, men alene som en to timers lektion under faget ledelse. Hertil kommer indsatsen under modulet Internationale operationer, hvor kulturforståelse indgår i et ikke nærmere identificeret omfang.

Det er interessant, at det er de to værn (Søværnet og Flyvevåbnet), der har den mindste berøringsflade med fremmede kulturer, som synes at have valgt den mest teoretiske tilgang til emnet. Mens Hæren tilsyneladende har valgt en mere begrænset formalisering af undervisningen i kulturforståelse, og muligvis anlagt en mere praktisk tilgang til området. Måske beror denne forskel netop på, at Hæren allerede har fundet den mest brugbare og hensigtsmæssige model for udviklingen af de nødvendige kulturforståelseskompeter i forsvaret?

Det er påstanden i denne opgave, at man gennem bevidst formalisering af undervisningen i kulturforståelse, herunder også i Hæren, vil kunne udvikle de allerede eksisterende kompetencer til gavn for såvel den enkeltes kulturberedskab, som for det samlede danske forsvar. Således kunne en værnssælles indsats skabe synergi og effektivitet, samt skabe en bredere platform for udveksling af såvel teoretiske som praktiske erfaringer på dette komplekse vidensområde.

Fra Politiets uddannelsessystem skal peges på potentielle elementer, der muligvis kunne bringes i anvendelse i Forsvaret. Således findes der i Politiet lang erfaring med uddannelse og træning i tillidsskabende adfærd og omgang med befolkningsgrupper med anden etnisk baggrund – kompetencer som det synes oplagt, at søge at drage nytte af i fremtidens forsvar. Endvidere kunne politiets systematiske indsamling af oplysninger om erfaringer fra det praktiske kulturmøde, også bringes i anvendelse i forsvaret, ikke alene i en uddannelsesmæssige sammenhæng, men også i forbindelse med konkrete internationale operationer. Ved en bevidst og systematisk opsamling af konkrete erfaringer fra kulturmødet i det aktuelle samfund, kunne man optimere udbyttet af de praktiske, og til tider dyrt købte erfaringer, der i dag kun synes at spredes på uformel vis, ved at gå fra mund til mund. Endelig synes brugen af ressourcepersoner med relevant anden etnisk baggrund – gerne en der er i opposition til danske holdninger – at rumme potentiale for forsvaret.

6. PERSPEKTIVERING

Set i forlængelse af forskellene værnene imellem, for så vidt angår tilrettelæggelsen af undervisningen i kulturforståelse, anbefaler OL Mejlholm, at kulturforståelse introduceres allerede på et forholdsvist tidligt tidspunkt. Efter hans mening bør kulturforståelse være en del af såvel OGU som VUT I, ligesom han mener, at det er relevant at overveje også at ind-

drage faget på sergentuddannelsen⁴⁷.

Ved at følge opfordringen fra KD P. Cortes om, at Forsvaret bør tænke og planlægge med en tidshorisont på 15-20 år, som blev givet i forbindelse med en orientering om Søværnets fremtid på Søværnets Officersskole i foråret 2004, forekommer behovet for kulturforståelse blot endnu mere relevant. Dels er det vanskeligt at forestille sig, at de nuværende tendenser vil ændre sig markant indenfor denne periode, hvilket vil sige, at vi fortsat skal operere i nye indsatsområder med fremmede kulturer, og med skiftende alliancer og dermed samarbejdspartnere.

Kulturforståelse som fag falder desuden godt i tråd med Søværnets Officersskoles pædagogiske idé, om at fremtidens søofficerer skal rumme kompetencer som såvel kriger, virksomhedsleder og diplomat. Krigeren har brug for kulturforståelse ud fra devisen om "kend din fjende". Virksomhedslederen ved at optimere af "investeringen" kræver evne til at kunne manøvrere i den globale verden, og kulturforståelse har i mange år være et centralt forskningsområde og fag på handelshøjskolerne i Danmark. For diplomaten er behovet for kulturforståelse åbenlyst, og helt nødvendig for at kunne varetage danske udenrigspolitiske interesser.

Signalværdien ved indførelse af kulturforståelse som fag bør heller ikke undervurderes. Ved valg af uddannelse, vil tidens ungdom utvivlsomt anses det som et plus, at forsvarets uddannelse rummer fag som kulturforståelse. Ligeledes vil det overfor den enkelte soldat, og overfor samfundet og omverden generelt, vise at forsvaret er orienteret mod de nye tider og tager kulturforståelse alvorligt.

KILDEHENVISNINGER

Litteratur, artikler og hjemmesider:

1. *Pædagogiske Principper for Forsvaret, FKOPUB PS. 180-I, FKO 2003.*
2. *Espen Barth Eide: Fredsbevarelse før og nu, i NATO nyt, sommer 2001.*
3. *Christopher Bellamy, At kombinere kampberedskab og omsorg, NATO nyt, Sommer 2001.*
4. *De sikkerhedspolitiske vilkår for dansk forsvarspolitik, (Bruun Rapporten), august 2003.*
5. *Forsvarets internationale engagement, Militært tidsskrift, 132. årgang, nr. 2, juni 2003.*
6. *Ugerapporter fra dansk forsvar i Afghanistan, HOKs hjemmeside*
7. *Rapportering fra dansk forsvar i Irak, HOKs hjemmeside*
8. *Joe Klein, "Its Time for Extreme Peacekeeping", Time Magasin, 24 november 2003.*
9. *Thomas Hylland Eriksen: Kultur – Forskelle og ligheder mellem mennesker, Gyldendal Uddannelse, København 2001.*
10. *Hans Gullestrup: Om menneskelig ligeværdighed og diskriminering set ud fra en samfundsmæssig synsvinkel, S. 24-37 i: John Christian Knudsen (red): Likeverdighed og utestengning – forskningsmæssige udfordringer, TemaNord 1996:634, Nordisk Ministerråd, København 1996.*
11. *Helle Lykke Nielsen, "Omgangsformer, samtaler og magt i interkulturel kommunikation, s. 135-145 i: Iben Jensen og Hanne Løngreen (red): Kultur og kommunikation. Interkulturel kommunikation i teori og praksis, Samfundslitteratur, Frederiksberg 1995.*
12. *Hans Gullestrup, Kultur; kulturanalyse og kulturetik – hvad adskiller og forener os? Akademisk Forlag, 1995*

13. *Gills Herlitz, Kulturgrammatik – Kunsten at møde andre kulturer, Munksgaard Forlag, 1993.*
14. *Geert Hofstede, Kultur og Organisationer, Overlevelse i en grænseoverskridende verden, Handelshøjskolens Forlag, 1999.*
15. *Råd og Vink om kulturforståelse, Uddannelsesstyrelsen, Internet publikation, nr. 17 – 2001.*
16. *Idegrundlag og overordnede mål for dansk politi, Rigspolitichefen, juli 1999.*
17. *Uddannelsesbeskrivelse – Hele grunduddannelse, Politiskolen, oktober 2003*
18. *International Police Basic Course, IPBC, Kursus og pensumplan, Politiskolen, august 2003.*
19. *Hærens Operative Kommando, Bestemmelser for styrker udsendt i fredsstøttende operationer, HRN 910-005.*
20. *Blivende bestemmelser for uddannelse i fredsstøttende operationer, HRN 210-014.*
21. *Kulturforståelse, Uddannelsesinstruktion for Flyvevåbnets Officersskole, VUT I/L, 2004*
22. *Kulturforståelse, Uddannelsesinstruktion for Flyvevåbnets Officersskole, OGU, 2003.*
23. *Kulturforståelse på VUT I/L – Søværnets Officersskole, 2004.*
24. *Amerikaner skød civil iraker – Berlingske Tidende, 14. feb. 2003*
25. *Danskerne kommer – kampagne skal gøde jorden i Irak, FKO Nyhedsarkiv, juni 2003.*
26. *Danske soldater skal uddanne nyt irakisk politikorps, HOK hjemmeside, september 2003.*
27. *Tilfredshed med politisk proces, HOK hjemmeside, marts 2004*

28. *Når soldater gør en forskel – Hærens fremtid, HOK hjemmeside, marts 2004*
29. www.geert-hofstede.com/hofstede_arab_world.shtml
30. www.geert-hofstede.com/hofstede_denmark.shtml
31. www.cyborlink.com/besite/mideast.htm

Interview og e-mail korrespondance:

*Forsvarets Efterretningstjeneste, Koordinationsafdelingen, Henrik Graff.
Hærens Officersskole, KN J. Rytterager
Søværnets Officersskole, Lektor Erik Mathisen
Flyvevåbnets Officersskole, Lektor Anne-Sofie Schøtt.
Flyvevåbnets Officersskole, MJ C. Ankerstjerne
DANILOG, KN Brobjerg
KK Gustav Lang, STS
OL Birger Mejlholm,*

Noter

¹ Kilde 4	¹⁷ Kilde 39	³³ Kilde 13
² Kilde 39	¹⁸ Kilde 9	³⁴ Kilde 9
³ Kilde 1	¹⁹ Kilde 13	³⁵ Kilde 13
⁴ Kilde 2	²⁰ Kilde 14	³⁶ Kilde 15
⁵ Kilde 3	²¹ Kilde 10	³⁷ Kilde 13
⁶ Kilde 3	²² Kilde 10	³⁸ Kilde 13
⁷ Kilde 6	²³ Kilde 14	³⁹ Kilde 11
⁸ Kilde 6	²⁴ Kilde 13	⁴⁰ Kilde 12
⁹ Kilde 6	²⁵ Kilde 13	⁴¹ Kilde 14
¹⁰ Kilde 5	²⁶ Kilde 12	⁴² Kilde 12
¹¹ Kilde 39	²⁷ Kilde 13	⁴³ Kilde 12
¹² Kilde 7	²⁸ Kilde 9	⁴⁴ Kilde 14
¹³ Kilde 25	²⁹ Kilde 13	⁴⁵ Kilde 29
¹⁴ Kilde 7	³⁰ Kilde 9	⁴⁶ Kilde 30
¹⁵ Kilde 7	³¹ Kilde 9	⁴⁷ Kilde 39
¹⁶ Kilde 24	³² Kilde 10	

**ESKADRECHEFENS TALE
VED 5. ESKADRES KOMMANDOSTRYGNING
25 NOV 2004**

*Admiraler, ærede gæster, mine damer og herrer
Kære ubådsbesætninger!*

Siden 1909, hvor den første danske undervandsbåd DYKKEREN indgik i Flådens tal, har undervandsbåde været en vigtig bestanddel af Søværnet.

Ubådene indgik under Den 1. Verdenskrig som en vigtig del af sikringsstyrken og blev placeret i Øresund og Storebælt. Ubådene udgjorde således en vigtig del af Regeringens krisestyring.

Efter krigen blev det danske ubådsvåben prioriteret og yderligere opbygget og bestod i 1916 af 10 undervandsbåde. I 1927 nåede antallet af undervandsbåde op på 16 enheder.

I løbet af 1930'erne blev antallet af undervandsbåde, af økonomiske årsager, imidlertid reduceret til 7 operative enheder og enkelte reservebåde. Dette var ligeledes styrkeantallet ved udbruddet af Den 2. Verdenskrig, hvor ubådene efter Besættelsen blev samlet på Holmen.

29 AUG 1943 blev de danske undervandsbåde, i lighed med en stor del af den øvrige flåde, sænket af egne besætninger på Holmen for ikke at falde i Besættelsesmagtens hænder. Efter krigen lå de danske ubåde som vrag på Holmen, indtil det i 1946 blev besluttet at leje 3 engelske ubåde.

Disse undervandsbåde blev efterfølgende i perioden 1955 til 1958 erstatet af 3 danskbyggede undervandsbåde, DELFINEN-klassen, med yderligere tilgang af en ubåd af samme klasse i 1964.

Ubådsvåbnet blev i 1969/70 yderligere forstærket ved tilgangen af 2 danskbyggede, men tyskdesignede ubåde, nemlig NARHVALEN-klassen, således at det samlede antal undervandsbåde nu var oppe på 6 ubåde.

Dette antal forblev uændret indtil begyndelsen af 80'erne, hvor debatten omkring nye undervandsbåde begyndte.

Ved flere lejligheder op gennem 80'erne og 90'erne og i forbindelse med

Forsvarsforlig har ubådene været til diskussion, ikke mindst nødvendigheden af anskaffelse af nye undervandsbåde til Søværnet.

Denne diskussion medførte i 1988, i forbindelse med udfasning af DELFINEN-kl., at Søværnet i stedet for køb af nye ubåde købte 3 brugte undervandsbåde i Norge, hvoraf ubåden SPRINGEREN og SÆLEN indtil i dag har været fuldt operative selvom de har nået en alder på 40 år.

Med henblik på at sikre udviklingen og fremtiden inden for ubådsvåbnet blev en nyere svensk ubåd, undervandsbåden KRONBORG, i forbindelse med det seneste forsvarsforlig anskaffet i 2001. Forliget bestemte tillige, at Søværnet *kun* skulle have 3 operative undervandsbåde, det laveste antal siden 1913.

Vi var nu nede på et absolut minimum af ubåde og troede ikke vi kunne komme længere ned.

DET KUNNE VI OG DET ER DERFOR VI ER HER I DAG!

I 95 år har Danmark opereret med undervandsbåde, som en naturlig del af et velbalanceret søforsvar til imødegåelse af trusler fra såvel over som under havets overflade.

Under og efter Den Kolde Krig var ubådene i forreste linie, som vigtige efterretnings-indhentende enheder i blandt andet Østersøen. Efter Murens fald skiftede Forsvaret og Søværnet fokus til international operationer, hvilket har bragt danske undervandsbåde så langt som til Middelhavet i flere omgange, samt til Den Persiske Golf i Operation IRAQI FREEDOM i 2003, som et vigtigt udenrigspolitisk og militært redskab for Regeringens krisestyring.

Med det nye forsvarsforlig har politikerne fravalgt ubådskapaciteten! Ikke fordi kapaciteten var unødvendig, MEN fordi en investering på 4 mia. kr. i nye undervandsbåde blev vurderet for dyr.

Jeg ved, at jeg ikke er ene om at mene, at beslutningen var forkert og uden visioner, men beslutningen er taget og står ikke til at ændre!

Det er således en rørstrømsk anledning, der bringer os sammen her i dag. Nemlig ubådsvåbnets og eskadrens nedlæggelse.

Søværnet vil efter i dag ikke være det samme, idet en *dimension* i Søværnets kapaciteter fjernes. Søværnet vil i fremtiden mangle evnen til at operere og kæmpe under havets overflade.

Et lille lyspunkt er der trods alt, idet Søværnets Frømandskorps, der har været en del af eskadren, overlever som selvstændig myndighed og endda personelmæssigt forstærkes.

Til jer professionelle og brave ubådsfolk med de springende delfiner på brystet, vil jeg sige:

I kan være stolte af jeres indsats for Danmark, Forsvaret og Søværnet! Bær delfinerne med stolthed hvor end I kommer hen. Husk, at selvom vi i dag stryger kommandoen på de sidste to operative undervandsbåde i Søværnet, har vi haft det privilegium at sejle ubåd, et privilegium som personellet i Forsvaret og Søværnet i fremtiden ikke vil få tilbudt.

Det var så det. Vi tilhører nu kun historien og en epoke i Søværnet er slut..

Claxon-hornet har lydt for sidste gang, og vi er dykket ud!

"Lykkelig er den der ikke sørger over hvad han mangler, men glæder sig over hvad han har!"

Vi har stadig et søværn og et job!

Held & Lykke i det nye søværn.

Tak for jeres indsats, den kan I være stolte over.

TAK

Steen Petersen
Kommandørkaptajn

UNDERVANDSBÅDEN "SÆLEN" S DELTAGELSE I JOINT MARITIME COURSE 2004/3

**af Kaptajnløjtnant Jan Olav Skogøy
chef for SÆLEN**

Indledning

I tiden efter det seneste forsvarsforlig har mange spurgt, hvad der nu skulle ske med SÆLEN og den videre tjeneste i ubådseskadren. Spørgsmålet er kommet fra besætningen, kollegaer i Søværnet og Forsvaret samt samarbejdspartnere i udlandet. Samtidig har mange udenfor Forsvaret spurgt hvordan og hvorfor nedlæggelsen er sket som den er sket. Dette indlæg er derfor SÆLENS forklaring på hvorfor SÆLEN og dens besætning valgte at gå aktivt ind i den valgte udfasning af ubådsvåbenet.

Hvorfor?

Hvorfor deltog SÆLEN i efterårs Joint Maritime Course 2004/3 (JMC 043) efter at politikerne havde valgt at nedlægge ubådsvåbenet? Hvad lavede SÆLEN, og hvad fik vi og andre ud af deltagelsen?

Rammerne

Med vedtagelsen af den politiske aftale¹ om forsvaret for perioden 2005-2009 blev ubådsvåbenet nedlagt. I dagene efter forliget var der usikkerhed omkring hvor længe ubådene skulle sejle. Ubådseskadren, Søværnet og Forsvarskommandoen fik hurtigt godkendt, at det operative virke for ubådene skulle stoppe allerede ved udgangen af 2004. Pressen havde gætte-rier, der gik på at fortsætte det operative virke helt frem til 2008, hvilket må anses for utopisk i relation til rekruttering, uddannelse og motivation.

I juni måned rådede ubådseskadren over tre ubåde. KRONBORG var på værft i Sverige i forbindelse med ordinært eftersyn, SPRINGEREN sejlede øvelse i Østersøen og SÆLEN var netop kommet til Frederikshavn efter et længere ordinært eftersyn. KRONBORG ville være klar til operativt virke i september. SPRINGEREN ville kunne sejle frem til september og SÆLEN forventedes fuldt operativ i slutningen af august. SÆLEN blev derfor hurtigt identificeret, som den af de tre både, der om nogen skulle sejle de sidste sejlads frem til årsskiftet. KRONBORG blev derfor efter aftale med svenskerne afleveret tilbage og strøg kommando sidst i oktober 2004. SPRINGEREN sejlede til udgangen af

august og en del af besætningen fortsatte over i SÆLEN.

Til at sejle de tre ubåde havde ubådseskadren i juni måned tre besætninger samt en lille stab i Frederikshavn.

Sejlprogrammet

Ubådseskadren havde forpligtet sig til at løse opgaver samt deltage i diverse øvelse i løbet af efteråret. Søværnets Operative Kommando foretog en opvejning af de forskellige aktiviteter og sammensatte et program for ubådseskadren, der både tilgodeså vore forpligtelser overfor nationale og internationale partnere samt personellet. Når nu tæppet var blevet trukket væk under vores videre virke, betød det ikke at vi skulle gøre det samme overfor gode trofaste samarbejdspartnere nationalt og internationalt.

Ubådseskadren har således deltaget i 100 års jubilæum samt ubådsbjærgningsøvelse i Sverige med SPRINGEREN. Den nationale flådeøvelse i samarbejde med den tyske marine SEF² blev sejlet af SÆLEN. En bilateral øvelse med Litauen samt endelig Joint Maritime Course i Skotland blev SÆLENS sidste operative sejlads. Sejlprogrammet gjorde det muligt hurtigt at tilbyde mange videreuddannelse, efteruddannelse og tjeneste andre steder i Forsvaret og på samme tid have én operativ undervandsbåd sejlen frem til udgangen af 2004.

Søværnet havde således valgt en hurtig og pragmatisk nedlæggelse af ubådsvåbenet. En løsning, der både tilgodeså forpligtigelse overfor samarbejdspartnere indenfor en overskuelig tidshorisont og besætningerne. For SÆLENS besætning har det haft stor betydning at kunne se frem til at skulle sejle og deltage i aktiviteter, hvor vi har kunnet gøre en forskel. Der har også været mulighed for at

sige farvel til SÆLENS adoptionsby Hanstholm under adoptionsbesøg i september. Således blev det, at JMC 043 skulle være SÆLENS sidste operative sejlads inden kommandoen stryges og SÆLENS overdragelse til Søværnets Materielkommando for på sigt at skulle blive en del af Orlogsmuseet i København.

Det er vigtigt at pointere, at den umiddelbare reaktion ovenpå forliget var en blanding af forbløffelse, vrede og målløshed. Skibsledelsen og 5. Eskadres stab snakkede meget om at det ville blive en enorm opgave at

motivere besætningerne til at gennemføre pålagte opgaver efter resultatet af forliget var kendt. Verden kom bare til at se helt anderledes ud. Hver enkel fik hurtigt et stort behov for at afslutte tiden og tjenesten i ubådene på en god og mindeværdig måde. Derfor gik hver enkel ind til opgaven med at sejle SÆLEN frem til november med en sjælden set ildhu og motivation. Nogen foreslog umiddelbart at vi bare skulle sætte os ned eller gå hjem – det hele ville jo være lige meget. Heldigvis ville flertallet, at ubådenes historie og eftermæle i Danmark og udlandet skulle sikres på en så ordentlig måde som muligt.

Hvilken JMC har SÆLEN så deltaget i?

Joint Maritime Course foregår i det nordvestlige Skotland både til vands, til lands og i luften. Denne efterårs JMC havde deltagere fra en lang række nationer indenfor NATO, hvoraf mange enheder skulle bruge JMC som endelig godkendelse af deres parathed til udsendelse i internationale operationer. Mange af de deltagende enheder havde indenfor ganske kort tid deltaget i flere operationer indenfor den amerikansk ledede koalition i Afghanistan og Irak.

Scenariet er baseret på en kompleksitet, som kan genkendes i de operationer, der foregår rundt i verden i dette øjeblik. Sammenblanding af etniske, politiske og geografiske interesser indgår i JMC scenariet. Samtidig forventes det, at alle deltagende enheder har gennemgået grundlæggende enhedstræning og er klar til at indgå i en multinational styrke, hvor integrerede og komplekse operationer trænes.

Hvad lavede vi?

Work up³ fasen var en lang række af avancerede serials⁴ med deltagelse af overfladeskibe, fly og andre ubåde. Der gennemførtes flere større serials, hvor SÆLEN var i associated support⁵ til en task group⁶. I forbindelse med associated support afprøvedes og udvikledes muligheder for kommunikation og udveksling af information. I den forbindelse bidrog SÆLEN med essentiel information, der muliggjorde maksimal interaktion mellem deltagerne.

SÆLEN gav overfladeskibene mulighed for træning og kontakttid med sonar. SÆLEN afprøvede hele spektret af undvigelsesmanøvre efter kontakt var opnået og gav derved yderst værdifuld træning for deltagende enheder. SÆLEN gennemførte serials tæt på land sammen med overfladeskibe, der normalt ikke opererer i den type af farvande. Herved gav

SÆLEN mulighed for træning i et miljø, som ellers ikke tilbydes af andre nationer, på nær nogle få.

Der gennemførtes eksperimentielle serials med maritime patruljefly og SÆLEN for at afprøve nye taktikker mod konventionelle⁷ kystundervandsbåde. Der er efterfølgende fundet en evaluering sted, og SÆLEN har bidraget positivt til udvikling af taktikker mod konventionelle ubåde.

Serialprogrammet for work up fasen var ganske komprimeret og SÆLEN havde hele tiden interaktion med enten overfladeenheder eller fly. Tiden blev med andre ord ikke spildt, og SÆLENS 23 mand store besætning havde travlt. Travlheden og intensiteten gav en god følelse af at gøre en forskel og bidrage med noget fornuftigt. Det fornemmes tydeligt, at samarbejdspartnerne træner efter devisen: "Fight as you train" og "The more you sweat in peace – the less you'll bleed in war". Det var et hårdt program.

Worp up fasen varede hele den første uge og blev afløst af en operationsfase⁸, hvor de deltagende task groups med underlagte enheder skulle udfolde sig. SÆLEN startede operationsfasen med at gennemføre en række specialoperationer helt tæt på land, der gav mulighed for løsning blandt andet følgende opgaver. Indsamling af efterretninger, som for eksempel data på modstanderens overfladeenheder, kommunikation i land, i luften og på vandet. Verificering af hovedkvarterets informationer, som for eksempel oplysninger om opstilling af missilbatteri ved kysten. Overvågning af modstanderens bevægelser på meget tæt hold og følgende afdækning af modstanderens taktikker og intentioner. SÆLENS besætning fik særdeles stort udbytte af denne række af specialoperationer og gennemførelse af operationerne medvirkede til at skabe stemning samt intensitet i båden.

I løbet af de efterfølgende dage positionerede de andre task groups sig og SÆLEN blev tilknyttet COM DATG⁹ i associated support. SÆLEN fik til opgave at bidrage til billedopbygningen og overvågningen af det interessante farvand. SÆLEN bidrog til opbygningen af billedet under vand og på overfladen skjult. Samtidig gennemførte SÆLEN overvågning af både den civile trafik, potentielle fjender samt mulige terrorister.

I forbindelse med at krisen i løbet operationsfasen eskalerede ændredes SÆLENS opgave sig til egentlige kamphandlinger og SÆLEN simulere-

de nedkæmpelse af fjendtlige mål, blandt andet eskorter, forsyningskibe og fartøjer med personel og udstyr til landgangsoperation.

Desværre måtte alle de andre deltagende ubåde trække sig tidligt fra videre deltagelse i JMCen og SÆLEN var således i operationsfasen den eneste deltagende ubåd. SÆLEN fik derfor yderligere til opgave at opererer, som modstander overfor tidligere venner. SÆLEN bidrog til maksimal forvirring og øgede truslen mod overfladeenhederne markant. Inden for 6 timer havde SÆLEN fornøjelsen af at sende angrebssignal mod begge sider i operationsfasen.

Sail-past

Under dette års SEF, hvor SÆLEN deltog sammen med en række andre danske enheder i september måned, var det ambitionen at afholde en sail-past for SÆLEN, som farvel til de danske ubåde. Ombord på SÆLEN modtog hele besætningen ønsket om at holde sail-past under SEF med taknemmelighed. Det er rart, når gode kollegaer og samarbejdspartnere viser den sidste opmærksomhed. På grund af vejret blev denne sail-past desværre ikke til noget.

COM DATG tog imidlertid ambitionen med på JMC 043, hvor NIELS JUEL, PETER TORDENSKIOLD samt THETIS deltog¹⁰. Udviklingen i operationsfasen og enhedernes positioner betød imidlertid, at ingen danske enheder kunne afholde sail-pasten under JMC 043. COM DATG bad derfor øvelsesledelsen om at få engelske enheder til at gennemføre sail-pasten. Således oprandt den sidste dag med dansk ubådsdeltagelse i en JMC onsdag den 3. november 2004.

I sail-pasten deltog HMS OCEAN¹¹ og HMS GRAFTON¹² samt HNoMS UTSIRA¹³. Efter at SÆLEN var dykket ud sejlede OCEAN og GRAFTON op bag SÆLEN og forberedelserne gik i gang. OCEAN sendte en let-båd med presse og en gave til SÆLEN af sted. Gaven var seks flaske champagne specielt fremstillet til navngivningen af OCEAN. Besætningen nød opmærksomheden ved ankomsten til Edinburgh.

SÆLEN havde pyntet tårnet med signalflag og ”jolly-roger”. Inden OCEAN og GRAFTON passerede SÆLEN kom UTSIRA sejlede den modsatte vej med en stor del af besætningen i tårnet. UTSIRA affyrede en masse signalgranater og alle vinkede. UTSIRAs og en stor del af SÆLENS besætning havde mødtes under det svenske 100 års jubilæum i

august. Det gav et helt specielt sus i maven og en ganske stor klump i halsen at se UTSIRA stævne tæt forbi.

OCEAN og GRAFTON passerede derefter SÆLEN tæt og der blev affyret en masse signalgranater, tudet i tyfon og vinket.

Chefen på OCEAN sagde under sail-pasten: "This is a momentous occasion for Danish Submariners which needs to be marked properly to reflect the outstanding service that the Danish Submarine Service has performed for nearly 100 years, and it is only fitting that HMS OCEAN should salute you and wish you every success in the future. I am determined that we should make this a day for you to remember. Very well done and good luck to you all," Captain Tony Johnstone-Burt.

Sejladsen hjem

Efter sail-pasten sejlede SÆLEN mod Edinburgh for at have havneophold inden den sidste sejlads hjem til Flådestation Frederikshavn. Under sejladsen tilbage mod Edinburgh modtog SÆLEN blandt mange følgende signal fra chefen for britiske ubåde og ubådsoperationer: "As you depart the JMC it brings to a close the end of an era in Danish naval history. You and your fellow submariners have been an important and valued member of the submarine community for many years. It has always been a privilege to have Danish submarines under UK OPCON. The professionalism and dedication of the Danish submariner is well known in our exclusive club. I know that I express the feelings of the rest of the submarine community when I wish you all a safe final journey home to Denmark." Rear admiral P. Lambert, RASM.

Under den videre sejlads mod Edinburgh var der god tid til at reflektere over, hvad SÆLEN og besætningen havde lavet. Den politiske beslutning var kommet passende på afstand og konsekvensen heraf i forhold til alt det vi havde lavet de forgangne uger stod lysende klart. Det var sidste gang en dansk undervandsbåd havde gennemført en JMC - sidste gang en dansk ubådsbesætning havde givet andre deltagere værdig modstand. Derudover var det også slutningen på det helt specielle liv ombord i en ubåd, som kun kan opleves under flere ugers sejlads. Sure sokker, ludo-turnering, dårlig luft og meget tæt samvær.

Medier

I løbet af sommeren valgtes en bevidst mediestrategi, der skulle sikre, at

historien om ubådene og besætningsmedlemmerne ikke skulle gå bort i glemslen. I tæt dialog med pressen og presseofficeren ved Søværnets Operative Kommando blev sejladsen hjem fra Skotland udvalgt, således at Danmarks Radio kunne lave et indslag om SÆLENS sidste sejlads¹⁴. TV2 Nord og TV2 Nyhederne deltog på sejladsen over til Skotland. Nordjyske Tidende¹⁵ og Berlingske Tidende¹⁶ lavede interview og bragte gode artikler om blandt andet de menneskelige konsekvenser af ubådernes nedlæggelse. Det har haft en god virkning blandt SÆLENS besætning, at pressen har vist interesse for ubådene - om end det ville have været rart, hvis denne interesse havde været lige så intens før forliget. Det at se sit arbejde tone frem på skærmen i Dags Dato¹⁷ med en lang god beskrivelse af, hvad det egentlig er vi har lavet, giver en god følelse og bidrager til en god stemning.

Medieomtalen har samlet bidraget til at få stoltheden over virket som ubådsmand helt frem. Samtidig har det været vigtig historieskrivning i forhold til bevarelsen af den særegne historie om de danske ubåde for eftertiden.

Konklusion

SÆLEN deltog i JMC 043 fordi Forsvaret, ubådene og besætningen var bedst tjent med en ordentlig og god afslutning på 95 års ubådshistorie i Danmark. SÆLEN viste, at materiellet, besætningen og træningen ikke stod tilbage for andre. Det lykkedes med enkle midler at motivere og fokusere besætningen på opgaven og få alle til at bidrage til at gøre JMC 043 til en god og mindeværdig oplevelse. Samtidig var SÆLENS deltagelse et vigtigt bidrag, således at andre fik et godt og værdifuldt udbytte af JMC 043.

SÆLEN gennemførte et hårdt serial program og gav meget kontakttid til ASW-enheder. SÆLEN gennemførte specialoperationer og bidrog til den samlede opgaveløsning med efterretningsindhentning og overvågning under operationsfasen.

Det lykkedes at give besætningen en stor oplevelse og der blev høstet værdifulde erfaringer, som uden tvivl vil kunne blive brugt senere andre steder i Søværnet og Forsvaret.

SÆLENS deltagelse i JMC 043 har bidraget til besætningens egen forståelse af hvorfor ubådene er blevet nedlagt. Det kan ene og alene være et

politisk fravalg af en ellers velfungerende kapacitet.

Noter

- ¹ Aftalen blev indgået den 10. juni 2004.
- ² SEF - STÄNDIGER EINSATZAUSBILDUNGSVERBAND FLOTTE (Tysk flådeøvelse). Som et led i samarbejdet mellem den danske og den tyske flåde deltog danske enheder under ledelse af Flotille Admiral Lars Rosendahl Christophersen, chef for Søværnets Taktiske Stab. Søværnet har igennem en række år haft et godt samarbejde med den tyske flåde og øvelsen er et led i dette samarbejde.
- ³ Større øvelser starter ofte med et stringent og planlagt program med veldefinerede mål for udbytte kaldet work up fasen. Andre øvelser bruger også begreberne Combat Enhanced Training (CET) eller Force Intergrating Training (FIT).
- ⁴ Delpunkter i work up fasen, med angivelse og afgrænsning af deltagere, tid og område.
- ⁵ Samarbejdsform, hvor ubåden samarbejder med en flådestyrke, med udveksling af information som det primære. Kontrollen med ubåden delegeres ikke.
- ⁶ Task Group – enheder, der sammen vil kunne løse flere forskellige opgaver eller specifikke opgaver. Flere task groups vil udgøre en flådestyrke.
- ⁷ Konventionel – diesel-elektrisk fremdrivning.
- ⁸ I modsætning til work up fasen er operationsfasen kendetegnet ved mere frit spil og udfaldet er ikke kendt på forhånd. Der følges sædvanligvis en eller anden form for drejebog fra øvelsesledelsens side.
- ⁹ Commander Danish Task Group – chef for Søværnets Taktiske Stab
- ¹⁰ COM DATG – STS stab deltog ud over nævnte enheder i JMC 043 som commander og stab for en task group.
- ¹¹ Britisk helikoptercarrier
- ¹² Britisk fregat af DUKE-klassen
- ¹³ Norsk ubåd af ULA-klassen
- ¹⁴ Indslaget blev desværre ikke vist, da journalisten og fotografen måtte afbryde arbejdet på grund af sygdom.
- ¹⁵ Nordjyske Tidende, onsdag den 24. november 2004.
- ¹⁶ Berlingske Tidende, lørdag den 13. november 2004.
- ¹⁷ Dags Dato, TV2, søndag den 21. november 2004.

SØMILITÆRE NOTER

SVENSKE UBÅDE HJÆLPER AMERIKANERNE

U.S. Navy to Borrow Swedish Sub and Crew?

The U.S. Navy has officially asked the Swedish government for the use of a Gotland-class submarine to conduct anti-submarine warfare training. The sub and crew would be ported in San Diego. U.S. forces hope to learn from the Swedish how to locate small, non-nuclear subs in shallow water. A decision should be made in the next few weeks.

Ovenstående billede og tekst kunne ses i U. S. Naval Institute Proceedings oktober 2004. Meddelelsen om at U.S.Navy havde brug for ubåds-kapacitet til at kunne træne ASW i kystnære farvande fremkom i den danske presse på samme tid. Svenskerne sagde ja, og det er nu besluttet, at svenske ubåde og ubådsbesætninger skal stilles til rådighed for U.S.Navy for 140 millioner svenske kroner om året!

HCB

BOGANMELDELSER

Britain and the Baltic

Studies in Commercial, Political and Cultural Relations 1500 - 2000

Redigeret af Patrick Salmon and Tony Barrow

University of Sunderland Press, Sunderland 2003

346 sider med illustrationer; tabeller; noter og index

Der udkommer i disse år mange værker om Østersøen og om de danske gennemsejlingsfarvande. Et opslag på netadressen mab.dk, der tilhører Marinens Bibliotek, røber, at der på dette fremragende bibliotek for tiden findes 315 titler under opslagsordet Østersøen. Sikkerhedspolitisk Studiegruppe udgav tilbage i 1979 en publikation, som indeholder væsentlige oplysninger om Østersøen i sammentrængt form, men det er klart, at mange af oplysningerne er præget af datidens allianceforhold. Revue Internationale d'Histoire Militaire no. 84 (udgivet i København 2004) beretter om de danske stræder og Danmarks status som en dominerende magt i Østersøen og om transformationen til en småstat.

Med denne bog foran sig kommer man uvilkaarligt til at tænke på det meget stemningsfulde maleri fra 1854 af Edward Duncan: Departure of the Neptune for the Baltic. Når den britiske flåde forlagde til Østersøen, skete det med manér. Styrken bestod af 13 linieskibe og 10 fregatter, hvortil kom støtteskibe af forskellig art.

Værket, som her skal anmeldes, koncentrerer sig om Englands forhold til Østersøen. Bogen er inddelt i 3 afsnit dækkende perioderne 1500 - 1700, 1700 - 1850 og 1850 - 2000 og indeholder en samling af 18 essays, som hovedsagelig er skrevet af forfattere fra England og Sverige. Bogen er et resultat af en i marts 1999 afholdt konference ved Durham Universitet. Bogens kapitler udgøres af et udvalg af de studier, som blev fremlagt ved universitetets North East England History Institute. Ved konferencen var Danmark repræsenteret ved Jørgen Sevaldsen fra Københavns Universitet, som beretter om tidligere britiske ambassadørers syn på det danske samfund.

Efter en introduktion, som tager udgangspunkt i handelsforbindelserne mellem de britiske øer og Skandinavien, fremhæves England som den

magtfulde nabo enten som beskytter eller som aggressor.

Bidragene er arrangeret kronologisk. Hovedtemaet er handelsforbindelserne, mens spørgsmål som f. ex. religion, kultur og identitet også bliver behandlet. Læsere af dette tidsskrift vil måske især finde interesse i afsnittene om international sikkerhed og om, hvorledes britisk strategi og diplomati har spillet en rolle gennem de sidste 300 år.

Professor Andrew Lambert har forfattet kapitel 12: Great Britain and the Baltic 1890 - 1914. Forfatteren er professor i maritim historie og leder af The Laughton Naval History afdelingen ved Department of War Studies ved King's College, University of London.

Den skildrede periode er præget af britisk afskrækkelsespolitik. Som en nation med globale handelsinteresser ønskede England frem for alt fredelige forhold for at kunne udvikle søhandelen yderligere, og her satte man lid til sin dominerende sømagt. Den britiske interesse for Østersøen øgedes i takt med den tyske flådes oprustning under Tirpitz. Som First Sea Lord var admiral Sir John Fisher manden bag effektiviseringen af den britiske flåde. Det indgik i de britiske overvejelser at sikre sig en havn i Sydnorge (Kristiansand), hvis Tyskland skulle besætte Danmark. I 1907 omfattede de britiske overvejelser en blokade med udgangspunkt i Kanalen og Nordsøen og med hovedflåden stationeret i Humberflodens udmunding. I givet fald skulle søkrigen indledes ved blokering af de tyske Nordsø-floder med udrangerede skibe ca. 10 sømil fra kystlinien og oprettelse af en destroyerbase ved Borckum. Det ville tillade et fremstød med hovedflåden ind i Østersøen, hvor kamp med den tyske flåde skulle søges. Det afgørende søslag skulle sigte på at afskære de vigtigste handelsforbindelser til Tyskland og herunder specielt jernmalmen fra Sverige. Forfatteren understreger, at Fishers store fortjeneste ligger i hans dybe forståelse for afskrækkelsen, om end det ikke lykkedes ham til fulde at omsætte koncepter til byggeprogrammer.

I kap. 15 behandles forbindelserne mellem Storbritannien og de baltiske stater ved indledningen af 2. verdenskrig. De baltiske stater havde fulgt de skandinaviske lande ved at erklære sig neutrale. Efter Polens fald i slutningen af september 1939 nærende de baltiske stater ingen illusioner om assistance fra hverken Frankrig eller England. Det understregedes yderligere af annullering af allerede indgåede og betalte kontrakter om levering af krigsmateriel, bl.a. 12 Spitfire-jagere til Estland samt våben

og ammunition til Letland. I september blev sovjetiske baser påtvunget Estland og kort tid efter også Letland. Den sovjetiske udenrigsminister Molotov erklærede offentligt, at de baltiske stater ikke kunne forvente hjælp fra England.

Den 12. september 1939 foreslog Churchill Operation CATHERINE, som skulle have til formål at bestride det tyske søherredømme i Østersøen og afbryde forsyningen af jernmalm fra Sverige. I den af Churchill forudsete plan indgik tre ROYAL SOVEREIGN-klasse slagskibe samt 3 krydsere og støtteskibe. Den designerede styrkechef, admiral Cork, forøgede hurtigt kravene til styrkens sammensætning med to hangarskibe, flere krydsere og destroyere samt ubåde. Operation CATHERINE blev som bekendt aldrig iværksat, dels fordi den tyske invasion af Danmark og Norge reelt satte et punktum for forberedelserne, og dels fordi England netop på dette tidspunkt næppe havde ressourcer til at spænde så vidt. I foråret 1940 afsluttedes de to felttog til Narvik og kort tid efter var et af de største dramaer i militærhistorien under opsejling, nemlig evakueringen af britiske og allierede styrker fra Dunkerque (Operation DYNAMO).

I løbet af sommeren 1940 udkrystalliserede den britiske politik sig vedrørende de baltiske stater, idet man anerkendte den kendsgerning, at de var blevet annekteret af Sovjetunionen. England bestred dog lovligheden heraf, og det var den britiske holdning, at grænsedragningen skulle fastsættes ved international overenskomst efter krigens afslutning. Det var officiel britisk politik ikke at anerkende andre regeringer i de baltiske stater end de, der eksisterede før juni 1940. Ved Potsdam-konferencen i juli 1945 skiftedes fra moralske principper til hvad der var hensigtsmæssigt på det givne tidspunkt.

Som nævnt i indledningen indeholder bogen andre spændende beretninger om britiske relationer til Østersøen, og værket kan varmt anbefales til læsere med særlig interesse for området.

(1818)

*Jens Kusk Jensen: Navigationens Udvikling**– og lidt om hans liv og håndbøger.**Redigeret af Erik Gøbel**Maritim Kontakt nr. 25. Udgivet af Kontaktudvalget for Maritim historie-
og samfundsforskning**København 2003*

Jens Kusk Jensen (1866-1936), der både blandt dette tidsskrifts læsere og i en bredere kreds af sømænd og ligesindede nok mest er kendt for sin Håndbog i praktisk sømandskab, nærede også en stor interesse for det historiske aspekt af det maritime liv. Som altid med vægten lagt på især navigation og skibsbygning.

Bogen Navigationens Udvikling er resultatet af mange års studier og skrivelser fra Kusk Jensens hånd. Et arbejde, som har fundet sted under gang, og når Kusk Jensen har haft fast grund under fødderne, og et arbejde, som er blevet besværliggjort af skibsforsker og diverse forlags manglende interesse for bogen. Blandt andet derfor skulle der gå 90 år efter Jens Kusk Jensen lagde sidste hånd på sit værk i 1913, og til det nu kommer ud til alle med interesse for navigation.

Navigationens Udvikling – og lidt om hans liv og håndbøger er først og fremmest godt 200 sider om udviklingen af snart sagt alle emner indenfor navigation. Fra oldtiden til starten af 1900-tallet. Jens Kusk Jensen tager læseren med helt fra opbygningen af de første ægyptiske træskibe over vikingernes navigation, opbygning og brug af kompasser, søkort, diverse navigatoriske instrumenter som for eksempel jakobsstaven, Cross Bow'en og selvfølgelig sekstanten til pladsbestemmelse ved himmelleger, beregning af måneformørkelser og tidevand.

Man kommer som sagt vidt omkring i navigationens verden med Kusk Jensen, og at redegøre nærmere for mængden af emner i Navigationens Udvikling, vil være for omfattende i denne anledning. Som læser kan man dog uden tvivl stole på, at intet emne er udeladt af Kusk Jensen.

Grundigheden i fremstillingen kommer også til udtryk ved, at der mange steder i bogen er indsat beregningseksempler og tegninger for at lette forståelsen og udbyttet af de til tider meget tekniske gennemgange af et instruments opbygning eller anvendelsen af en beregningsmetode. Disse tegninger og skitser er udført af Kusk Jensen selv, og samtidig er de også

med til at vise den meget kreative side af sømanden og forfatteren.

Udover gennemgangen af navigationens udvikling bidrager Kusk Jensen gennem sine tanker, betragtninger og erfaringer om virkemåden og effektiviteten af instrumenterne til at skabe et lille billede af livet som navigator og sømand i tiden omkring skiftet fra det 19. til det 20. århundrede. En samtid han af åbenlyse grunde ikke har behandlet historisk, men en tid som nutidens læsere kan nyde godt af at få et større kendskab til.

For at få et nærmere indblik i Jens Kusk Jensens liv og virke må man som læser ty til den sidste del af bogen. Her er artikler og fortællinger om arbejdet med at få udgivet Kusk Jensens bøger, men også om hvordan han bidrog med sin ekspertise i forbindelse med skibsbyggerier for lokale rederier i sin hjemby Nykøbing Mors.

Der er en beretning skrevet af Kusk Jensens datter, som giver et glimrende billede af hans hjemlige liv og arbejde – også efter han gik i land for sidste gang, og sidst har et par brugere af Kusk Jensens Håndbog i praktisk sømandskab og hans bog om den praktiske side af sejlsport og håndteringen af mindre fartøjer, beskrevet deres arbejde med disse bøger.

Det er tydeligt, at Navigationens Udvikling kan læses som et rent historisk værk, men samtidig er der ingen tvivl om, at praktikerne og sømanden har gjort sin indflydelse gældende, da forfatteren Kusk Jensen førte pennen. Bogen fortæller i lige dele om den historiske baggrund for et navigatorisk instrument, som den rent praktiske anvendelse af samme. Og ligesom Håndbog i praktisk sømandskab fungerer som lære- og opslagsbog indenfor netop dette emne, kan Navigationens Udvikling fungere som håndbog i datidens navigation.

At der er sket en betydelig udvikling inden for navigation og de dertil hørende instrumenter, siden Kusk Jensen lagde sidste hånd på værket, understreger selvfølgelig den historiske side af bogen. Den praktiske brug af de mange beregninger, anvendelsen af logaritme-tabeller og lignende kan for nutidens læsere virke tung og uforståelig, og man må i disse tilfælde gøre op med sig selv, med hvilket formål, man læser bogen.

Navigationens Udvikling kan til tider have svært ved at holde læserens interesse fanget i stoffet. Især når emnerne er af mere matematisk art. Derimod er Kusk Jensens fortællinger, om for eksempel fremstillingen af søkort, der hurtigt via den drabelige udsmykning af kortene glider over i

forliste og udplyndrede skibe, diverse smitsomme sygdomme til søs for til sidst at ende i bogtrykkerkunsten og korttrykning interessant, til tider ligefrem morsom læsning.

I disse situationer, hvor Kusk Jensen gør brug af sine erfaringer fra have-
ne, står bogen stærkest, og det er også for netop disse fortællinger, at den
bør læses. Samtidig er delen – og lidt om hans liv og håndbøger med til
at give et glimrende billede af Jens Kusk Jensen. Især til læsere, som ikke
tidligere har stiftet bekendtskab med Kusk Jensens liv eller hans hånd-
bøger. Er man i den situation, kan det anbefales at læse denne del af
bogen før, man giver sig i kast med selve Navigationens Udvikling.

Alt i alt giver Navigationens Udvikling – og lidt om hans liv og hånd-
bøger et glimrende indblik i, hvordan søfarende og navigatører kunne
udøve deres håndværk gennem mere end to tusinde år, og samtidig får
læseren af bogen en lille indsigt i, hvordan en erfaren sømand betragtede
sit liv og virke til søs for ca. hundrede år siden.

Ønsker man mere information om bogen, kan den findes på hjemmesiden
www.maritimkontakt.dk, hvor den også kan bestilles.

Peter Hansen
(2671)

MARINENS BIBLIOTEK

*Henrik Gerners Plads
Bygning 37 – Nyholm
1439 Københavns K
Telefon 32 54 73 82
Telefax 32 96 31 71
Åbningstider:
Hverdage 9-15 – Tirsdag 9-18*

ERHVERVELSER SEPTEMBER/OKTOBER 2004

RETSVÆSEN
Humanitær Folkeret
København: Udenrigsministeriet,
2004. - 713 s.
Opstilling: Retsvæsen.A.

Navies in Nothern Waters, 1721-
2000
Rolf Hobson, ed., Tom Kristian-
sen, ed.
London: Frank Cass, 2004. - 344 s.
(Cass Series: Naval Policy and
History; 26)
Opstilling: Krh.A.

HISTORIE
Treasures of The National Mariti-
me Museum
Gloria Cliton, ed., Nigel Rigby, ed.
London: National Maritime Muse-
um, 2004. - 256 s.: ill.kort
Opstilling: Museer.

NATO i nærbild
Ulla Gudmundson
Lund: Studentlitteratur AB, 2000. -
245 s.: Ill.
Opstilling: Politik.K.

Buccaneers
Angus Konstam
Oxford: Osprey Publ., 2000. - 64
s.: Ill. kort
(Osprey History)
Opstilling: Historie.E.

History of Work and Labour Rela-
tions in the Royal Dockyards
Kenneth Lunn, Day
London: Mansell Publ., 1999. -
200 s.
(Employment and Work Relations
in Context Series)
Opstilling: Historie.C.2.

The Submarine: A History
Thomas Parrish
New York: Penguin Group, 2004. -
576 s.: ill.kort
Opstilling: Ubådsvæsen.A.X

Stopping Napoleon: War and
Intrigue in the Mediterranean
Tom Pocock
London: John Murray,. - 262 s.:
ill.kort
Opstilling: Krh.A.II.a.1793-1815

Into Wind:

A History of British Naval Flying
Hugh Popham

London: Hamish Hamilton, 1969.
- 307 s.: ill.

Opstilling: Flyvevæsen

Villains of all Nations:

Atlantic Pirates in the Golden Age
Marcus Rediker

Boston: Beacon Press, 2004. - 240
s.: ill.kort

Opstilling: Historie.E.

Dansk Militærflyvnings

Kulturhistorie

Hans A Schrøder

Jonstrup, Ballerup: Flyvevåbnets
Bibliotek, 2004. - 237s.: ill.

Opstilling: Flyvevæsen.

Navies in Modern World History

Lawrence Sondhaus

London: Reaktion Books, 2004. -
336 s.: ill.

(Globalities)

Opstilling: Politik.A.

Slagsbrødre eller broderfolk:

Nordens historie gennem 1300 år

Lars Hovbakke Sørensen

1. udgave 1. oplag- København:
Aschehough, 2004. - 224 s.: ill.

Opstilling: Historie.B.1.a.

Søminestationen

på Søfort Trekroner

Tom Wismann

Helsingør; Scanlines, 2004. - 14 s.:
ill.

Opstilling: Kystforsvar.A.

KRIGSHISTORIE

Krigen: Avisudklip fra 1940-1942
u. st.: 1940-43. - u.pag. : ill.

Opstilling: Håndbog.L.- EJ TIL
UDLÅN

I: 20-7 til 21-12 1940.- 1940

II: 22-12 1940 til 18-4 1941.-
1940-41

III: 19-4 til 30-8 1941.- 1941

IV: 31-8 1941 til 30-8 1942.- 1941-
42

V: 10-8 1942 til 24-2 1943.- 1942-
43

Krigen II: Avisudklip fra 16-3 -
1942 til 16-8 - 1942

u. st.: 1942-43. - u.pag. : ill.

Opstilling: Håndbog.L.- EJ TIL
UDLÅN

The Road to Oran: Anglo-French
Naval Relations, September 1939 -
July 1940

David Brown

London: Taylor & Francis Ltd.,
2004. - 216 s.: ill.kort

(Cass Series: Naval Policy and
History; 20)

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Middel-
havet

If the Gods are Good: The Epic
Sacrifice of HMS Jervis Bay

Gerald L. Duskin, Ralph Segman

Annapolis: Naval Institute Press,
2004. - 270 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Atlan-
terhavet

Two Small Ships

John Forbes

London: Hutchinson, 1957. - 208 s.: ill.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Middelhavet

War in the Mediterranean 1940-43

Bernard Ireland

Reprint- Barnsley: Leo Cooper, 2004. - 224 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Middelhavet.

Defenseless: Command Failure at Pearl Harbor

John W Lambert, Norman Polmar

St. Paul: MBI Publ., 2003. - 192 s. + billeder: ill. kort

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

Nelson's Fleet at Trafalgar

Brian Lavery

Annapolis: Naval Institute Press, 2004. - 208 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.a.1793-1815

Swift, Silent, and Deadly: Marine Amphibious Reconnaissance in the Pacific, 1942-1945

Bruce F Meyers

Annapolis: Naval Institute Press, 2004. - 167 s.: ill. kort

Opstilling: Krigskunst.M.

Den Engelske Flaade under Kri-gen: Udarbejdet paa grundlag af oberst Buchan's "Krigens Historie"

H.C. O'Neill

Kbh.: V. Pios Boghandel, 1918. - 364 s.: kort

Opstilling: Krh.A.II.b.2.A.

The Submarine Walrus: The Story of a Unique Aircraft

G.W.R. Nicholl

London: G.T. Foulis & Co. Ltd., 1966. - 211 s.: ill.

Opstilling: Flyvevæsen.

Salamis: The Greatest Battle of the Ancient World, 480BC

Barry Strauss

London: Hutchinson, 2004. - 364 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.a.-1500

Færøerne: Et samfund i Atlanterhavet 1939-1945

Bo Strøberg

Charlottenlund: Privat tryk, 2004. - 26 s.: kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Grønland, Island, Færøerne- KUN TIL LÆSESAL

Bloodstained Sea: The U.S. Coast Guard in the Battle of the Atlantic, 1941-1944

Michael G. Walling

Camden, Maine: International Marine/McGraw Hill, 2004. - 291 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Atlan-terhavet

Second World War
Carrier Campaigns
David Wragg
Barnsley: Pen & Sword Books
Ltd., 2004. - 250 s.: ill.kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.A.

PERSONALHISTORIE

En glemmt søhelt: Ulrik Anton
Schønheyder (1775-1858)
Nyborg: Nyborgs Lokalhistoriske
Forlag, 2004. - s. 35-66 : ill. kort
Opstilling: Persh.b.SCHØNHEY-
DER, ULRIK ANTON

The Great Commodore: The Ex-
ploits of Matthew Calbraith Perry
Edward M. Barrows
1. Ed.- Indianapolis: The Bobbs-
Merrill Company, 1935. - 397 s.:
ill. kort
Opstilling: Persh.b.PERRY, MAT-
THEW CALBRAITH

The Milne Papers: The papers of
Admiral of the Fleet Sir Alexander
Milne, Bt.
K.C.B. (1806-96)
John Beeler, ed.
Aldershot: Ashgate, 2004
(Publications of the Navy Records
Society; 147)
Opstilling: Persh.b.MILNE,
ALEXANDER
I: 1820-1859 .- 2004 .- 857 s.

The Daily Telegraph Book of
Naval Obituaries
David Twiston Davies, ed.
London: Grub Street, 2004. - 432 s.

Opstilling: Persh.a.1.

The Fated Sky
Philip Joubert de la Ferté
London: White Lion, 1977. - 280
s.: ill. kort
Opstilling: Persh.b.FERTÉ, PHIL-
IP JOUBERT DE LA

The Black Prince and the Sea
Devils: The Story of Valerio Borg-
hesse and the Elite Units of the
Decima MAS
Jack Greene
Cambridge: Da Capo, 2004. - 284
s.: ill.kort
Opstilling: Persh.b.BORGHESE,
VALERIO

To War in a Tincan: A Memoir of
World War II Aboard a Destroyer
James H. Patric
Jefferson, N.C.: McFarland & Co.
Inc., 2004. - 225 s.: ill.kort
Opstilling: Persh.b.PATRIC,
JAMES H.

Cushing: Civil War SEAL
Jr., Robert J Schneller
Herndon: Brassey's, 2004. - 119 s.:
ill.kort
Opstilling: Persh.b.CUSHING.

POLITIK OG EFTERRET-
NINGSVÆSEN (FORSVAR-
PROBLEMET)

Forsvarskommandoens Årsrapport
2003
Vedbæk: Forsvarskommandoen,

2004. - forsk.pag. : kort
Opstilling: Administration &
Organisation.A.

The Secret in Building 26: The
Untold Story of America's War
against the
U-Boat Enigma Codes
Jim DeBrosse, Colin Burke
1. ed.- New York: Random House,
2004. - 272 s.: ill.
Opstilling: Efterretningsvæsen.B.

Royal Navy Strategy in the Far
East, 1919-1939: Preparing for
War against Japan
Andrew Field
London: Frank Cass, 2004. - 273
s.: ill.kort
(Cass Series: Naval Policy and
History; 22)
Opstilling: Politik.H.2.

US Intelligence and the Soviet
Strategic Threat
Lawrence Freedman
London: MacMillan Press, 1977. -
235 s.
Opstilling: Efterretningsvæsen.C.

Military Intelligence Blunders and
Cover-Ups
John Hughes-Wilson
Revised Edition- London: Robin-
son Publ., 2004. - 438 s.: kort
Opstilling: Efterretningsvæsen.A.

Sverige i skottlinjen: Neutralitet
med förhinder under kalla kriget
Jan Linder

Stockholm: Infomanager, 1998. -
96 s.: ill
Opstilling: Politik.N.

Det nye NATO: Fra integreret alli-
ance til fleksibel koalition
Steen Rynning
København: FOV, 2004. - 64 s.:
ill.kort
Opstilling: Politik.K.

Jane's Fighting Ships Executive
Summary 2004-2005
Stephen Saunders
u.st. : Jane's, 2004. - 8 s.: Ill.
Opstilling: Forsvarsproblemet.A.

Vägen framåt - en liten bok om en
stor förändring
Håkan Syrén
Stockholm: Försvarsmakten, 2004.
- 52 s.: ill.
Opstilling: Forsvarsproblemet.C.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.
Skibskendingsbogen
Århus: Søværnets operative Kom-
mando, 2004. - 248 s.: ill.
(SOK PUB; 170-515(A))
Opstilling: Fjernkending
BOGEN ER UKLASSIFICERET

Modern Warships
Ware: Wordsworth Editions, 1992.
- 192 s.: ill.
(Wordsworth Colour Guide)
Opstilling: Krh.A.I.b.

Flush Deck Destroyers in action
Al Adcock

Carrollton: Squadron/Signal Publ.,
2003. - 49 s.: Ill.

(Warships; 19)

Opstilling: Krh.A.I.a.3.

WW II US Landing Craft in action
Al Adcock

Carrollton: Squadron/Signal Publ.,
2003. - 49 s.: Ill.

(Warships; 17)

Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Holenderskie niszczyciele typu
Evertsen & Van Galen

Slawomir Brzezinski

Wyszków: BS Firma Wydawniczo-
Handlowa, 2001. - 32s.: ill.

(Niszczyciele II Wojny Swiatowej)

Opstilling: Krh.A.I.a.10.

Japonski lekki krazownik Yubari

Slawomir Brzezinski

Wyszków: BS Firma Wydawniczo-
Handlowa, 2000. - 56 s.: ill.

(Profile Morskie ; 21)

Opstilling: Krh.A.I.a.7.- (Tegning
kun til læsesal)

1 løs tegning til Yubari omslag for
sig

Japonski lekki krazownik Tama

Slawomir Brzezinski, Piotr Wis-
niewski

Wyszków : BS Firma Wydawni-
czo-Handlowa, 2000. - 64 s.: ill.

(Profile Morskie; 22)

Opstilling: Krh.A.I.a.7.

Amerykanski niszczyciel USS
Drayton

Slawomir Brzezinski, Piotr Wis-
niewski

Wyszków : BS Firma Wydawni-
czo-Handlowa, 2000. - 56 s.: ill.

(Profile Morskie; 28)

Opstilling: Krh.A.I.a.3.- Tegninger
kun til læsesal

2 løse tegninger i mappe for sig

Holenderski lekki krazownik De
Ruyter

Slawomir Brzezinski

Wyszków : BS Firma Wydawni-
czo-Handlowa, 2000. - 56 s.: ill.

(Profile Morskie; 32)

Opstilling: Krh.A.I.a.10.- Tegnin-
ger kun til læsesal

3 løse tegninger i mappe for sig

Brytyjskie szybkie stawiacze min
Abdiel & Ariadne

Slawomir Brzezinski

Wyszków: BS Firma Wydawniczo-
Handlowa, 1999. - 48 s.: ill.

(Profile Morskie ; 20)

Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Oorlogs Schepen

Hugh W Cowin

u.st: Multimedia Publ. UK Ltd.,
1984. - 64 s.: ill.

Opstilling: Krh.A.I.b.

Die Tirpitz muss unter Wasser

Gervis Frere-Cook

Stuttgart: Motorbuch Verlag, 1984.
- 179 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Norge

Från Hajen til Södermanland:

Svenska ubåtar under 100 år

Fredrik Granholm

Stockholm: Marinlitteraturföreningen, 2003. - 95 s.: Ill.

(Marinlitteraturföreningen ; 89)(Forum Navales skriftserie ; 7)

Opstilling: Krh.A.I.a.1.SVERIGE

Vasaorden: En historik om den svenska kungliga slupen - en riksklenod = A Historical Account of the Royal Barge of Sweden - a National Heirloom

Bror Hallång, Bo Nyman

Omarb. og kompl. udgave- Falkenberg: CB Marinlitteratur, 1996. - 110 s. Ill. kort

Opstilling: Krh.A.I.a.1.SVERIGE

Italian Heavy Cruisers of World War Two

Gordon Hogg, Steve Wiper

Tucson: Classic Warships Publishing, 2004. - 72 s.: Ill.

(Warship Pictorial; 23)

Opstilling: Krh.A.I.a.6.

Battleship

Philip Kaplan

Annapolis: Naval Institute Press, 2004. - 240 s.: ill.

Opstilling: Krh.A.I.b.

Spanish Galleon 1530-1690

Angus Konstam

1. udg.- Oxford: Osprey Publishing, 2004. - 48 s.: ill.

(Osprey New Vanguard Series; 96)

Opstilling: Skibbygning.F.VI.

Confederate Submarines and Torpedo Vessels 1861-65

Angus Konstam

1. udg.- Oxford: Osprey Publishing, 2004. - 48 s.: ill. kort

(Osprey New Vanguard Series; 103)

Opstilling: Krh.A.II.a.1861-65.

Finskie pancerniki obrony wybrzeza typu Väinämöinen

Wawrzyniec Markowski, Piotr Wisniewski

Wyszków: BS Firma Wydawniczo-Handlowa, 2003. - 40 s.: ill.

(Flota XX Stulecia ; 3)

Opstilling: Krh.A.I.a.10.

Radziecki niszczyciel Taszkient

Jerzy Moscinski, Przemysław Włczyński

Wyszków: BS Firma Wydawniczo-Handlowa, 2000. - 60 s.: ill.

(Profil Morskie ; 29)

Opstilling: Krh.A.I.a.8.- Tegninger kun til læsesal

3 stk løse tegninger til Taszkient i omslag for sig

Radziecki ciężki krążownik Krasnyj Krawkaz

Jerzy Moscinski, Sławomir Brzezinski

Wyszków: BS Firma Wydawniczo-Handlowa, 2001. - 32 s.: ill.

(Profil Morskie; 37)

Opstilling: Krh.A.I.a.8.- Tegninger kun til læsesal

2 stk løse tegninger til krążownik Krasnyj i omslag for sig

Reign of Iron: The Story of the First Battling Ironclads, the Monitor and the Merrimack
James Nelson
New York: William Morrow & co., 2004. - 368 s.: ill.kort
Opstilling: Krh.A.II.a.1861-65

Amerykanski niszczyciel USS Porter
Grzegorz Nowak
Wyszków : BS Firma Wydawniczo-Handlowa, 2000. - 56 s: ill. (Profile Morskie; 23)
Opstilling: Krh.A.I.a.3.- Tegninger kun til læsesal
3 stk løse tegninger til USS Porter i omslag for sig

The Ohio and Malta: The Legendary Tanker that Refused to Die
Michael Pearson
Barnsley: Leo Cooper, 2004. - 163 s.: ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Middelhavet.

Wiking-Modelle : Die Schiffe und Flugzeuge
Peter Schönfeldt
Hamburg: Koehlers Verlagsgesellschaft, 1998. - 151 s.: Ill.
Opstilling: Skibbygning.K.

The Kings Yard: An Illustrated History of the Halifax Dockyard
Martin Gurney Smith
Halifax: Nimbus, 1985. - 56 s.: ill.
Opstilling: Historie.C.10.

US Light Carriers in Action
Michael C Smith
Carrollton: Squadron/Signal Publ., 2002. - 489 s.: Ill.
(Warships; 16)
Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Grom Blyskawica : Niszczyciele typu Grom
Marek Twardoski
Gdynia: A-J Press, 2002. -: ill. (Encyklopedia Okretów Wojennych ; 24)
Opstilling: Krh.A.I.a.10.- (Tegninger kun til læsesal)
1:- 72 s. + 2 løse tegninger
2:- 96 s. + 2 løse tegninger
3: 4 stk. løse tegninger i mappe.
KUN TIL LÆSESAL
2 løse tegninger til hvert bind i mappe for sig

Deep-Water Sail
Harold A. Underhill
Glasgow: Brown, Son, & Ferguson, Ltd. Nautical Publishers, 1955. - 302 s. + 100 Plates: ill.
Opstilling: Skibbygning.A.II.-
KUN TIL LÆSESAL

Battlestations: American Warships of WWII
Nicholas A. Veronico, Armand H. Veronico
St.Paul, MN: MBI Publishing Company, 2001. - 168 s.: ill.kort
Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Der Untergang der Scharnhorst

A. J. Watts

Stuttgart: Motorbuch Verlag, 1985.
- 160 s.: ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Atlan-
terhavet

Radzieckie krazowniki (Cz. I)
Krasnyj Krym, Czerwona Ukraina,
Krasnyj Kawkaz

Przemyslaw Wilczynski, Jerzy
Moscinski

Wyszków : BS Firma Wydawni-
czo-Handlowa, 2003. - 64 s.: ill.
(Flota XX Stulecia ; 10)

Opstilling: Krh.A.I.a.8.

Kriegsmarine Type VII U-Boats
Steve Wiper

Classic Warship Publishing:
Tucson, 2004. - 72 s.: Ill.

(Warship Pictorial; 27)

Opstilling: Ubådsvæsen.A.III.

Francuskie krazowniki Georges
Leygues & Marseillaise

Piotr Wisniewski, Ryszard Dambi-
ec

Wyszków : BS Firma Wydawni-
czo-Handlowa, 1999. - 48 s.: ill.
(Profile Morskie; 19)

Opstilling: Krh.A.I.a.4.

BJÆRGNINGSVÆSEN OG DYKNING

The Silent Landscape: The Scienti-
fic Voyage of HMS Challenger
Richard Corfield

Washington: Joseph Henry, 2004. -
299 s.: ill.kort

Opstilling: Sørejser1872-

NORDPOLAROMRÅDET

Children of the Light: The Rise
and Fall of New Bedford Whaling
and the Death of the Arctic Fleet
Everett S. Allen

Parnassus Imprents Edition- Orle-
ans, Massachusetts: Parnassus
Imprents, 1983.

- 302 s.: ill. kort

Opstilling: Hval- & Sælfangst

DIVERSE

Telekommunikation i Forsvaret:
Militærteknisk Forenings Sympo-
sium 18. februar 1981

u.st. : Dansk Ingeniørforening,
1981. - forsk.pag. : ill.

Opstilling: Radiovæsen.D.

Driftsbestemmelser for Sømine-
korpsets Dampkedler, Dampma-
skiner, Varmeapparater, Stophaner
etc. på Orlogsværftet

København: Orlogsværftet, 1893. -
79 s.

Opstilling: Maskinvæsen.D.I.-
KUN TIL LÆSESAL

VÅBENTEKNISKE- o.a.

HÅNDBØGER m.v.

Oplysninger om Torpedomateriel-
let i Torpedobaadene Glenten,
Høgen og Ørnen

København: u.år (ca. 1934). - 28
s.+XXIV Planer: ill.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-

EJ TIL UDLÅN

Mærket "Hjemme-Eksemplar"

Oplysninger vedrørende Udskyd-
ningsapparater, selvbevægende

Torpedoer, Trykluftpumper og
Luftopsamlere om Bord i Krydse-
ren "Valkyrien"

København: 1919. - 30 s.+XVII
Planer: ill.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-
EJ TIL UDLÅN

Mærket "Hjemme-Eksemplar"

Oplysninger vedrørende Udskyd-
ningsapparater, selvbevægende
Torpedoer, Trykluftpumper og
Luftopsamlere om Bord i Torped-
obaadene "Springeren", "Støren",
"Søløven", "Søhunden", "Havhe-
sten", "Narhvalen", "Makrelen",
"Nordkaperen", "Havkatten",
"Sælen"

København: 1917-1919. - 28
s.+XXIII Planer: ill.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-
EJ TIL UDLÅN

Mærket "Hjemme-Eksemplar"

Oplysninger vedrørende Udskyd-
ningsapparater, selvbevægende
Torpedoer, Fortætningspumper,
Luftopsamlere Om Bord i Torpe-
dobaaden Spækhuggeren

København: 1912. - 28 s.+XXIV
Planer: ill.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-
EJ TIL UDLÅN

Mineskibet Lossens Søminemate-
riel : Betjeningsreglement for Sø-
minemateriellet samt Anvisning til
Betjening af det elektriske Lysma-
teriel m.m. : Udarbejdet
ved Mineafdelingen

København: Orlogsværftet, 1911. -
65 s.

Opstilling: Minevæsen.-
KUN TIL LÆSESAL

Regler for Torpedo- og Søminema-
teriellets Behandling i Land og
under Oplægning: Aktivt Torpedo-
materiel: Elektrisk Materiel

Kbh. : Orlogsværftet, 1911. - 155
s.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-
KUN TIL LÆSESAL

Oplysninger vedrørende Udskyd-
ningsapparater, selvbevægende
Torpedoer, Trykluftpumper, Luft-
opsamlere om Bord i Torpedobaa-
den "Tumleren"

København: 1911. - 28 s.+XXIV
Planer: ill.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-
EJ TIL UDLÅN

Reglement for Betjening af Torpe-
domateriellet om Bord i Artilleris-
kibet "Peder Skram"

Rettet version 1936- København:
Orlogsværftet, 1910. - 136 s.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-
KUN TIL LÆSESAL

Oplysninger vedrørende Udskyd-
ningsapparater, selvbevægende
Torpedoer, Trykluftpumper og
Luftopsamlere om Bord i Kystfor-
svarsskibet "Peder Skram"

København: 1909. - 44
s.+XXXVIII Planer: ill.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-

EJ TIL UDLÅN

Mærket "Hjemme-Eksemplar"

Oplysningsbog for Torpedobaaden
"Ormens" Torpedomateriel

u.st. : 1907. - 27 s. + 20 Planer: ill.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-
KUN TIL LÆSESAL

Oplysninger vedrørende Udskyd-
ningsapparater, selvbevægende
Torpedoer, Fortætningspunper,
Luftopsamlere og Motorer Om
Bord i Panserskibet "Olfert
Fischer"

København: 1905. - 42 s.+XXIX
Planer: ill.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-
EJ TIL UDLÅN

Beskrivelse af Panserskibet "Her-
luf Trolles" Torpedomateriel:
Udarbejdet til brug ved Sømine-
korpset

København: Orlogsværftet, 1903. -
113 s.: ill.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-
EJ TIL UDLÅN

Oplysninger om Torpedomateriel-
let og det elektriske Materiel om
Bord i Torpedobaaden "Havørnen"
København: 1898. - 138 s.+XXVI
Planer: ill.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-
EJ TIL UDLÅN

Oplysninger om Torpedomateriel-
let og det elektriske Materiel om
Bord i Torpedobaaden "Søbjør-

nen"

København: 1898. - 156 s.+XXV
Planer: ill.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-
EJ TIL UDLÅN

Bestemmelser for Balancering af
selvbevægende Torpedoer i Prøve-
karret København: Søminekorpset,
1898. - u.pag (1 stk. karton)

Opstilling: Torpedovæsen.D.-
KUN TIL LÆSESAL
depot(373/2004)

Panserskibet Iver Hvidtfeldts Tor-
pedomateriel: Betjeningsregle-
ment for Udskydningsapparaterne
samt Anvisning til Betjening af
Fortætningspumperne, det elektri-
ske Lysmateriel, Telefonmateriellet
m.m.

København: Orlogsværftet, 1896. -
147 s.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-
KUN TIL LÆSESAL

Oplysninger om Torpedomateriel-
let og det elektriske Materiel om
Bord i Patrouillebaad No. 9
København: 1903. - 73 s.: ill.
Opstilling: Torpedovæsen.D.-
EJ TIL UDLÅN

Oplysninger om Torpedomateriel-
let og det elektriske Materiel om
Bord i Patrouillebaad No. 8
København: 1894. - 18 s. +XI: ill.
Opstilling: Torpedovæsen.D.-
EJ TIL UDLÅN

Oplysninger vedrørende Dynamo-
er, Projektører, Bue- og Glødelam-
per, elektriske Signal- og Ringeap-
parater samt Telefonstationer paa
Søminestationen

København: 1893. - 53 s.: ill.

Opstilling: Minevæsen.-

EJ TIL UDLÅN

Reglement for Betjening af Torpe-
domateriellet og det elektriske
Materiel om Bord i Panserskibet
Olfert Fischer

København: Orlogsværftet, 1905. -
97 s.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-

KUN TIL LÆSESAL

Reglement for Betjening af Stangt-
orpedoen samt Beskrivelse af den-
ne og dens

Installation om Bord i Patrouille-
baade og Dampbarkasser

Kbh. : Orlogsværftet, 1891. -
62+Plan IV: ill.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-

KUN TIL LÆSESAL

TIDSSKRIFTER & PERIODICA

Warship 2004

London: Conway Maritime Press:

2004 - 204 s. ill.

Opstilling: Periodica

